

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان

گزارش اقتصادی استان کردستان سال ۱۴۰۱

تهیه شده در : معاونت اقتصادی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان

گزارش اقتصادی استان کردستان

سال ۱۴۰۱

تهیه شده در:
معاونت اقتصادی

سرشناسه	: ایران ، وزارت امور اقتصادی و دارایی، اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان، معاونت اقتصادی
عنوان و نام پدیدآور	: گزارش اقتصادی استان کردستان، سال ۱۴۰۱ تهیه شده در اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان (معاونت اقتصادی)
مشخصات نشر	: سندج، چاپ ادب، ۱۴۰۱
مشخصات ظاهری	: ۲۱۰ ص. : جدول، نمودار (رنگی)؛ ۲۱×۲۹ س م .
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۰۵۹-۰-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: کردستان - اوضاع اقتصادی - آمار ۱۴۰۱
موضوع	Kurdistan(Iran: Province)--Economic Conditions -- Statistics
موضوع	: کردستان - اوضاع اقتصادی -
موضوع	: 2022 -Kurdistan(Iran: Province)--Economic Conditions
رده بندی کنگره	: HC۴۷۷/۷۳۶الف۱۹۳ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	: ۲۳۰/۹۵۵۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۱۵۴۸۲۲

شناسه اثر:

عنوان گزارش: گزارش اقتصادی استان کردستان سال ۱۴۰۱

نظارت عالی: محمد مشیرپناهی (مدیرکل)

ناظر: مهدی بهنامیان (معاون اقتصادی)

بازنگری و ویرایش: ادريس کریمی (کارشناس اقتصادی)

تهیه کنندگان:

ادريس کریمی (فصول ۱، ۲، ۴، ۷، ۱۱ و ۱۶)

شريف محمدی (فصول ۳، ۵، ۶، ۸، ۱۰، ۱۷ و ۱۹)

فروغ قاضی خانی (فصول ۱۳، ۱۴ و ۱۵)

شمسی عباسیان (فصل ۹)

محمد فاطمی (فصول ۱۲ و ۱۸)

پیشگفتار

دستیابی به اهداف سند چشم انداز توسعه کشور، برنامه‌های توسعه، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و همچنین رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور مستلزم اتخاذ استراتژی مناسب توسعه و تهیه برنامه‌های عملیاتی هدفمند می‌باشد. این امر جز با تجزیه و تحلیل عملکرد واقعی بخش‌های اقتصادی بر پایه آمار و اطلاعات جامع و شفاف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و بکارگیری آن در سطوح برنامه‌ریزی‌های اقتصادی میسر نخواهد شد. با مطالعه و بررسی وضعیت موجود و شاخص‌های عملکردی هر یک از بخش‌های اقتصادی می‌توان نقاط قوت (فرصت‌ها) و ضعف (تهدیدها)، موانع، مشکلات و چالش‌های موجود را مشخص و به تبع آن راهکار اجرایی لازم جهت استفاده از توانمندی‌ها و رفع چالش‌ها و کمبودهای موجود را اتخاذ نمود.

بررسی‌ها و مطالعات اقتصادی انجام شده نشان می‌دهد استان کردستان، با دارا بودن توانمندی‌ها، پتانسیل‌ها و فرصت‌های مستعد سرمایه‌گذاری در بخش‌های کشاورزی، گردشگری، صنعتی، معدنی و منابع تجدیدپذیر، و همچنین منطقه‌ای بسیار بکر و آماده برای سرمایه‌گذاران است. لذا با عملیاتی نمودن برنامه‌های اقتصاد مقاومتی، بهبود فضای کسب و کار استان، جذب سرمایه‌گذاران و توسعه صادرات محصولات صنعتی، کشاورزی، معدنی و می‌توان انتظار ارتقاء شاخص‌های کلان توسعه اقتصادی استان را داشت.

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان در راستای اجرای سیاست‌های وزارت امور اقتصادی و دارایی و به منظور ارائه تصویری روشن از وضعیت اقتصادی استان و افزایش مشارکت در برنامه‌ریزی و سیاستگذاری‌های استانی و منطقه‌ای اقدام به تهیه و تدوین کتاب بررسی و تحلیل وضعیت اقتصادی استان کردستان نموده است. از این رو مجموعه حاضر با استفاده از آخرین آمار موجود در قالب بخش‌ها و حوزه‌های کلیدی اقتصاد استان، در (۱۹ فصل) تدوین شده و در آن تلاش گردیده است با بررسی و تحلیل وضعیت موجود شاخص‌های کلان اقتصادی استان کردستان، تشریح روند تحولات اقتصادی و همچنین شناخت توانمندی‌ها و چالش‌های پیش روی استان در سال ۱۴۰۱ تصویر جامعی از وضعیت اقتصادی استان کردستان را ترسیم و ارائه نماید. امید است این قدم کوچک برای برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای مفید واقع شود، البته اذعان داریم که خالی از اشکال نیست. ضمن پوزش از کاستی‌ها، از همه عزیزان فرهیخته‌ای که آن را مطالعه می‌کنند استدعا داریم اشکالات، انتقادات و پیشنهادات سازنده را منعکس نمایند تا در مطالعات آینده نسبت به اصلاح و ارتقاء کیفی آثار اقدام شود. تهیه این اثر با همراهی و همدلی مدیران اقتصادی استان و کارشناسان دلسوز دستگاه‌های اجرایی مرتبط امکان‌پذیر شده که لازم است بدون ذکر نام از همه آنان سپاسگزاری نماییم.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۵
فصل اول اقتصاد ملی.....	۱
خلاصه فصل.....	۱
۱-۱- بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران.....	۳
۱-۱-۱- تولید ناخالص داخلی، مصرف و سرمایه‌گذاری.....	۳
۱-۱-۲- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص.....	۵
۱-۱-۳- اشتغال.....	۷
۱-۱-۴- نرخ تورم و شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی.....	۷
۱-۱-۵- بودجه و مالیه عمومی.....	۹
۱-۱-۶- درآمدهای مالیاتی.....	۱۰
۱-۱-۷- درآمدهای نفتی.....	۱۰
۱-۱-۸- وضعیت بورس.....	۱۰
۱-۱-۹- سرمایه‌گذاری خارجی.....	۱۱
۱-۱-۱۰- صادرات و واردات.....	۱۱
فصل دوم محصول ناخالص داخلی.....	۱۳
خلاصه فصل.....	۱۳
۱-۲- محصول ناخالص داخلی استان.....	۱۴
۱-۲-۱- سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان.....	۱۴
۱-۲-۲- بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی.....	۱۴
۱-۲-۳- بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی.....	۱۵
۲-۲- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی.....	۱۸
۱-۲-۲- موانع و چالش‌ها.....	۱۹
۲-۲-۲- راهکارها و توصیه‌های سیاستی.....	۱۹
فصل سوم کشاورزی.....	۲۱
خلاصه فصل.....	۲۱
۱-۳- بخش کشاورزی استان.....	۲۲
۱-۳-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان.....	۲۲
۱-۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی.....	۲۴
۱-۳-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش کشاورزی.....	۲۶
۲-۳- بررسی وضعیت تولید بخش کشاورزی.....	۲۶
۲-۳-۲- صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی.....	۳۳
۲-۳-۳- حمایت‌های دولت از بخش کشاورزی.....	۳۵
۳-۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان.....	۳۵
فصل چهارم صنعت و معدن.....	۳۸
خلاصه فصل.....	۳۸
۱-۴- سیاست‌های اقتصادی بخش صنعمعدن و جهت‌گیری‌های استان.....	۳۹
۲-۴- بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن.....	۳۹

۴۰	۳-۴- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن
۴۰	۳-۴-۱- بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن
۴۳	۴-۴- بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی
۴۵	۴-۵- بررسی وضعیت زیربخش معدن
۴۶	۴-۶- صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن
۴۷	۴-۷- حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن
۴۸	۴-۸- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان
۴۸	۴-۸-۱- بخش معدن
۴۸	۴-۸-۱-۱- مسائل و چالش‌های بخش معدن
۴۸	۴-۸-۱-۲- سیاست‌های پیشنهادی
۴۹	۴-۸-۲- بخش صنعت
۴۹	۴-۸-۲-۱- مسائل و چالش‌های بخش معدن
۵۰	۴-۸-۲-۲- سیاست‌های پیشنهادی
۵۱	فصل پنجم ساختمان و مسکن استان
۵۱	خلاصه فصل
۵۲	۵-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان
۵۲	۵-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن
۵۳	۵-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش مسکن و ساختمان
۵۳	۵-۳-۱- وضعیت تولید بخش مسکن و ساختمان
۵۵	۵-۳-۴- تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن
۵۶	۵-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان
۵۶	۵-۴-۱- مسائل و چالش‌های اصلی بخش مسکن و ساختمان استان کردستان
۵۷	۵-۴-۲- پیشنهادها و راهکارهای اولویت‌دار برای توسعه بخش مسکن
۵۹	فصل ششم بخش خدمات استان
۵۹	خلاصه فصل
۶۰	۶-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان
۶۰	۶-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات
۶۱	۶-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات
۶۱	۶-۳-۱- بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات
۶۳	۶-۳-۲- بررسی وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۶۶	۶-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۶۹	فصل هفتم بخش حمل و نقل استان
۶۹	خلاصه فصل
۷۰	۷-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان
۷۱	۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل
۷۰	۷-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل
۷۰	۷-۳-۱- بررسی ارزش افزوده بخش حمل و نقل
۷۰	۷-۳-۲- عملکرد و شاخص‌های حمل و نقل جاده ای

۷۱ حمل و نقل هوایی	۳-۳-۷
۷۳ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی	۴-۷
۷۶ فصل هشتم بخش انرژی استان	فصل هشتم بخش انرژی استان
۷۶ خلاصه فصل	خلاصه فصل
۷۷ ۱-۸ سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان	۱-۸
۷۷ ۲-۸ بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی	۲-۸
۷۸ ۳-۸ بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های انرژی	۳-۸
۷۸ ۱-۳-۸ فرآورده‌های نفتی	۱-۳-۸
۸۰ ۲-۳-۸ گاز طبیعی	۲-۳-۸
۸۳ ۳-۳-۸ برق	۳-۳-۸
۸۶ ۴-۸ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی	۴-۸
۸۸ فصل نهم سرمایه‌گذاری خارجی	فصل نهم سرمایه‌گذاری خارجی
۸۸ خلاصه فصل	خلاصه فصل
۸۹ ۱-۹ سرمایه‌گذاری خارجی	۱-۹
۸۹ ۱-۱-۹ سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان	۱-۱-۹
۹۱ ۲-۱-۹ بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی	۲-۱-۹
۹۱ ۱-۲-۱-۹ بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی	۱-۲-۱-۹
۹۲ ۲-۲-۱-۹ فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان	۲-۲-۱-۹
۹۳ ۳-۲-۱-۹ برگزاری جلسات ستاد و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری	۳-۲-۱-۹
۹۴ ۴-۲-۱-۹ رفع موانع تولید	۴-۲-۱-۹
۹۴ ۵-۲-۱-۹ بازدید از طرح‌های سرمایه‌گذاری جدید و واحدهای نیمه فعال	۵-۲-۱-۹
۹۴ ۶-۲-۱-۹ برگزاری دوره آموزشی با هدف ارتقاء سطح دانش و آگاهی اعضای مرکز خدمات	۶-۲-۱-۹
 ۷-۲-۱-۹ تهیه کتب و بروشورهای سرمایه‌گذاری	۷-۲-۱-۹
 ۸-۲-۱-۹ شرکت در همایش‌ها و نمایشگاه‌های اقتصادی و سرمایه‌گذار	۸-۲-۱-۹
۹۵ ۹-۲-۱-۹ تهیه و شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری	۹-۲-۱-۹
۹۵ ۲-۹ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی	۲-۹
۹۷ فصل دهم تجارت خارجی استان	فصل دهم تجارت خارجی استان
۹۷ خلاصه فصل	خلاصه فصل
۹۸ ۱-۱۰ سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان	۱-۱۰
۹۸ ۲-۱۰ بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی	۲-۱۰
 ۴-۱۰ بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی	۴-۱۰
۱۰۰ ۵-۱۰ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی	۵-۱۰
۱۰۱ ۱-۵-۱۰ چالش‌ها و مشکلات موجود	۱-۵-۱۰
۱۰۳ ۲-۵-۱۰ راهکارها و توصیه‌های سیاستی	۲-۵-۱۰
۱۰۶ فصل یازدهم بازار سرمایه استان	فصل یازدهم بازار سرمایه استان
۱۰۶ خلاصه فصل	خلاصه فصل
۱۰۷ ۱-۱۱ مزایای پذیرش شرکت‌ها در بازار سرمایه	۱-۱۱
۱۰۸ ۲-۱۱ تأمین مالی از طریق بازار سرمایه	۲-۱۱

۱۰۸	۱-۲-۱۱- ابزارهای تأمین مالی مبتنی بر بدهی
۱۱۱	۳-۱۱- جمع‌بندی
۱۱۲	فصل دوازدهم صنعت بیمه استان
۱۱۲	خلاصه فصل
۱۱۳	۱-۱۲- سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری استان
۱۱۴	۲-۱۲- بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه
۱۱۶	۳-۱۲- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی شرکت‌های بیمه
۱۱۶	۱-۳-۱۲- میزان حق بیمه به تفکیک شرکت بیمه
۱۱۷	۲-۳-۱۲- میزان خسارت پرداختی به تفکیک شرکت بیمه
۱۲۰	۴-۱۲- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۱۲۳	فصل سیزدهم بازار پول و اعتبار
۱۲۳	خلاصه فصل
۱۲۵	۱-۱۳- سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان
۱۲۵	۲-۱۳- بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان
۱۲۵	۳-۱۳- بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)
۱۲۷	۱-۳-۱۳- نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک
۱۲۹	۲-۳-۱۳- بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها:
۱۳۰	۴-۱۳- تسهیلات بانکی
۱۳۱	۵-۱۳- بررسی و تحلیل مطالبات غیرجاری بانک‌ها
۱۳۳	۶-۱۳- بررسی کارایی بانک‌ها
۱۳۴	۷-۱۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۱۳۶	فصل چهاردهم نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی
۱۳۶	خلاصه فصل
۱۳۸	۱-۱۴- نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی
۱۳۸	۱-۱-۱۴- سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	۲-۱-۱۴- بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	۳-۱-۱۴- بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی
۱۴۲	۴-۱-۱۴- بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی
۱۴۴	۲-۱۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۱۴۶	فصل پانزدهم وضعیت مالی و بودجه‌ای استان
۱۴۶	خلاصه فصل
۱۴۷	۱-۱۵- سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان
۱۴۷	۲-۱۵- بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای
۱۴۸	۳-۱۵- بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان
۱۴۸	۱-۳-۱۵- نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی استان
۱۴۸	۲-۳-۱۵- ضریب برداشت (نسبت مصارف عمومی استان به درآمدهای عمومی استان)
۱۴۹	۴-۱۵- بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف بودجه استان
۱۴۹	۱-۴-۱۵- منابع بودجه دولت

۱۵۰	۱۵-۵- مصارف بودجه دولت:.....
۱۵۱	۱۵-۶- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی.....
۱۵۳	فصل شانزدهم نظام مالیاتی.....
۱۵۳	خلاصه فصل.....
۱۵۴	۱-۱۶- سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۵۴	۱-۱-۱۶- مشوق‌ها مالیاتی.....
۱۵۵	۲-۱۶- بررسی وضعیت تحولات مالیاتی.....
۱۵۵	۳-۱۶- بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی.....
۱۵۷	۴-۱۶- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی.....
۱۶۰	فصل هفدهم بازار کار استان.....
۱۶۰	خلاصه فصل.....
۱۶۱	۱-۱۷- بازار کار استان.....
۱۶۱	۱-۱-۱۷- سیاست‌های ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۶۳	۲-۱۷- بررسی وضعیت تحولات بازار کار.....
۱۶۳	۱-۲-۱۷- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار.....
۱۶۷	۳-۱۷- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی.....
۱۶۹	فصل هجدهم محیط کسب و کار استان.....
۱۶۹	خلاصه فصل.....
۱۷۰	۱-۱۸- سیاست‌های مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۷۱	۲-۱۸- اهم قوانین و مقررات ناظر بر بهبود محیط کسب و کار کشور.....
۱۷۲	۳-۱۸- بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار.....
۱۷۲	۴-۱۸- بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود فضای کسب و کار.....
۱۷۷	۵-۱۸- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی.....
۱۸۲	فصل نوزدهم درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد استان.....
۱۸۲	خلاصه فصل.....
۱۸۳	۱-۱۹- سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۸۳	۲-۱۹- بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد.....
۱۸۳	۳-۱۹- بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد.....
۱۸۴	۴-۱۹- بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها.....
۱۹۱	۵-۱۹- بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد.....
۱۹۸	۶-۱۹- مازاد یا کسری بودجه خانوار.....
۱۹۹	۷-۱۹- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد.....
۲۰۱	منابع:.....

فهرست جداول

- جدول ۱-۱- عملکرد برخی شاخص‌های حوزه تولید، هزینه‌های ناخالص داخلی، مصرف و سرمایه‌گذاری طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال/ درصد)..... ۳
- جدول ۱-۲- رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (درصد)..... ۵
- جدول ۱-۳- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک اجزا طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال)..... ۶
- جدول ۱-۴- نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر و نرخ مشارک اقتصادی در دوره ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (درصد)..... ۷
- جدول ۱-۵- نرخ تورم و شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰..... ۸
- جدول ۱-۶- عملکرد بخش بودجه در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال/ درصد)..... ۹
- جدول ۱-۷- درآمدهای مالیاتی دولت در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال/ درصد)..... ۱۰
- جدول ۱-۸- شاخص‌های بازار سرمایه در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (هزار واحد)..... ۱۰
- جدول ۱-۹- صادرات، واردات و وضعیت تراز تجاری در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (میلیون دلار)..... ۱۲
- جدول ۱-۲- وضعیت محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)..... ۱۵
- جدول ۲-۲- ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)..... ۱۵
- جدول ۳-۲- مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)..... ۱۶
- جدول ۴-۲- ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)..... ۱۶
- جدول ۵-۲- نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۸..... ۱۸
- جدول ۱-۳- ظرفیت‌های شناسایی شده کشاورزی استان کردستان متناسب با استعدادهای سرزمینی (هزار تن) در سال ۱۴۰۰..... ۲۴
- جدول ۲-۳- وضعیت مکانیزاسیون کشاورزی استان (میلیارد ریال/ اسب بخار در هکتار)..... ۲۴
- جدول ۳-۳- وضعیت منابع و مصارف آب استان در سال ۱۴۰۰..... ۲۵
- جدول ۴-۳- سیمای ناموزون بهره‌مندی استان از آب ذخیره پشت سدهای در حال بهره‌برداری خود (مطابق آخرین تخصیص‌های رسمی وزارت نیرو) (میلیون متر مکعب/ درصد) در سال ۱۴۰۰..... ۲۵
- جدول ۵-۳- ارزش افزوده زیربخش‌های کشاورزی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)..... ۲۶
- جدول ۶-۳- مصرف واسطه زیربخش‌های کشاورزی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)..... ۲۷
- جدول ۷-۳- ستانده زیربخش‌های کشاورزی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)..... ۲۷
- جدول ۸-۳- نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های کشاورزی ۱۳۹۷-۱۳۹۸..... ۲۸
- جدول ۹-۳- سطح زیرکشت و تولید محصولات زراعی (طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰)..... ۲۹
- جدول ۱۰-۳- سطح زیرکشت و تولید محصولات باغی (هزار هکتار/ هزار تن) (طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰)..... ۲۹
- جدول ۱۱-۳- آمار جمعیت دامی (طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰)..... ۳۰
- جدول ۱۲-۳- ظرفیت دامداری‌های صنعتی و نیمه صنعتی (ظرفیت به رأس)..... ۳۰
- جدول ۱۳-۳- آمار واحدهای پرورش طیور..... ۳۱
- جدول ۱۴-۳- وضعیت مزارع پرورش ماهی استان به تفکیک نوع پرورش..... ۳۲
- جدول ۱۵-۳- آمار زنبور عسل..... ۳۲
- جدول ۱۶-۳- آمار تولیدات سالیانه دام، طیور، آبزیان و زنبور عسل (هزار تن)..... ۳۳
- جدول ۱۷-۳- پیشنهاد قیمت خرید تضمینی محصولات زراعی، برگ سبز چای و پیله تر ابریشم (ریال برای هر کیلوگرم)..... ۳۳
- جدول ۱۸-۳- بررسی وضعیت تجارت خارجی محصولات کشاورزی از مبادی گمرکات استان..... ۳۴
- جدول ۱۹-۳- اقلام عمده صادراتی و وارداتی کشاورزی از مبادی گمرکات استان..... ۳۴
- جدول ۲۰-۳- تسهیلات بانکی اختصاص یافته به بخش کشاورزی استان (میلیون ریال)..... ۳۵

جدول ۴-۱- ارزش افزوده زیربخش‌های صنعت، معدن و انرژی استان (میلیون ریال/ درصد) در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸	۴۰
جدول ۴-۲- مصرف واسطه زیربخش‌های صنعت، معدن و انرژی (میلیون ریال/ درصد) در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸	۴۰
جدول ۴-۳- ستانده زیربخش‌های صنعت، معدن و انرژی (میلیون ریال/ درصد) در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸	۴۱
جدول ۴-۴- نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های صنعت، معدن، ساختمان و انرژی استان در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸	۴۱
جدول ۴-۵- «ارزش افزوده»، «مصرف واسطه»، «ستانده» و «نسبت مصرف واسطه به ستانده» زیربخش‌های صنعت در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال)	۴۲
جدول ۴-۷- بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی استان کردستان در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰	۴۳
جدول ۴-۸- میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری به تفکیک زمینه فعالیت (فقره/ میلیون ریال/ نفر/ درصد) در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰	۴۴
جدول ۴-۹- مهم‌ترین واحدهای صنعتی افتتاح شده استان در سال ۱۴۰۰	۴۵
جدول ۴-۱۰- بررسی وضعیت زیر بخش معدن (فقره/ میلیارد ریال/ نفر)	۴۶
جدول ۴-۱۱- بررسی وضعیت تجارت خارجی بخش صنعت از مبادی گمرکات استان	۴۶
جدول ۴-۱۲- اقلام عمده صادراتی و وارداتی صنعتی از مبادی گمرکات استان	۴۶
جدول ۴-۱۳- تسهیلات بانکی اختصاص یافته به بخش صنعت استان (میلیون ریال/ درصد)	۴۷
جدول ۴-۱۴- اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرح‌های صنعتی (میلیون ریال/ درصد)	۴۸
جدول ۵-۱- ارزش افزوده بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)	۵۳
جدول ۵-۲- مصرف واسطه بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)	۵۳
جدول ۵-۳- ستانده بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)	۵۳
جدول ۵-۵- حداقل، حداکثر و متوسط قیمت فروش یک مترمربع زمین و زیربنا مسکونی در استان در زمستان ۱۴۰۰ (هزار ریال)	۵۵
جدول ۵-۶- حداقل، حداکثر و متوسط مبلغ اجاره ماهیانه به علاوه ۳ درصد ودیعه‌ی پرداختی در استان در زمستان ۱۴۰۰ (ریال)	۵۵
جدول ۵-۷- تسهیلات بانکی اختصاص یافته به بخش مسکن و ساختمان استان (میلیارد ریال/ درصد)	۵۶
جدول ۶-۱- مشخصات طرح‌ها و پروژه‌های بهره‌برداری رسیده بخش خصوصی در سال ۱۴۰۰	۶۱
جدول ۶-۲- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات در سال ۱۳۹۸	۶۲
جدول ۶-۳- تعداد هتل‌ها و اقامتگاه‌ها به تفکیک نوع، تعداد تخت‌ها، ضریب اشغال، روزهای اقامت در سال ۱۴۰۰	۶۵
جدول ۶-۴- شاخص‌ها و نماگرهای گردشگری استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰	۶۵
جدول ۶-۵- آمار آموزش‌های انجام شده در سال ۱۴۰۰	۶۵
جدول ۶-۸- عملکرد حوزه گردشگری در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰	۶۶
جدول ۷-۱- ارزش افزوده بخش حمل و نقل در سال ۱۳۹۶	۷۰
جدول ۷-۲- شاخص‌ها و نماگرهای حمل و نقل جاده‌ای	۷۱
جدول ۷-۳- شاخص‌ها و نماگرهای حمل و نقل جاده‌ای*	۷۱
جدول ۷-۴- تعداد مسافرهای جابه‌جا شده در حمل و نقل هوایی طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰	۷۲
جدول ۷-۵- میزان بار جابه‌جا شده در حمل و نقل هوایی طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰	۷۲
جدول ۸-۱- میزان مصرف فرآورده‌های نفتی استان کردستان در بخش‌های مختلف طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸	۷۸
جدول ۸-۲- متوسط میزان مصرف فرآورده‌های نفتی استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸	۸۰
جدول ۸-۳- متوسط مصرف گاز طبیعی در استان در بخش‌های مختلف طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰	۸۰

جدول ۸-۴- تعداد مشترکین، سرانه مصرف گاز و قیمت گاز طبیعی استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۸۱
جدول ۸-۵- فروش برق، تعداد مشترکین، سرانه مصرف برق و قیمت برق طبیعی استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۸۴
جدول ۹-۱- تعداد پروژه‌ها و حجم سرمایه‌گذاری خارجی مصوب (میلیون دلار).....	۹۱
جدول ۹-۲- تعداد پروژه‌ها و حجم سرمایه‌گذاری خارجی وارده (میلیون دلار).....	۹۱
جدول ۹-۳- ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی وارده به لحاظ بخشی و تابعیتی.....	۹۲
جدول ۹-۴- تعداد دستگاه‌های اجرایی و فرآیندهای مربوط بخش‌های اقتصادی پیاده‌سازی شده در سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان.....	۹۳
جدول ۹-۵- گزارش فعالیت‌های مرکز خدمات.....	۹۳
جدول ۹-۶- طرح‌های غیرفعال در تملک بانک‌های استان به تفکیک دستگاه اجرایی در سال ۱۴۰۰.....	۹۴
جدول ۱۰-۱- برنامه‌های پیش‌بینی شده و اجرایی جهت توسعه تجارت خارجی استان.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
جدول ۱۰-۲- ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک بخش‌های اقتصادی (میلیون دلار/تن/درصد).....	۹۸
جدول ۱۰-۳- ارزش و حجم واردات استان به تفکیک بخش‌های اقتصادی (میلیون دلار/تن/درصد).....	۹۹
جدول ۱۰-۴- ارزش و حجم تجارت خارجی استان به تفکیک گمرک‌ها و بازارچه‌های استان (میلیون دلار/هزار تن/درصد).....	۹۹
جدول ۱۰-۵- تراز بازرگانی، ارزش تجارت خارجی و متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی استان.....	۱۰۰
جدول ۱۱-۱- ویژگی‌های بازار بدهی و بازار سهام.....	۱۰۸
جدول ۱۱-۲- فهرست شرکت‌های کارگزاری بورس در استان کردستان در سال ۱۴۰۰.....	۱۱۰
جدول ۱۲-۱- شاخص‌های کلان صنعت بیمه استان طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (میلیارد ریال/درصد).....	۱۱۵
جدول ۱۲-۲- سهم حق بیمه دریافتی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (میلیون ریال).....	۱۱۶
جدول ۱۲-۳- سهم خسارت پرداختی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (میلیون ریال).....	۱۱۷
جدول ۱۲-۴- پراکندگی مراکز فروش بیمه در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۱۲۰
جدول ۱۳-۱- نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک (میلیون ریال/درصد).....	۱۲۷
جدول ۱۳-۲- مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال).....	۱۲۹
جدول ۱۳-۳- مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک بانک‌های استان در سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال).....	۱۳۰
جدول ۱۳-۴- مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های اقتصادی (میلیون ریال).....	۱۳۱
جدول ۱۳-۵- مانده مطالبات معوق سیستم بانکی استان کردستان ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (میلیون ریال).....	۱۲۵
جدول ۱۳-۶- نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی به تفکیک بانک‌های استان (میلیون ریال).....	۱۳۲
جدول ۱۳-۷- مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول (میلیون ریال).....	۱۳۳
جدول ۱۳-۸- بررسی کارایی بانکها.....	۱۳۳
جدول ۱۴-۱- شاخص قیمت و نرخ تورم سالانه استان کردستان و کشور طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۱۴۰
جدول ۱۴-۲- شاخص قیمت و نرخ تورم ماهیانه و نقطه‌ای استان کردستان و کشور طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۱۴۱
جدول ۱۴-۳- شاخص کل و نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی گروه‌های اصلی استان و کشور طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۱۴۲
جدول ۱۴-۴- شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی به تفکیک مناطق شهری و روستایی (سال پایه ۱۳۹۵=۱۰۰).....	۱۴۲
جدول ۱۴-۵- نرخ تورم کالا و خدمات مصرفی به تفکیک مناطق شهری و روستایی (سال پایه ۱۳۹۵) (درصد).....	۱۴۲
جدول ۱۴-۶- شاخص کل و نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی به تفکیک گروه‌های اصلی استان و کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-.....	۱۴۳
جدول ۱۵-۱- نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی استان (میلیون ریال).....	۱۴۸
جدول ۱۵-۲- ضریب برداشت (نسبت مصارف عمومی استان به منابع عمومی استان) (میلیون ریال).....	۱۴۹

جدول ۱۵-۳- عملکرد منابع عمومی و درآمدهای اختصاصی دستگاه‌های متمرکز استان کردستان به تفکیک ملی و استانی	۱۴۹
..... (میلیون ریال)	
جدول ۱۵-۴- عملکرد درآمدهای استانی (میلیون ریال)	۱۴۹
.....	
جدول ۱۵-۵- کل مصارف بودجه استان (میلیون ریال)	۱۵۰
.....	
جدول ۱۵-۶- عملکرد بودجه عمومی (به جز اعتبارات اختصاصی) دستگاه‌های متمرکز (مصوب و ابلاغی- همه دستگاه‌ها)	۱۵۰
..... (میلیارد ریال)	
جدول ۱۵-۷- عملکرد بودجه اختصاصی دستگاه‌های متمرکز (مصوب و ابلاغی- همه دستگاه‌ها) (میلیون ریال)	۱۵۱
.....	
جدول ۱۵-۸- عملکرد اسناد خزانه اسلامی و اوراق تسویه خزانه (میلیون ریال)	۱۵۱
.....	
جدول ۱۶-۱- عملکرد درآمدهای مالیاتی استانی به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم (میلیون ریال / درصد)	۱۵۵
.....	
جدول ۱۶-۲- مالیاتهای مستقیم استانی به تفکیک اجزاء (میلیون ریال / درصد)	۱۵۶
.....	
جدول ۱۶-۳- مالیاتهای غیرمستقیم استانی (کالا و خدمات) به تفکیک اجزاء (میلیون ریال)	۱۵۷
.....	
جدول ۱۷-۱- نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)	۱۶۳
.....	
جدول ۱۷-۲- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)	۱۶۴
.....	
جدول ۱۷-۳- نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)	۱۶۴
.....	
جدول ۱۷-۴- سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی	۱۶۵
..... (درصد)	
جدول ۱۷-۵- توزیع شاغلان در بخش‌های اقتصادی در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر بر حسب جنس و نقاط شهری و روستایی	۱۶۶
..... (درصد)	
جدول ۱۷-۶- سهم شاغلان بخش خصوصی و عمومی بر حسب جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)	۱۶۶
.....	
جدول ۱۸-۱- ارزیابی تشکلهای اقتصادی مشارکت کننده از مؤلفه‌های محیط کسب و کار در استان کردستان طی سال‌های	۱۳۹۹ و ۱۴۰۰
.....	
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	
جدول ۱۸-۲- شاخص ملی به تفکیک مؤلفه‌های پیمایشی در استان کردستان به تفکیک فصول سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰	۱۷۴
.....	
جدول ۱۹-۱- شاخص ضریب جینی در کشور و استان	۱۸۴
.....	
جدول ۱۹-۲- سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری کشور در سال ۱۴۰۰	۱۸۵
.....	
جدول ۱۹-۳- فراوانی تجمعی سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری کشور در سال	۱۴۰۰
.....	
جدول ۱۹-۴- سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری استان در سال ۱۴۰۰	۱۸۶
.....	
جدول ۱۹-۵- فراوانی تجمعی سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری استان در سال	۱۴۰۰
.....	
جدول ۱۹-۶- مقایسه دهک‌های هزینه‌ای خانوار شهری (درصد)	۱۸۷
.....	
جدول ۱۹-۷- سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی کشور در سال ۱۴۰۰	۱۸۸
.....	
جدول ۱۹-۸- فراوانی تجمعی سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی کشور در سال	۱۴۰۰
.....	
جدول ۱۹-۹- سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی استان در سال ۱۴۰۰	۱۸۹
.....	
جدول ۱۹-۱۰- فراوانی تجمعی سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی استان در سال	۱۴۰۰
.....	
جدول ۱۹-۱۱- مقایسه دهک‌های هزینه‌ای خانوار روستایی	۱۹۱
.....	
جدول ۱۹-۱۲- سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار شهری (هزار ریال / درصد)	۱۹۱
.....	

- جدول ۱۹-۱۳- متوسط درآمد ناخالص سالانه و سهم گروه‌های مختلف درآمدی یک خانوار شهری (هزار ریال / درصد)..... ۱۹۳
- جدول ۱۹-۱۴- سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار روستایی (هزار ریال / درصد)..... ۱۹۵
- جدول ۱۹-۱۵- متوسط درآمد ناخالص سالانه و سهم گروه‌های مختلف درآمدی یک خانوار روستایی (هزار ریال / درصد)..... ۱۹۷
- جدول ۱۹-۱۶- وضعیت بودجه خانوار به تفکیک شهری و روستایی (هزار ریال)..... ۱۹۸

فهرست نمودار

- نمودار ۱-۱- رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ ۵
- نمودار ۲-۱- رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک اجزا طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ ۶
- نمودار ۱-۲- سهم ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۸ (درصد) ۱۶
- نمودار ۲-۲- نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۸ ۱۸
- نمودار ۱-۸- میزان مصرف فرآورده‌های نفتی در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸ ۸۰
- نمودار ۲-۸- مقایسه میزان مصرف گاز طبیعی در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به تفکیک بخش ۸۲
- نمودار ۳-۸- مقایسه تعداد مشترکین گاز طبیعی در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به تفکیک بخش ۸۲
- نمودار ۴-۸- مقایسه تعداد مشترکین برق در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به تفکیک بخش ۸۵
- نمودار ۵-۸- مقایسه سهم مشترکین برق در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به تفکیک بخش (درصد) ۸۵
- نمودار ۱-۱۱- مزایای پذیرش شرکت‌ها در بورس ۱۰۷
- نمودار ۱-۱۲- سهم حق بیمه دریافتی به تفکیک شرکتهای بیمه استان کردستان در سال ۱۴۰۰ ۱۱۷
- نمودار ۲-۱۲- سهم خسارت پرداختی به تفکیک شرکتهای بیمه استان کردستان در سال ۱۴۰۰ ۱۱۸
- نمودار ۱-۱۳- نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک (میلیون ریال) ۱۲۸
- نمودار ۳-۱۳- سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های اقتصادی ۱۳۱
- نمودار ۱-۱۴- نرخ تورم در استان به تفکیک گروه‌های اصلی طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۱ (سال پایه ۱۳۹۵) ۱۴۳
- نمودار ۱-۱۸- ارزیابی تشکلهای اقتصادی مشارکت کننده از مؤلفه‌های محیط کسب و کار در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
- نمودار ۱-۱۹- منحنی حضور تعداد خانوارهای شهری کشور در دهک‌های هزینه‌ای در سال ۱۴۰۰ ۱۸۵
- نمودار ۲-۱۹- منحنی حضور تعداد خانوارهای شهری استان در دهک‌های هزینه‌ای در سال ۱۴۰۰ ۱۸۷
- نمودار ۳-۱۹- منحنی حضور تعداد خانوارهای روستایی کشور در دهک‌های هزینه‌ای در سال ۱۴۰۰ ۱۸۸
- نمودار ۴-۱۹- منحنی حضور تعداد خانوارهای روستایی استان در دهک‌های هزینه‌ای در سال ۱۴۰۰ ۱۹۰
- نمودار ۵-۱۹- سهم زیرگروه‌های هزینه‌ای در کل هزینه ناخالص یک خانوار شهری استان در سال ۱۴۰۰ ۱۹۲
- نمودار ۶-۱۹- سهم زیرگروه‌های مختلف درآمدی از کل درآمد ناخالص یک خانوار شهری استان در سال ۱۴۰۰ ۱۹۴
- نمودار ۷-۱۹- سهم زیرگروه‌های هزینه‌ای در کل هزینه ناخالص یک خانوار روستایی استان در سال ۱۴۰۰ ۱۹۶
- نمودار ۸-۱۹- سهم زیرگروه‌های مختلف درآمدی از کل درآمد ناخالص یک خانوار روستایی استان در سال ۱۴۰۰ ۱۹۸

فصل اول

اقتصاد ملی

خلاصه فصل

هم اکنون در اقتصاد ایران، تولید و تجارت به‌عنوان موتور محرکه اقتصاد و رمز بقای کشور در بازارهای داخلی و خارجی نقش مهمی دارد. بر این اساس تقویت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌های تولیدی و تجاری و ایجاد ظرفیت‌های جدید ضمن هموار کردن راه توسعه تولید و ارائه خدمات، زمینه توسعه پایدار اقتصادی را فراهم می‌آورد. دولت به‌عنوان حامی و هدایت‌گر تولید و تجارت کشور نقش بسزایی را به عهده دارد به نحوی که با ایجاد آرمان مشترک بین متولیان امر و تقسیم کار ملی بتوان زمینه حمایت از تولید و اشتغال و سرمایه‌گذاری‌های تولیدی و تجاری را برای تحقق خودکفایی فراهم کرد. از سوی دیگر با تمرکز و حمایت از تولید به‌خصوص تولیدات دارای ارزش افزوده و صادراتی با همکاری و مشارکت بخش خصوصی می‌توان با بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود و برنامه‌ریزی برای ارتقای بهره‌وری ضمن تحقق خودکفایی زمینه ورود و نفوذ در بازارهای جهانی را به دست آورد. بدیهی است در شرایطی که کوچک بودن بازارهای داخلی مانعی بر سر راه استفاده مناسب از ظرفیت‌ها می‌باشد، مدیریت ظرفیت‌های تولیدی و تجاری و تمرکز بر اتخاذ سیاست‌های حمایتی از تولید صادرات‌گرا امکان استفاده از ظرفیت‌های مازاد را برای ورود به بازارهای جهانی و رشد تولید داخلی مهیا کرده و بنگاه‌های تولیدی و تجاری را قادر می‌کند تا از محدودیت‌های بازار داخلی رها شده و با توسعه صادرات بازارهای جهانی را هدف قرار دهند و از صرفه‌های اقتصادی حاصل در تولید بیشتر بهره‌برداری کنند.

اقتصاد ایران از اوایل دهه ۹۰ تاکنون با تشدید تحریم‌ها و افزایش محدودیت‌ها در مبادلات تجاری و مالی مواجه بود و به‌جز یک دوره کوتاه که در سایه برجام امید‌گشایش‌های اقتصادی می‌رفت، در مابقی سال‌ها همواره با افزایش ریسک و هزینه مبادله روبرو بوده است. در سال ۱۴۰۱ و در شرایطی که همه این محدودیت‌ها و تحریم‌ها پابرجا بود، قطع امید از احیای توافق برجام، به شکل‌گیری موج جدیدی از تنش ارزی انجامید و هم‌زمان، بروز ناآرامی‌ها در کشور نیز در تنور انتظارات تورمی دمید. در این وضعیت نرخ برابری ریال نسبت به ارزهای جهان به پایین‌ترین رقم تاریخی رسید و هر دلار آمریکا در مقطعی کوتاه تا ۶۰۰ هزار ریال افزایش یافت.

مرور تحولات اقتصاد سیاسی دهه ۹۰ شمسی حاکی از این است که اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۱ همچنان گرفتار مشکلات رایج در این دهه بوده و در برخی حوزه‌ها نظیر آب، انرژی، خروج سرمایه، جذب سرمایه‌گذاری و... با شرایط حادثتری مواجه شده است. دهه ۹۰، با تحریم‌های بزرگ نفتی و مالی آغاز شد و اقتصاد ایران را وارد دوره سخت رکود تورمی کرد، به طوری که پایین‌ترین نرخ رشد اقتصادی پس از جنگ در سال ۱۳۹۱ رقم خورد و بالاترین نرخ تورم پس از سال ۱۳۷۴ در سال ۱۳۹۲ حادث شد؛ اما از سال ۱۳۹۲ با تغییر فضای سیاسی و پیگیری مذاکرات هسته‌ای، امید به جامعه لبخند زد و در سال ۱۳۹۴ با امضای برجام، آمارها نیز از بهبود اوضاع اقتصادی و اجتماعی خبر می‌داد.

پیرو امضای معاهده برجام و پیش از خروج شیطنت‌آمیز ایالت متحده از این معاهده، اقتصاد ایران توانسته بود اندکی از عقب‌ماندگی خود را جبران کند؛ به گونه‌ای که نرخ رشد اقتصاد در سال ۱۳۹۵ به رکورد ۱۲٫۵ درصد رسید و نرخ تورم، تک‌رقمی شد تا آرامش در فضای اقتصادی به بهبود شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی نیز کمک کند؛ اما در سال ۱۳۹۷ خروج آمریکا از برجام و اعمال تحریم‌های یک‌جانبه علیه کشورمان، بار دیگر فضای سیاسی را بر هم زد و به وقوع دومین تنش بزرگ اقتصادی در دهه ۹۰ منجر شد. در این سال، آرامش بازار ارز و طلا پس از ۴ سال، جای خود را به بی‌ثباتی و هیجان داد و تنش‌های اقتصادی، بسیار سریع خود را در آمارهای رسمی نشان داد.

در این شرایط، بازارها به نوبت با تکانه‌های قیمتی مواجه شدند و مستقیم یا غیرمستقیم، کسب‌وکارها و معیشت مردم را تحت تأثیر قرار دادند تا اینکه در سال ۱۳۹۹ با زمزمه‌های احیای برجام، بار دیگر روزنه امیدی برای کاهش فشارهای خارجی بر اقتصاد باز شد و این امید در سه‌ماهه ۱۴۰۰ و پیش از برگزاری سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری به اوج خود رسید؛ اما در ادامه بعد از فراز و نشیب بسیار برای تدوین متن توافق جدید، امید احیای برجام به دلایل مختلف از دست رفت و با حمله نظامی روسیه به اوکراین، شرایط پیچیده‌تری بر سپهر اقتصاد سیاسی ایران حکم‌فرما شد.

در سال ۱۴۰۱، امید به احیای برجام به تدریج رنگ باخت و ایران هم‌زمان با همه بحران‌ها و محدودیت‌های قبلی، با بروز ناآرامی‌هایی مواجه شد که پیش‌بینی پذیری اقتصاد و اطمینان به آینده را بیش‌ازپیش کاهش می‌داد تا اینکه در سه‌ماهه پایانی سال، با تغییر برخی سیاست‌گذاری‌ها در حاکمیت و دولت، بار دیگر تلاش‌ها برای ترمیم اقتصاد و تقویت ارزش پول ملی با ورود همه‌جانبه بانک مرکزی به بازار ارز، به کار گرفته شد. نتیجه این اقدامات که در اسفندماه با آشتی با عربستان سعودی نیز همراه بود تا حدود توانست ترمز تنش ارزش را بکشد و قیمت دلار را از محدوده ۶۰۰ هزار ریال به کمتر از ۵۰۰ هزار ریال و در مقطعی به ۴۳۰ هزار ریال برساند.

جای هیچ شکی نیست که شناخت صحیح و دقیق از وضعیت موجود این چالش‌ها به برنامه‌ریزی صحیح و دقیقی برای مقابله با آن‌ها در سال‌های آتی منتج خواهد شد. همچنین بررسی وضعیت شاخص‌های مهم اقتصاد کلان از جمله تولید ناخالص داخلی، تورم، بیکاری و... در درک وضعیت عملکردی اقتصادی کشور در سال ۱۴۰۱ لازم و ضروری است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

۱-۱- بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

۱-۱-۱- تولید ناخالص داخلی، مصرف و سرمایه‌گذاری

دستیابی به نرخ رشد اقتصادی بالا یکی از مهم‌ترین اهداف و شاخص‌های عملکردی اقتصاد کلان است. این امر متضمن استفاده از سیاست‌های مناسب اقتصادی، ثبات سیاست‌های اقتصادی و همچنین شناخت بیشتر عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی است. در حقیقت ثبات اقتصاد کلان از طریق کاهش نا اطمینانی و بی‌ثباتی و پیشبرد برنامه‌ریزی بلندمدت کمک بسیاری به رشد واقعی اقتصاد می‌کند.

تحقق رشد اقتصادی ۴/۰ درصدی در سال ۱۴۰۱ در امتداد رشد اقتصادی ۴/۴ درصدی سال ۱۴۰۰، حکایت از تداوم رشد قابل قبول فعالیت‌های اقتصادی در کشور دارد. همچنین رشد تولید ناخالص داخلی در تمام فصول سال ۱۴۰۱ از روندی صعودی برخوردار بوده، به نحوی که از فصل اول تا پایان فصل چهارم سال مزبور، میزان رشد اقتصادی کشور به ترتیب برابر با ۱/۹ درصد، ۳/۹ درصد، ۴/۹ درصد و ۵/۳ درصد بوده است.

طبق آمارهای منتشر شده بانک مرکزی، تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵) در سه‌ماهه چهارم سال ۱۴۰۱ به رقم ۳۵۹۶/۸ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به سه‌ماهه چهارم سال ۱۴۰۰، رشد ۵/۳ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین رشد اقتصادی بدون نفت طی دوره مذکور معادل ۴/۷ درصد بوده است.

بررسی وضعیت سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵) مبین آن است که در سه‌ماهه چهارم سال ۱۴۰۱ "تشکیل سرمایه ثابت ناخالص" از رشد ۶/۰ درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل از آن برخوردار گردیده است؛ به طوری که در دوره مورد گزارش، رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در دو زیربخش "ماشین‌آلات" و "ساختمان" به ترتیب معادل ۱۰/۶ و ۳/۲ درصد بوده است.

خاطر نشان می‌گردد رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سال ۱۴۰۱ معادل ۶/۷ درصد و در دو زیربخش "ماشین‌آلات" و "ساختمان" به ترتیب ۱۵/۴ و ۱/۲ درصد بوده است؛ این در حالی است که رشد مؤلفه مزبور در سال ۱۴۰۰ معادل صفر درصد بود. از این بابت رشد مخارج سرمایه‌گذاری در سال ۱۴۰۱ حاکی از اصلاح چشم‌انداز فعالین اقتصادی و بهبود ظرفیت‌های تولید در سال‌های آتی می‌باشد.

در مجموع عملکرد تولید ناخالص داخلی کشور به قیمت پایه در سال ۱۴۰۱ "با احتساب نفت" و "بدون احتساب نفت" به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ به ترتیب به ۱۵۱۵۴/۰ و ۱۳۸۸۱/۸ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به سال قبل از آن به ترتیب با افزایش ۴/۰ و ۳/۵ درصدی همراه بوده است. تحقق رشد اقتصادی ۴/۰ درصدی در سال ۱۴۰۱ در امتداد رشد اقتصادی ۴/۴ درصدی سال ۱۴۰۰، حکایت از تداوم رشد قابل قبول فعالیت‌های اقتصادی در کشور دارد.

بر اساس آمارهای منتشر شده، برآورد ارزش افزوده فعالیت‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که علت عمده افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی را باید در افزایش ارزش افزوده فعالیت‌های "صنعت"، "عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری"، "حمل‌ونقل و انبارداری"، "نفت و گاز" و "اطلاعات و ارتباطات" جستجو نمود؛ به طوری که سهم ارزش افزوده هر یک از فعالیت‌های مذکور در نرخ رشد ۴ درصدی تولید ناخالص داخلی طی سال ۱۴۰۱ به ترتیب معادل ۱/۴، ۰/۸، ۰/۸، ۰/۸ و ۰/۴ واحد درصد برآورد شده است.

در سال ۱۴۰۱ ارزش افزوده گروه کشاورزی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ به میزان ۱۵۷۸/۸ هزار میلیارد ریال برآورد گردید که نسبت به سال قبل ۱/۱ درصد افزایش یافته است. برآوردهای انجام شده در این زمینه با توجه به آمارهای پایه دریافتی از وزارت جهاد کشاورزی حاکی از آن است که تولید محصولات زراعی و باغی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل به ترتیب ۳/۴ و ۰/۲- درصد و تولید محصولات اصلی دامی ۲/۷ درصد تغییر یافته است.

فصل اول: اقتصاد ملی

همچنین بر اساس محاسبات اولیه، ارزش افزوده گروه نفت در سال ۱۴۰۱ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ به میزان ۱۲۷۲/۲ هزار میلیارد ریال برآورد گردید که گویای رشد ۱۰ درصدی نسبت به سال قبل می‌باشد. نتایج حاصل از محاسبات مقدماتی در این زمینه نشان دهنده آن است که افزایش نرخ رشد ارزش افزوده این گروه طی دوره مذکور، ناشی از افزایش تولید و صادرات نفت خام و گاز طبیعی و همچنین صادرات میعانات گازی نسبت به سال قبل بوده است.

گروه صنایع و معادن در سال ۱۴۰۱ از نرخ رشدی معادل ۶/۵ درصد برخوردار گردید که در مقایسه با سال قبل ۵/۴ واحد درصد افزایش یافته است و در نتیجه سهمی معادل ۱/۶ واحد درصد از نرخ رشد ۴ درصدی اقتصاد را در دوره مورد بررسی به خود اختصاص داده است. در این گروه، ارزش افزوده بخش‌های "صنعت"، "استخراج معدن"، "ساختمان"، "تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا" و "آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه" به ترتیب با نرخ‌های رشد ۹/۵، ۲/۸، ۱/۲، ۲/۴ و ۳/۳ درصدی مواجه بوده‌اند.

رشد هزینه‌های مصرفی کل نیز از ۴/۹ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۵/۷۹ درصد در سال ۱۴۰۰ تغییر یافته است. نگاهی به ارقام اجزای هزینه نهایی (طرف تقاضای اقتصاد) در سال ۱۴۰۱ (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵) نیز نشان می‌دهد که اقلام مصرف خصوصی و مصرف دولتی به ترتیب از نرخ رشدی معادل ۸/۷ و ۳/۶- درصد برخوردار بوده‌اند. لذا می‌توان نتیجه گرفت که در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ میزان مصرف بخش خصوصی به دلیل اجرای سیاست‌های حمایتی دولت و تقویت نسبی قدرت خرید تا حد زیادی بهبود یافته است؛ مصرف واقعی بخش دولتی نسبت به سال ۱۴۰۰ نیز به دلیل اتخاذ مجموعه اقداماتی در راستای صرفه‌جویی در هزینه‌ها به میزان ملموسی کاهش یافته است.

تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به‌طور کلی متشکل از دو بخش ماشین‌آلات و ساختمان است. لازم به توضیح است که تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بخش‌های ماشین‌آلات و ساختمان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل به ترتیب ۱۵/۴ و ۱/۲ درصد افزایش یافته‌اند. علت افزایش تشکیل سرمایه بخش ماشین‌آلات در سال ۱۴۰۱ به دلیل افزایش هم‌زمان تولید ماشین‌آلات داخلی و همچنین واردات کالاهای سرمایه‌ای است. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بخش ساختمان نیز به دلیل افزایش هم‌زمان تشکیل سرمایه در بخش‌های خصوص و دولتی محقق شده است.

جدول ۱-۱- عملکرد برخی شاخص‌های حوزه تولید، هزینه‌های ناخالص داخلی، مصرف و سرمایه‌گذاری طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال/ درصد) (به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵)

ردیف	عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱
۱	تولید ناخالص داخلی	۱۴،۵۷۱	۱۵،۵۷۱
۲	رشد اقتصادی	۴/۳۷	۳/۹۹
۳	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۲،۵۷۴	۲،۷۴۵
۴	رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۰	۶/۷
۵	هزینه مصرفی کل (دولتی و خصوصی)	۹،۵۳۶	۱۰،۰۸۹
۶	رشد هزینه‌های مصرفی کل (دولتی و خصوصی)	۴/۹۰	۵/۷۹

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

فصل اول: اقتصاد ملی

جدول ۱-۲- رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (درصد)

رشد		عنوان
۱۴۰۱	۱۴۰۰	
۱/۱	-۲/۶	گروه کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری
۶/۵	۱/۱	گروه صنایع و معادن
۲/۷	۶/۵	گروه خدمات
۱۰	۱۰/۱	گروه نفت و گاز
۴	۴/۳	رشد اقتصادی با احتساب نفت
۳/۵	۳/۹	رشد اقتصادی بدون احتساب نفت

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

نمودار ۱-۱- رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

در پایان این بخش می‌توان چنین عنوان نمود که تولید ناخالص داخلی ایران به قیمت پایه و به قیمت‌های ثابت سال پایه ۱۳۹۵ طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب با رشدهای ۴/۴ و ۴ درصدی مواجه بوده است. در حقیقت اقتصاد ایران طی هشت فصل دو سال مذکور به صورت متوالی با رشدهای اقتصادی مثبت روبرو بوده است. از این رو امید می‌رود با استمرار سیاست‌های ثبات بخش اقتصادی دولت سیزدهم و بهبود فضای کلی اقتصاد کسب و کار، شاهد تداوم و تقویت روند حاضر و بهبود هر چه بیشتر عملکرد فعالیت‌های اقتصاد کشور باشیم.

یکی از مهم‌ترین عواملی که می‌تواند اقتصاد ایران را وارد شرایط ویژه و به‌نوعی متوقف کند، شوک‌های اقتصادی است. یکی از مهم‌ترین شوک‌ها در ماه‌های اخیر، افزایش چشمگیر قیمت ارز در زمستان سال ۱۴۰۱ بود. چنین تلاطم‌هایی با افزایش نااطمینانی و بر هم زدن چشم‌اندازهای آتی، فعالان اقتصادی را وارد دوره‌ای از رفتارهای محتاطانه می‌کند که خروجی منطقی آن کاهش فعالیت‌های اقتصادی، افزایش انتظارات تورمی، افزایش نااطمینانی و تلاطم در بازارهاست. موارد فوق این پتانسیل را دارد که زنجیر رونق اقتصاد ایران را قطع کند و منجر به رکود شود.

۱-۲-۱- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص

تشکیل سرمایه ثابت ناخالص که یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی میزان سرمایه‌گذاری در کشور است که در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایش ۶/۷ درصدی را داشته است. بخش عمده تشکیل سرمایه ثابت ناخالص را دو بخش ساختمان و ماشین‌آلات تشکیل داده است تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بخش‌های ماشین‌آلات و ساختمان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل به ترتیب ۱۵/۴ و ۱/۲ درصد افزایش یافته‌اند. علت افزایش تشکیل سرمایه بخش ماشین‌آلات در سال ۱۴۰۱ به دلیل افزایش هم‌زمان تولید ماشین‌آلات داخلی و همچنین واردات کالاهای سرمایه‌ای است. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بخش ساختمان نیز به دلیل افزایش هم‌زمان تشکیل سرمایه در بخش‌های خصوص و دولتی محقق شده است. گفتنی است که در مجموع سایر اجزای تشکیل‌دهنده سرمایه ثابت ناخالص نیز در سال ۱۴۰۱ رشد منفی ۰/۴ درصدی را تجربه کرده است که در این میان به ترتیب بخش‌های تحقیق و توسعه، اشیاء گران‌بها، اکتشاف معادن و سایر به ترتیب رشد ۱/، ۸/۸-، ۵/۷- و ۰/۴ را داشته‌اند.

جدول ۱-۳- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک اجزای سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (خصوصی و دولتی)	۲,۵۷۴	۲,۷۴۵	۶/۷
ماشین‌آلات (خصوصی و دولتی)	۹۹۹	۱,۱۵۳	۱۵/۴
ساختمان (خصوصی و دولتی)	۱,۴۹۹	۱,۵۱۷	۱/۲
سایر تشکیل سرمایه	۷۵/۷	۷۵/۴	-۰/۴

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

نمودار ۱-۲- رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک اجزای طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

۱-۱-۳- اشتغال

موضوع اشتغال و کاهش بیکاری یکی از اساسی‌ترین نیازهای یک جامعه تلقی می‌شود. بیکاری به‌عنوان یک پدیده مخرب اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی محسوب می‌شود و رفع آن باید به‌عنوان یکی از اولویت‌های اساسی کشور لحاظ گردد و بهره‌برداری کامل از منابع انسانی به‌عنوان یکی از اهداف راهبردی توسعه در نظر گرفته شود.

بنا به داده‌های رسمی منتشر شده از بازار کار توسط مرکز آمار ایران؛ کل جمعیت حاضر در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) کشور در سال گذشته ۶۳ میلیون و ۷۹۴ هزار نفر بوده که از این تعداد ۲۶ میلیون نفر تمایل به کار کردن داشته‌اند. بر همین اساس نرخ مشارکت اقتصادی در سال گذشته ۴۰/۹ درصد بوده که نسبت به این شاخص در سال ۱۴۰۰ هیچ تغییری نکرده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد ۲ میلیون و ۳۴۸ هزار نفر از کسانی که در سال گذشته تمایل به شاغل شدن داشتند، نتوانسته برای خود شغلی دست‌وپا کنند و بیکار مانده‌اند. به بیان دیگر نرخ بیکاری در سال گذشته ۹ درصد به ثبت رسیده که نسبت به نرخ بیکاری ۹/۲ درصدی سال ۱۴۰۰ پایین‌تر آمده است. جمعیت بیکار کشور در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته‌اش حدود ۲۵ هزار نفر پایین‌تر آمده است.

کل جمعیت شاغل کشور در سال گذشته ۲۳ میلیون و ۷۱۵ هزار نفر برآورد شده که نسبت به سال ۱۴۰۰ بالغ بر ۲۶۸ هزار نفر بالاتر رفته است. با وجود افزایش تعداد شاغلین در سال گذشته، نرخ اشتغال در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ تغییری نکرده و در همان عدد ۳۷/۲ درصد باقی مانده است؛ به عبارت دیگر از هر ۱۰۰ ایرانی که در سن کار قرار دارد، تعداد کسانی که شغل دارد ۳۷ نفر است.

عدم تغییر نرخ مشارکت اقتصادی و نرخ اشتغال در سال ۱۴۰۱ نسبت به ۱۴۰۰ و هم‌زمان کاهش نرخ بیکاری در همین برهه زمانی، حاکی از بهبود نسبی وضعیت بازار کار در اقتصاد ایران نسبت به سال گذشته‌اش است.

جدول ۱-۴- نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر و نرخ مشارکت اقتصادی در دوره ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (درصد)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
نرخ بیکاری	۹/۲	۹/۰	-۲/۱۷
نرخ مشارکت اقتصادی	۴۰/۹	۴۰/۹	۰

منبع: مرکز آمار ایران

۱-۱-۴- نرخ تورم و شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی

تورم یکی از عوامل اثرگذار بر توزیع نابرابر درآمد و ثروت، فشار اقتصادی بر دهک‌های ضعیف جامعه، بروز نااطمینانی در اقتصاد، کاهش افق‌های سرمایه‌گذاری و در پی آن کاهش رشد اقتصادی است. تورم بالا و بی‌ثبات، علاوه بر این آثار زیان‌بار، باعث خدشه‌دار شدن اعتبار سیاست‌گذاران کلان اقتصادی به‌ویژه بانک مرکزی می‌شود و تداوم آن می‌تواند موارد حاد بی‌ثباتی اقتصادی را در کشور به وجود آورد. به همین دلیل، شناخت عوامل مؤثر بر بروز تورم و راهکارهای مقابله با آن، نه تنها باعث گسترش و بسط عدالت اجتماعی در جامعه می‌شود، بلکه گامی مهم در جهت ثبات اقتصادی و ایجاد شرایط مناسب برای رشد و توسعه پایدار است.

فصل اول: اقتصاد ملی

بر اساس اعلام بانک مرکزی، نرخ تورم در ۱۲ ماه منتهی به اسفندماه ۱۴۰۱ به ۴۶/۵ درصد رسید. بررسی آمارها نشان می‌دهد که شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران در اسفندماه ۱۴۰۱ به عدد ۷۹۴/۳ رسید که نسبت به ماه قبل ۶/۶ درصد افزایش یافت. به این ترتیب تورم ماهانه در اسفند سال گذشته ۶/۶ درصد بوده است. آمارها نشان می‌دهد که شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران در اسفند ۱۴۰۰، ۴۸۴/۶ بوده است و با یک محاسبه ساده می‌توان دریافت که تورم نقطه به نقطه در اسفند ۱۴۰۱، به ۶۳/۹ درصد رسیده است. رسیدن تورم نقطه‌ای به مرز ۶۴ درصد، رکورد تورم نقطه‌ای در سال گذشته بوده و از طرفی تورم ماهانه اسفند ۱۴۰۱ نیز پس از خرداد همین سال و حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی، در رتبه دوم رکورد تورم نقطه‌ای بوده است.

نهاد سیاست‌گذاری پولی ایران، جزئیات تورم ۱۲ ماهه گروه‌های مختلف کالا و خدمات در سال ۱۴۰۱ را نیز منتشر کرده است. بر این اساس، در رتبه نخست تورم سالانه، خدمات مربوط به رستوران‌ها و هتل با تورم ۸۰ درصدی قرار دارند. در رتبه دوم افزایش قیمت‌ها، کالاهای خوراکی و آشامیدنی با تورم سالانه ۵۴/۶ درصدی قرار دارند. مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها نیز با رشد قیمت سالانه ۴۸/۳ درصدی، در رتبه سوم افزایش قیمت سالانه کالاها و خدمات قرار می‌گیرد. در رتبه‌های بعدی به ترتیب پوشاک و کفش با ۴۵/۹ درصد، بهداشت و درمان با ۴۱/۹ درصد، کالاها و خدمات متفرقه با ۳۸/۳ درصد، تفریح و امور فرهنگی با ۳۷/۸ درصد، خدمات مربوط به تحصیل با ۳۵/۱ درصد، لوازم خانگی با ۳۳/۳ درصد، حمل‌ونقل با ۳۲/۳ درصد، دخانیات با ۲۸/۸ درصد و بالاخره ارتباطات با ۱۹/۳ درصد قرار دارند. به این ترتیب ارتباطات به‌طور میانگین، کمترین افزایش قیمت را در سال گذشته تجربه کرد.

جدول ۱-۵- نرخ تورم و شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

تورم		شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی		
۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰	
۴۳/۶	۵۰/۳	۴۹۵/۱	۳۷۸/۳	فروردین
۴۱/۹	۵۲/۸	۵۲۰/۴	۳۸۲	اردیبهشت
۴۱/۰	۵۵/۲	۵۷۵/۴	۳۹۹/۳	خرداد
۴۰/۵	۵۷	۶۰۰/۴	۴۱۰	تیر
۴۰/۱	۵۸/۳	۶۱۴/۸	۴۲۱/۷	مرداد
۳۹/۶	۵۹/۳	۶۳۱	۴۳۵/۶	شهریور
۳۹/۶	۵۸/۷	۶۴۹/۵	۴۴۸/۹	مهر
۳۹/۹	۵۶/۸	۶۶۳/۵	۴۵۹/۷	آبان
۴۰/۶	۵۴/۶	۶۷۹/۸	۴۶۸/۲	آذر
۴۱/۸	۵۲/۲	۷۱۳/۴	۴۷۴/۲	دی
۴۳/۶	۴۹/۳	۷۴۵/۱	۴۸۲	بهمن
۴۶/۵	۴۶/۲	۷۹۴/۳	۴۸۴/۶	اسفند

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

به‌طور کلی و بر اساس نظریه‌های اقتصادی، علل بروز تورم در ایران از سه منظر قابل بررسی است:

نخست فشار تقاضا مانند افزایش عرضه پول و سیاست‌های انبساط مالی به‌ویژه کسری بودجه دولت است. در اقتصاد ایران ساختار هزینه‌ای و درآمدی دولت به‌گونه‌ای است که وضعیت مالی دولت را با نوعی ابهام و بی‌ثباتی مواجه می‌کند. یکی از ویژگی‌های اصلی نظام مالی دولت، اتکای بیش از حد آن به درآمدهای ارزی حاصل از نفت و گاز است. بیش‌برآوردی درآمدها در کنار کم‌برآوردی هزینه‌های جاری در بودجه کشور، به روایی عادی در بودجه‌نویسی‌های سالانه تبدیل شده است. کسری بودجه ناشی از این خطای استراتژیک که نتیجه آن استقراض دولت از بانک مرکزی و افزایش پایه پولی در کشور است، یکی از عمده‌ترین دلایل بروز تورم ساختاری در ایران است. منظر دوم فشار هزینه، مانند شوک‌های طرف عرضه، افزایش دستمزد و سایر نهاده‌های تولیدی به‌ویژه حامل‌های انرژی، کاهش ارزش پول و نیز کاهش بهره‌وری است. سومین جنبه بررسی علل تورم در اقتصاد ایران، عوامل ساختاری اقتصاد است. این عوامل شامل رشد نامتوازن بخش‌های مختلف اقتصادی، وابستگی درآمدهای دولت به درآمدهای ناشی از بخش نفت، کاهش‌ناپذیری عرضه در بخش کشاورزی، ماهیت و پیامدهای راهبردی صنعتی شدن با تکیه بر الگوی جانشینی واردات و محدودیت‌های موجود در عرضه نهاده‌های تولیدی مانند نیروی کار ماهر، مواد اولیه، حمل‌ونقل و انرژی و محدودیت‌های موجود در تجارت خارجی هستند.

یکی از ویژگی‌های تورم در اقتصاد ایران، پایداری آن است. پایداری به این معنا است که وقتی میزان تورم از روند میانگین خود منحرف می‌شود برای مدتی طولانی در وضعیت جدید باقی می‌ماند. به بیان دیگر چنانچه نرخ تورم از سطح هدف‌گذاری شده توسط مقامات پولی منحرف شود، حداقل چندین فصل طول می‌کشد تا به سطح مطلوب خود بازگردد؛ بنابراین پایداری تورم مانع کاهش آن به سطوح قابل کنترل خواهد شد.

۱-۱-۵- بودجه و مالیه عمومی

بودجه عمومی دولت از دو بخش منابع و مصارف تشکیل می‌شود. در جدول (۱-۶) عملکرد مربوط به بودجه دولت طی سال‌های ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ آورده شده است. منابع عمومی دولت شامل درآمدهای عمومی (درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها) تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و تملک دارایی‌های مالی می‌باشد. در سال ۱۴۰۱ عملکرد منابع عمومی دولت برابر ۱۵،۳۹۲ هزار میلیارد ریال بوده که نسبت به سال قبل افزایش ۵۳/۰۲ درصدی داشته است. مصارف عمومی دولت نیز در سال ۱۴۰۱ برابر با ۱۵،۱۷۰ هزار میلیارد ریال بوده که نسبت به سال قبل ۵۰/۹۳ درصد افزایش داشته است.

جدول ۱-۶- عملکرد بخش بودجه در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال/درصد)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات
منابع عمومی	۱۰،۰۵۹	۱۵،۳۹۲	۵۳/۰۲
مصارف عمومی	۱۰،۰۵۱	۱۵،۱۷۰	۵۰/۹۳

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور

دولت علی‌رغم مشکلات به ارث رسیده از گذشته در کلیه سطوح مالی و چالش‌های ناشی از تحولات بین‌المللی و از سوی دیگر افزایش مطالبات در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی از دولت، اصلاحات ساختاری و اجرایی در نظام مالی را مدنظر قرار داده که از لحاظ اجرایی نیز تاکنون اقدامات قابل‌توجهی به‌ویژه در حوزه مدیریت منابع و

مصارف عمومی دولت، کاهش فرار مالیاتی، الکترونیکی کردن خزانه‌داری، ایجاد انضباط مالی و بودجه‌ای و کاهش وابستگی به منابع نفتی، ایجاد بانک‌های اطلاعاتی و افزایش شفافیت در نظام مالیه عمومی، مدیریت بدهی‌ها و دارایی‌های عمومی و ... به سرانجام رسانیده است. با عنایت به اهداف، سیاست‌ها و رویکردهای دولت در حوزه نظام مالی و خزانه‌داری، به نظر می‌رسد افزایش کارآمدی این مهم نیازمند اصلاحات ساختاری گسترده‌ای است.

۱-۱-۶- درآمدهای مالیاتی

بر اساس گزارش بانک مرکزی، کل درآمدهای مالیاتی دولت در سال ۱۴۰۱ معادل ۴,۷۰۲ هزار میلیارد ریال بوده است. این رقم نسبت به مدت مشابه سال قبل، معادل ۵۸/۸ درصد افزایش نشان می‌دهد. باید توجه داشت که قاعدتاً رشد درآمدهای مالیاتی باید از نرخ متوسط تورم بیشتر باشد، مگر هنگامی که رشد تولید ناخالص داخلی منفی باشد یا نرخ‌های مالیاتی تغییر کرده باشند.

جدول ۱-۷- درآمدهای مالیاتی دولت در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (هزار میلیارد ریال/درصد)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات
مستقیم	۱,۸۵۴	۲,۹۳۰	۵۸/۸۰
غیرمستقیم	۱,۴۰۳	۱,۷۷۲	۲۶/۳۰
جمع	۳,۲۵۸	۴,۷۰۲	۴۴/۳۲

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور

۱-۱-۷- درآمدهای نفتی^۱

بر اساس گزارش بانک مرکزی، درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی طی سال ۱۴۰۱ برابر ۵۵,۴۱۰ میلیون دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۴۳/۱ درصد کاهش نشان می‌دهد.

۱-۱-۸- وضعیت بورس

شاخص کل بورس در پایان سال ۱۴۰۱ برابر با یک میلیون و نهصد و شصت هزار واحد بوده که نسبت به سال قبل افزایش ۴۳/۳۹ درصدی داشته است. شاخص مالی و شاخص صنعت نیز در سال مزبور به ترتیب برابر یک میلیون و شصت و سی و هشت هزار و یک میلیون و هشتصد و شصت و هفت هزار واحد بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۱۱/۱۱ درصدی و افزایش ۴۸/۱ درصدی داشته‌اند.

جدول ۱-۸- شاخص‌های بازار سرمایه در پایان سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (هزار واحد)

نام بورس	نام شاخص	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات (درصد)
بورس اوراق بهادار تهران	شاخص ۳۰ شرکت بزرگ	۷۸,۴۹۵	۱۱۹,۹۶۹	۵۲/۸۳
	شاخص صنعت	۱,۲۶۰,۸۹۶	۱,۸۶۷,۴۰۶	۴۸/۱۰
	شاخص کل (هم وزن)	۳۴۸,۲۶۹	۵۸۵,۲۵۰	۶۸/۰۴
	شاخص کل بورس	۱,۳۶۷,۲۰۵	۱,۹۶۰,۴۵۷	۴۳/۳۹

^۱ آخرین آمار منتشر شده از درآمدهای نفتی در گزارش ناگرهای اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مربوط به سال ۱۳۹۹ می‌باشد.

فصل اول: اقتصاد ملی

شاخص ۵۰ شرکت فعالتر	۵۵،۱۴۷	۶،۲۹۰	-۸۸/۵۹
شاخص مالی	۱،۴۷۴،۹۴۸	۱،۶۳۸،۹۴۵	۱۱/۱۱
شاخص بازار اول بورس	۱،۰۶۴،۱۱۱	۱،۳۹۶،۸۱۵	۳۱/۲۶
شاخص بازار دوم بورس	۲،۵۵۹،۴۲۸	۳،۴۵۳،۲۶۰	۳۴/۹۲
شاخص کل فرابورس	۱۸،۳۷۹	۲۴،۳۹۴	۳۲/۷۲
شاخص صکوک	۵۵۴	۶۵۲	۱۷/۶۹

منبع: سازمان بورس و اوراق بهادار

۱-۱-۹- سرمایه‌گذاری خارجی

دغدغه تأمین منابع مالی همواره از قدیمی‌ترین و مهم‌ترین دغدغه‌های فعالان اقتصادی بوده و در این زمینه، جذب سرمایه از خارج کشور جزء مواردی است که سهم بسزایی را در تقویت بنیه مالی و همچنین مرادفات اقتصادی ایفا می‌کند چراکه ورود سرمایه خارجی به معنای وجود اطمینان و امنیت در سرمایه‌گذاری خارجی و دخیل کردن سرمایه‌گذاران خارجی در داخل کشور است و می‌تواند به تأمین زنجیره‌ای از خواسته‌های اقتصادی و سیاسی کمک کند.

بر اساس آمار دریافتی از بانک اطلاعاتی سازمان سرمایه‌گذاری خارجی از ابتدای دولت سیزدهم تا پایان فروردین ۱۴۰۲، تعداد ۴۰۱ طرح سرمایه‌گذاری خارجی به ارزش سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۰ میلیارد و ۷۶۵ میلیون دلار که شامل ۳۶۰ طرح جدید به ارزش ۱۰ میلیارد و ۲۵۴ میلیون دلار و ۴۱ طرح افزایش سرمایه طرح‌های موجود با ارزش سرمایه خارجی ۵۱۱ میلیون دلار به تصویب هیئت رسید که از مجموع ۴۰۱ طرح سرمایه‌گذاری خارجی مصوب هیئت سرمایه‌گذاری، ۴۵ طرح به دلیل عدم ورود بخشی از سرمایه مصوب به کشور باطل شد. در مجموع می‌توان گفت میزان سرمایه‌گذاری خارجی مصوب معتبر در دوره عملکرد دولت سیزدهم تا پایان فروردین سال ۱۴۰۲؛ تعداد ۳۵۶ طرح سرمایه‌گذاری خارجی به ارزش سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۶ میلیارد و ۵۱ میلیون دلار است. بر اساس این گزارش روسیه، امارات متحده عربی، افغانستان، ترکیه، عراق و چین، ۶ کشور نخست سرمایه‌گذار در ایران هستند. در بین این کشورها روسیه اگرچه چهار مجوز سرمایه‌گذاری را دارد اما با ۲ میلیارد و ۷۶۴ میلیون دلار بیشترین حجم سرمایه‌گذاری در کشور را به خود اختصاص داده است.

در این میان، سال ۱۴۰۱ با جذب ۴ میلیارد و ۱۹۳ میلیون دلار رکورددار بیشترین میزان جذب سرمایه خارجی بوده است. همچنین این میزان در سال ۱۴۰۰ به ۲ میلیارد و ۳۷۹ میلیون دلار می‌رسید که حدود ۵۲۱ میلیون دلار آن در طول دوره دولت روحانی و یک میلیارد و ۸۵۸ میلیون دلار در نیمه دیگر سال که مربوط به دولت ابراهیم رئیسی بوده است. سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۴۰۱ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل رشد ۷۶/۲۵ درصدی را تجربه کرده است.

۱-۱-۱۰- صادرات و واردات

سیاست‌های توسعه صادرات به‌عنوان یکی از محورهای اصلی تحریک سمت تقاضا در دستور کار دولت قرار گرفته است. تقریباً یک دهه پیش حدود نیمی از واردات کشور از قاره اروپا و نیم دیگر از قاره آسیا صورت می‌گرفت. به تدریج با توسعه اقتصادی و بین‌المللی برخی کشورهای منطقه به عنوان‌های صادرات مجدد، اتخاذ رویکرد نگاه به شرق از برنامه

فصل اول: اقتصاد ملی

چهارم توسعه اقتصادی کشور و اعمال تحریم‌های بین‌المللی، تجارت با قاره اروپا کاهش یافت و آسیا به مرور زمان تبدیل به مبدأ اصلی واردات و صادرات کشور شد. در منطقه آسیا نیز به تدریج کشورهای کوچک جای خود را به کشورهای چین، عراق، امارات، ترکیه، افغانستان و هند دادند. جایگزینی شدید آسیا به جای اروپا و افزایش تمرکز در مبادی وارداتی به لحاظ امنیت اقتصادی مناسب نیست و امنیت واردات کشور تضعیف می‌گردد. بدون شک توفیق در مذاکرات هسته‌ای و توسعه روابط با کشورهای اروپایی و شرکای پیشین تجاری، کمک شایان توجهی به رفع مخاطرات کنونی در حوزه واردات خواهد نمود.

در سال ۱۴۰۱، میزان صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی کشور (به استثنای نفت خام، نفت کوره و نفت سفید و همچنین بدون صادرات از محل تجارت چمدانی) بالغ بر ۱۲۴،۲۵۲ هزار تن و به ارزش ۵۴،۱۳۹ میلیون دلار بوده است که در مقایسه با سال ۱۴۰۰، افزایش ۱/۱۴ درصدی در وزن و ۱۱/۰۱ درصدی در ارزش دلاری داشته است. همچنین میزان واردات کشور در این مدت، با کاهشی ۹/۳۳ درصدی در وزن و افزایشی ۱۳/۸۱ درصدی در ارزش دلاری در مقایسه با سال ۱۴۰۰، به ارقام ۳۷،۳۵۸ هزارتن و ۶۰،۳۰۹ میلیون دلار رسیده است.

بر اساس آمار اعلام شده طی دوازده ماهه سال ۱۴۰۱ بیشترین میزان صادرات کشور به مقصد کشورهای چین با رقمی بالغ بر ۱۴ میلیارد و ۵۸۴ میلیون دلار و سهم ۲۷/۴۳ درصد از کل ارزش صادرات، عراق با ۱۰ میلیارد و ۲۳۸ میلیون دلار و سهم ۱۹/۲۶ درصد، ترکیه با ۷ میلیارد و ۴۵۹ میلیون دلار و سهم ۱۴/۰۳ درصد، امارات متحده عربی با ۵ میلیارد و ۷۶۷ میلیون دلار و سهم ۱۰/۸۵ درصد و کشور هند با ۲ میلیارد و ۱۴۶ میلیون دلار و سهم ۴/۰۴ درصد از کل ارزش، صورت گرفته است.

از سوی دیگر بر اساس آمار اعلام شده از سوی گمرک طی ۱۲ ماهه سال ۱۴۰۱، کشور امارات متحده عربی با اختصاص رقمی بالغ بر ۱۸ میلیارد و ۳۹۵ میلیون دلار و سهمی در حدود ۳۰/۸۳ درصد از کل ارزش واردات، در جایگاه نخست کشورهای طرف معامله قرار گرفته است. همچنین کشورهای چین با ۱۵ میلیارد و ۷۴۴ میلیون دلار و سهم ۲۶/۳۹ درصد، ترکیه با ۶ میلیارد و ۹۹ میلیون دلار و سهم ۱۰/۲۲ درصد، هند با ۲ میلیارد و ۸۵۰ میلیون دلار و سهم ۴/۷۸ درصد و آلمان با ۲ میلیارد و ۱۹ میلیون دلار و سهم ۳/۳۸ درصد از کل ارزش واردات، عمده کشورهای طرف معامله با ایران بوده‌اند.

جدول ۱-۹- صادرات، واردات و وضعیت تراز تجاری در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

تغییرات		۱۴۰۱		۱۴۰۰		عنوان
ارزشی	وزنی	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۱۱/۰۱	۱/۱۴	۵۴،۱۳۹	۱۲۴،۲۵۲	۴۸،۷۷۲	۱۲۲،۸۵۲	صادرات
۱۳/۸۱	-۹/۳۳	۶۰،۳۰۹	۳۷،۳۵۸	۵۲،۹۹۳	۴۱،۲۰۱	واردات
۳۸۹/۶		۱۵،۸۴۴		۳،۲۳۶		تراز تجاری

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

فصل دوم

محصول ناخالص داخلی

خلاصه فصل

حساب‌های ملی مهم‌ترین ابزار دولت‌ها و تحلیل‌گران اقتصادی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، تحلیل و اتخاذ سیاست‌های کلان اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌شوند. حساب‌های منطقه‌ای مجموعه‌ای از مطالعات آماری به صورت جامع و هدفمند است که مطالعه کمی و منظم فعالیت‌های اقتصادی یک منطقه مشخص را برای یک دوره زمانی معین امکان‌پذیر می‌سازد. در واقع نقشی را که حساب‌های ملی در کل کشور به عهده دارد، حساب‌های منطقه‌ای همان نقش و اهمیت را در سطح منطقه دارا می‌باشد.

حساب‌های منطقه‌ای تصویر عملکرد اقتصادی کشور را به تفکیک مناطق مختلف ارائه می‌نماید. در این حساب‌ها، محصول ناخالص داخلی کلیه استان‌ها به تفکیک تمامی رشته فعالیت‌های اقتصادی محاسبه و ارائه می‌گردد. تهیه این حساب‌ها، اطلاعات قابل اطمینان و سازگاری را فراهم می‌آورد که زیربنای سیاست‌گذاری‌های اقتصادی در راستای کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای می‌باشد. همچنین توان اقتصادی و عملکرد رشته فعالیت‌ها و بخش‌های اقتصادی استان‌ها را نیز در آن دوره زمانی نشان می‌دهد.

بنابراین در این فصل اجزاء تولید شامل ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده به تفکیک بخش‌های کشاورزی، صنعت، معدن و انرژی، ساختمان و خدمات مورد بررسی قرار گرفته است. در این بررسی نرخ تغییر، سهم و رتبه در کشور برای اجزاء تحلیل شده است.

محصول ناخالص تولیدی استان و سرانه آن در سال ۱۳۹۹ به ترتیب برابر ۵۰۰،۸۸۷،۲۱۸ و ۳۱۲/۴۶ میلیون ریال بوده است. استان کردستان با سهم ۰/۹۱ درصدی از تولید کل کشور در رتبه بیست‌وهشتم قرار دارد. رتبه بیست و نهم استان از نظر شاخص محصول ناخالص داخلی سرانه، نشان از وضعیت نامناسب تولید در این استان می‌باشد.

۲-۱-۱- محصول ناخالص داخلی استان

۲-۱-۱-۱- سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان

با توجه به نام‌گذاری سال ۱۳۹۹ با عنوان "جهش تولید"، تحول در بُعد رفتار اقتصادی در سطح نهادی و مردمی لازمه جهش در اقتصاد کشور است و بخش تولید شاهد تغییری جهشی نخواهد گردید، مگر اینکه نگرش‌ها، انتظارات و رفتارهای اقتصادی و تجاری به میزان متناسب تغییر یابد.

فرهنگ مصرف‌گرایی، اسراف و تبذیر و در نهایت راضی نبودن از زندگی در همه حال، هر نوع رشد یا جهش اقتصادی را با شکست مواجه می‌کند.

اقتصاد ایران دچار عارضه رشد اقتصادی پایین و ناپایدار است و خروج از آن الزاماتی دارد. یکی از این الزامات جهش قابل توجه در سرمایه‌گذاری است که خود مستلزم جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی است.

ثبات اقتصاد کلان، افزایش رقابت و شفافیت در اقتصاد، بهبود محیط کسب‌وکار و اصلاح سیاست‌های ارزی از جمله دیگر الزامات رشد اقتصادی هستند که بایستی به‌طور جدی پیگیری شود.

«جهش تولید» زمانی به‌صورت واقعی و عینی کارکرد خود را نشان می‌دهد که همه اجزای آن در کنار هم کار کند، اگر یکی از این اجزا اعم از نظام بانکی یا سیاست‌های پولی و مالی و نظام مالیاتی و گمرکی و... رفتار مناسب تولید نداشته باشد تولید و جهش تولید به تعویق خواهد افتاد.

لذا برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و مدیریت‌ها به گونه‌ای باید اعمال شود که این سیستم در خدمت تولید باشد. واقعیت این است که بدون توجه به تصویر کلان و بستر سیاست‌گذاری، راه‌حل‌های مقطعی و جزئی‌نگر، نه‌تنها راهگشا نخواهد بود، بلکه ایجاد اجماع که لازمه این امر مهم است را به تأخیر خواهد انداخت.

ایجاد گفتمانی غالب، تأثیرگذار و مطالبه‌گر در کنار اراده و عزم ملی از اهم اولویت‌ها بوده و در صورت جدیت و تلاش از سوی سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط و بانک‌های تجاری در جهت اجرای بهینه قانون و اقدام و عمل مؤثر بنگاه‌ها و شرکت‌ها به‌عنوان رکن آخر در جهت رشد و رونق تولید و اقتصاد کشور قطعاً در جهش تولید موفق خواهیم بود.

در استان کردستان نیز در راستای اهداف و برنامه‌های پشتیبانی از تولید، می‌توان به موارد مهمی از قبیل اولویت اعطای تسهیلات بانکی به بنگاه‌های ارائه‌دهنده برنامه مشخص و عملیاتی برای جهش تولید، توسعه سامانه‌های الکترونیکی در حوزه گمرک با هدف دستیابی به تسهیل تجارت خارجی و تجارت آسان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی جهش صادرات، الکترونیکی کردن فرآیند صدور کلیه مجوزهای مجموعه وزارت توأم با کاهش زمان و هزینه صدور، شناسایی اموال مازاد و ناکارآمد (قابل مولدسازی نباشند) دولت برای مولدسازی و یا فروش به منظور تأمین منابع مالی طرح‌های عمرانی، پیگیری ایجاد طرح‌های سرمایه‌گذاری جدید و ... اشاره نمود.

۲-۱-۲- بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی

بر اساس داده‌های حاصل از منابع آماری و برآوردهای مقدماتی انجام شده در خصوص تولید ناخالص داخلی استان، نتایج نشان دهنده آن است که در سال ۱۳۹۹، محصول ناخالص تولیدی استان و سرانه آن در سال ۱۳۹۹ به ترتیب برابر ۵۰۰،۸۸۷،۲۱۸ و ۳۱۲/۴۶ میلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل رشد ۵۱/۳۶ درصدی را داشته است. استان کردستان با سهم ۰/۹۱ درصدی از تولید کل کشور در رتبه بیست‌وهفتم قرار دارد. رتبه سی‌ام استان از نظر

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

شاخص محصول ناخالص داخلی سرانه، نشان از وضعیت نامناسب تولید در این استان می‌باشد. از میان ۳۱ استان کشور تنها استان سیستان و بلوچستان سرانه تولید ناخالص داخلی پایین‌تری را نسبت به استان کردستان دارد.

جدول ۱-۲- وضعیت محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال / درصد)

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم نسبی در کشور	تغییرات			
۲۷	۰/۹۱	۵۱/۳۶	۵۰۰.۸۸۷.۲۱۸	۳۳۰.۹۲۰.۰۳۴	محصول ناخالص داخلی (به قیمت جاری)
۳۰	-	۵۱/۳۶	۳۱۲/۴۶	۲۰۶/۴۳	محصول ناخالص داخلی سرانه (به قیمت جاری)

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

۳-۱-۲- بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی

برآورد ارزش افزوده فعالیت‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که علت عمده افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی را باید در افزایش ارزش افزوده فعالیت‌های کشاورزی و خدمات جستجو نمود. کل ارزش افزوده استان ۴۹۹.۷۹۷.۲۸۶ میلیون ریال بوده و از این حیث در رتبه بیست‌وهشتم کشور قرار گرفته است. بخش خدمات با ۶۶/۴۵ درصد بیشترین سهم و بعد از خدمات نیز بخش‌های «کشاورزی» و «صنعت و معدن» به ترتیب سهم‌های ۱۸/۹۷ و ۱۴/۵۸ درصدی از کل تولید استان را به خود اختصاص داده‌اند. بخش‌های صنعت و معدن، خدمات و کشاورزی به ترتیب رشد ۳۴/۰۲، ۵۴/۰۴ و ۵۸/۷۵ درصدی را تجربه کرده‌اند.

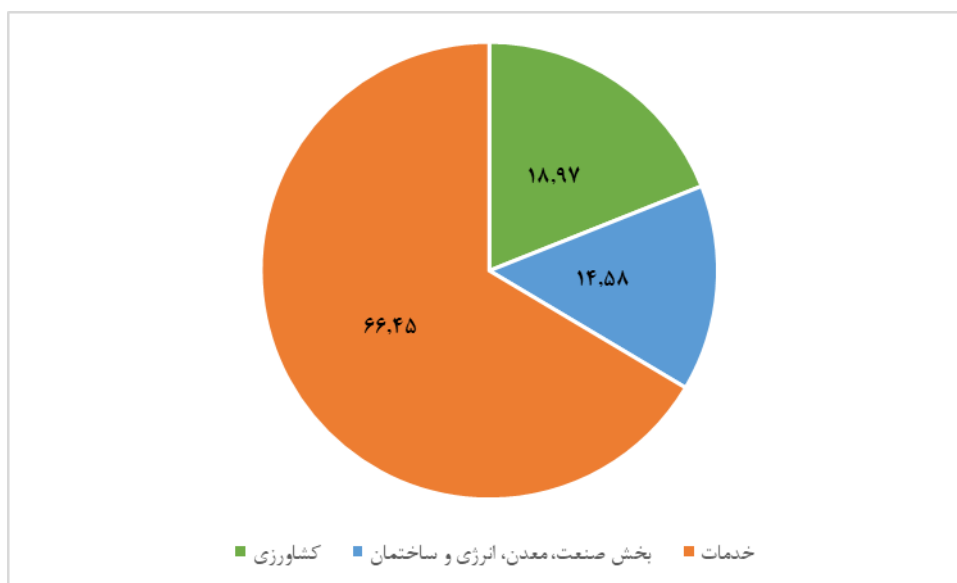
بخش کشاورزی استان در مقایسه با سایر بخش‌ها با ۱/۹۵ درصد بیشترین سهم را در ارزش افزوده همین بخش در کل کشور داشته است و بعد از آن به ترتیب بخش‌های خدمات و صنعت و معدن با ۱/۳۰ و ۰/۳۰ درصد قرار دارند.

جدول ۲-۲- ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال / درصد)

۱۳۹۹				۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	سهم از تولید استان	تغییرات			
۲۱	۱/۹۵	۱۸/۹۷	۵۸/۷۵	۹۴.۸۱۵.۲۳۶	۵۹.۷۲۲.۹۲۴	کشاورزی، جنگلداری، شکار و ماهیگیری
۳۱	۰/۳۰	۱۴/۵۸	۳۴/۰۲	۷۲.۸۶۷.۷۳۸	۵۴.۳۷۱.۱۵۸	بخش صنعت، معدن، انرژی و ساختمان
۲۰	۱/۳۰	۶۶/۴۵	۵۴/۰۴	۳۳۲.۱۱۴.۳۱۲	۲۱۵.۶۰۲.۲۴۹	خدمات
۲۷	۰/۹۱	-	۵۱/۵۹	۴۹۹.۷۹۷.۲۸۶	۳۲۹.۶۹۶.۳۳۱	مجموع

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

نمودار ۲-۱- سهم ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۹ (درصد)

مصرف واسطه به ارزش کلیه کالاها و خدماتی که در فرایند تولید، به‌عنوان داده، مورد استفاده قرار گرفته و به مصرف رسیده یا تغییر شکل می‌دهند، اطلاق می‌شود. از مجموع کل مصرف واسطه استان در سال ۱۳۹۹ بخش صنعت و معدن با ۱۸۵،۶۲۳،۵۹۱ میلیون ریال بیشترین مقدار مصرف و بعد از آن به ترتیب بخش‌های خدمات و کشاورزی با ۷۴،۴۸۲،۷۶۴ و ۶۶،۴۲۳،۸۵۷ میلیون ریال قرار دارند.

جدول ۲-۳- مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال/ درصد)

رتبه در کشور	۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
	سهم نسبی در کشور	سهم از مصرف واسطه استان	تغییرات			
۲۲	۱/۶۸	۲۰/۳۴	۴۶/۷	۶۶،۴۲۳،۸۵۷	۴۵،۲۷۸،۲۱۳	کشاورزی، جنگلداری، شکار و ماهیگیری
۲۵	۰/۵۹	۵۶/۸۵	۷۶/۰۱	۱۸۵،۶۲۳،۵۹۱	۱۰۵،۴۵۶،۶۵۰	بخش صنعت، معدن، انرژی و ساختمان
۲۴	۱/۱۴	۲۲/۸۱	۵۰/۰۲	۷۴،۴۸۲،۷۶۴	۴۹،۶۴۷،۰۶۸	خدمات
۲۶	۰/۷۸	-	۶۲/۹۵	۳۲۶،۵۳۰،۲۱۳	۲۰۰،۳۸۱،۹۳۱	مجموع

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

مجموع ارزش کالاها و خدمات تولید شده در یک بنگاه به منظور عرضه به خارج از بنگاه و ارزش کالاها و خدمات تولید شده به منظور مصرف در همان بنگاه را ارزش ستانده آن بنگاه تولیدی می‌نامند. مجموع ستانده استان در سال

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

۱۳۹۹ برابر ۸۲۶،۳۲۷،۴۹۹ میلیون ریال بوده که نسبت به سال قبل رشد ۵۵/۸۹ درصدی داشته است. رشد ستانده بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب برابر ۵۳/۵۶ و ۶۱/۷۳ و ۵۳/۲۹ درصد بوده است.

جدول ۲-۴- ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال / درصد)

۱۳۹۹				۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم نسبی در کشور	سهم از ستانده استان	تغییرات			
۲۲	۱/۸۳	۱۹/۵۱	۵۳/۵۶	۱۶۱،۲۳۹،۰۹۴	۱۰۵،۰۰۱،۱۳۸	کشاورزی، جنگلداری، شکار و ماهیگیری
۲۹	۰/۴۶	۳۱/۲۸	۶۱/۷۳	۲۵۸،۴۹۱،۳۳۰	۱۵۹،۸۲۷،۸۰۸	بخش صنعت، معدن، انرژی و ساختمان
۲۰	۱/۲۷	۴۹/۲۱	۵۳/۲۹	۴۰۶،۵۹۷،۰۷۶	۲۶۵،۲۴۹،۳۱۷	خدمات
۲۶	۰/۸۶	-	۵۵/۸۹	۸۲۶،۳۲۷،۴۹۹	۵۳۰،۰۷۸،۲۶۲	مجموع

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

یکی از شاخص‌هایی که نشان‌دهنده بهبود استانداردهای زندگی است، افزایش رشد تولید ناخالص داخلی می‌باشد که مستلزم استفاده بیشتر از نهاده‌های تولید است. با توجه به محدودیت منابع (نهاده‌های تولید) و عوارض زیست‌محیطی ناشی از استفاده بیشتر از منابع تولید، می‌توان افزایش رشد اقتصادی را با بهبود بهره‌وری عوامل تولید تأمین نمود. بهره‌وری بیانگر رابطه ستانده‌ها و نهاده‌ها در فرآیند تولید می‌باشد. ارتقای بهره‌وری، بر پدیده‌های اصلی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جامعه (مانند سطح تورم، ارزش افزوده تولیدات و افزایش سطح اشتغال) و نیز توان رقابت سیاستی و اقتصادی تأثیر بسزایی دارد. در واقع بهبود بهره‌وری منجر به بهبود استانداردهای زندگی می‌شود. در حال حاضر تقریباً تمامی کشورهای توسعه‌یافته و بسیاری از کشورهای در حال توسعه موفق، سرمایه‌گذاری‌های بسیاری برای ارتقای بهره‌وری در سطوح ملی، منطقه‌ای و ... انجام داده‌اند و رشد و توسعه روزافزون خود را مرهون توجه و نگرش صحیح به این مسئله می‌دانند.

نسبت مصرف واسطه به ستانده عددی بین صفر و یک است و هرچه این عدد به صفر نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده بهره‌وری بالاتر است؛ با توجه به نسبت مصرف واسطه به ستانده، بیشترین بهره‌وری استان به ترتیب مربوط به بخش‌های خدمات، کشاورزی و بخش صنعت، معدن، ساختمان و انرژی بوده است.

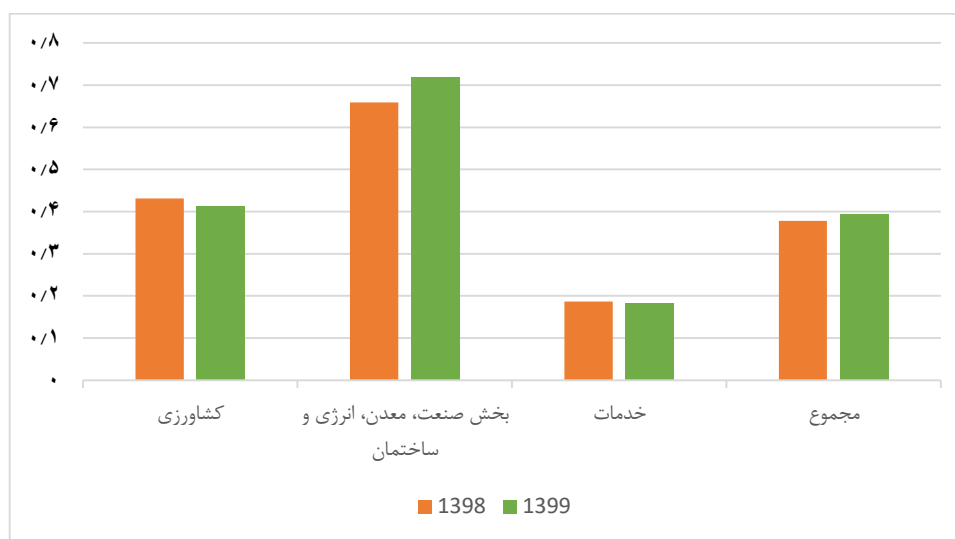
نسبت مصرف واسطه به ستانده اقتصاد استان در سال ۱۳۹۹ برابر ۰/۳۹۵ بوده است و نسبت به سال قبل آن رشد ۴/۵ درصد را تجربه کرده که نشان از کاهش بهره‌وری در استان دارد. بخش صنعت، معدن، انرژی و ساختمان استان تنها بخشی است که نسبت به سال قبل کاهش بهره‌وری را داشته است. کاهش بهره‌وری در این بخش به حدی بالا بوده که افزایش بهره‌وری در دو بخش دیگر را خنثی کرده است.

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

جدول ۲-۵- نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۹

عنوان	۱۳۹۸	۱۳۹۹	نرخ تغییر (درصد)
کشاورزی	۰/۴۳۱	۰/۴۱۲	-۴/۴۱
بخش صنعت، معدن، انرژی و ساختمان	۰/۶۵۹	۰/۷۱۸	۸/۹۵
خدمات	۰/۱۸۷	۰/۱۸۳	-۲/۱۴
مجموع	۰/۳۷۸	۰/۳۹۵	۴/۵

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

نمودار ۲-۲- نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۹

۲-۲- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

استان کردستان دو درصد جمعیت کشور، شش درصد رواناب ها، شش و نیم درصد زمین های کشاورزی کشور، ۲۲۷ کیلومتر مرز مشترک با عراق را دارد و از نظر نیروی جوان تحصیل کرده و همچنین خلاقیت و نوآوری، کمتر از میانگین کشوری نیست. سهم ۰/۹۳ درصدی استان از تولید کشور نشان می‌دهد که علاوه بر مشکلاتی که تولید در سطح کشور با آن مواجه است، بخش تولید استان با چالش های بیشتری دست و پنجه نرم می کند. در سال های اخیر با کاهش بارندگی استان کردستان با چالش کم آبی مواجه شده است. همین مسئله باعث شده که بخش کشاورزی استان به عنوان فعالترین بخش استان دستخوش برخی نابسامانی ها شود که نتیجه آن کاهش سرمایه‌گذاری در این بخش و سایر بخش‌های اقتصادی استان بوده است. این در شرایطی است که استان کردستان ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های فراوانی وجود دارد که می توان با اتخاذ سیاست‌های مناسب و برنامه ریزی منطقی از این ظرفیت ها به نحو احسن بهره برداری کرد و تولید استان را رونق بخشید. وجود بخش کشاورزی فعال جهت تأمین مواد اولیه برخی صنایع، تنوع معادن و ذخیره قابل توجه معادن استان، همسایگی با کشور عراق به ویژه با اقلیم کردستان و همچنین تشابهات فرهنگی، زبانی و ... به آن، از جمله مهم‌ترین ظرفیت‌های استان بوده که با اتخاذ

سیاست‌های مناسب و برنامه‌ریزیهای منطقی، می‌توان درآمد سرانه آن‌را افزایش داد. در این راستا برخی موانع و چالش‌ها نیز وجود دارد که در ادامه این فصل به مهم‌ترین آنها اشاره نموده و سپس برخی راهکارهای اجرایی جهت رفع موانع موجود ارائه شده است. پایین بودن سهم سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف از جمله کشاورزی و تمهیدات لازم جهت جذب سرمایه‌گذاری، معافیت‌های مالیاتی و مشوق‌های سرمایه‌گذاری گسترش صنایع تبدیلی برای محصولات کشاورزی و معدنی و همچنین بازاریابی داخلی و خارجی به خصوص به دلیل موقعیت مرزی استان از مهم‌ترین راهکارهای مناسب جهت رونق تولید در استان می‌باشد.

۲-۲-۱- موانع و چالش‌ها

از مهم‌ترین عوامل بالفعل نشدن ظرفیت‌های استان کمبود سرمایه است. اصلی‌ترین منبع تامین سرمایه در ایران تاکنون منابع بودجه کشور و در نتیجه دولت بوده که این استان به عنوان یک استان توسعه نیافته در مقایسه با برخی استان‌ها از آن محروم بوده است. از مهم‌ترین موانع و چالش‌هایی که بخش تولید استان با آن روبه‌رو هستند؛ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- پایین بودن سطح بهره‌وری عوامل تولید
- پایین بودن سطح تولیدات دانش بنیان
- نبود صنایع مادر تخصصی در استان
- ضعف بازاریابی واحدها و شرکتهای تولیدی استان برای محصولات خود
- افزایش بهای تمام‌شده کالا به دلیل وجود حمل و نقل عمدتاً جاده‌ای و فرسودگی ناوگان حمل و نقل استان
- دسترسی ناکافی بنگاه‌های اقتصادی به منابع مالی
- نامطلوب بودن فضای کسب و کار
- نبود ثبات در فضای اقتصاد کلان
- نامتناسب بودن الگوی مصرف و پایین بودن سطح بهره‌وری
- ضعف زیرساخت‌ها و نبود امکانات کافی در شهرک‌های صنعتی استان
- سطح پایین تکنولوژی به‌ویژه در بخش کشاورزی

۲-۲-۲- راهکارها و توصیه‌های سیاستی

- توسعه و تقویت زیرساختهای شهرها و نواحی صنعتی استان
- گسترش مناسبات و پیوندهای منطقه‌ای و حضور فعال در بازارهای جهانی با هدف توسعه مبادلات اقتصادی و تجاری.
- توجه ویژه به بخش حمل و نقل به‌ویژه حمل و نقل ریلی جهت کاهش هزینه تمام شده کالا.
- ایجاد هماهنگی بیشتر بین دستگاههای اجرایی جهت تسهیل در امور مربوط به کسب و کار.
- ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی در حوزه مواد اولیه و خام موجود در استان (معدن و کشاورزی)
- ایجاد راه‌هوایی و ریلی و بهبود زیرساخت‌های استان

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

- حمایت از تولید کنندگان و سرمایه گذاران بخش خصوصی توسط دولت و ارائه بسته های تشویقی جهت جذب سرمایه گذار
- توسعه سرمایه گذاری بخش دولتی در راستای حمایت از بخش خصوصی
- توجه به ظرفیت مرز در استان و توسعه صادرات
- حمایت دولت از بخش تولید در کشور و ایجاد انگیزه برای رقابت با تولیدات خارجی
- مدیریت صحیح در استفاده از منابع طبیعی و تبدیل این مواد به مواد فرآوری شده
- تلاش برای تکمیل ارزش تولید محصولات معدنی با ارزش افزوده بالا و صادرات محور
- هدایت کسب و کار و فعالیتهای اقتصادی استان در جهت استفاده از مزیت‌های اقتصادی استان از طریق سیاست‌های مجوز دهی.
- تدوین بسته های مربوط به جذب سرمایه در مقیاس بین المللی و پیش بینی مشوق های لازم برای ارائه به سرمایه گذاران
- انتقال دانش فنی و تکنولوژی جهت اصلاح فرآیند تولید به ویژه در بخش کشاورزی
- حمایت از نوسازی و تجهیز بنگاه های تولیدی به همراه آموزش نیروی انسانی با هدف ارتقای بهره وری

فصل سوم

کشاورزی

خلاصه فصل

فعالیت‌های کشاورزی برای کشورها حتی بعد از وقوع مکرر انقلاب‌های علم و فن‌آوری و رشد شتابان و مستمر کالاهای صنعتی و خدمات نوین در اقتصادهای جهان همچنان درخور توجه است. اگرچه سهم اشتغال و ارزش افزوده این بخش به خاطر توسعه صنعتی و رواج شیوه‌ی تولید انبوه محصولات صنعتی در کشورهای پیشرفته رو به کاهش داشته است اما مقدار مطلق آن‌ها مدام در حال افزایش بوده است. اهمیت بخش کشاورزی در توسعه اقتصادی هر کشور، چه ثروتمند و چه فقیر، بیانگر این واقعیت است که کشاورزی به‌عنوان اولین بخش اقتصاد و عرضه‌کننده عوامل اساسی زندگی بشر و بخش‌های دیگر اقتصاد است و در توسعه همه‌جانبه کشورها نقش مهمی را ایفا می‌کند. در یک جمله کوتاه، کشاورزی را مادر تمام فعالیت‌ها و صنایع مورد نیاز ملت‌ها دانسته‌اند و توسعه این بخش را به‌عنوان نیروی محرکه رشد اقتصادی در مراحل اولیه توسعه دانسته‌اند و در مراحل بعدی رشد نیز نقش‌های عمده‌ای چون درآمدزایی، ایجاد اشتغال و تأمین امنیت غذایی را ایفا می‌کند. همچنین نکته مهمی که باید به آن توجه کرد آن است که بخش کشاورزی معمولاً با هر بخش دیگری به‌صورت رقابتی عمل نمی‌کند، بلکه رشد آن، می‌تواند مکمل رشد بخش‌های دیگر باشد. از طرفی بخش کشاورزی به واسطه اهمیت بسیار بالای آن در پیوند پیشین و پسین با سایر بخش‌ها می‌تواند نقش بسیار مهمی در ایجاد اشتغال و همچنین تهیه مواد واسطه‌ای داشته باشد.

کل ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۹ برابر ۱۶۱،۲۳۹،۰۹۳ میلیون ریال بوده که تغییر ۵۳/۵ درصدی نسبت به سال قبل داشته و با سهم ۱/۹۵ درصدی در کشور رتبه ۲۱ ام را داشته است. بیش‌ترین تولید این بخش مربوط به زیربخش زراعت و باغداری با ۱۰۸،۹۹۷،۹۲۵ میلیون ریال (سهم ۶۷/۶ درصدی از ارزش افزوده کشاورزی استان) بوده است. بعد از آن به ترتیب دامداری با سهم ۳۰/۱۷ درصدی از کل ارزش افزوده کشاورزی استان تولیدی معادل ۴۸،۶۶۱،۰۰۹ میلیون ریال و ماهیگیری با سهم ۱/۵۲ درصدی تولیدی معادل ۲،۴۶۴،۰۴۳ میلیون ریال و جنگلداری با سهم ۰/۶۹ درصدی تولیدی برابر ۱،۱۱۶،۱۱۶ میلیون ریال قرار دارند.

۳-۱- بخش کشاورزی استان

۳-۱-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان

به طور کلی سیاست‌های کلان کشاورزی در حوزه‌های زیر قابل مطرح است: ۱. خودکفایی ۲. ساماندهی تولید ۳. تنظیم بازار ۴. حمایت ۵. تجارت ۶. امنیت بیولوژیک ۷. شفافیت اطلاعات

تولیدات غذایی اساسی کشاورزی علاوه بر اینکه نیاز داخل کشور را تأمین می‌کند می‌تواند بر روابط سیاسی و تجاری بین کشورها نیز اثرگذار است. به همین دلیل کشورهای صنعتی علی‌رغم اینکه گاهاً مشکل تولید یک محصول را ندارند ولی باز هم از آن حمایت می‌کنند. مثلاً آمریکا چندین برابر نیاز خود گندم تولید می‌کند. وزارت جهاد کشاورزی نیز ۸ طرح جداگانه برای دستیابی به هدف خودکفایی در ۸ محصول اساسی طراحی نمود. ۸ محصول اساسی عبارت‌اند از: برنج، جو، گندم، حبوبات، پنبه، چغندرقد، ذرت و دانه‌های روغنی.

سه مؤلفه، ۱. موجودی غذا، ۲. دسترسی به غذا و ۳. پایداری در استفاده از غذا از جمله شاخص‌های اصلی برای دستیابی به امنیت غذایی هستند به همین دلیل دولت‌ها تلاش می‌کنند مؤلفه مهم موجودی غذا را با خودکفایی در تولید کالاهای استراتژیک خوراکی و کشاورزی برای خود به ارمغان آورند.

به منظور حمایت از کشاورزی و کاهش هزینه‌های بانکی دولت‌ها سازوکارهای مختلفی را جهت دسترسی ارزان‌تر کشاورزان به منابع مالی پیش گرفتند: ۱. وام کم بهره ۲. اعطای نهاده‌های یارانه‌ای ۳. دادوستد نهاتری. مهم‌ترین چالش‌های استان در رسیدن به کشاورزی پایدار و توسعه آن حول سه محور اصلی زیر است:

الف- تأمین و تخصیص اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای مورد نیاز برای ایجاد زیربناها و زیرساخت‌ها به منظور فراهم‌سازی و مناسب‌سازی بستر سرمایه‌گذاری و جلب سرمایه‌های بخش خصوصی و اعمال حمایت‌های لازم از آن‌ها
ب- تأمین و تخصیص اعتبارات تسهیلات بانکی لازم با سود بانکی پائین و معقول متناسب با بازدهی سرمایه در بخش کشاورزی

ج- تأمین و تخصیص آب مورد نیاز از منابع آبی استان با اولویت آب‌های سطحی و احداث سازه‌های مهار و انتقال آب

۳-۱-۲- برنامه‌های پیش‌بینی شده و اجرایی جهت توسعه کشاورزی استان

در ایران و به تبع آن در استان کردستان، الگوی کشت مبتنی بر آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای وجود ندارد. فعالیت‌ها و کسب‌وکارهای مرتبط با کشاورزی نیز بسیار محدود است. منظور از کسب‌وکار کشاورزی طبق تعریف فائو فعالیت‌هایی است که در تولید و توزیع مواد غذایی مدرن مشارکت دارند و کار دسته‌جمعی از مزرعه تا سفره را شامل می‌شود و تأمین‌کنندگان نهاده‌های کشاورزی، تولیدکنندگان، فرآوری‌کنندگان محصولات کشاورزی، توزیع‌کنندگان، تجار، صادرکنندگان، خرده‌فروشان و مصرف‌کنندگان را شامل می‌شود.

در سال ۱۴۰۱ و در راستای بهبود شرایط موجود و تحقق شعار سال (تولید، دانش‌بنیان و اشتغال‌آفرین) مجموعه‌ای از کارها به شرح زیر انجام شده است که ریز آن در جدول ۱۰-۱ بیان شده است:

۱- توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی

۲- افزایش تولید محصولات دامی

فصل سوم: کشاورزی

- ۳- افزایش تولید طیور و زنبورعسل
- ۴- توسعه باغات مثمر
- ۵- افزایش تولید محصولات شیلات
- ۶- توسعه مکانیزاسیون کشاورزی

جدول ۳-۱- برنامه‌های پیش‌بینی شده و اجرایی جهت توسعه کشاورزی استان و نتایج حاصل از اجرای آن

عنوان برنامه	اهداف	نتایج حاصل از اجرای برنامه
توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی	۱- توسعه فرآوری ۲۷۶۹۱۸ تن محصولات باغی با اشتغال ۱۸۰ نفر ۲- توسعه فرآوری ۱۷۸۷۳۳ تن محصولات دام و طیور و آبیان با اشتغال ۲۸۸ نفر ۳- توسعه فرآوری ۱۷۰۵۳۵ تن محصولات زراعی با اشتغال ۴۳۸ نفر ۴- توسعه سردخانه و انبار با ظرفیت ۳۵۶۰۰ تن و اشتغال ۱۱۳ نفر	رساندن ظرفیت: ۱- فرآوری و ذخیره‌سازی محصولات کشاورزی (باغی، دام و طیور، زراعی) استان به ۲۱۶۲۵۴۱ تن و ایجاد ۱۰۱۹ اشتغال جدید ۲- افزایش ۵۸۵۷۷۳ تن به میزان جذب ماده خام و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی تولیدی استان
افزایش تولید محصولات دامی	۱- افزایش تولید ۳۹۷۰ تن گوشت قرمز ۲- افزایش تولید ۵۳۰۳۰ تن شیر خام	رساندن ظرفیت تولید سالیانه: ۱- گوشت قرمز استان به ۳۵۹۷۰ تن و ایجاد ۶۲۵ شغل جدید ۲- شیر خام استان به ۳۱۳۰۳۰ تن و ایجاد ۷۴۵ شغل جدید
افزایش تولید طیور و زنبورعسل	۱- افزایش تولید ۱۹۱۰ تن گوشت مرغ ۲- افزایش تولید ۴۳۷۰ تن تخم‌مرغ افزایش تولید ۱۲۶ تن عسل	رساندن ظرفیت تولید سالیانه: ۱- گوشت مرغ استان به ۹۵۵۱۰ تن و ایجاد ۱۸۵ شغل جدید ۲- تخم‌مرغ استان به ۸۷۷۰ تن و ایجاد ۳۷ شغل جدید ۳- عسل استان به ۱۹۹۸ تن و ایجاد ۳۰۰ شغل جدید
توسعه باغات مثمر	۱- توسعه ۱۰۰۰ هکتار باغات مثمر آبی با اشتغال‌زایی ۱۰۰۰ نفر ۲- توسعه ۱۰۰۰ هکتار باغات مثمر دیم با اشتغال‌زایی ۳۳۴ نفر ۳- توسعه ۱۵ هکتار واحدهای گلخانه با اشتغال‌زایی ۱۸۰ نفر ۴- توسعه ۱۰۰۰ هکتار گیاهان دارویی با اشتغال‌زایی ۳۳۰ نفر	رساندن سطح زیر کشت: ۱- باغات مثمر آبی استان به ۳۶۷۴۰ هکتار و ایجاد ۱۰۰۰ شغل جدید ۲- باغات مثمر دیم استان به ۱۵۸۵۷ هکتار و ایجاد ۳۳۴ شغل جدید ۳- گلخانه‌های استان به ۴۸/۵ هکتار استان و ایجاد ۱۸۰ شغل جدید ۴- گیاهان دارویی ۳۳۵۰ هکتار و ایجاد ۳۳۰ شغل جدید
افزایش تولید محصولات شیلات	افزایش تولید ۴۰۰ تن ماهی و پرورش ۳۰ هزار قطعه ماهیان زینتی	وصول به ظرفیت تولید سالانه گوشت ماهی استان به ۱۱۱۰۰ تن و ظرفیت پرورش ماهیان زینتی استان به ۱/۴ میلیون قطعه و ایجاد ۸۱ شغل جدید
توسعه مکانیزاسیون کشاورزی	ارتقاء ضریب مکانیزاسیون کشاورزی	ارتقاء ضریب مکانیزاسیون کشاورزی استان و ایجاد ۳۱۰ شغل جدید

۳-۱-۳- بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی

کردستان با دارا بودن استعدادهای خدادادی سرشار کشاورزی یکی از مناطق مهم کشور در تولید محصولات کشاورزی است. بخش کشاورزی با عنایت به پتانسیل‌های بالقوه موجود و نیروی انسانی فعال، پویا و علاقه‌مند، در صورت ایجاد زیرساخت‌های موردنیاز و فراهم‌سازی بستر سرمایه‌گذاری برای شکوفایی این استعدادها، خواهد توانست ضمن افزایش سهم خود در تولید غذا و مواد خام صنایع جانبی مرتبط، نقش مهمی نیز در اشتغال‌زایی، ایجاد ارزش افزوده، صادرات غیرنفتی و ارتقاء درآمد سرانه مردم استان ایفا نماید. کشاورزی استان کردستان نه سنتی و نه صنعتی است بلکه در حال گذار به یک کشاورزی صنعتی با بخش‌هایی که همچنان سنتی مانده است. این در حالی است که تجربه دنیا ثابت کرده که کشاورزی صنعتی معایبی دارد و بهتر است به سمت کشاورزی پایدار حرکت کرد چرا که تجربه کشاورزی صنعتی شکست خورده است. پس بهتر است برنامه‌ریزی‌ها در جهت رسیدن به کشاورزی پایدار صورت گیرد و شاخص‌های آن بررسی شود تا نقاط ضعف شناسایی و در جهت رفع کمبودها تلاش نمود هرگونه برنامه‌ریزی در راستای توسعه مستلزم شناخت فرصت‌ها و پتانسیل‌ها است که در بخش کشاورزی استان مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

جدول ۳-۲- ظرفیت‌های شناسایی شده کشاورزی استان کردستان متناسب با استعدادهای سرزمینی در سال ۱۴۰۱ (هزار تن)

عنوان عملیات	پتانسیل شناسایی شده	محقق شده تاکنون	مانده ظرفیت قابل وصول با توجه به استعداد
تولید محصولات کشاورزی سالانه	۵،۵۰۰	۳۰۰۰	۲،۵۰۰
زراعی	۳،۷۷۰	۲،۱۷۰	۱،۶۰۰
باغی	۱،۲۰۰	۴۳۷	۷۶۱
دامی	۵۰۰	۳۸۱	۱۱۹
شیلاتی	۳۰	۱۱	۱۹
فرآوری و نگهداری سالانه محصولات کشاورزی	۴،۵۰۰	۱،۹۴۳	۵،۵۷۲

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

هر ساله تسهیلاتی جهت مکانیزاسیون بخش کشاورزی پرداخت می‌شود که اثرگذاری قابل توجهی بر تولیدات این بخش دارد. در جدول زیر آمار تسهیلات پرداختی طی چند سال اخیر و ضریب مکانیزاسیون آمده است.

جدول ۳-۳- وضعیت مکانیزاسیون کشاورزی استان (میلیارد ریال/اسب بخاردرهکتار)

سال	تسهیلات پرداختی جهت مکانیزاسیون	ضریب مکانیزاسیون در پایان سال	ماشین‌آلات و ادوات تأمین شده (دستگاه)
۱۳۹۲	۲۶۷،۳۶۹	۷۲/۱	تراکتور: ۵۵۴۷ کمباین: ۳۳۴ ادوات دنباله بند: ۳۰۹۷
۱۳۹۳	۳۲۱،۱۸۲	۸۴/۱	
۱۳۹۴	۳۶۷،۸۴۲	۹۴/۱	
۱۳۹۵	۴۷۴،۶۸۴	۲	
۱۳۹۶	۳۵۵،۶۸۲	۰۳/۲	
۱۳۹۷	۱،۲۰۰،۴۲۲	۱۱/۲	

فصل سوم: کشاورزی

	۲/۲	۸۴۴,۰۰۰	۱۳۹۸
	۳۱/۲	۱,۳۹۴,۱۵۷	۱۳۹۹
	۳۸/۲	۱,۱۷۱,۷۷۵	۱۴۰۰
	۵/۲	۲۸۸,۵۶۴	۱۴۰۱
	—	۶,۶۸۵,۶۷۷	جمع

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

وابستگی بخش کشاورزی به منابع آبی امری انکارناپذیر است که با مدیریت مصارف آبی این بخش تا حدود زیادی می‌توان این وابستگی را کاهش داد. با توجه به آمار مشاهده می‌شود که فشار شدید بر منابع آب زیرزمینی استان وارد است و از آب‌های سطحی استان استفاده قابل توجهی نشده است.

جدول ۳-۴- وضعیت منابع و مصارف آب استان

عنوان	وضعیت
حجم منابع آب سطحی	۴۸۰۰ میلیون متر مکعب
حجم منابع آب سطحی در حال استفاده	۳۷۱ میلیون متر مکعب (۷/۷ درصد)
کل مصارف آب فعلی استان ۱۰۶۶ میلیون متر مکعب	۶۹۵ میلیون متر مکعب (۶۵٪) از آبهای زیرزمینی
	۳۷۱ میلیون متر مکعب (۳۵٪) از آبهای سطحی

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

طبق آخرین آمار گرفته شده از جهاد کشاورزی استان کردستان؛ تخصیص آب به کشاورزی استان، تنها ۲۱ درصد حجم ظرفیت سدهای در حال بهره‌برداری (آب‌های سطحی تنظیم شده) استان بوده و این در حالی است که ۸۸ درصد اراضی کشاورزی استان دیم و از نعمت رواناب موجود بی‌بهره‌اند.

جدول ۳-۵- سیمای ناموزون بهره‌مندی استان از آب ذخیره پشت سدهای در حال بهره‌برداری خود (مطابق آخرین تخصیص‌های رسمی وزارت نیرو) (میلیون متر مکعب/درصد) در سال ۱۴۰۰ (درصد)

عنوان	حجم کلی آب استحصال شده	تخصیص رسمی بخش کشاورزی	سهم بخش کشاورزی از آب سدها
حجم	۲,۸۹۲	۶۲۵	۲۱

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

مهم‌ترین چالش‌های استان در رسیدن به کشاورزی پایدار و توسعه آن حول سه محور اصلی زیر است:

الف- تأمین و تخصیص اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای مورد نیاز برای ایجاد زیربناها و زیرساخت‌ها به منظور فراهم‌سازی و مناسب‌سازی بستر سرمایه‌گذاری و جلب سرمایه‌های بخش خصوصی و اعمال حمایت‌های لازم از آنها

ب- تأمین و تخصیص اعتبارات تسهیلات بانکی لازم با سود بانکی پائین و معقول متناسب با بازدهی سرمایه در بخش کشاورزی

ج- تأمین و تخصیص آب مورد نیاز از منابع آبی استان با اولویت آب‌های سطحی و احداث سازه‌های مهار و انتقال آب

۳-۲- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش کشاورزی

۳-۲-۱- بررسی وضعیت تولید بخش کشاورزی

اساساً محصولات کشاورزی به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند. محصولات اساسی و محصولات غیراساسی؛ محصولات اساسی کشاورزی محصولاتی هستند که نیازهای غذایی اساسی یعنی پروتئین، چربی و کربوهیدرات را برطرف می‌کنند. غلات (گندم، ذرت، جو و برنج)، گوشت، شیر، نهاده‌های دامی، روغن و شکر از جمله محصولات اساسی کشاورزی هستند؛ گرچه برخی از کارشناسان معتقدند روغن و شکر نباید جزء غذاهای اساسی تعریف شوند و دست کم نباید برای مصرف آن‌ها یارانه پرداخت شود. محصولات غیراساسی کشاورزی نیز انواع میوه، سبزیجات و ادویه‌جات و همچنین انواع فرآورده‌های غذایی چون بیسکویت، شیرینی و شکلات را شامل می‌شود.

مهم‌ترین محصولات اساسی استان کردستان در بخش کشاورزی به شرح زیر می‌باشد.

محصولات زراعی اساسی: گندم، جو، سیب‌زمینی، نخود،

محصولات باغی اساسی: توت‌فرنگی، انگور، گردو

محصولات دامی اساسی: شیر، گوشت قرمز، گوشت مرغ، تخم‌مرغ، عسل و گوشت ماهی

الف- ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه کشاورزی

بخش کشاورزی به چهار زیربخش ۱. زراعت و باغداری ۲. دامداری ۳. جنگلداری و ۴. ماهیگیری تقسیم می‌شود. در جداول زیر وضعیت تولید بخش کشاورزی به تفکیک این زیربخش‌ها بررسی شده است.

کل ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۹ برابر ۱۶۱۲۳۹۰۹۳ میلیون ریال بوده که تغییر ۶۳/۰۳ درصدی نسبت به سال قبل داشته و با سهم ۱/۹۵ درصدی در کشور رتبه ۱۴ ام را داشته است. بیش‌ترین تولید این بخش مربوط به زیربخش زراعت و باغداری با ۱۰۸۹۹۷۹۲۵ میلیون ریال (سهم ۶۷/۶ درصدی از ارزش افزوده کشاورزی استان) بوده است. بعد از آن به ترتیب دامداری با سهم ۳۰/۱۷ درصدی از کل ارزش افزوده کشاورزی استان تولیدی معادل ۴۸۶۶۱۰۰۹ میلیون ریال و ماهیگیری با سهم ۱/۵۲ درصدی تولیدی ۲۴۶۴۰۴۳ میلیون ریال و جنگلداری با سهم ۰/۶۹ درصدی تولیدی برابر ۱۱۱۶۱۱۶ میلیون ریال قرار دارند. زیربخش دام استان با توجه به شرایط طبیعی استان به‌ویژه حوزه دام سنتی اگر با فرآوری تولیدات دامی همراه باشد می‌تواند ارزش افزوده بسیار بیشتر از آنچه که هست ایجاد کند و با توجه به جدول در سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است. از نظر سهم هر بخش در کشور بیشترین مقدار مربوط به مرغداری و کمترین آن مربوط به ماهیگیری استان می‌باشد.

جدول ۳-۶- ارزش افزوده زیربخش‌های کشاورزی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ (میلیون ریال/درصد)

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۱۸	۲/۱۷	۶۳/۰۳	۱۰۸,۹۹۷,۹۲۵	۶۶,۸۵۶,۳۵۳	• زراعت و باغداری
۲۲	۱/۵۷	۳۶	۴۸,۶۶۱,۰۰۹	۳۵,۷۷۸,۳۸۷	• دامداری:
۱۴	۱/۳۴	۳۰/۳۲	۳,۶۱۸,۸۷۳	۲,۷۷۶,۸۷۵	گاوداری صنعتی

فصل سوم: کشاورزی

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۲۸	۰/۹۹	۲۷/۳۸	۱۸.۷۴۰.۲۶۰	۱۴.۷۱۱.۳۸۱	دام سنتی
۹	۴/۰۵	۴۳/۹۶	۲۵.۸۵۸.۲۴۴	۱۷.۹۶۱.۱۵۷	مرغداری
۱۴	۱/۴۶	۳۴/۸۵	۴۴۳.۶۳۲	۳۲۸.۹۷۴	پرورش زنبورعسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۱۸	۲/۶۸	۶۸/۴	۱.۱۱۶.۱۱۶	۶۶۲.۷۵۴	• جنگلداری
۲۵	۰/۴۸	۴۴/۶	۲.۴۶۴.۰۴۳	۱.۷۰۳.۶۴۳	• ماهیگیری
۲۱	۱/۹۵	۵۳/۵	۱۶۱.۲۳۹.۰۹۳	۱۰۵.۰۰۱.۱۳۷	جمع کل

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

جدول ۳-۷- مصرف واسطه زیربخش‌های کشاورزی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۲۰	۲/۰۷	۶۲/۸	۳۱.۳۳۶.۰۱۸	۱۹.۲۴۷.۸۴۳	• زراعت و باغداری
۲۵	۱/۵۲	۳۵/۲	۳۳.۹۵۰.۵۹۵	۲۵.۱۱۴.۳۲۶	• دامداری:
۲۴	۰/۴۴	۳۰/۹	۱.۹۶۸.۶۳۵	۱.۵۰۴.۴۲۵	گاوداری صنعتی
۲۵	۱/۲۴	۲۸/۴	۱۲.۴۸۶.۶۴۱	۹.۷۲۷.۵۲۹	دام سنتی
۱۴	۲/۶۱	۴۰/۵	۱۹.۴۳۹.۶۹۵	۱۳.۸۳۹.۵۱۳	مرغداری
۳۰	۰/۲۱	۲۹/۸	۵۵.۶۲۳	۴۲.۸۵۹	پرورش زنبورعسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۱۵	۲/۲۱	-۲۷/۱	۱۹۰.۸۱۵	۲۶۱.۹۲۰	• جنگلداری
۲۵	۰/۴۹	۴۴/۷	۹۴۶.۴۲۹	۶۵۴.۱۲۴	• ماهیگیری
۲۲	۱/۶۸	۴۶/۷	۶۶.۴۲۳.۸۵۷	۴۵.۲۷۸.۲۱۳	جمع کل

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

جدول ۳-۸- ستانده زیربخش‌های کشاورزی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (میلیون ریال/ درصد)

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۱۹	۱/۹	۶۳/۰۳	۱۰۸.۹۹۷.۹۲۵	۶۶.۸۵۶.۳۵۳	• زراعت و باغداری
۲۵	۱/۸	۳۶/۰۱	۴۸.۶۶۱.۰۰۹	۳۵.۷۷۸.۳۸۷	• دامداری:
۲۴	۰/۴	۳۰/۳۲	۳.۶۱۸.۸۷۳	۲.۷۷۶.۸۷۵	گاوداری صنعتی
۲۸	۱/۳	۲۷/۳۹	۱۸.۷۴۰.۲۶۰	۱۴.۷۱۱.۳۸۱	دام سنتی

فصل سوم: کشاورزی

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۱۲	۳/۹	۴۳/۹۷	۲۵,۸۵۸,۲۴۴	۱۷,۹۶۱,۱۵۷	مرغداری
۲۱	۰/۹	۳۴/۸۵	۴۴۳,۶۳۲	۳۲۸,۹۷۴	پرورش زنبورعسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۱۸	۲/۱	۶۸/۴۱	۱,۱۱۶,۱۱۶	۶۶۲,۷۵۴	• جنگلداری
۲۵	۰/۶	۴۴/۶۳	۲,۴۶۴,۰۴۳	۱,۷۰۳,۶۴۳	• ماهیگیری
۲۲	۱/۸	۵۳/۵۶	۱۶۱,۲۳۹,۰۹۴	۱۰۵,۰۰۱,۱۳۸	جمع کل

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۹ برابر ۰/۴۱۲ بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۴/۵ درصدی را داشته که نشان از افزایش بهره‌وری است. بیشترین بهره‌وری بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۹ مربوط به بخش پرورش زنبورعسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی بوده و کمترین بهره‌وری بخش کشاورزی استان مربوط به بخش مرغداری بوده است.

جدول ۳-۹- نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های کشاورزی ۱۳۹۸-۱۳۹۹

تغییرات	۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
-۰/۱	۰/۲۸۷	۰/۲۸۸	• زراعت و باغداری
-۰/۶	۰/۶۹۸	۰/۷۰۲	• دامداری:
۰/۴	۰/۵۴۴	۰/۵۴۲	گاوآردی صنعتی
۰/۸	۰/۶۶۶	۰/۶۶۱	دام سنتی
-۲/۴	۰/۷۵۲	۰/۷۷۱	مرغداری
-۳/۸	۰/۱۲۵	۰/۱۳۰	پرورش زنبورعسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
-۵۶/۷	۰/۱۷۱	۰/۳۹۵	• جنگلداری
۰/۰	۰/۳۸۴	۰/۳۸۴	• ماهیگیری
-۴/۵	۰/۴۱۲	۰/۴۳۱	جمع کل

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

ب- سطح زیرکشت محصولات کشاورزی

محصولات زراعی آبی استان با سطح زیر کشت ۹۶/۵ هزار هکتار در سال ۱۴۰۱ سهمی معادل ۱/۴۸ درصد از سطح زیر کشت زراعی آبی کشور را به خود اختصاص داده است که تولیدی برابر ۱,۴۰۶ هزار تن را داشته است. در سال ۱۴۰۱ محصولات زراعی دیم با سطح زیرکشت ۷۰۰/۷ هزار هکتار و سهم ۱۱/۵۱ درصدی از سطح کشت زراعی دیم کشور توانسته ۷۶۳ هزار تن تولید و عملکرد ۱,۰۸۹ کیلوگرم در هکتار را داشته باشد. مجموع سطح آبی و دیم

فصل سوم: کشاورزی

محصولات زراعی استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۷۹۷/۲ هزار هکتار می‌باشد که ۱۲/۱ درصد آن آبی و ۸۷/۹ درصد آن دیم بوده است. عملکرد تولید در هکتار محصولات زراعی آبی استان در مقایسه با کشور کمتر بوده در حالی که در مورد محصولات زراعی دیم از میانگین کشور بالاتر بوده است. با توجه به سهم پایین سطح کشت آبی استان باید گفت علیرغم وجود رواناب قابل توجه در استان، بخش کشاورزی کم‌ترین بهره را از آن برده است و یکی از اصلی‌ترین مطالبات استان، افزایش سهم تخصیص آب کشاورزی از وزارت نیرو است تا با توسعه کشت آبی و افزایش تولید در واحد سطح، گامی در جهت رشد اقتصادی استان و کشور برداشته شود.

جدول ۳-۱۰- سطح زیرکشت و تولید محصولات زراعی (طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱)

محصولات زراعی						سال	عنوان
دیم			آبی				
عملکرد در هکتار (کیلوگرم)	تولید (هزار تن)	سطح کشت (هزار هکتار)	عملکرد در هکتار (کیلوگرم)	تولید (هزار تن)	سطح کشت (هزار هکتار)		
۶۰۹	۴۲۳	۶۹۵/۵	۱۳,۸۰۷	۱,۳۳۱	۹۶/۴	۱۴۰۰	استان
۱,۰۸۹	۷۶۳	۷۰۰/۷	۱۴,۵۶۴	۱,۴۰۶	۹۶/۵	۱۴۰۱	
۸۷۶	۴,۸۲۱	۵,۵۰۰	۱۱,۷۶۴	۶۵,۷۳۸	۵,۵۸۸	۱۴۰۰	کشور
۹۸۰	۵,۹۶۶	۶,۰۸۷	۱۲,۱۴۷	۷۸,۸۰۵	۶,۴۸۸	۱۴۰۱	

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

سطح زیر کشت محصولات باغی استان (بارور و غیر بارور) در سال ۱۴۰۱ برابر ۵۶/۶ هزار هکتار بوده که ۴۳۷ هزار تن تولید را در برداشته است. عملکرد در هکتار سطح بارور محصولات باغی در سال ۱۴۰۱ برابر ۷,۷۲۳ کیلوگرم در هکتار بوده که از میانگین کشور کمتر است.

جدول ۳-۱۱- سطح زیرکشت و تولید محصولات باغی (هزار هکتار/ هزار تن) (طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱)

محصولات باغی			سال	عنوان
عملکرد در هکتار (کیلوگرم) ^۱	تولید	سطح کشت		
۸,۴۸۹	۴۵۸	۵۴	۱۴۰۰	استان
۷,۷۲۳	۴۳۷	۵۶/۶	۱۴۰۱	
۸,۱۱۰	۲۲,۳۴۳	۲,۷۵۵	۱۴۰۰	کشور
۸,۹۰۶	۲۶,۲۹۳	۲,۹۵۱	۱۴۰۱	

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

ج- وضعیت شاخص‌های دام، طیور، آبزیان و زنبور عسل

^۱ عملکرد در هکتار مربوط به سطح بارور محصولات باغی است

فصل سوم: کشاورزی

جمعیت دامی به چهار دسته گوسفند و بره، بز و بزغاله، گاو و گوساله و تکسمیان دسته‌بندی می‌شود. جمعیت دام استان بر اساس رأس کاهش ۲۴۶،۱۷۴ رأسی داشته که در هر چهار بخش اصلی با کاهش روبرو بوده‌ایم.

جدول ۳-۱۲- آمار جمعیت دامی (طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱)

نوع دام	تعداد (رأس)		واحد دامی ^۱	
	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱
گوسفند و بره	۱،۹۳۷،۸۶۷	۱،۷۱۵،۰۳۰	۱،۹۳۷،۸۶۷	۱،۷۱۵،۰۳۰
بز و بزغاله	۲۵۴،۳۷۳	۲۳۳،۸۶۸	۱۹۰،۷۸۰	۱۷۷،۷۳۹
گاو و گوساله	اصیل	۳۵،۸۸۸	۳۱۶،۰۸۹	۴۵۶،۰۰۰
	دورگ	۹۴،۲۷۱	۶۲۷،۵۶۶	۵۵۹،۰۰۰
	بومی	۵۵،۴۵۴	۲۹۸،۸۴۱	۴۰۰،۰۰۰
	جمع	۱۸۵،۳۰۸	۱۸۴،۸۴۶	۱،۲۵۳،۲۵۶
تکسمیان	۱۲،۱۵۰	۹،۷۸۰	۵۴،۶۷۵	۳۹،۱۲۰
جمع کل	۲،۳۸۹،۶۹۸	۲،۱۴۳،۵۲۴	۳،۴۵۰،۶۶۰	۳،۱۸۵،۱۴۵

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

ظرفیت دامداری‌های استان در جدول زیر به تفکیک گاوداری، پرواربندی گوساله، پرواربندی بره و گوسفند داشته بر اساس رأس در جدول زیر نشان داده شده است. در تمام موارد تعداد واحدهای صنعتی نسبت به نیمه‌صنعتی با اختلاف زیاد کمتر بوده است. بررسی نشان می‌دهد که تغییرات تعداد گاوداری صنعتی به میزان ۲۴/۶۲ درصد با افزایش روبرو بوده است. بیشترین رشد نیز مربوط به گوسفند داشته صنعتی بوده که از نظر تعداد ۴۰/۴۸ درصد و از لحاظ ظرفیت ۳۰/۸۷ درصد رشد داشته است. نکته قابل توجه این است که ظرفیت واحدهای دامداری به جزء پرواربندی گوساله صنعتی افزایش داشته است و این نشان دهنده عملکرد مثبت استان در این زمینه است که باید توجه داشت این بخش از توان بالقوه (ظرفیت) بالایی برخوردار است. با توجه به اطلاعات جدول بخش نیمه‌صنعتی استان در تمام موارد هیچ تغییری نداشته است که با توجه به مزیت و ظرفیت بالای استان باید برای بهبود شرایط موجود، دلایل آن بررسی شود.

جدول ۳-۱۳- ظرفیت دامداری‌های صنعتی و نیمه صنعتی (ظرفیت به رأس)

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	
۲۴/۶۲	۲۴۸	۱۹۹	تعداد	صنعتی
۳۵/۵۹	۱۳،۱۰۵	۹،۶۶۵	ظرفیت	
۰	۱،۲۹۸	۱،۲۹۸	تعداد	نیمه‌صنعتی
۰	۱۰،۲۲۵	۱۰،۲۲۵	ظرفیت	

^۱ مفهوم واحد دامی به منظور بیان انواع و سنین مختلف دامی و مقایسه و تبدیل آن‌ها در یک شکل واحد پدید آمده است. اندازه واحد دامی ثابت نیست و بر اساس وزن زنده دام غالب در هر منطقه تعیین می‌شود.

فصل سوم: کشاورزی

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان		
			تعداد	صنعتی	پروراندی گوساله
-۸/۵۴	۱۸۲	۱۹۹	تعداد	صنعتی	
-۶/۲۷	۲۳,۳۴۰	۲۴,۹۰۰	ظرفیت		
۰	۵۸۷	۵۸۷	تعداد	نیمه‌صنعتی	پروراندی بره
۰	۱۶,۴۰۳	۱۶,۴۰۳	ظرفیت		
۲۳/۰۸	۶۴	۵۲	تعداد	صنعتی	پروراندی بره
۲۳/۸۵	۱۸,۸۲۵	۱۵,۲۰۰	ظرفیت		
۰	۱۰۶	۱۰۶	تعداد	نیمه‌صنعتی	پروراندی بره
۰	۱۲,۳۵۴	۱۲,۳۵۴	ظرفیت		
۴۰/۴۸	۵۹	۴۲	تعداد	صنعتی	گوسفند داشته
۳۰/۸۷	۱۴,۹۴۵	۱۱,۴۲۰	ظرفیت		
۰	۵۴۳	۵۴۳	تعداد	نیمه‌صنعتی	گوسفند داشته
۰	۳۴,۸۳۵	۳۴,۸۳۵	ظرفیت		

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

آمار واحدهای پرورش طیور استان نشان می‌دهد ظرفیت واحد مرغ بومی و سایر ماکیان با ۱۰۰ درصد بیشترین افزایش داشته و ظرفیت واحد بوقلمون با کاهش ۱۴/۶۳ درصد بیشترین کاهش را داشته است. تعداد واحدهای مرغ مادر گوشتی، شترمرغ و کارخانه جوجه‌کشی بدون تغییر بوده است.

جدول ۳-۱۴- آمار واحدهای پرورش طیور

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	نوع طرح		
			تعداد	پروانه	مرغ گوشتی
۲/۲۶	۷۶۹	۷۵۲	تعداد	بهره‌برداری	
۱/۹۰	۱۵,۳۴۷,۶۰۰	۱۵,۰۶۱,۶۰۰	ظرفیت		
-	-	-	تعداد	غیرمجاز	مرغ گوشتی
-	-	-	ظرفیت		
۰	۱۳	۱۳	تعداد	مرغ تخم‌گذار	
۵/۴۶	۶۷۶,۰۰۰	۶۴۱,۰۰۰	ظرفیت		
۰	۱۷	۱۷	تعداد	مرغ مادر گوشتی	
۰	۴۹۰,۲۵۰	۴۹۰,۲۵۰	ظرفیت		
۰	۱	۱	تعداد	مرغ بومی و سایر ماکیان	
۱۰۰/۰۰	۲,۰۰۰	۱,۰۰۰	ظرفیت		
۰	۴	۴	تعداد	شترمرغ	
۰	۲۴۹	۲۴۹	ظرفیت		
-۱۶/۶۷	۵	۶	تعداد	بوقلمون	
-۱۴/۶۳	۱۷,۵۰۰	۲۰,۵۰۰	ظرفیت		

فصل سوم: کشاورزی

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	نوع طرح	
۰	۲	۲	تعداد	کارخانه جوجه کشی
۰	۴,۰۰۰,۰۰۰	۴,۰۰۰,۰۰۰	ظرفیت	

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

وجود منابع سرشار آبی جاری در استان می تواند زمینه خوبی جهت پرورش ماهی باشد. پرورش ماهی استان در سال ۱۴۰۱ بیشتر در منابع سردآبی با تعداد ۲۵۳ واحد و ظرفیت ۴,۷۰۵ تن بوده است.

جدول ۳-۱۵- وضعیت مزارع پرورش ماهی استان به تفکیک نوع پرورش

نوع پرورش						عنوان
ماهیان زینتی		سردآبی		گرم آبی		
۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰	
۱۴	۱۴	۲۵۳	۲۳۷	۱۰	۱۰	تعداد مزارع فعال، استخر دومنظوره، مجتمع
۰	۰	۷/۸۸	۷/۸۸	۱/۹	۱/۹	مساحت مزارع فعال دومنظوره و مجتمع (هکتار)
۰	۰	۴,۷۰۵	۴۴,۵۹۵	۲۰	۲۶	ظرفیت تولید مزارع دومنظوره، مجتمع، منفرد (تن)
۱,۲۷۰	۰	۲,۷۵۰	۲,۷۴۰	۰	۰	تکثیر بچه ماهی (هزار قطعه)
۰	۱,۳۷۰	۰	۰	۰	۰	تکثیر و تولید ماهیان زینتی (هزار قطعه)

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

سال ۱۴۰۱ در سطح استان کردستان ۷,۲۰۱ بهره بردار با ۶,۷۱۴ کلنی بومی و ۲۷۵,۲۶۷ کلنی مدرن (جمعاً ۲۸۱,۹۸۱ کلنی) فعالیت داشته اند که نسبت به سال گذشته رشدی ۰/۷۰ درصدی را داشته است.

جدول ۳-۱۶- آمار زنبور عسل

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان
-۵/۲۵	۷,۲۰۱	۷,۶۰۰	تعداد بهره بردار
-۱۴/۲۸	۶,۷۱۴	۷,۸۳۳	تعداد کلنی بومی
۱/۱۳	۲۷۵,۲۶۷	۲۷۲,۱۶۷	تعداد کلنی مدرن
۰/۷۰	۲۸۱,۹۸۱	۲۸۰,۰۰۰	جمع کلنی بومی و مدرن

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

با توجه به جدول ۳-۱۷ بیشترین رشد تولیدات زیربخش ها مربوط به تولید عسل بوده که با رشد ۲۶/۸ درصدی نسبت به سال قبل به ۲,۳۷۳ تن رسیده است و کمترین آن مربوط به بخش گوشت مرغ بوده که با کاهش ۷/۳ درصدی روبه رو بوده است. در این میان کاهش ۲/۹ درصدی تولیدات سالیانه بسیار نگران کننده است. بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش های مهم اقتصادی که پیوند پسین و پیشین بالایی با سایر بخش های دیگر دارد و همچنین به عنوان تأمین کننده نهاده برای سایر بخش های اقتصادی عمل می کند لذا کاهش تولید در این بخش به مثابه کاهش اشتغال و افزایش بیکاری در استان قلمداد می گردد.

جدول ۳-۱۷- آمار تولیدات سالیانه دام، طیور، آبزیان و زنبورعسل (هزارتن)

نوع تولید	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات
شیر	۲۶۰،۱۲۹	۲۵۵،۱۸۷	-۱/۹
گوشت قرمز	۳۲،۴۳۵	۳۱،۹۵۲	-۱/۵
گوشت مرغ	۹۳،۶۰۰	۸۶،۷۳۴	-۷/۳
تخم مرغ	۴،۴۰۰	۴،۴۰۰	۰
گوشت ماهی	۱۰،۷۰۰	۱۰،۷۱۰	۰/۱
عسل	۱،۸۷۲	۲،۳۷۳	۲۶/۸
جمع	۴۰۳،۱۳۶	۳۹۱،۳۵۶	-۲/۹

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

د- قیمت تضمینی محصولات کشاورزی

یکی از سیاست‌های حمایتی دولت می‌تواند قیمت‌گذاری و خرید محصولات باشد که در ایران در مورد محصولات ضروری کشاورزی انجام خواهد شد. بر اساس قانون "تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی"، دولت باید هر ساله نرخ خرید تضمینی محصولات کشاورزی را قبل از آغاز فصل کشت و با در نظر گرفتن نرخ تورم سالانه و اعمال میزان تأثیر آن در قیمت تمام شده محصولات مختلف مورد اشاره در این قانون اعلام کند.

خرید تضمینی محصولات اساسی، علاوه بر افزایش حجم تولید داخل، موجب تقویت امنیت غذایی کشور نیز خواهد شد. سیاست خرید تضمینی مستلزم رعایت دو نکته ۱. قیمت مناسب و ۲. زمان اعلام آن است. قیمت باید با هزینه‌های تولید متناسب باشد و زمان اعلام باید پیش از آغاز فصل زراعت (شهریورماه) باشد.

در سال‌های اخیر هزینه‌های تولید افزایش و یارانه محصولات اساسی کشاورزی ثابت مانده است این در حالی است که در بسیاری موارد قیمت تضمینی خرید این محصولات در تناسب با این تغییرات نبوده است؛ در نتیجه تضمین خرید آن‌ها کارکرد حمایتی خود را از دست داده است.

جدول ۳-۱۸- پیشنهاد قیمت خرید تضمینی محصولات زراعی، برگ سبز چای و پیله تر ابریشم (ریال برای هر کیلوگرم)

محصول	قیمت خرید تضمینی سال زراعی ۱۴۰۰-۱۳۹۹	قیمت خرید تضمینی سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۰
گندم	۴۰،۰۰۰	۷۵،۰۰۰
جو	۲۳،۷۹۸	۳۴،۰۰۰
کلزا	۷۸،۰۰۰	۱۵۰،۰۰۰
گلرنگ	۶۲،۴۳۸	۱۰۹،۵۷۶

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان

۳-۲-۲- صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی

فصل سوم: کشاورزی

صادرات بخش کشاورزی از مبادی گمرکات استان در سال ۱۴۰۱ ارزشی برابر ۱۷۴ میلیون دلار داشته که نسبت به سال قبل ۴/۱۹ درصد افزایش یافته است. متوسط قیمت هر واحد صادرات نیز در این سال برابر ۳۷۸ دلار به ازای هر تن بوده که در مقایسه با سال قبل آن ۵/۱۵ درصد کاهش داشته است. صادرات کالاهای فرآوری شده و صنعتی به جای تولیدات خام موجب افزایش متوسط قیمت هر واحد صادرات می‌شود.

جدول ۳-۱۹- بررسی وضعیت تجارت خارجی محصولات کشاورزی از مبادی گمرکات استان

تغییرات (درصد)	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	
۴/۱۹	۱۷۴	۱۶۷	ارزش (میلیون دلار)	صادرات کشاورزی
-۵/۱۵	۴۶۰،۱۴۷	۴۸۵،۱۲۱	وزن (تن)	
۹/۸۴	۳۷۸/۱۴	۳۴۴/۲۵	نسبت ارزش به وزن صادرات (متوسط قیمت هر واحد صادرات) (دلار به ازای هر تن)	
-	-	۳/۷۰۴	ارزش (میلیون دلار)	واردات ^۱ کشاورزی
-	-	۵،۴۹۶	وزن (تن)	
-	-	۱،۲۱۵	نسبت ارزش به وزن واردات (متوسط قیمت هر واحد واردات) (دلار به ازای هر تن)	

منبع: اداره کل گمرکات استان کردستان / محاسبات کارشناسی

آب مجازی^۲ مفهومی است که در مورد صادرات محصولات کشاورزی با توجه به بحران آب در منطقه اهمیت قابل توجهی دارد و در مجامع علمی برای تبیین نیاز آبی هر کالای تولیدی از شاخصی به نام آب مجازی استفاده می‌شود. آب مجازی (پنهان، نهفته) به مجموع حجم آبی که در مراحل مختلف تهیه، تولید و ارائه یک محصول (غذا، کالا، انرژی یا خدمت) به صورت مستقیم و غیرمستقیم استفاده می‌شود گفته می‌شود.

با توجه به مفهوم آب مجازی و اقلام عمده صادراتی سال ۱۴۰۱ مشاهده می‌شود که محصولاتی همچون هندوانه که برای تولید آن‌ها حجم قابل توجهی آب مصرف می‌شود، در صدر اقلام صادراتی استان قرار دارد و می‌توان گفت در سال ۱۴۰۱ به این نکته مهم توجه کافی نشده است.

جدول ۳-۲۰- کشاورزی از مبادی گمرکات استان

عنوان	۱۴۰۱
اقلام عمده صادراتی کشاورزی	هندوانه تازه - تخم خوراکی پرندگان - گوجه‌فرنگی گلخانه‌ای تازه یا سرد کرده - گوجه‌فرنگی زراعی تازه یا سرد کرده - سیب تازه - آلو تازه - انواع ماهی کپور - بادمجان تازه یا سرد کرده - پرتغال تازه یا خشک کرده - تراکتور کشاورزی، چرخ زنجیری، با قدرت بیشتر از ۱۱۰ قوه اسب بخار - کف‌پوش‌های غیرمخملی‌باف، از مواد نساجی سنتتیک یا مصنوعی آماده مصرف - روغن پایه معدنی.

^۱ علی‌رغم پیگیری‌های صورت گرفته این آمار توسط گمرکات استان در حال حاضر منتشر نشده است.

^۲ . Virtual Water

عنوان	۱۴۰۱
مولد گازی تولید هم‌زمان برق و گرما دارای موتور پیستونی جرقه‌ای - احتراقی - آلیاژهای آلومینیوم، کار شده - دستگاه تهویه مطبوع دوتکه (split unit) از نوع دیواری - ماشین‌های ظرف‌شویی از نوع خانگی - یخچال و فریزرهای توأم شده مجهز به درهای خارجی جداگانه غیر از نوع آزمایشگاهی یا دارویی یا پزشکی - سایر فرآورده‌های روان کننده فاقد روغن نفتی یا معدنی.	

منبع: اداره کل گمرکات استان کردستان

۳-۲-۳- حمایت‌های دولت از بخش کشاورزی

بخش کشاورزی به‌عنوان محرک اولیه در مراحل توسعه، ایجاد امنیت غذایی و اشتغال از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و به دلیل ماهیت استراتژیک و دارا بودن اثرات جانبی مثبت نیازمند حمایت بوده که منابع بانکی می‌تواند یکی از مهم‌ترین پشتیبان‌های این بخش باشد.

به‌منظور حمایت از کشاورزی و کاهش هزینه‌های بانکی، دولت‌ها سازوکارهای مختلفی را جهت دسترسی ارزان‌تر کشاورزان به منابع مالی پیش گرفتند که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: ۱. وام کم‌بهره ۲. اعطای نهاده‌های یارانه‌ای ۳. دادوستد تهاتری.

تسهیلات بانکی اختصاص یافته به بخش کشاورزی استان در پایان سال ۱۴۰۱ برابر ۷۷،۳۴۵،۵۸۰ میلیون ریال بوده که رشدی برابر ۵۹/۲۹ درصدی نسبت به سال قبل داشته است.

جدول ۳-۲۱- تسهیلات بانکی اختصاص یافته به بخش کشاورزی استان (میلیون ریال)

عنوان	تا پایان سال ۱۴۰۰	تا پایان سال ۱۴۰۱	تغییرات
مانده تسهیلات بانکی	۴۸،۵۵۵،۶۰۹	۷۷،۵۵۵،۶۰۹	۵۹/۲۹

منبع: شورای هماهنگی بانک‌ها

۳-۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

کشاورزان استان با مشکلاتی نظیر ۱. تکنولوژی پایین، ۲. ضعف نظام توزیع و فروش محصولات کشاورزی، ۳. در دسترس نبودن تسهیلات مناسب، ۴. خشک‌سالی و کمبود آب، ۵. نهاده‌های ضعیف ۶. فرسودگی ماشین‌آلات ۷. نداشتن چشم‌انداز درست در تعیین محصول کشت برای دوره بعد ۸. عدم تخصیص و استفاده از روان آب‌ها ۹. ضعف مهار و استحصال آب‌های سطحی ۱۰. هجوم مصرف‌کنندگان به آب‌های زیرزمینی ۱۱. افت سفره‌های آب، فروچاله‌ها، تداخل سفره‌های شور و شیرین ۱۲. دیم بودن ۸۸ درصد اراضی کشاورزی (و در نتیجه رتبه تولید ۱۷ با وجود رتبه ۶ در سطح زیرکشت) مواجه است لذا ارائه برنامه‌ریزی و حمایت دولت، تسهیلات ارزان قیمت، تخصیص اعتبارات و خدمات آموزشی به بخش کشاورزی ضروری است. با توجه به مطالب ارائه شده در این فصل پیشنهادات زیر مطرح است:

- تأمین اعتبارات لازم جهت طرح توسعه اراضی آبی در محدوده سدهای مخزنی استان

- انجام مطالعات آمایشی و پیمایشی منطقه‌ای برای استان جهت ارزیابی وضعیت منابع آب و خاک و اقلیم و همچنین استفاده از مطالعات انجام شده جهت تهیه نقشه جامع الگوی کشت و مسیر مرحله‌ای ارتقا روش‌های عملی و فنی در تولید کشاورزی به منظور افزایش و ارتقا بهره‌وری منابع و نهاده‌ها
- تأکید بر سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی، تحقیق و پژوهش، روش‌های نوین کاشت، داشت و برداشت فراوری محصولات با اعطای مشوق‌ها و حمایت‌های لازم و ایجاد جذابیت برای سرمایه‌گذاری در استان.
- با توجه به اهمیت بخش روستایی در استان می‌توان با افزایش امکانات رفاهی بیشتر و دادن تسهیلات به روستائیان از مهاجرت روستائیان به شهرها جلوگیری کرد و از ایجاد مشکلات عدم تطابق امکانات شهری با جمعیت موجود و همچنین خالی شدن روستاها از جمعیت که هم از لحاظ اقتصادی و هم از لحاظ امنیتی بسیار مهم است، پیشگیری کرد.
- ایجاد یک رابطه پویا و تعاملی میان بخش کشاورزی، صنعت و خدمات مولد از طریق تهیه برنامه توسعه مناسب مبتنی بر آمایش سرزمین، سرمایه‌گذاری و فضا، اندازه و پراکندگی منابع در استان.
- طرح تکمیل زیرساخت‌های مجتمع پرورش ماهیان سردآبی سیروان
- تأمین و تخصیص کمک‌های فنی و اعتباری در قالب یارانه برای کاهش سود تسهیلات بانکی
- توسعه باغات حوزه رودخانه‌های مرزی
- ایجاد واحدهای فرآوری و صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی: با توجه به ظرفیت بالای استان در زمینه تولیدات کشاورزی و ارزش‌افزوده پایین محصولات خام کشاورزی در تمام حوزه‌های آن لذا ضروری است به‌عنوان مکمل این بخش صناعی ایجاد شوند تا این بخش علاوه بر ایجاد ارزش‌افزوده هر چه بیشتر بر اشتغال استان هم تأثیرگذار باشد.
- توسعه آبیاری تکمیلی: استان کردستان به لحاظ تأسیسات زیربنایی مهار و انتقال آب و عملیات آب و خاک کشاورزی در مقایسه با استان‌های توسعه‌یافته از عقب‌ماندگی تاریخی برخوردار است. لذا تکمیل و توسعه زیربنای آبیاری تکمیلی از الزامات توسعه کشاورزی است که باید مورد توجه قرار گیرد. همچنین افزایش راندمان آبی و جلوگیری از هدر رفت آب بخش کشاورزی با اجرای طرح‌های آبخیزداری و همچنین مدیریت الگوی مصرف آب کشاورزی که حجم زیادی را شامل می‌شود، موجب افزایش محصولات کشاورزی و پایداری در تولید خواهد شد.
- مدیریت منابع طبیعی: تعادل دام- مرتع و چرای کنترل شده دام به‌سوی حذف دام از مرتع می‌رود، طرحی که آثار زیان بارش بیش از فواید کوتاه‌مدت آن است. حضور دام در مرتع ضروری و یکی از عناصر کلیدی در تعادل محیط‌زیست است. برای داشتن مرتعی غنی و قوی، حضور مستقیم دام، ریخته شدن کود آن ضروری است، زیرا تنها در این صورت است که ماده آلی خاک افزایش یافته و افزایش ماده آلی خاک به‌صورت مستقیم باعث رشد بیشتر گیاهان، بالا رفتن قدرت جذب و ذخیره‌سازی آب باران و ممانعت از ایجاد و راه افتادن سیلاب‌های خطرناک می‌شود.

- حمایت از تحقیق و توسعه: توسعه روش‌های علمی و تحقیقاتی با رویکرد ارتقای بهره‌وری دنبال شود. همچنین بذر اصلاح شده به‌عنوان یکی از نهاده‌های دانش‌بنیان و استراتژیک مورد توجه قرار گیرد.
- ساماندهی نظام توزیع و فروش: وجود مشکل دلالی و سوداگری در بازار محصولات کشاورزی - نبودن یا ضعیف بودن تشکلهای تعاونی روستایی. خلأ تشکلهای فعال بومی در محصولات کشاورزی استان.
- با استفاده از ظرفیت‌های بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری خارجی و تعامل بخش صنعت و تولید و ارتباط با دانشگاه‌ها و کسر موازی‌کاری در ارگان‌های ذی‌ربط می‌توان توجه ویژه به این بخش کرد چراکه این صنعت با تولید ناخالص ملی حدود ۲۳ درصدی و ایجاد اشتغال حدود ۲۲ درصدی نقش بسزایی در شکل‌گیری اقتصاد کشور دارد.
- متأسفانه خشک‌سالی‌های پیاپی و از دست دادن منابع و ذخایر آبی کشور در سالیان گذشته عرصه را بر فعالیت‌های کشاورزی هر روز تنگ‌تر می‌کند. این ضایعه اسفبار و همچنین شور شدن تدریجی خاک‌های کشاورزی از یک‌طرف و نبود سرمایه‌گذاری اصولی و کارشناسی شده و همچنین اعمال مدیریت نامطلوب در بخش کشاورزی از سوی دیگر سبب شده تا تولید محصولات کشاورزی در کشور غیراقتصادی و غیررقابتی شود.
- افزایش حمایت‌ها از اجرای عملیات زیربنایی آب و خاک از جمله طرح‌های تجهیز و نوسازی اراضی و توسعه شبکه‌ها و روش‌های نوین آبیاری
- جلوگیری از برداشت بی‌رویه از منابع آب‌های زیرزمینی و توسعه فعالیت‌های آبخیزداری، جنگل‌کاری، بیابان‌زدایی و اجرای طرح‌های مرتبط با تقویت ذخایر آب‌های زیرزمینی
- فراهم کردن شرایط لازم برای ارتقای تدریجی درجه و ضریب مکانیزاسیون و نوسازی تأسیسات و تجهیزات و ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی
- حمایت مستمر و قانونی از سازماندهی و ساماندهی تشکلهای و تعاونی‌های کشاورزی اعم از تخصصی، صنفی و منطقه‌ای از طریق تصویب و اجرای قوانین و مقررات
- حمایت از استقرار و گسترش صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات کشاورزی در قطب‌های تولیدی
- تنوع بخشیدن به ابزارهای حمایتی و اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی به منظور حمایت از تولیدکنندگان محصولات کشاورزی
- توسعه بیمه محصولات کشاورزی و بیمه تأمین اجتماعی روستایی و کشاورزی

فصل چهارم

صنعت و معدن

خلاصه فصل

برآورد ارزش افزوده فعالیت‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که کل ارزش افزوده استان ۵۰،۶۹۴،۲۷۱ میلیون ریال بوده است. در سال ۱۳۹۹ سهم تولید بخش صنعت، معدن و انرژی استان ۰/۲۳ درصد از کل ارزش افزوده همین بخش در کل کشور بوده که از این لحاظ در بین ۳۱ استان در رتبه بیست‌وششم قرار داشته است. همچنین در سال مذکور سهم تولید بخش صنعت، معدن و انرژی از محصول ناخالص داخلی استان ۱۰/۱۲ درصد بوده است. همان‌طور که شواهد نشان می‌دهد که سهم تولید بخش صنعت، معدن و انرژی استان از ارزش افزوده صنعت کشور و محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۹ در مقایسه با سال ۱۳۹۸ به ترتیب کاهش و افزایش داشته است. بخش صنعت و معدن استان نیز همانند کشور با محدودیت‌هایی مواجه است؛ از جمله می‌توان محدودیت‌های صادرات و مشکلات تأمین انرژی را به‌عنوان مهم‌ترین چالش‌های بخش صنعت نام برد. با توجه به سهم پایین استان در ارزش افزوده این بخش بایستی با سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، حمایت و پشتیبانی از تولید و تجارت توأم با نظارت مستمر بر امور مربوط به بخش‌های سه‌گانه صنعت، معدن و تجارت جهت دستیابی به جایگاه مورد نظر در سطح ملی و با توجه به مزیت‌های نسبی استان در راستای نیل به رشد اقتصادی، ارزش افزوده، سرمایه‌گذاری و تولید صادرات محور و همچنین ارتقاء توانمندی‌های نیروی انسانی، اشتغال پایدار و ارتقا سطح رفاه جامعه نسبت به تدوین سند راهبردی اقدام و در این راه گام‌های مؤثری را بر داشت.

در این فصل آمار تولید استان در بخش صنعت و معدن به تفکیک ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده مورد بررسی قرار گرفته است. علاوه بر آن با بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی، وضعیت زیربخش معدن، صادرات و واردات محصولات عمده و حمایت‌های دولتی سعی شده راهکار و سیاست اجرایی پیشنهادی در این بخش ارائه گردد.

۴-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان

بخش صنعت، معدن و تجارت دارای تعامل گسترده‌ای با سایر بخش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه است و یکی از مؤثرترین بخش‌های اقتصادی است؛ بنابراین آشنایی با وضع موجود، برنامه‌ها و سیاست‌های این بخش تصویر روشنی از وضعیت و توان آینده اقتصادی در اختیار قرار می‌دهد. ارتباط گسترده این بخش با بخش‌های مختلف مانند کشاورزی، حوزه پولی و بانکی، بورس، توزیع، اشتغال، واردات، صادرات، ارتباط بین مصرف‌کننده و تولیدکننده و بسیاری بخش‌های دیگر و میزان اثرگذاری و اثرپذیری از این بخش‌ها نشانگر اهمیت بالای شناخت صنعت، معدن و تجارت است.

امروزه افزایش توان تولیدی، نیازمند توجه ویژه به بخش صنعت و افزایش سرمایه‌گذاری در این بخش است به گونه‌ای که بخش صنعت یکی از پایه‌های اصلی نظریه‌های رشد و توسعه اقتصادی است. اهمیت این بخش در بعد نخست در ایجاد ارزش افزوده مستقیم برای اقتصاد و در بعد دوم به‌عنوان یک پیشران برای توسعه سایر بخش‌های اقتصادی قلمداد می‌گردد. در نظریه‌های توسعه اقتصادی با توجه به پتانسیل بالای این بخش در ایجاد ارزش افزوده و در نظر گرفتن پیوندهای پسین و پیشین آن با سایر بخش‌های اقتصادی، از آن به‌عنوان موتور رشد یاد شده است. این موضوع که از طریق صنعتی شدن می‌توان استانی (کشوری) را از رشد سریع اقتصادی برخوردار نمود به‌عنوان یک حقیقت پذیرفته شده از جانب اندیشمندان مختلف طی یک قرن اخیر به کرات بیان شده است. چنانچه از حجم مبادلات در دایره تجارت جهانی نیز قابل مشاهده است روز به روز، حجم مبادلات کالاهای صنعتی در بازار افزایش می‌یابد. شناخت مزیت نسبی در یک استان علاوه بر کمک به حضور هوشمندانه در بازارهای کشوری، منطقه‌ای و جهانی، به تخصیص بهینه منابع و سرمایه‌ها کمک شایانی می‌کند از این رو اتخاذ سیاست‌های توسعه صنعتی مناسب در مناطق مختلف می‌تواند ضامن توسعه تجارت و گسترش بازارهای تجاری برای تولیدات صنعتی باشد تا بر مبنای آن توسعه اقتصادی آن منطقه هموار گردد زیرا عدم تشخیص پتانسیل‌ها و توان بالقوه یک منطقه در صادرات فرصت‌های زیادی را از تولیدکنندگان و صادرکنندگان می‌گیرد به همین دلیل هدایت منابع به سوی صنایع اولویت‌دار صنعتی امری ضروری است.

در راستای تحقق اهداف این بخش از اقتصاد کشور، چشم‌انداز صنعت و معدن استان کردستان به شرح زیر می‌باشد: بخش صنعت و معدن استان می‌کوشد با تأکید بر حمایت از فناوری‌های نوین، حوزه‌های اولویت‌دار، مزیت‌های نسبی و رقابتی استان کردستان و جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی، ضمن تلاش برای ارتقای سطح رفاه عمومی و تحقق توسعه پایدار استان، به دنبال کسب جایگاه شایسته و درخور مناسب با پتانسیل‌ها و استعداد‌های استان در این حوزه باشد. به نحوی که از نظر شاخص‌های صنعتی ارتقاء یافته و با توسعه و تقویت زیرساخت‌ها به قطب معدنی و تجارت خارجی کشور تبدیل شود.

۴-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

در برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته مصوب شده که استان کردستان دارای ۱۷ شهرک صنعتی و ۱۲ ناحیه با مجموع ۱۰۲۲ هکتار باشد که تا سال ۱۴۰۰ تعداد ۱۱ شهرک صنعتی و ۳ ناحیه با مجموع مساحت ۷۷۰ هکتار به بهره‌برداری رسیده است. همچنین استان دارای یک منطقه ویژه اقتصادی با مساحت ۸۵ هکتار است.

فصل چهارم: صنعت و معدن

افتتاح و بهره‌برداری از پروژه‌های پیشران صنعتی همچون پتروشیمی کردستان، لاستیک بارز، طلای قروه، فرآوری و تولید کنسانتره آهن میزان سرمایه‌گذاری به‌طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت. علاوه بر این شرکت پتروشیمی بعثت، طلای قلقله سقز، زنجیره فولاد و شرکت لاستیک رازی از دیگر طرح‌های پیشران صنعتی استان هستند که هر کدام از این پروژه‌ها دارای پیشرفت فیزیکی بوده و تکمیل و اجرای آن‌ها در دستور کار قرار دارد.

سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان همسو با سیاست‌های مندرج در برنامه راهبردی وزارت و سایر اسناد بالادستی، حمایت از سرمایه‌گذاری در مسیر توسعه بخش خصوصی و بهبود مستمر شاخص‌های بهره‌وری در این بخش را در دستور کار خود قرار داده است. از این رو در تلاش است با برنامه‌ریزی، مشاوره، نظارت دقیق و حمایت همه‌جانبه از مزیت نسبی و رقابتی استان در بخش‌های سه‌گانه‌ی صنعت، معدن و تجارت گام‌های مؤثری را برای ارتقای جایگاه استان در بین سایر استان‌های کشور و از این طریق در جهت تحقق رشد تولید و بعلاوه ایجاد اشتغال و توسعه پایدار و ارتقاء شاخص‌های رفاهی مردم استان بردارد.

۴-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

۴-۳-۱- بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

ارزش‌افزوده زیربخش‌های صنعت، معدن و انرژی استان در جدول ۴-۱ آمده است؛ همان‌طور که مشاهده می‌کنید طبق آخرین آمار سال ۱۳۹۹ همه زیر بخش‌ها رشد مثبتی را تجربه کرده‌اند و بیش‌ترین رشد مربوط به بخش «استخراج معدن» با ۱۳۸/۲۷ درصد بوده است.

جدول ۴-۱- ارزش‌افزوده زیربخش‌های صنعت، معدن و انرژی استان (میلیون ریال/ درصد) در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۲۰	۰/۰۸	۱۳۸/۲۷	۶،۰۷۳،۲۴۵	۲،۵۴۸،۹۱۰	استخراج معدن
۳۰	۰/۳۴	۲۲/۷۰	۳۷،۴۹۹،۸۷۴	۳۰،۵۶۲،۴۵۶	صنعت (ساخت)
۲۷	۰/۱۵	۱/۱۳	۵،۴۳۶،۷۷۸	۵،۳۷۶،۰۶۴	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۲۰	۱/۶۲	۷۱/۸۴	۱،۶۸۴،۳۷۴	۹۸۰،۱۸۹	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۲۶	۰/۲۳	۲۸/۴۴	۵۰،۶۹۴،۲۷۱	۳۹،۴۶۷،۶۰۱	جمع کل

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

جدول ۴-۲- مصرف واسطه زیربخش‌های صنعت، معدن و انرژی (میلیون ریال/ درصد) در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۱۵	۰/۴۶	۱۲۱/۴۶	۲،۵۴۱،۷۰۶	۱،۱۴۷،۷۰۹	استخراج معدن
۲۶	۰/۵۲	۸۲/۴۷	۱۴۴،۴۷۶،۲۲۸	۷۸،۷۴۷،۰۲۸	صنعت (ساخت)
۱۷	۱/۰۲	۴۳/۶۸	۴،۱۷۵،۳۵۳	۲،۹۰۶،۰۷۶	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا

فصل چهارم: صنعت و معدن

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۲۰	۱/۳۸	۸۲/۲۳	۱،۵۳۴،۸۳۴	۸۴۲،۲۳۷	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه
۲۳	۰/۵۳	۸۲/۶۰	۱۵۲،۷۲۸،۱۲۱	۸۳،۶۴۳،۰۵۰	جمع کل

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

جدول ۳-۴- ستانده زیربخش‌های صنعت، معدن و انرژی (میلیون ریال/ درصد) در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۱۷	۰/۱۰	۱۳۳/۰۴	۸،۶۱۴،۹۵۱	۳،۶۹۶،۶۱۹	استخراج معدن
۲۶	۰/۴۷	۶۶/۴۸	۱۸۱،۹۷۶،۱۰۲	۱۰۹،۳۰۹،۴۸۴	صنعت (ساخت)
۲۱	۰/۲۴	۱۶/۰۵	۹،۶۱۲،۱۳۱	۸،۲۸۲،۱۲۲	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۲۱	۱/۵۰	۷۶/۶۴	۳،۲۱۹،۲۰۸	۱،۸۲۲،۴۲۷	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه
۲۷	۰/۴۰	۶۵/۲۳	۲۰۳،۴۲۲،۳۹۲	۱۲۳،۱۱۰،۶۵۲	جمع کل

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

نسبت مصرف واسطه به ستانده عددی بین صفر و یک است و هرچه این عدد به صفر نزدیک‌تر باشد نشان دهنده بهره‌وری بالاتر است؛ نسبت مصرف واسطه به ستانده‌ی بخش صنعت، معدن، ساختمان و انرژی استان در جدول زیر محاسبه شده است. بیشترین بهره‌وری به ترتیب مربوط به زیربخش‌های «استخراج معدن»، «تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا»، «آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه» و «صنعت» بوده است. رشد مثبت نسبت مصرف واسطه به ستانده‌ی زیربخش‌ها نشان از کاهش بهره‌وری در سال ۹۹ نسبت به سال ۹۸ می‌باشد. بیشترین تغییرات کاهش بهره‌وری مربوط به زیر بخش «تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا» می‌باشد.

جدول ۴-۴- نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های صنعت، معدن و انرژی استان در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ (درصد)

تغییرات	نسبت مصرف واسطه به ستانده ۱۳۹۹	نسبت مصرف واسطه به ستانده ۱۳۹۸	عنوان
-۶/۴۵	۰/۲۹	۰/۳۱	استخراج معدن
۹/۷۷	۰/۷۹	۰/۷۲	صنعت (ساخت)
۱۹/۴۴	۰/۴۳	۰/۳۶	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۶/۸۱	۰/۴۷	۰/۴۴	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه
۱۰/۲۹	۰/۷۵	۰/۶۸	کل بخش صنعت

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

فصل چهارم: صنعت و معدن

جدول ۴-۵- «ارزش افزوده»، «مصرف واسطه»، «ستانده» و «نسبت مصرف واسطه به ستانده» زیربخش‌های صنعت در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال)

عنوان	ارزش افزوده	مصرف واسطه	ستانده	نسبت مصرف واسطه به ستانده
استخراج معدن:	۶,۰۷۳,۲۴۵	۲,۵۴۱,۷۰۶	۸,۶۱۴,۹۵۱	۰/۲۹
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	۰	۰	۰	۰
استخراج سایر معادن	۶,۰۷۳,۲۴۵	۲,۵۴۱,۷۰۶	۸,۶۱۴,۹۵۱	۰/۲۹
صنعت (ساخت):	۳۷,۴۹۹,۸۷۴	۱۴۴,۴۷۶,۲۲۸	۱۸۱,۹۷۶,۱۰۲	۰/۷۹
تولید محصولات غذایی	۹,۵۵۲,۶۰۳	۴۱,۵۳۷,۱۲۸	۵۱,۰۸۹,۷۳۱	۰/۸۱
تولید انواع آشامیدنی‌ها	۱,۳۸۷,۳۲۹	۱,۷۸۸,۷۹۶	۳,۱۷۶,۱۲۵	۰/۵۶
تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو	۲۸۵,۱۲۹	۲۲۲,۴۸۸	۵۰۷,۶۱۷	۰/۴۳
تولید منسوجات	۱,۱۶۲,۱۷۶	۱,۹۱۸,۷۳۲	۳,۰۸۰,۹۰۸	۰/۶۲
تولید پوشاک	۸۷۲,۴۶۵	۹۷۴,۱۷۶	۱,۸۴۶,۶۴۲	۰/۵۲
تولید چرم و فرآورده‌های وابسته	۱۵۹,۶۳۷	۸۷,۷۳۷	۲۴۷,۳۷۳	۰/۳۵
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی	۱,۰۸۰,۱۶۲	۳,۰۵۹,۷۵۹	۴,۱۳۹,۹۲۰	۰/۷۴
تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی	۸۵,۷۰۷	۳۲۲,۵۵۶	۴۰۸,۲۶۳	۰/۷۹
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۱۶۳,۴۳۷	۵۰۹,۱۴۸	۶۷۲,۵۸۶	۰/۷۶
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۳۹۸,۱۹۲	۱,۱۲۷,۱۷۷	۱,۵۲۵,۳۶۹	۰/۷۴
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۲۷۱,۱۱۸	۷۳۴,۰۷۲	۱,۰۰۵,۱۸۹	۰/۷۳
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۷,۹۳۳	۳,۰۶۷	۱۱,۰۰۰	۰/۲۸
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۱۰,۱۳۲,۷۷۶	۶۰,۲۷۸,۱۳۷	۷۰,۴۱۰,۹۱۳	۰/۸۵
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۲,۹۹۱,۷۲۱	۷,۷۰۱,۹۱۲	۱۰,۶۹۳,۶۳۴	۰/۷۲
تولید فلزات پایه	۱,۹۸۹,۴۷۵	۴,۹۶۹,۰۹۹	۶,۹۵۸,۵۷۴	۰/۷۱
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات	۳,۱۸۸,۹۵۴	۱۰,۴۱۹,۷۳۶	۱۳,۶۰۸,۶۹۰	۰/۷۶
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۹۷,۷۱۶	۱۸۴,۱۱۳	۲۸۱,۸۲۹	۰/۶۵
تولید تجهیزات برقی	۱,۰۶۵,۹۶۰	۳,۲۰۴,۵۷۰	۴,۲۷۰,۵۳۰	۰/۷۵
تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۷۸۳,۴۰۷	۳,۴۷۴,۳۶۶	۴,۲۵۷,۷۷۲	۰/۸۱
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۳۷۴,۷۱۳	۳۰۵,۸۷۹	۶۸۰,۵۹۲	۰/۴۵
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	۰	۰	۰	۰
تولید مبلمان	۹۹۳,۹۷۹	۹۸۹,۰۵۱	۱,۹۸۳,۰۳۱	۰/۵۰
تولید سایر مصنوعات	۲۲۳,۰۶۳	۴۳۲,۶۱۴	۶۵۵,۶۷۶	۰/۶۶

فصل چهارم: صنعت و معدن

۰/۵۰	۴۶۴.۱۳۵	۲۳۱.۹۱۳	۲۳۲.۲۲۲	تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات
۰/۴۳	۹.۶۱۲.۱۳۱	۴.۱۷۵.۳۵۳	۵.۴۳۶.۷۷۸	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا:
۰/۴۵	۷.۲۳۶.۳۵۰	۳.۲۷۳.۹۹۶	۳.۹۶۲.۳۵۴	تولید، انتقال و توزیع برق
۰/۳۸	۲.۳۷۵.۷۸۱	۹۰۱.۳۵۷	۱.۴۷۴.۴۲۴	تولید و توزیع گاز طبیعی
۰/۴۷	۳.۲۱۹.۲۰۸	۱.۵۳۴.۸۳۴	۱.۶۸۴.۳۷۴	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۰/۷۵	۲۰۳.۴۲۲.۳۹۲	۱۵۲.۷۲۸.۱۲۱	۵۰.۶۹۴.۲۷۱	جمع کل

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

سیمان، کاشی و سرامیک و تراکتور شاخص‌ترین محصولات صنعتی استان طی سال‌های اخیر بوده‌اند که علاوه بر تأمین نیاز داخل استان و کشور، در برخی موارد صادرات قابل توجهی نیز داشته‌اند.

جدول ۴-۶- میزان تولید محصولات صنعتی منتخب استان کردستان در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (درصد)

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	واحد شمارش	نام محصول
۲۱/۰۳	۴۷۰.۵۰۲	۳۸۸.۷۳۳	تن	انواع سیمان
-۶/۵۰	۲.۹۱۶	۳.۱۱۹	هزار مترمربع	کاشی و سرامیک
۳۹/۱۲	۴.۸۴۷	۳.۴۸۴	دستگاه	انواع تراکتور
۱۳/۷۶	۳۸.۳۱۶	۳۳.۶۸۱	تن	تایر خودرو
۱۱/۸۶	۳۱۸.۳۴۱	۲۸۴.۵۷۴	تن	گرانول پلی اتیلن

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان

۴-۴- بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی

کل واحدهای صنعتی استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۸۰۳ عدد بوده که ۵۶۷ عدد آن فعال، ۱۴۵ عدد نیمه فعال و ۹۱ عدد غیرفعال بوده است. در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل، ۸۷ عدد واحد فعال استان افزایش یافته است؛ همچنین آمار مربوط به واحدهای غیرفعال و واحدهای نیمه فعال تغییری را تجربه نکرده است.

تعداد ۶۸ فقره پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در سال ۱۴۰۱ صادر شده که افتی معادل ۳۱/۳۱ درصد نسبت به سال قبل داشته و میزان ۸،۲۹۵ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره صورت گرفته که نسبت به سال قبل رشد ۷۷/۸۹ درصدی داشته است.

جدول ۴-۷- بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی استان کردستان در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	واحد شمارش	عنوان
۱۲/۱۵	۸۰۳	۷۱۶	عدد	تعداد کل واحدهای صنعتی استان
۱۸/۱۲	۵۶۷	۴۸۰	عدد	تعداد کل کارگاه‌های صنعتی فعال استان
۰	۱۴۵	۱۴۵	عدد	تعداد کل کارگاه‌های صنعتی نیمه فعال استان
۰	۹۱	۹۱	عدد	تعداد کل کارگاه‌های صنعتی غیرفعال استان

فصل چهارم: صنعت و معدن

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	واحد شمارش	عنوان
۸	۲۷	۲۵	عدد	تعداد کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن
-۳۱/۳۱	۶۸	۹۹	فقره	تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره
۷۷/۸۹	۸,۲۹۵,۲۶۶	۴,۶۶۳,۰۲۴	میلیون ریال	میزان سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره
-۹/۰۳	۱,۴۴۰	۱,۵۸۳	نفر	اشتغال بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره
۹۵/۵۸	۵,۷۶۰	۲,۹۴۵	میلیون ریال / نفر	سرمایه‌گذاری به ازای هر نفر شاغل
-۲۴/۴۴	۷۴۸	۹۹۰	فقره	تعداد جواز تأسیس و جواز توسعه‌ای صنعتی صادره
۱۷/۹۶	۱۰۸,۶۲۱	۹۲,۰۸۲	میلیارد ریال	میزان سرمایه‌گذاری بر اساس جواز تأسیس و جواز توسعه‌ای صنعتی صادره
-۲۱/۰۱	۱۰,۳۵۴	۱۳,۱۰۹	نفر	اشتغال پیش‌بینی شده بر اساس جواز تأسیس و توسعه‌ای صنعتی صادره

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان

در جدول زیر سرمایه‌گذاری صنعتی صورت گرفته به تفکیک زمینه فعالیت آمده است. با توجه به جدول پروانه‌های بهره‌برداری صادر شده سال ۱۴۰۱ در مجموع رشد ۱۲/۴۸ درصدی را نسبت به سال قبل تجربه کرده است. محصولات «پلیمری، شیمیایی و سلولزی» و «فلزی و الکترونیک» به ترتیب با تعداد ۲۶ و ۲۴ فقره بیشترین پروانه بهره‌برداری را به خود اختصاص داده‌اند. بیشترین میزان سرمایه‌گذاری صورت گرفته نیز با رقم ۲,۳۲۸ میلیارد ریال مربوط به محصولات «کانی غیرفلزی بوده است. همچنین محصولات «فلزی و الکترونیک» و «پلیمری، شیمیایی و سلولزی» به ترتیب با ۵۶۵ و ۴۳۱ نفر بیشترین میزان اشتغال را در سال ۱۴۰۱ به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴-۸- میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری به تفکیک زمینه فعالیت (فقره/ میلیون ریال/ نفر/ درصد) در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

عنوان	تعداد			میزان سرمایه‌گذاری			میزان اشتغال		
	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات
غذایی و بهداشتی	۷	۲	-۷۱/۴	۳۳۰,۴۵۷	۱,۳۴۲,۴۰۰	۳۰۶/۲۳	۳۹۶	۲۷۵	-۳۰/۵۶
نساجی	۴	۴	۰	۶۰,۲۱۰	۴۵,۳۹۰	-۲۴/۶۱	۷۱	۶۲	-۱۲/۶۸
پلیمری، شیمیایی و سلولزی	۴۲	۲۶	-۳۸/۱	۳,۸۱۹,۳۵۱	۲,۲۵۶,۹۷۰	-۴۰/۹۱	۶۶۶	۴۳۱	-۳۵/۲۹
کانی غیر فلزی	۱۵	۱۲	-۲۰/۰	۵۶۰,۲۴۶	۲,۳۲۸,۴۰۰	۳۱۵/۶۰	۱۲۵	۱۰۷	-۱۴/۴۰
فلزی و الکترونیک	۱۹	۲۴	۲۶/۳	۲,۶۰۴,۵۰۲	۲,۳۲۲,۱۰۶	-۱۰/۸۴	۱,۱۷۳	۵۶۵	-۵۱/۸۳
مجموع	۸۷	۶۸	-۲۱/۸	۷,۳۷۴,۷۶۶	۸,۲۹۵,۲۶۶	۱۲/۴۸	۲,۴۳۱	۱,۴۴۰	-۴۰/۷۷

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان

فصل چهارم: صنعت و معدن

مهم‌ترین واحدهای صنعتی افتتاح شده استان همراه با میزان اشتغال در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۴-۹- مهم‌ترین واحدهای صنعتی افتتاح شده استان در سال ۱۴۰۱

واحد تولیدی	شهرستان	اشتغال (نفر)	حوزه فعالیت
سلمان حکیمی	مریوان	۱۶	شیمیایی
عبدالرحمن حکیمی	مریوان	۵	فلزی
ساکا پروفیل سقز	سقز	۲۰	شیمیایی
شرکت سانا شید صنعت پارسیان	بانه	۳۰	فلزی
زرران تجارت آربا غرب	بانه	۳۰	فلزی
شرکت سپهر صنعت آرتا	قروه	۱۲۰	فلزی

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان

۴-۵- بررسی وضعیت زیربخش معدن

طی سال‌های اخیر در راستای شناسایی پتانسیل‌های معدنی استان و همچنین استفاده از فناوری‌های نوین اکتشافی چهار پهنه اکتشافی به مساحت ۱۲۵۰۰ کیلومترمربع (حدود ۴۰ درصد مساحت استان) در مناطق پتانسیل‌دار استان در شهرستان‌های سقز، قروه، بیجار و دیواندره تعریف و به سازمان‌های توسعه‌ای کشور (سازمان زمین‌شناسی و ایمییدرو) جهت استفاده از پرواز ژئوفیزیک هوایی واگذار گردید و نتایج قابل توجهی حاصل شده است.

شفاف‌سازی در حوزه معادن استان از رویکردهای چند سال اخیر بخش دولتی (صمت) بوده است. سنگ لاشه، سنگ-های تزئینی، سنگ‌آهن، طلا، باریت و سیلیس از جمله مهم‌ترین مواد معدنی استان هستند. در بخش معدن در کل تعداد ۴۰۰۰ نفر مشغول به کار هستند.

پتانسیل سنگ‌آهن در استان موجب شده سیاست‌گذاران استانی در جهت زنجیره تولید آن و ایجاد ارزش‌افزوده بیشتر تلاش‌هایی را انجام دهند. زنجیره آهن عبارت است از: کنسانتره، گندله، آهن اسفنجی، فولاد و محصول نهایی (ورق و مقاطع مختلف). تا سال ۱۳۹۸ تولید حدود یک و نیم میلیون تن کنسانتره در حال انجام شدن است و عملیات اجرایی حلقه دوم زنجیره آهن یعنی گندله در حسن‌آباد یاسوکند انجام شده و برای بقیه مراحل هم برنامه‌ریزی، مکان‌یابی و طرح‌هایی در دست اقدام^۱ می‌باشد.

طلا از دیگر ظرفیت‌های بخش معدن استان است که در سال‌های اخیر مورد توجه مسئولان و سرمایه‌گذاران بوده است. در حال حاضر معدن طلای ساریگونی در حال فعالیت است و علاوه بر آن ۲ پروانه بهره‌برداری طلا در شهرستان‌های سقز و قروه صادر شده است.

تعداد پروانه‌های بهره‌برداری بخش معدن در سال ۱۴۰۱ برابر ۱۸ فقره بوده که نسبت به سال قبل آن ۱۵۷/۱۴ درصد کاهش داشته است. میزان اشتغال متناظر با پروانه‌های بهره‌برداری زیربخش معدن برابر ۱۸۸ نفر بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰، ۲۶۸/۶۲ درصد کاهش را نشان می‌دهد.

^۱ طرح آهن اسفنجی قروه و عملیات اجرایی تولید کنسانتره گندله و آهن اسفنجی سقز

فصل چهارم: صنعت و معدن

جدول ۴-۱۰- بررسی وضعیت زیر بخش معدن (فقره/ میلیارد ریال/ نفر)

تغییرات (درصد)	۱۴۰۱	۱۴۰۰	واحد	عنوان
۱۵۷/۱۴	۱۸	۷	فقره	تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره در بخش معدن
۶۰۰/۶۵	۸۳۲،۷۶۹	۱۱۸،۸۵۵	میلیون ریال	میزان سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری ایجاد شده
۲۶۸/۶۲	۱۸۸	۵۱	نفر	میزان اشتغال بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صادره

منبع: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان

۴-۶- صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

ارزش صادرات بخش صنعت از مبادی گمرکات استان در سال ۱۴۰۱ با افزایش ۳/۶۷ درصدی به رقم ۲۵۴ میلیون دلار رسیده که متوسط قیمت هر تن صادرات در این سال نیز با افت ۱۰/۹۱ درصدی برابر ۴۹۹/۸۲ دلار بوده است. ارزش واردات بخش صنعت در سال ۱۴۰۱ برابر ۳۵ میلیون دلار بوده که افت ۶۹/۳۰ درصدی نسبت به سال قبل داشته است. نسبت ارزش به وزن واردات در سال ۱۴۰۱ برابر ۸۴۹/۱۸ دلار به ازای هر تن بوده است.

جدول ۴-۱۱- بررسی وضعیت تجارت خارجی بخش صنعت از مبادی گمرکات استان

تغییرات (درصد)	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	
۳/۶۷	۲۵۴	۲۴۵	ارزش صادرات (میلیون دلار)	صادرات
۱۶/۳۷	۵۰۸،۱۸۱	۴۳۶،۶۶۹	حجم صادرات (تن)	
-۱۰/۹۱	۴۹۹/۸۲	۵۶۱/۰۶	نسبت ارزش به وزن صادرات ^۱ (دلار به ازای هر تن)	
-۶۹/۳۰	۳۵	۱۱۴	ارزش واردات (میلیون دلار)	واردات
-۵/۲۰	۴۱،۲۱۶	۴۳،۴۷۶	حجم واردات (تن)	
-۶۷/۶۱	۸۴۹/۱۸	۲،۶۲۲/۱۳	نسبت ارزش به وزن واردات ^۲ (دلار به ازای هر تن)	

منبع: اداره کل گمرکات استان کردستان، محاسبات کارشناسی

جدول ۴-۱۲- اقلام عمده صادراتی و وارداتی صنعتی از مبادی گمرکات استان

شرح	عنوان
مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد-مصنوعات از چدن آهن یا فولاد-سوختهای معدنی روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها مواد قیری موم‌های معدنی- ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی اجزاء و قطعات آنها-مبلمان و چراغ-وسایل نقلیه زمینی غیر از نواقل روی خط راه آهن یا تراموای و اجزاء و قطعات و متفرعات آنها-محصولات سرامیکی-فرش و سایر کف پوش‌ها از مواد نساجی-فراورده‌های خوراکی گوناگون-چدن آهن و فولاد.	۱۴۰۰ اقلام عمده صادراتی
مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد-مصنوعات از چدن آهن یا فولاد-سوختهای معدنی روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها مواد قیری موم‌های معدنی- محصولات سرامیکی-ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی اجزاء و قطعات آنها-فرش و سایر کف پوش‌ها از مواد نساجی-وسایل نقلیه زمینی غیر از نواقل روی خط	۱۴۰۱

^۱ . متوسط قیمت هر واحد صادرات

^۲ . متوسط قیمت هر واحد واردات

فصل چهارم: صنعت و معدن

عنوان	شرح
	راه آهن یا تراموای و اجزاء و قطعات و متفرعات آنها-قند و شکر و شیرینی-مبلمان و چراغ-کفش گتر و اشیاء همانند و اجزاء این اشیاء
۱۴۰۰	آلومینیوم و مصنوعات از آلومینیوم-خمیر چوب با سایر مواد الیاف سلولزی آخال و خرده ریز کاغذ یا مقوا-مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد-محصولات شیمیائی آلی-سوخت‌های معدنی روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها مواد قیری موم‌های معدنی-ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی و پخش صوت و تصویر تلویزیونی اجزاء و قطعات و متفرعات این دستگاه‌ها-سنگ فلز جوش و خاکستر آن-آلات اپتیکی سینماتوگرافی و دقت سنجی تجهیزات پزشکی-فرش و سایر کف‌پوش‌ها از مواد نساجی
۱۴۰۱	ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی اجزاء و قطعات آنها-آلومینیوم و مصنوعات از آلومینیوم-ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی و پخش صوت و تصویر تلویزیونی اجزاء و قطعات و متفرعات این دستگاه‌ها-وسایل نقلیه زمینی غیر از نواقل روی خط راه آهن یا تراموای و اجزاء و قطعات و متفرعات آنها-مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد-سوخت‌های معدنی روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها مواد قیری موم‌های معدنی-کاغذ و مقوا اشیای ساخته شده از خمیر کاغذ از کاغذ یا مقوا-محصولات شیمیائی آلی-عصاره رنگ و مرکب

منبع: اداره کل گمرکات استان کردستان

۴-۷- حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن

تسهیلات بانکی همواره یکی از در دسترس‌ترین روش‌ها تأمین مالی بوده است. این تسهیلات در قالب یکی از عقود مبادله‌ای، مشارکتی و یا قرض‌الحسنه اعطا می‌شود. انواع عقود مبادله‌ای و مشارکتی به شرح زیر است:

عقود مبادله‌ای: ۱. فروش اقساطی ۲. اجاره به شرط تملیک ۳. معاملات سلف ۴. مرابحه ۵. جعاله
عقود مشارکتی: ۱. مشارکت مدنی ۲. مشارکت حقوقی ۳. مضاربه ۴. مزارعه ۵. تسهیم سود ۶. مشارکت در سرمایه ۷. خطوط اعتباری ۸. استصناع ۹. کمک فنی

واحدهای صنعتی استان در سال ۱۴۰۱ رقمی برابر ۵۷۸،۳۰ میلیارد ریال از شبکه بانکی مانده تسهیلات داشته‌اند که رشد ۳۶/۳۶ درصدی نسبت به سال گذشته داشته است. انتظار می‌رود با توجه به ضعیف بودن بخش صنعت استان و مشکلات اقتصادی پیش‌روی آن سهم و رشد تسهیلات اعطایی به واحدهای صنعتی بیشتر باشد.

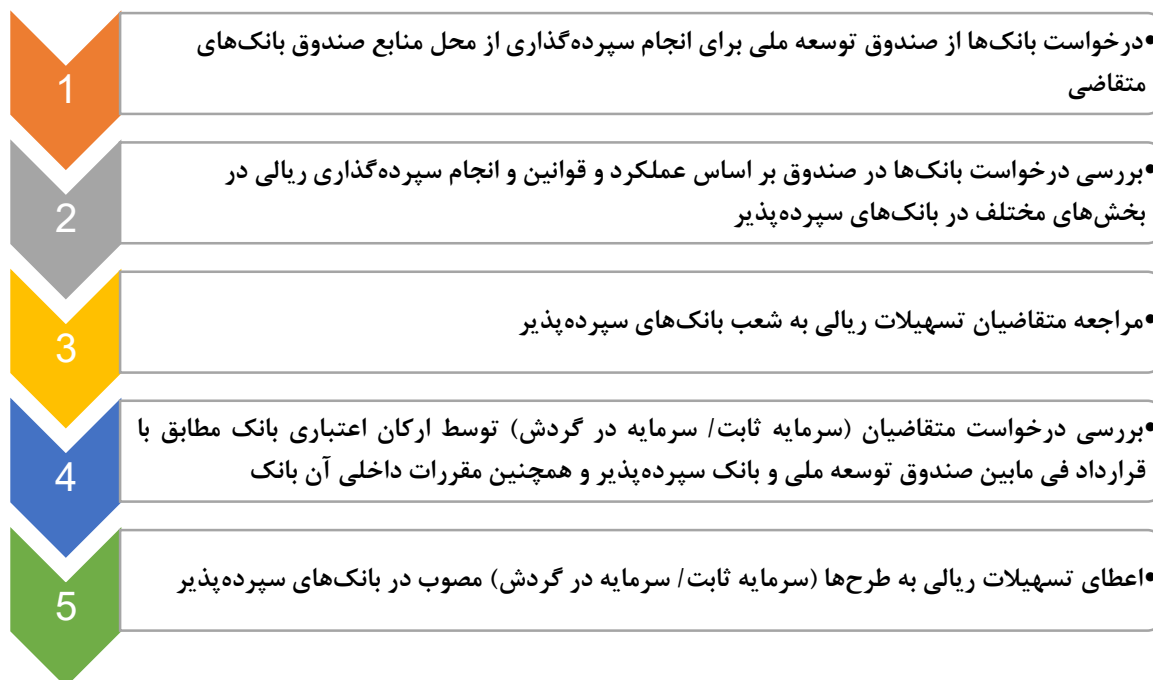
جدول ۴-۱۳- تسهیلات بانکی^۱ اختصاص یافته به بخش صنعت استان (میلیون ریال/ درصد)

تغییرات	تا پایان سال ۱۴۰۱	تا پایان سال ۱۴۰۰	عنوان
۳۶/۳۶	۳۰،۵۷۸،۶۹۰	۲۲،۵۴۵،۷۰۲	مانده تسهیلات بانکی حمایتی طرح و واحدهای صنعتی استان

منبع: شورای هماهنگی بانک‌های استان کردستان

در حال حاضر صندوق توسعه ملی یکی از منابع تأمین مالی (ارزی و ریالی) برای واحدهای اقتصادی می‌باشد که فرآیند اعطای تسهیلات ریالی از محل سپرده‌گذاری منابع صندوق توسعه ملی به شرح زیر است:

^۱ شامل ۱۴ بانک دولتی.

جدول ۴-۱۴- اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرح‌های صنعتی (میلیون ریال/ درصد)

عنوان	۱۳۹۹	۱۴۰۰	صنایع تبدیلی و تکمیلی
تسهیلات بانکی حمایتی طرح و واحدهای صنعتی استان	۱,۵۹۸,۳۰۶	۲,۸۶۲,۰۰۰	۷۹/۰۶
کل کشور	۹۹۱,۲۷۸	۶۰۲,۰۰۰	-۳۹/۲۷

منبع: صندوق توسعه ملی

۴-۸- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

۴-۸-۱- بخش معدن

۴-۸-۱-۱- مسائل و چالش‌های بخش معدن

- ضعف شدید در اطلاعات پایه زمین‌شناسی
- عدم بهره‌گیری از ظرفیت‌های بین‌المللی
- عدم شفافیت و محیط کسب و کار نامناسب
- ضعف شدید زیرساخت‌های حمل و نقل
- خام‌فروشی مواد معدنی

۴-۸-۱-۲- سیاست‌های پیشنهادی

❖ تهیه و توسعه اطلاعات پایه

اولین گام توسعه معادن کشور تهیه و انتشار اطلاعات پایه زمین‌شناسی است. یکی از علل ضعف شدید در اکتشافات گسترده در معادن کشور سرمایه‌گذاری ناکافی در تهیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی است. علاوه بر بحث تهیه اطلاعات پایه زمین‌شناسی، شفافیت در انتشار اطلاعات نیز یکی از الزامات تشویق سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در حوزه

معادن کشور است. اطلاعات پایه و نقشه‌های زمین‌شناسی تهیه شده توسط دولت باید بدون محدودیت و به صورت شفاف در اختیار تمام سرمایه‌گذاران معدنی اعم از داخلی و خارجی قرار گیرد.

❖ گسترش همکاری‌های بین‌المللی

یکی از علل توسعه‌نیافتگی معادن کشور عدم مشارکت شرکت‌های بزرگ معدنی اعم از شرکت‌های داخلی و شرکت‌های بزرگ فراملیتی است. معادن بزرگ به سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت و بسیار کلان اعم از سرمایه‌گذاری در اکتشافات، ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز، فراوری محصولات، بازاریابی و تامین ماشین‌آلات معدنی نیاز دارد.

❖ توسعه زیرساخت‌های مالی

با توجه به نقش تعیین‌کننده زیرساخت‌های اصلی نظیر حمل‌ونقل و انرژی در توسعه معادن، هرگونه برنامه‌ریزی برای توسعه معادن کشور باید همزمان با توسعه زیرساخت‌های اساسی باشد. یکی از مهم‌ترین علل توسعه‌نیافتگی بخش معدن ضعف در زیرساخت‌های حمل‌ونقل در مناطق معدن‌خیز از جمله استان کردستان است. این موضوع سبب می‌شود کشور با وجود داشتن ذخایر عظیم معدنی به سبب ضعف زیرساخت‌های حمل‌ونقل این مزیت را از دست بدهد.

❖ بهبود محیط کسب و کار

بهبود محیط کسب و کار و ایجاد محیطی شفاف و رقابتی برای سرمایه‌گذاری در بخش معادن کشور اهمیت زیادی دارد. در خصوص لزوم شفافیت، رقابت و سلامت محیط کسب و کار اکتشاف و بهره‌برداری معادن، سیاست‌ها و برنامه‌هایی به شرح زیر توصیه می‌شود:

- بازنگری و وضع قوانین و مقررات ناظر بر حقوق اکتشافات با بهره‌گیری از تجربه‌های جهانی،
 - انتشار نامحدود و شفاف تمام اطلاعات پایه زمین‌شناسی،
 - افشای قراردادهای دولتی با طرف‌های داخلی و خارجی،
 - اعطای پروانه بهره‌برداری به اشخاص حقوقی دارای صلاحیت و توان مالی و فنی کافی، و صدور پروانه بهره‌برداری مشروط به سرمایه‌گذاری موثر و بهره‌برداری فعال از معادن.
- ❖ تلاش برای تکمیل زنجیره ارزش تولید محصولات معدنی با ارزش افزوده بالا و صادرات محور

۴-۸-۲- بخش صنعت

۴-۸-۲-۱- مسائل و چالش‌های بخش معدن

- ضعف زیرساخت‌های صنعتی (از جمله آب، برق، گاز، فیبر نوری و فاضلاب) و نبود شهرک‌های صنعتی تخصصی
- نبود وضعیت مساعد کسب و کار
- کاهش ارتباطات بین‌المللی
- ضعف و ناکارآمدی تأمین مالی واحدهای صنعتی و مشکل نقدینگی
- حضور گسترده معارضین دولتی و محلی در واگذاری زمین به واحدهای صنعتی

۴-۸-۲-۲- سیاست‌های پیشنهادی

- توسعه زیرساخت‌های صنعتی
- آشنا کردن فعالان اقتصادی با انواع روش‌های تأمین مالی: شرایط تورمی موجود و ضرورت خریدهای نقدی، مشکل کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش واحدهای تولیدی را تشدید کرده است. بنگاه‌های اقتصادی معمولاً از طریق دو مکانیزم بازار پول و سرمایه به جذب منابع مالی مورد نیاز برای فعالیت‌های اقتصادی خود اقدام می‌کنند. تأمین مالی بنگاه‌ها در شبکه بانکی به صورت اعطای تسهیلات اعم از تسهیلات جدید و تسهیلات امهالی ذیل عقود معین شرعی (مشارکتی-مبادله‌ای) صورت می‌پذیرد. اما پایین بودن سقف تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش تولید و از سوی دیگر سوءمدیریت سبب شده که این شیوه تأمین مالی نتواند مشکل کمبود نقدینگی بخش تولید را رفع کند. یکی از روش‌های جایگزینی که فعالان اقتصادی می‌توانند در تأمین مالی بنگاه خود بکار گیرند؛ سازوکار تأمین مالی از بازار سرمایه است که با رشد و توسعه بازار سرمایه می‌توان به این مهم دست یافت.
- اصلاح بازار سرمایه برای تأمین مالی بنگاه‌های بزرگ از طریق این بازار و اوراق شرکتی
- ایجاد شرایط رقابتی برای افزایش بهره‌وری و ورود بنگاه‌های جدید

فصل پنجم

ساختمان و مسکن استان

خلاصه فصل

بخش ساختمان و مسکن یکی از بخش‌های مهم اقتصاد است. از جهت ایجاد ارزش افزوده دو بار در حساب‌های ملی ظاهر می‌شود، یکی در سرمایه‌گذاری‌های مسکونی و دیگری در بخش خدمات مستغلات. هم ایجاد آن ارزش افزوده ایجاد می‌کند و هم بهره‌برداری از آن و اساساً روند رونق و رکود در این بخش و چرخه‌های تجاری آن نمودی از چرخه‌های تجاری کل اقتصاد است. از جهت رفاه اجتماعی هم تأمین رفاه عمومی و تحقق برابری نسبی در گرو دستیابی گروه‌های مختلف جامعه به سرپناه و مسکن است. بخش مسکن به واسطه‌ی سهم عمده‌ای که در تولید ناخالص داخلی، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و اشتغال دارد و به لحاظ داشتن ارتباط قوی پسین و پیشین با سایر بخش‌های اقتصادی و ایجاد زنجیره‌ای از فعالیت‌های تولیدی، به‌عنوان محرک بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی، همواره محل مناقشه عوامل گوناگون بوده و منشأ آثار مثبت و منفی گوناگون در سطح کلان، منطقه‌ای و محلی است. اهمیت بخش مسکن در اقتصاد کشور و حساسیت موجود نسبت به تحولات بازار مسکن باعث توجه ویژه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران به این بخش شده است.

ارزش افزوده بخش ساختمان استان کردستان در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۲,۱۷۳,۴۶۷ میلیون ریال بوده که نسبت به سال قبل ۴۸/۷۸ درصد افزایش یافته است. آمارها حاکی از آن است که بخش مسکن نیز از آسیب‌های مبتلا به اقتصاد کلان مصون نبوده و در سال‌های اخیر شرایط رکودی توأم با تورم را تجربه کرده است.

۵-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان

برنامه‌ریزی جهت ساخت اماکن شهری شامل: آموزشی، مراکز بهداشت و سلامت، اماکن رفاهی و تأمین اجتماعی، اماکن ورزشی و اماکن فرهنگی و هنری از مهم‌ترین نیازهای هر شهری محسوب می‌شود. در همین راستا دولت در ۴ گام اصلی اقدام به بازآفرینی شهری نموده است که عبارت‌اند از: ۱. تأمین زمین ۲. رفع مشکلات اداری و ثبتی ۳. تأمین تأسیسات زیربنایی و روبنایی ۴. اعطای تسهیلات تشویقی.

مهم‌ترین سیاست‌ها و اقدامات انجام شده در حوزه مسکن و ساختمان (اداره کل راه و شهرسازی استان):

- راهبری برنامه‌های حوزه مدیریت و هدایت واحدهای تحت سرپرستی در اجرای وظایف محوله
- تکمیل پروژه‌های مسکن مهر و برنامه‌ریزی جهت تکمیل محوطه‌سازی و احداث تأسیسات روبنایی و زیربنایی این پروژه‌ها
- راهبری اجرای اهداف و خط‌مشی‌های قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان
- راهبری و هدایت واحدهای تابعه در امور مرتبط با سازمان نظام مهندسی ساختمان و سازمان نظام قراردانی استان
- راهبری امر و ارتقاء کیفی و مهندسی ساختمان در استان از طریق پیشنهاد اصلاح قوانین، مقررات، روش‌ها و ساختار اداری و اجرایی مربوطه
- راهبری اجرای برنامه‌های مرتبط با تأمین و توسعه مسکن و ارائه راهبردهای لازم به منظور جلب مشارکت بخش خصوصی و تعاونی در سرمایه‌گذاری بخش مسکن
- راهبری امور مرتبط با خانه‌های سازمانی
- راهبری امر همکاری و هماهنگی با سایر دستگاه‌های ذی‌ربط استانی در راستای وظایف مرتبط با بخش مسکن و ساختمان
- تشویق استفاده‌کننده‌ها از فن‌آوری‌های نوین در ساخت و تولید انبوه مسکن و ساختمان

۵-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

گسترش شهرنشینی همواره با تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی همراه بوده است. این تحولات در صورت عدم برنامه‌ریزی و پیش‌بینی موجب بروز پدیده‌های زیان‌بار می‌شود. یک از این پدیده‌ها افزایش بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری است که از استانداردهای لازم برای زندگی برخوردار نبوده است. مسائل و چالش‌های بافت‌های ناکارآمد و فرسوده بسیار زیان‌بار و گاه‌آ یک یا دو نسل را تحت تأثیر خواهد داشت. مهم‌ترین این زیان‌ها شامل موارد زیر است: ۱. فقر شهری ۲. گسترش آسیب‌های اجتماعی ۳. بحران ایمنی و تاب‌آوری پایین در برابر بلایا ۴. افت منزلت مکانی و بحران هویت ۵. ناکارآمدی نظام جابجایی ۶. بحران محیط‌زیست. توجه به احیای بافت‌های ناکارآمد علاوه بر حفظ مال و جان شهروندان مزایایی چون آزادسازی معابر، کاهش بار ترافیکی، کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی و سلامت شهروندان را به دنبال خواهد داشت.

۵-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش مسکن و ساختمان

۵-۳-۱- وضعیت تولید بخش مسکن و ساختمان

ارزش افزوده فعالیت‌های بخش ساختمان در سال ۱۳۹۹ به میزان ۲۲,۱۷۳,۴۶۷ میلیون ریال برآورد شده که گویای رشد ۴۸/۷۸ درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل می‌باشد. ارزش افزوده فعالیت "ساختمان" استان با سهمی معادل ۱/۲۴ از ارزش افزوده این بخش از کل کشور، رتبه ۲۳ را در بین سایر استان به خود اختصاص داده است. بهبود و تقویت ایجاد شده در بخش تولید و صادرات نفت خام و همچنین در حوزه مالیات، پرداخت هزینه‌های عمرانی دولت، سهم عمده‌ای در ایجاد رونق در بخش ساختمان دارد.

جدول ۵-۱- ارزش افزوده بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال/درصد)

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۲۳	۱/۲۴	۴۸/۷۸	۲۲,۱۷۳,۴۶۷	۱۴,۹۰۳,۵۵۶	ساختمان

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

جدول ۵-۲- مصرف واسطه بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال/درصد)

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۲۳	۱/۲۲	۵۰/۸۰	۳۲,۸۹۵,۴۷۰	۲۱,۸۱۳,۶۰۰	ساختمان

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

جدول ۵-۳- ستانده بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال/درصد)

۱۳۹۹			۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
رتبه در کشور	سهم در کشور	تغییرات			
۲۳	۱/۲۳	۴۹/۹۸	۵۵,۰۶۸,۹۳۷	۳۶,۷۱۷,۱۵۶	ساختمان

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

۵-۳-۲- پروانه‌های ساختمانی صادر شده

در سال ۱۴۰۱، تعداد ۳۶۴۶ پروانه ساختمانی در استان کردستان صادر شده است که ۳۳۵۴ پروانه مربوط به احداث ساختمان و ۲۹۲ پروانه مربوط به افزایش بنا بوده است. از مجموع پروانه‌های احداث ساختمان صادر شده، ۳۳۱۸ پروانه مربوط به بخش خصوصی، ۲۷ پروانه مربوط به بخش تعاونی و ۹ پروانه مربوط به بخش دولتی بوده است. همچنین از مجموع پروانه‌های صادر شده مربوط به افزایش بنا، ۲۸۹ پروانه مربوط به بخش خصوصی بوده است یک واحد مربوط به بخش تعاونی و دو واحد دولتی بوده است.

فصل پنجم: ساختمان و مسکن استان

جدول ۴-۵- پروانه‌های ساختمانی صادره برحسب نوع پروانه و بخش متقاضی در استان طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات (درصد)
پروانه احداث ساختمانی	خصوصی	۳۲۰۸	۳/۴۳
	تعاونی	۹	۲۰۰
	دولتی	۱۰	-۱۰
	جمع	۳۲۲۷	۳/۹۴
پروانه افزایش بنا	خصوصی	۲۹۹	-۳/۳۴
	تعاونی	۰	یک برابر
	دولتی	۰	دو برابر
	جمع	۲۹۹	-۲/۳۴
کل	۳۵۲۶	۳۶۴۶	۳/۴

منبع: مرکز آمار ایران

۵-۳-۳- وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

نوسان قیمت مسکن از خصوصیات بازار مسکن و خصوصیات ذاتی آن نشأت می‌گیرد. از خصوصیات مسکن می‌توان به حیاتی بودن، بادوام بودن، ماهیت دوگانه مصرفی سرمایه‌ای، تقسیم‌ناپذیری و مبادله‌ناپذیری آن اشاره کرد. ویژگی بازار مسکن که عمده آن‌ها به خصوصیات ذاتی مسکن باز می‌گردد عبارت‌اند از: ناکارآمدی اطلاعاتی، بالا بودن هزینه‌های مبادله، تعدیل آهسته در برابر شوک‌های وارده و پیوند وسیع با اقتصاد کلان.

از عوامل مؤثر بر قیمت زمین می‌توان به شرایط جغرافیایی و حجم عرضه و تقاضا اشاره کرد. همچنین کاربری زمین، مجوز ساخت، موقعیت مکانی، متراژ زمین، قرار گرفتن در منطقه مناسب و همچنین مسائل مربوط به طرح تفصیلی شهرداری و میزان تراکم از دیگر عوامل مؤثر در قیمت زمین می‌باشند.

از عواملی که تأثیر مثبت بر افزایش قیمت مسکن دارند می‌توان به افزایش درآمد خانوار، هزینه ساخت، رشد جمعیت، وسعت و جمعیت منطقه، نقدینگی، قیمت زمین، قیمت طلا و قیمت دوره قبل اشاره کرد. از طرف مقابل نرخ سود بانکی، شاخص قیمت سهام، شاخص بورس، موجودی مسکن خالی، نرخ ارز، تولید ناخالص و قیمت طلا از عواملی هستند که بر قیمت مسکن تأثیر منفی دارند.

روند تغییرات متوسط قیمت زیربنا در سال ۱۴۰۰ را می‌توان ناشی از تورم عمومی دانست. علاوه بر این تبدیل شدن بازار مسکن به یک بازار سفته‌بازی و افزایش خریدوفروش‌ها عامل دیگر جهش قیمت‌ها بوده است.

متوسط قیمت فروش یک متر زمین و زیربنا در زمستان ۱۴۰۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل تغییرات قابل توجهی داشته است. در سال ۱۴۰۰ تحت تأثیر شرایط اقتصادی کشور متوسط قیمت فروش یک متر زمین و زیربنا مسکونی با رشد ۹۳/۲ و ۴۴/۴ درصدی به‌طور متوسط به ۲۷ و ۷۲ میلیون ریال رسیده است.

فصل پنجم: ساختمان و مسکن استان

جدول ۵-۵- حدافل، حداکثر و متوسط قیمت فروش یک مترمربع زمین و زیربنا مسکونی در استان در زمستان ۱۴۰۰ (هزار ریال/ متر مربع)^۱

عنوان	حدافل	حداکثر	متوسط	درصد تغییر نسبت به		متوسط مساحت	تعداد معاملات		
				زمستان ۱۳۹۹				پاییز ۱۴۰۰	
				تعداد معاملات	متوسط قیمت			تعداد معاملات	متوسط قیمت
قیمت فروش یک مترمربع زمین	۱،۳۳۵	۱۰۰،۰۰۰	۲۷،۳۱۰	۹/۹	۱۹/۴	۱۵۲	۱،۸۰۰		
قیمت فروش یک مترمربع زیربنای مسکونی	۳،۵۲۹	۲۴۱،۵۳۸	۷۲،۲۱۴	۱۱/۴	۱۲/۶	۱۲۴	۱،۵۹۲		

منبع: مرکز آمار ایران

متوسط مبلغ اجاره ماهانه به اضافه سه درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک مترمربع زیربنای مسکونی در زمستان ۱۴۰۰ برابر ۱۸۴ هزار ریال بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد ۵۵/۸ درصدی را داشته است.

جدول ۵-۶- حدافل، حداکثر و متوسط مبلغ اجاره ماهیانه به علاوه ۳ درصد ودیعه پرداختی در استان در زمستان ۱۴۰۰ (ریال/ متر مربع)^۲

عنوان	حدافل	حداکثر	متوسط	درصد تغییر نسبت به		متوسط مساحت	تعداد معاملات		
				زمستان ۹۹				پاییز ۱۴۰۰	
				تعداد معاملات	متوسط قیمت			تعداد معاملات	متوسط قیمت
مبلغ اجاره ماهانه به علاوه سه درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک مترمربع زیربنای مسکونی	۸،۰۰۰	۶۹۲،۴۶۲	۱۸۴،۵۷۴	۸/۴	-۶۲/۶	۹۶	۳۰،۲۴		

منبع: مرکز آمار ایران

۵-۳-۴- تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

توسعه نظام تأمین مالی و ارتقای عملکرد و بهبود محصولات و خدمات بانکی در حوزه مسکن اهمیت به‌سزایی در رفع مشکلات این حوزه دارد. در این راستا، افزایش سقف تسهیلات مسکن و اصلاح مقررات تسهیلاتی امری ضروری به نظر می‌رسد. مانده تسهیلات بانکی حمایتی بخش مسکن و ساختمان استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۶۳،۴۳۰ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال قبل ۴۴/۱۵ درصد رشد داشته است. همچنین تا تاریخ ۱۴۰۱/۹/۲۴ رقم ۸۲/۳۰ میلیارد

^۱ آمار مربوط به این بخش در سال ۱۴۰۱ در حال حاضر در سایت مرکز آمار منتشر نشده است و آخرین آمار موجود مربوط به سال ۱۴۰۰ می‌باشد.
^۲ آمار مربوط به این بخش در سال ۱۴۰۱ در حال حاضر در سایت مرکز آمار منتشر نشده است و آخرین آمار موجود مربوط به سال ۱۴۰۰ می‌باشد.

تومان تسهیلات تبصره ۱۸ از طرف بانک عامل (بانک مسکن) و با همکاری دستگاه اجرایی ذی ربط (اداره کل راه و شهرسازی استان) به طرح‌های تصویب شده در کمیته استانی تبصره ۱۸ تخصیص پیدا کرده است.

جدول ۵-۷- تسهیلات بانکی اختصاص یافته به بخش مسکن و ساختمان استان (میلیارد ریال/ درصد)

عنوان	تا پایان سال ۱۴۰۰	تا پایان سال ۱۴۰۱	تغییرات
مانده تسهیلات بانکی حمایتی بخش مسکن و ساختمان استان	۴۴,۰۰۴,۳۰۵	۶۳,۴۳۰,۴۰۵	۴۴/۱۵

منبع: شورای هماهنگی بانک‌های استان کردستان

۴-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

بخش ساختمان یکی از مهم‌تری بخش‌های اقتصادی است که هم از لحاظ سهم در سبد هزینه خانوار و هم از لحاظ سهم در تولید ناخالص داخلی و نقش آن در تغییرات شاخص‌های کلان اقتصادی همچون رشد اقتصادی و اشتغال عوامل تولید از اهمیت غیرقابل انکاری برخوردار است. چنین جایگاهی باعث شده است رشد معقول و منطقی قیمت و سرمایه‌گذاری مسکونی و افزایش ساخت‌وساز مسکن به‌عنوان هدفی مطلوب و سیاستی قابل تعقیب در نظر گرفته شود، زیرا از یک‌سو رکود این بازار از جهت تأثیر منفی بر سرمایه‌گذاری در این بخش و کاهش رشد اقتصاد برای سیاست‌گذاران اقتصادی و دولتمردان پدیده‌ای ناخوشایند می‌باشد و از سوی دیگر، رونق و رشد شتابان قیمت نیز به دلیل تأثیر شدید آن بر افزایش هزینه‌های خانوار و نارضایتی اجتماعی ناشی از آن هیچ‌گاه مطلوب مردم و متولیان سیاست‌گذاری و نظارت بر این بخش نمی‌باشد.

به‌موازات اهمیت بخش مسکن، برنامه‌ریزی مسکن امروز جایگاه خود را در نظام برنامه‌ریزی ارتقا داده و نقش تعیین‌کننده آن در اشتغال، سهم سرمایه‌گذاری از تولید ناخالص ملی، جایگاه آن در هدف‌های اجتماعی و عمرانی به خوبی روشن است. برای پاسخ به تقاضای فزاینده مسکن نه‌تنها به زمین، سرمایه، مصالح ساختمانی، نیروی انسانی و فناوری نیاز است، بلکه داشتن یک نظام برنامه‌ریزی مطلوب به‌منظور ایجاد هماهنگی بین بخش مسکن و سایر بخش‌ها و بین اجزای به وجود آورنده مسکن (زمین، مصالح ساختمانی و ...) با تأسیسات زیربنایی، تسهیلات، خدمات اجتماعی، سیستم حمل‌ونقل و ... ضروری محض است. در ادامه ضمن معرفی چالش‌ها و موانع توسعه بخش ساختمان و مسکن، به ارائه چند راهکار سیاستی جهت رفع موانع پرداخته خواهد شد.

۵-۴-۱- مسائل و چالش‌های اصلی بخش مسکن و ساختمان استان کردستان

بخش مسکن استان کردستان نیز به پیروی از سطح کلان (ملی) دارای ضعف‌ها و نقایص عدیده‌ای هم به دلیل کیفیت و هم به دلیل کمیت است که در مجموع می‌توان مسائل و مشکلات موجود در بخش مسکن و مستغلات کشور را در موارد زیر خلاصه و جمع‌بندی کرد که عبارت‌اند از:

- عایدات بالای سرمایه‌ای زمین و زمین‌خواری (طبق تعریف ریکاردو نوعی رانت محسوب می‌شود)
- نقدینگی بالا و نبود بازار مناسب برای جذب نقدینگی و به تبع آن پرش‌های شدید قیمتی در بازار مسکن
- نوسانات شدید ارزی و ناپایداری در بازار مسکن
- ضعف نظام مالی و قدرت بانک‌ها در اعطای تسهیلات به مسکن

- مقطعی بودن سیاست‌ها و عدم اتخاذ سیاست‌هایی با افق بلندمدت
- نبود آمار و اطلاعات جامع، دقیق و شفاف از وضعیت تولید، موجودی و تقاضای مسکن
- عدم توسعه زیرساخت‌ها و ابزار موردنیاز برای ثبت و رصد معاملات و قیمت مسکن جهت کنترل بازار
- توجه ناکافی به گروه‌های پایین درآمدی، حاشیه‌نشینان و ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و عدم اتخاذ سیاست‌های کافی و مناسب در مقوله مسکن حمایتی
- متعادل نبودن هزینه مسکن در سبد هزینه خانوار و افزایش روزافزون شکاف استطاعت و قیمت مسکن و بروز نتیجه آن به شکل بدمسکنی
- فقدان نگاه ویژه به استملاک مسکن خانوارهای تازه تشکیل‌شده (خانه اولی) و سهم بالای آن‌ها از انباشت تقاضای مسکن و تشدید نابرابری در بهره‌مندی از مسکن
- پررنگ شدن جنبه سرمایه‌ای مسکن نسبت به جنبه مصرفی و عدم کنترل ورود آن به بازار سوداگری
- رویکرد نامشخص به مسئله مهاجرت از روستاها و شهرهای کوچک و گسترش افسارگسیخته شهرنشینی به خصوص در کلان‌شهرها
- گسترش بافت فرسوده و عدم تحقق برنامه‌های بازآفرینی و احیای آن
- عدم تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری در تولید مسکن و انباشت سرمایه در بازارهای موازی غیرمولد، ساختار سنتی و غیر صنعتی بخش ساختمان و مسکن
- توجه کمتر به حوزه ساخت‌وساز و مسکن‌سازی به‌عنوان یک بخش محرک در رشد تولید ناخالص داخلی و افزایش اشتغال
- عدم شفافیت و ضعف شهرداری‌ها در نظارت
- سیاست‌های نادرست صدور پروانه و فروش تراکم
- در کنار همه این موارد در استان کردستان مسائل و مشکلات دیگری نیز وجود دارد که بر مشکلات بخش مسکن و ساختمان کشور افزوده است که موارد زیر را شامل می‌شود:
- مسئله نابرابری‌های منطقه‌ای
- محدودیت عرضه ناشی از محدودیت جغرافیایی:
- کمبود سرمایه‌گذار در بخش مسکن
- افزایش حاشیه‌نشینی
- مهاجرت استادکاران ماهر ساختمانی استان
- به دلیل پایین بودن ارزش پول ملی، هجوم مسافران از کشور عراق باعث افزایش سرسام‌آور اجاره مسکن در استان کردستان بخصوص شهرستان‌های بانه و مریوان شده است.

۵-۴-۲- پیشنهادها و راهکارهای اولویت‌دار برای توسعه بخش مسکن

- حمایت پولی و بانکی از ساخت‌وساز رقابتی و دارای سود منطقی و عرضه آن‌ها با قیمتی متناسب و سازگار با قدرت خرید طبقه متوسط.

- ارائه مشوق‌ها و حمایت‌های صنعتی برای مشارکت تولیدکنندگان مصالح ساختمانی و پیش ساخته در استفاده از توانمندی‌های فناورانه در جهت کاهش قیمت تمام شده، افزایش کیفیت و صرفه‌جویی در زمان ساخت.
 - تهیه طرح‌های جامع شهرسازی و طرح‌های مسکن روستایی و الزام شهرداری‌ها و دهیاری‌ها به رعایت آن‌ها
 - ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا با دستیابی به شاخص برابری تعداد واحد مسکونی در مقابل تعداد خانوار
 - کاهش سهم زمین در هزینه تمام‌شده قیمت مسکن
 - تأمین مسکن اقشار کم‌درآمد
 - اجاره‌داری حرفه‌ای با مدیریت توسعه و ساخت املاک و مستغلات
 - نوسازی بافت‌های فرسوده
 - رفع موانع سرمایه‌گذاری: حذف قوانین و مقررات مخل
 - وضع مالیات بر مستغلات
 - توسعه نظام تأمین مالی مسکن
 - صنعتی سازی و مدیریت یکپارچه شهری
- از جمله مهم‌ترین سیاست‌هایی هستند که اجرای آن‌ها می‌تواند نه تنها مشکلات استان در این بخش بلکه در کل کشور را نیز به حداقل برساند. البته ناگفته نماند که:
۱. مسئله تأمین زمین در استان کردستان به دلیل توپوگرافی و جغرافیای خاص استان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، بنابراین محلی کردن برنامه‌های تأمین مسکن کم‌درآمدها و ضوابط و مقررات شهرسازی و تأمین زمین مناسب برای ساخت مسکن گروه‌های کم‌درآمد و متوسط در استان کردستان می‌تواند به صنعت مسکن و ساختمان استان رونق ببخشد و کمبودها را در این حوزه برطرف کند.
 ۲. نابرابری‌های منطقه‌ای در بهره‌مندی از تولید و توزیع مسکن، یکی از مسئله‌ها و چالش‌های فرارو است. استان کردستان یکی از این استان‌هاست که از نظر شاخص‌های مسکن دارای وضعیتی بسیار نامناسب هستند؛ بنابراین لازم است که عزم جدی در کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای از لحاظ سرانه‌های مسکن و خدمات شهری صورت بگیرد.

فصل ششم

بخش خدمات استان

خلاصه فصل

بخش خدمات یکی از بخش‌های اصلی و مهم در جهان توسعه‌یافته امروز به شمار می‌رود و سهم آن نسبت به سایر بخش‌های کشاورزی و صنعت در اقتصاد در گذر زمان بیشتر و پررنگ‌تر گردیده است؛ زیرا در سال‌های اخیر به اهمیت آن به‌عنوان نیروی محرک رشد و ترقی بیشتر پی برده شده است.

در سال‌های اخیر تفکر جهانی نسبت به بخش خدمات در اقتصاد تغییرات قابل توجهی داشته است به طوری که بخش خدمات را به‌عنوان یک منبع مهم اقتصادی به رسمیت شناخته‌اند. در استان کردستان با وجود پتانسیل‌های بسیار در این بخش متأسفانه راهبرد مشخصی برای بهره‌برداری اقتصادی از آن مشاهده نمی‌شود. راهبرد بهره‌وری و بهره‌برداری از این بخش در راستای راهبردهای اقتصاد مقاومتی و مصداق رویکرد استفاده از تمامی ظرفیت‌ها برای توسعه اقتصادی در کشور است.

بنابراین می‌توان بیان کرد که با توجه به تغییر سبک زندگی و افزایش شهرنشینی در دهه‌های گذشته، امروزه بخش خدمات از ارکان اساسی فعالیت‌های اقتصادی محسوب می‌شود. پیشرفت تکنولوژی و تغییر تعاملات اقتصادی، مجموعه‌ای از خدمات گسترده شامل فعالیت‌های بانکی، حمل‌ونقل و ارتباطات، بهداشت و درمان و آموزش را به وجود آورده که سهم قابل توجهی از اشتغال را به خود اختصاص داده است. بخش خدمات در استان کردستان به واسطه ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان در زیر بخش‌های گردشگری، آموزشی عالی و بهداشت و درمان از جایگاه خاصی برخوردار است و در سالیان اخیر توجه خاصی به این بخش صورت گرفته است. با توجه به این موضوع در این فصل وضعیت بخش خدمات استان مورد ارزیابی قرار گرفته است.

۶-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌های اتخاذ شده در بخش خدمات و به ویژه بخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی، سیاست‌های برنامه ملی اقتصاد مقاومتی است که به شرح زیر هست:

- حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت از طریق:
- تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم.
- برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل‌دهی بازارهای جدید و تنوع‌بخشی
- پیوندهای اقتصادی با کشورها به ویژه با کشورهای منطقه.
- استفاده از سازوکار مبادلات تهاتری برای تسهیل مبادلات در صورت نیاز.
- ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف.
- طرح توسعه تولید صنایع‌دستی، فرش و گردشگری.
- تدوین بسته حمایت از کارگاه‌های تولیدی صنایع‌دستی و فرش و اجرای آن.
- ایجاد ظرفیت‌های جدید در هتل داری.
- تدوین بسته حمایت از گردشگری و اجرای آن.

۶-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

با شیوع ویروس کرونا، صنعت گردشگری چه در داخل کشور و چه در خارج از کشور با رکود مواجه شده بود. از طرفی افزایش شدید نرخ خدمات سفر باعث کاهش فعالیت‌های بخش گردشگری بوده است. با توجه به تحولات سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ و کاهش شدید تعداد گردشگران و اقدامات بین‌المللی در کنترل ویروس کرونا و مهار آن، به علت همه‌گیری ویروس کرونا تمامی مراکز گردشگری، اقامتی و تفریحی به شدت تحت تأثیر قرار گرفت و رکود در این بخش کاملاً مشهود بود به طوری که رشد بازدیدکنندگان داخلی و خارجی عددی منفی و خیلی زیاد بود؛ اما وضعیت گردشگری در سال ۱۴۰۱ روند متفاوتی داشت و از تغییرات مهم در بخش خدمات و گردشگری در استان کردستان می‌توان به افزایش تعداد گردشگران داخلی و خارجی اقامت یافته در واحدهای اقامتی استان، افزایش تعداد هتل، اقامتگاه‌های بوم‌گردی و مجتمع گردشگری (ظرفیت پذیرش مسافر) در استان، افزایش تعداد واحدهای دارای گواهینامه استاندارد کیفیت خدمات گردشگری در استان، افزایش ضریب اشغال تخت و اشتغال مستقیم و غیرمستقیم در بخش گردشگری، رشد و توسعه تبلیغات و اطلاع‌رسانی گردشگری در فضای مجازی، تلاش بیشتر در راستای جذب گردشگران سلامت، تلاش در جهت توسعه گردشگری کشاورزی، رصد و برخورد با فعالیت‌های غیرمجاز گردشگری (اقامت و تور گردشگری) با هماهنگی مراجع ذی‌ربط و تدوین و تهیه تفویض رویدادهای گردشگری استان اشاره نمود.

۳-۶- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات

مشخصات طرح‌ها و پروژه‌های به بهره‌برداری رسیده در حوزه گردشگری در استان طی سال ۱۴۰۱ به شرح جدول (۱-۶) است:

جدول ۱-۶- مشخصات طرح‌ها و پروژه‌های به بهره‌برداری رسیده بخش خصوصی در سال ۱۴۰۱

نوع واحد	نام واحد	آدرس
بازارچه دائمی صنایع دستی سروآباد	بازارچه	سروآباد، بلوار شهدا - سالم محمودی
بازارچه دائمی صنایع دستی سنندج	بازارچه	سنندج، خیابان انقلاب، جنب بانک مسکن، بازارچه صنایع دستی خیمه‌دوزی - محمد صالح خیمه‌دوزی
بازارچه دائمی صنایع دستی سنندج	بازارچه	سنندج، خیابان انقلاب، کوچه سنندجی، پلاک ۷۷، منزل تاریخی برنجی - لیلا خلیلی
مجتمع گردشگری	پل میر خان نگل	روستای نگل
هتل	فردین	سقز
مجتمع گردشگری	وانیک	بیجار
مجتمع گردشگری	گروس	بیجار
هتل آپارتمان	توکا	سنندج
مجتمع گردشگری	شمم	سروآباد
اقامتگاه سنتی	خان	سنندج
اقامتگاه سنتی	چایچی	سنندج
اقامتگاه سنتی	کردیا	سنندج

منبع: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کردستان

۳-۶-۱- بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات

با توجه به محدودیت جدی که در توسعه بخش کشاورزی در استان به علت خشک‌سالی سال‌های اخیر ایجاد شده، توجه به بخش خدمات می‌تواند باعث رونق اقتصادی در استان گردد و این بخش با پتانسیل‌های خود می‌تواند در افزایش اشتغال استان کردستان راه‌گشا باشد. در این قسمت وضعیت بخش خدمات استان بررسی می‌شود. به منظور بررسی بخش خدمات زیر بخش‌های خدمات به لحاظ ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستاده بررسی می‌شود. از میان زیربخش‌های خدمات، فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا و پس از آن فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی دارای بیشترین مقدار شاخص نسبت مصرف واسطه به ستانده بوده که نشان دهنده تولید با کمترین صرفه اقتصادی یا کمترین کارایی و زیربخش‌های آموزش و املاک و مستغلات کمترین میزان شاخص مذکور را دارا می‌باشند که نشان دهنده تولید با بیشترین صرفه اقتصادی و کارایی نسبت به بقیه زیربخش‌ها هستند. همچنین زیربخش

فصل ششم: بخش خدمات استان

عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت علاوه بر اینکه بیشترین سهم ارزش‌افزوده را در میان زیربخش‌های خدمات به خود اختصاص داده است. در رابطه با درصد تغییرات ارزش‌افزوده بیشترین مقدار مربوط به فعالیت‌های مالی و بیمه، فعالیت‌های حرفه‌ای علمی و فنی و حمل‌ونقل و انبارداری و پست می‌باشد.

جدول ۶-۲- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات در سال ۱۳۹۹

درصد تغییرات ارزش‌افزوده نسبت به سال گذشته	سهم ارزش‌افزوده در GDP (درصد)	نسبت مصرف واسطه به ستانده	ارزش‌افزوده (میلیون ریال)	مصرف واسطه (میلیون ریال)	ستانده (میلیون ریال)	زیربخش‌ها
۶۱/۷	۲۴/۲۵	۰/۱۸	۱۱.۹۲۹.۱۷۲	۲۷.۳۱۶.۲۷۶	۱۴۷.۷۸۸.۰۴۴	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۷۰/۸۳	۶/۳	۰/۲۶	۳۱.۵۹۸.۷۴۲	۱۱.۵۷۷.۲۲۸	۴۳.۱۷۵.۹۶۹	حمل‌ونقل و انبارداری و پست
-۲۹	۰/۳	۰/۵۵	۱.۵۲۹.۴۱۸	۱.۸۷۶.۴۳۴	۳.۴۰۵.۸۵۲	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۲۶/۰۶	۰/۶۵	۰/۴	۳.۳۰۵.۶۶۵	۲.۲۷۹.۲۹۶	۵.۵۸۴.۹۶۲	اطلاعات و ارتباطات
۱۶۵/۵۹	۲/۰۲	۰/۲۴	۱۰.۱۳۲.۲۵۶	۳.۱۸۶.۰۰۱	۱۳.۳۱۸.۲۵۷	فعالیت‌های مالی و بیمه
۵۰/۹۹	۱۳	۰/۱۱	۶۵.۹۹۹.۳۲۲	۷.۸۷۴.۰۵۷	۷۳.۸۷۳.۳۷۸	املاک و مستغلات
۸۴/۸۹	۰/۸	۰/۲۸	۴.۰۴۰.۶۷۴	۱.۶۱۶.۸۶۵	۵.۶۵۷.۵۳۹	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۴۸/۲	۰/۲۸	۰/۴۳	۱.۴۰۸.۵۰۱	۱.۰۶۸.۲۸۱	۲.۴۷۶.۷۸۱	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۲۹/۷	۶/۳۳	۰/۱۸	۳۱.۶۹۹.۹۹۵	۷.۱۱۱.۵۷۹	۳۸.۸۱۱.۵۷۴	اداره عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی
۴۸/۶۵	۵/۵	۰/۰۷	۲۷.۵۷۲.۹۶۰	۱.۹۴۵.۹۱۶	۲۹.۵۱۸.۸۷۷	آموزش
۴۴/۰۸	۵/۷۳	۰/۱۹	۲۸.۷۰۶.۵۲۶	۶.۹۰۸.۲۷۱	۳۵.۶۱۴.۷۹۷	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۲۷/۷۶	۰/۹۳	۰/۲۷	۴.۶۴۸.۴۸۶	۱.۷۲۲.۵۵۹	۶.۳۷۱.۰۴۵	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۲/۵۹	۴۴/۴۴	۰/۱۹	۲۲۲.۵۷۱.۷۱۷	۷۹.۱۳۱.۲۴۹	۴۰۵.۵۹۷.۰۷۵	مجموع

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

۶-۳-۲- بررسی وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

استان کردستان به علت دارا بودن شرایط مساعد اقلیمی و زیست‌محیطی همواره به‌عنوان یکی از استقرارهای بشری مورد توجه بوده و نتایج حاصل از کاوش‌های علمی باستان‌شناسی در مکان‌های باستانی حاکی از این مطلب است. استان کردستان به لحاظ تاریخ و قدمت طولانی و جغرافیایی خاص خود از مکان‌های تاریخی و طبیعی با ارزشی برخوردار است که در مناطق مختلف استان پراکنده شده‌اند. جنگل‌های بلوط، آبشارها و رودخانه‌های خروشان، چشمه‌های طبیعی و کوه‌های سر به فلک کشیده، طبیعت زیبا و چشم‌نواز استان کردستان را رقم زده و یکی از زیباترین جلوه‌های گردشگری طبیعی ایران را در دامنه زاگرس به وجود آورده است.

جاذبه‌های تاریخی و معماری منطقه که شامل قلعه‌های قدیمی، مسجدهای تاریخی، حمام‌ها و ... می‌شوند، همراه با آیین‌ها و فرهنگ رایج بین اقوام کرد از مهم‌ترین جاذبه‌های استان کردستان است. موسیقی کردی یکی از بارزترین ویژگی فرهنگی قوم کرد است. طراوت، شادابی، فضای عرفانی و درآمیختگی مضامین با تاریخ گذشته کردها، بخشی از خصوصیات موسیقی کردی است. مجموع جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، اجتماعی و فرهنگی، استان کردستان را به منطقه‌ای دیدنی تبدیل کرده که بازدید از آن برای هر گردشگری جذاب و خاطره‌انگیز خواهد بود.

استان کردستان از دیرباز گردشگران زیادی را به خود جذب کرده است و از صنعت گردشگری بهره‌مند شده است. به گونه‌ای که می‌توان گردشگری را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین قابلیت‌ها و ظرفیت‌های توسعه استان کردستان برشمرد. همچنین سنندج در سال ۱۰۴۶ هجری قمری در زمان حکومت سلسله صفویه و دوران شاه صفی و توسط سلمان خان اردلان ساخته شده است. در ادامه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های گردشگری در استان مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول (۳-۶) و (۴-۶) وضعیت هتل‌ها و اقامتگاه‌ها، تعداد آثار ملی ثبت شده، تعداد بازدیدکنندگان داخلی و خارجی از مراکز گردشگری استان کردستان را نشان می‌دهد. در سال ۱۴۰۱، ۱۲ اثر جدید در آثار ملی ثبت گردیده است. بر اساس جدول مشاهده می‌شود که تغییرات در اکثر موارد منفی بوده که بیماری کرونا در این قضیه بی‌تأثیر نبوده است. علاوه بر جاذبه‌های تاریخی، کردستان به لحاظ گردشگری خرید و اکوتوریسم و ویژگی‌های فرهنگی و فولکلوریت قابلیت‌های منحصربه‌فردی دارد؛ اما متأسفانه به دلایل مختلف هنوز نتوانسته متناسب با قابلیت‌ها، از این منابع بهره‌برداری مناسب نماید.

عوامل مؤثر بر گردشگری استان می‌تواند پیرو دسته‌بندی ذیل باشد:

عوامل داخلی مؤثر بر گردشگری استان کردستان

نقاط قوت:

۱. وجود جاذبه‌های طبیعی زیبا
۲. وجود جاذبه‌های تاریخی و باستانی متعدد
۳. ویژگی‌های فرهنگی غنی و منحصربه‌فرد
۴. بازارچه‌های مرزی
۵. تمایل عمومی نسبت به توسعه گردشگری

نقاط ضعف:

۱. کیفیت پایین سیستم حمل و نقل در استان
۲. کمبود تأسیسات اقامتی
۳. پایین بودن سطح امنیت در استان کردستان برای گردشگران
۴. برخورد نامناسب افراد محلی با گردشگران
۵. کمبود نیروهای متخصص و مجرب در زمینه گردشگری در بخش‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با گردشگری استان
۶. ضعف فعالیت‌های بازاریابی
۷. کمبود با کیفیت پایین تأسیسات رفاهی مانند سرویس‌های بهداشتی، پارکینگ‌ها و امکانات پذیرایی در محل جاذبه‌ها

عوامل خارجی مؤثر بر گردشگری استان کردستان

فرصت‌ها:

۱. افزایش تمایل فعالیت‌های گردشگری و به ویژه فعالیت‌های اکوتوریستی و قابلیت بالقوه استان در این زمینه
۲. افزایش تمایل بخش خصوصی برای مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط با گردشگری
۳. افزایش تمایل به گردشگری خرید و پتانسیل بالقوه استان در این زمینه
۴. بازارچه‌های مرزی پیوندهای فرهنگی نزدیک کردهای اقلیم خودمختار کردستان عراق با کردهای کردستان ایران و افزایش تمایل آن‌ها جهت بازدید از استان کردستان به دلیل داشتن طیف مختلف جاذبه‌ها

تهدیدها:

۱. افزایش تمایل به سفرهای خارجی
۲. هدفمند کردن پارانه‌ها، افزایش قیمت بنزین و تأثیر سوء آن بر جریان سفر و گردشگری
۳. تضعیف فرهنگ سنتی و محلی
۴. افزایش مشکلات زیست‌محیطی به واسطه فعالیت‌های گردشگری
۵. تعارض بین جامعه محلی و گردشگران
۶. افزایش جرم و جنایت و در نتیجه شکل‌گیری دید منفی نسبت به توسعه گردشگری در بین افراد محلی
۷. جذب شدن هر چه بیشتر گردشگران به مقاصد نزدیک استان مانند کرمانشاه و همدان به دلیل ارائه تأسیسات و امکانات بهتر به گردشگران

فصل ششم: بخش خدمات استان

در ادامه آمار و اطلاعات مرتبط با تعداد هتل‌ها، اقامتگاه‌ها، تعداد آثار ملی ثبت شده و ... در سال ۱۴۰۱ ذکر شده است.

جدول ۳-۶- تعداد هتل‌ها و اقامتگاه‌ها به تفکیک نوع، تعداد تخت‌ها، ضریب اشغال، روزهای اقامت در سال ۱۴۰۱

نوع واحدهای اقامتی	تعداد	تعداد تخت‌ها	ضریب اشغال	میانگین روزهای اقامت
هتل	۳۴	۲,۷۰۰	۶۲/۶	۲
هتل آپارتمان	۴	۱۵۶	۶۰	۲
مهمان‌پذیر	۲۴	۵۷۳	۴۰	۲
بوم‌گردی	۳۶	۹۸۷	۵۵	۲
جمع کل	۹۸	۷,۷۱۶	۵۴/۴	۸

منبع: اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان کردستان

جدول ۴-۶- شاخص‌ها و نماگرهای گردشگری استان کردستان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
تعداد آثار ملی ثبت شده	۲۴	۱۲	-۵۰
تعداد بازدیدکنندگان داخلی از مراکز گردشگری (نفر)	۱۱۲,۹۷۵	۱۱۰,۰۰۰	-۲/۶۳
تعداد بازدیدکنندگان خارجی از مراکز گردشگری (نفر)	۷۷۰	۷۴۰	-۳/۹۰
تعداد موزه‌های تاریخی و فرهنگی	۳	۵	۶۶/۶۷

منبع: اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان کردستان

در جدول ۵-۶ نیز تمام دوره‌ها و کلاس‌های آموزشی انجام‌شده توسط اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در سال ۱۴۰۰ آورده شده است.

جدول ۵-۶- آمار آموزش‌های انجام شده در سال ۱۴۰۱

نوع آموزش	تعداد کل افراد آموزش دیده در سطح استان	تعداد کارگاه‌های آموزشی برگزار شده بر اساس رشته‌های صنایع دستی در سطح استان	تعداد مجوزها و گواهینامه‌های آموزشی اخذ شده	هزینه برگزاری کلاس آموزشی و ترویجی
مقدماتی	۲۵۰۰ نفر	۱۵ کارگاه	۲۵۰۰ مجوز	۳۰ میلیارد ریال
ویژه شاغلین	۵۲۰ نفر	۴ کارگاه	۵۲۰ مجوز	

منبع: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کردستان

ثبت شهر مریوان به‌عنوان شهر جهانی کلاش در راستای اهداف و برنامه‌ریزی جهت توسعه صادرات صنایع دستی مریوان استان کردستان محسوب می‌شود. همچنین ثبت شهر سنندج به‌عنوان شهر خلاق موسیقی در یونسکو می‌تواند در بهبود گردشگری استان تأثیرگذار باشد.

فصل ششم: بخش خدمات استان

در جدول زیر عملکرد حوزه گردشگری استان در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ بر اساس صدور موافقت اصولی، نظارت بر تأمین و تسهیل و توسعه زیرساخت‌های گردشگری، برگزاری و شرکت در نمایشگاه‌ها و همایش‌ها، تهیه و توزیع اقلام تبلیغاتی و مدیریت و نظارت بر فعالیت‌ها و تأسیسات گردشگری مقایسه شده است.

جدول ۶-۶- عملکرد حوزه گردشگری در استان کردستان طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

ردیف	عنوان خدمت	۱۴۰۰	۱۴۰۱
۱	صدور موافقت اصولی (منظور ایجاد تأسیسات گردشگری) (تعداد)	۶۵	۱۰۱
۲	معرفی پروژه‌های در دست احداث به منظور اخذ تسهیلات (تعداد)	۱۶۵،۵۰۰	۱،۱۷۶،۵۴۸
۳	جذب سرمایه‌گذار در مناطق نمونه گردشگری (تعداد)	-	-
۴	نظارت بر تأمین و تسهیل و توسعه زیرساخت‌های گردشگری (مورد)	۱۰	۱۲
۵	برگزاری و شرکت در نمایشگاه‌ها و همایش‌ها (رویداد)	۱	۳
۶	تهیه و توزیع اقلام تبلیغاتی (قلم)	۱۵۰،۰۰۰	۲۰۰،۰۰۰
۷	مدیریت و نظارت بر فعالیت‌ها و تأسیسات گردشگری (مورد)	۵۶۸	۷۴۰
۸	برگزاری و شرکت در نمایشگاه‌ها و همایش‌ها (صنایع‌دستی) (رویداد)	۳۶	۲۸

منبع: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کردستان

۶-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به اهمیت بخش خدمات و تأثیر آن در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم که باعث به وجود آمدن شغل‌ها و فرصت‌های شغلی شده و در توزیع رفاه اجتماعی نیز دارای اهمیت می‌باشد، در استان کردستان طی چند سال اخیر تلاش‌ها و اقدامات مثبت فراوانی در بخش خدمات و توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای و هوایی، اطلاعات و ارتباطات، گردشگری و بهداشت و سلامت صورت گرفته است.

علاوه بر وجود میراث فرهنگی و جاذبه‌های گردشگری ارزشمند در جهت جذب گردشگر، استان از جاذبه‌های دیگر گردشگری نظیر اکوتوریسم و گردشگری پزشکی نیز برخوردار بوده و از امکانات پزشکی مناسب برای جذب گردشگران پزشکی به ویژه بیماران از کشور عراق به قصد دریافت خدمات پزشکی مسافرت می‌کنند برخوردار است. اگر صنعت گردشگری در استان بخواهد نقش متناسب با جایگاه خود را داشته باشد، ضرورت دارد که نهادها و سازمان‌های مختلف پشتیبانی لازم را در راستای توسعه صنعت گردشگری به عمل آورند و برای امنیت گردشگران و تبلیغات صحیح اهمیت لازم را قائل شوند. همچنین با توجه به تعداد زیاد ابنیه تاریخی و جاذبه‌های گردشگری که برخی از آن‌ها ثبت جهانی شده‌اند باعث ایجاد پتانسیل بالای درآمدزایی و اشتغال در بخش گردشگری و صنایع‌دستی شده است اما سهم درآمد گردشگری و هتلداری بسیار کم می‌باشد. لذا به نظر می‌رسد جذب سرمایه داخلی و خارجی در این بخش می‌تواند

موجب افزایش چشم‌گیر درآمد شود و همچنین رشد و توسعه پایدار برای استان به ارمغان بیاورد، همچنین رشد بخش خدمات موجب کاهش آلودگی، ضررهای زیست‌محیطی و همچنین کاهش هزینه‌های درمانی تحمیلی به افراد و بخش عمومی به دلیل آلودگی زیست‌محیطی می‌شود. فقدان آموزش دانش‌های مرتبط از جمله باستان‌شناسی کاربردی و عدم نگرش جامع به مقوله میراث فرهنگی و نبود موضوعیت استفاده و بهره‌برداری اقتصادی از این بخش موجب شده است که مبانی نظری و گام‌های عملی اقتصادی کردن میراث فرهنگی استان تدوین و عملیاتی شود. برای رسیدن به این منظور می‌توان به راهکارهای زیر اشاره کرد:

- اطلاع‌رسانی و تبلیغات گسترده آثار باستانی و طبیعی استان از طریق رسانه‌های گروهی
- ایجاد رشته‌های دانشگاهی صنعت توریسم و هتلداری در سطح بالاتر
- بهبود مکان‌های غذاخوری و ایجاد و اصلاح راه‌های ارتباطی و جاده‌ها در سطح استان
- استفاده از مدیران مجرب و متخصص در سازمان‌ها، نهادها و بخش‌های ذینفع در گردشگری استان
- هماهنگی و تعامل بین سازمان‌های مرتبط با گردشگری استان
- جذب سرمایه داخلی و خارجی در بخش خدمات
- ارائه امکانات و خدمات در سطح استانداردهای بین‌المللی
- رفع ضعف خدمات هتلداری و رستوران‌داری
- برگزاری مراسم و برنامه‌های فرهنگی و گردشگری مشترک با حکومت خودمختار اقلیم کردستان عراق
- افزایش زیرساخت‌های اقامتی و رفاهی است
- بهبود زیرساخت‌های اقامتی و غذاخوری متناسب با استانداردها
- توجه ویژه به اکو توریسم (طبیعت‌گردی)
- ایجاد شرکت‌ها و مؤسسات گردشگری و استقرار دفاتر آن‌ها در خارج از کشور و فعالیت هدفمند آن‌ها در راستای بازاریابی صنعت گردشگری
- اختصاص اعتبارات کافی به منظور شناسایی نقاط و توانایی‌های گردشگری کردستان و مناسب‌سازی آن‌ها، تعامل با اتحادیه هتل و رستوران‌ها و اصناف بازار به منظور کاهش هزینه‌های سفر به استان به منظور کاهش تأثیر منفی احتمالی هدفمند کردن یارانه‌ها و افزایش قیمت‌ها
- تنظیم تفاهم‌نامه با مقاصد گردشگران کردستانی جهت ارائه فرصت کافی به گردشگران خود برای سفر به کردستان
- برگزاری نمادین جشن‌ها و سنت‌های آیینی مقصد در راستای خلق انگیزه‌های گردشگری فرهنگی
- اصلاح و بهبود وضعیت مدیریت دولتی و تبلیغات در استان
- حمایت هر چه بیشتر از جشنواره بین‌المللی تئاتر خیابانی استان
- برگزاری جشنواره‌های موسیقی، نمایشگاه‌های صنایع دستی، رویدادهای ورزشی، به منظور کاهش فصلی بودن تقاضای گردشگری استان
- برگزاری همایش‌های داخلی و بین‌المللی لباس محلی، غذاهای محلی و آداب و رسوم منطقه

- مشارکت دادن افراد محلی در طرح‌ها و برنامه‌ها به منظور ذینفع نمودن آن‌ها در گردشگری و کسب حمایت آن‌ها و همچنین برگزاری جلسات و تدوین برنامه‌های آموزشی برای مردم محلی جهت آگاه نمودن آن‌ها نسبت به اهمیت داشته‌های خود به منظور کاهش تأثیرات نامطلوب گردشگری بر فرهنگ محلی
- شناساندن نقاط بکر طبیعی در استان و برگزاری تورهای طبیعت‌گردی
- ایجاد کمپ‌های استراحت در نقاط مختلف برای ارائه خدمات به اکوتوریست‌ها
- بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل از جمله فرودگاه سنندج و ایجاد پرواز مستقیم به کردستان عراق، همچنین اتصال کردستان به راه‌آهن سراسری در توسعه گردشگری کردستان می‌تواند نقش چشمگیری داشته باشد.
- ایجاد و توسعه آژانس‌های خدمات گردشگری در زمینه طبیعت‌گردی در استان
- تهیه و تولید فیلم‌های مستند از نقاط بکر و طبیعی استان
- بسترسازی فرهنگی برای توسعه اکوتوریسم
- تهیه و اجرای طرح راهبردی و توسعه‌ای برای توسعه پایدار گردشگری در این استان، با هماهنگی دستگاه‌ها و نهادهای مربوط و به‌ویژه مشارکت مردم
- احداث امکانات رفاهی و بهداشتی مناسب در نقاط بین‌راهی شهرستان‌های استان
- تخصیص اعتبارات لازم جهت تحقیقات بازاریابی، به منظور شناسایی گروه‌های هدف و متناسب کردن فعالیت‌های بازاریابی با گروه‌های هدف مختلف به منظور افزایش کارآمدی تلاش‌های بازاریابی و تبلیغات

فصل هفتم

بخش حمل و نقل استان

خلاصه فصل

از دیدگاه کلان اقتصادی، وظیفه مهم بخش حمل و نقل عبارت است از رساندن مجموعه نهاده‌های فیزیکی به مکان تولید، توزیع محصولات تولید شده در بازارهای عرضه محصولات به نقاط مصرف. گستره جغرافیایی فعالیت‌های بخش حمل و نقل بسیار وسیع بوده و در تمامی عرصه‌های تولیدی، توزیعی و مصرفی نقش خطیر جابجایی کالا و انسان (بار و مسافر) را ایفا می‌نماید. در حال حاضر حمل و نقل یکی از اجزای مهم اقتصاد ملی محسوب شده و به دلیل داشتن نقش زیربنایی تأثیر فراوانی بر فرآیند رشد اقتصادی کشور دارد. این بخش دربرگیرنده فعالیت‌هایی است که به شکلی گسترده در تمامی زمینه‌های تولید، توزیع و مصرف کالا و خدمات جریان داشته و در مجموعه فعالیت‌های اقتصادی نقش غیرقابل انکاری بر عهده دارد.

حمل و نقل بخش‌های مختلف جوامع را به سمت توسعه پایدار متصل می‌کند. حمل و نقل واسطه‌ای میان فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، بازرگانی و خدماتی در سطح ملی و بین‌المللی است. همچنین حمل و نقل در توزیع درآمدها و کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و کاهش آثار فقر و اختلاف درآمد روستانشینان و شهرنشینان نقشی مؤثر دارد. بنابراین بخش حمل و نقل حلقه واسطه اجتناب‌ناپذیر کلیه عرصه‌های اقتصادی می‌باشد، به عبارت دیگر فرایند شکل‌گیری ارزش افزوده تمامی فعالیت‌های اقتصادی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از فعالیت‌های این بخش متأثر می‌گردد. به طوری که حتی یک فعالیت اقتصادی را هم نمی‌توان یافت که در طول چرخه خود از خدمات عرضه شده بخش حمل و نقل بهره‌مند نشده باشد.

بدون وجود شبکه حمل و نقل، تأسیسات و تجهیزات جانبی و ناوگان مطلوب تصور رشد و توسعه عمومی کشور غیرممکن به نظر می‌رسد. در رشد و توسعه اقتصاد و تجارت جهانی در مقطع زمانی فعلی و روند گسترش آن نمی‌توان نقش سیستم‌های حمل و نقل در بهینه‌سازی هزینه‌ها، زمان سفر، سرعت جابه‌جایی، ایمنی و سطح خدمات ارائه شده را انکار کرد.

به دلیل اهمیت موضوع در این فصل ضمن بررسی تحولات بخش حمل و نقل استان، شاخص‌های عملکرد این بخش در سال ۱۴۰۱ و مقایسه آن با سال ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار گرفته است.

۷-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان

ایجاد هرگونه تغییر و تحول در صنعت، تجارت، توریسم، بهداشت و درمان و نهایتاً توسعه‌یافتگی کردستان نیازمند وجود زیرساخت‌های متناسب با ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان است. تحقق یافتن نقش‌های ملی و منطقه‌ای که برای کردستان در نظر گرفته شده است بدون وجود راه‌ها، ناوگان ریلی و هوایی مناسب میسر نخواهد بود و تنها منجر به عدم استفاده و اتلاف بیش از پیش سرمایه‌های استان خواهد شد.

هدف نهائی بخش حمل‌ونقل فراهم نمودن سیستم حمل‌ونقل ایمن، راحت و اقتصادی است با عنایت به اهمیت فوق‌العاده ایمنی در حمل‌ونقل، در مرحله اول تمامی تلاش‌ها بر ایجاد ایمنی سفرها از طریق نگهداری مناسب راه‌ها و ابنیه، نصب و مرمت تابلوها و علائم، نظارت بر عملکرد شرکت‌های حمل‌ونقل کالا، مسافر و رانندگان حرفه‌ای بخش و ناوگان عمومی، مراکز معاینه فنی و... می‌باشد. در مرحله بعد گسترش خدمات حمل‌ونقل جاده‌های از طریق تشویق و ترغیب بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در حمل‌ونقل و تأسیس شرکت‌های حمل‌ونقل کالا و مسافر داخلی و بین‌المللی و ارتقای سطح خدمات ارائه شده به شهروندان و ساخت و تقویت زیرساخت‌ها در مرز باشماق مریوان در دستور کار قرار دارد و در راستای اهداف فوق اقدامات مناسبی به عمل آمده و نتایج خوبی در بر داشته است که در بخش مربوطه به آن اشاره می‌گردد.

۷-۲- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل

۷-۲-۱- بررسی ارزش افزوده بخش حمل و نقل

بر اساس آمارهای منتشر شده از سوی مرکز آمار، ارزش افزوده گروه حمل‌ونقل در سال ۱۳۹۹ در مقایسه با سال قبل ۷۰/۸۳ درصد افزایش یافته است. در این گروه، ارزش افزوده بخش‌های "حمل‌ونقل زمینی" بیشترین سهم را با سهمی بالغ بر ۹۶ درصد به خود اختصاص داده است.

جدول ۷-۱- ارزش افزوده بخش حمل و نقل در سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال/درصد)

انواع	ارزش افزوده بخش حمل و نقل		
	تغییرات	۱۳۹۹	۱۳۹۸
حمل و نقل زمینی	۷۳/۲۹	۳۰.۵۰۵.۶۹۰	۱۷.۶۰۳.۲۴۲
حمل و نقل هوایی	۴۴/۰۹	۲۴.۸۳۰	۴۴.۴۰۹
انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل	۲۴/۵۸	۹۶۸.۷۳۸	۷۷۷.۵۷۶
فعالیت‌های پست و پیک	۳۹/۱۳	۹۹.۴۸۴	۷۱.۵۰۳
مجموع بخش حمل و نقل و انبارداری و پست	۷۰/۸۳	۳۱.۵۹۸.۷۴۲	۱۸.۴۹۶.۷۲۹

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبه کارشناسی

۷-۲-۲- عملکرد و شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای

با نگاهی به جدول (۷-۲) مشاهده می‌شود که در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰، افزایشی نداشته است. طول راه‌های روستایی آسفالت‌ه بیشترین رشد و طول راه‌های روستایی شوسه کمترین تغییرات را به خود اختصاص داده‌اند. لازم به ذکر است که سایر مؤلفه‌ها این بخش تغییراتی در این سال نداشته‌اند. در مجموع در سال ۱۴۰۱ شاهد پیشرفت و افزایش آن‌چنانی سطح ارتقاء کیفیت و کمیت جاده‌های استان نبوده‌ایم و همچنان استان از نبود

فصل هفتم: بخش حمل و نقل استان

زیرساخت‌های حمل‌ونقل جاده‌ای رنج می‌برد و نیازمند تلاش بیش از پیش مسئولان در جهت رفع مشکلات زیرساختی استان می‌باشد.

جدول ۷-۲- شاخص‌ها و نماگرهای حمل و نقل جاده ای (کیلومتر/ درصد)

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	حمل و نقل جاده ای/ سال
۰	۰	۰	طول آزادراه‌ها
۰	۳۳۵/۶	۳۳۵/۶	طول بزرگراه
۰	۷۸۳/۲	۷۸۳/۲	طول راه‌های اصلی
۰	۵۸۹/۳	۵۸۹/۳	طول راه‌های فرعی آسفالت‌ه و شنی
۵/۷۶	۳،۳۲۳	۳،۱۴۲	طول راه‌های روستایی آسفالت‌ه
-۵/۹۵	۲،۸۶۰	۳،۰۴۱	طول راه‌های روستایی شوسه

منبع: اداره کل راه و ترابری استان کردستان

۷-۳- بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل

با توجه به بررسی‌های انجام شده در سال ۱۴۰۱ مقدار ۱،۰۰۲ هزار تن کالای ترانزیتی از طریق مرز رسمی باشماق وارد کشور شده است که نسبت به سال قبل ۳۰/۴۲ درصد کاهش داشته است. در بخش حمل‌ونقل داخلی کالا قریب به ۷،۱۱۷ هزار تن بار از مبادی استان جابجا شده است که از نظر تناژ جابجا شده ۹/۲۸ درصد کاهش نسبت به سال قبل از آن اتفاق افتاده است. در بخش حمل‌ونقل مسافر نیز ۲،۲۴۹ هزار نفر مسافر از مبادی استان جابجا شده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲/۵۵ درصد افزایش یافته است که لزوم توجه بیشتر به برخورد با خودروهای مسافر بر شخصی در مسیرهای برون شهری و ارتقای خدمات ارائه شده در پایانه‌های مسافری توسط شهرداری و وجود اعتبارات و تسهیلات جهت نوسازی ناوگان مینی‌بوس و سواری کرایه را به‌طور جدی می‌طلبد.

جدول ۷-۳- شاخص‌ها و نماگرهای حمل و نقل جاده ای*

درصد تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	واحد	حمل و نقل جاده ای/ سال
۲/۵۵	۲،۲۴۹	۲،۱۹۳	هزار نفر	تعداد مسافر جا به جا شده
-۹/۲۸	۷،۱۱۷	۷،۸۴۵	هزار تن	مقدار بار حمل شده
-۳۰/۴۲	۱،۰۰۲	۱،۴۴۰	هزار تن	مقدار کالای ترانزیت شده

منبع: اداره کل راه و ترابری استان کردستان و ناحیه انتظامی استان کردستان

۷-۳-۳- حمل و نقل هوایی

فرودگاه سنندج در جنوب غربی شهر سنندج و در ابتدای جاده سنندج- کرمانشاه واقع گردیده است. عملیات ساختمان اولیه آن در سال ۱۳۴۷ آغاز و در سال ۱۳۵۰ به عنوان تنها فرودگاه عملیاتی استان کردستان شروع به کار نمود. اولین پرواز فرودگاه در سال ۱۳۵۰ توسط شرکت هواپیمایی «هما» انجام گردید. پس از آن، شرکت هواپیمایی آسمان با همین نوع هواپیما با دو پرواز هفتگی، پروازهای فرودگاه را توسعه داد. فرودگاه سنندج نقش پر رنگی در زمینه توسعه استان کردستان و حل مشکلات مردم منطقه دارد و می‌تواند پایه‌گذار رشد گردشگری، اقتصادی، و صنعتی در بخش حمل و نقل استان باشد به همین دلیل در سال‌های اخیر اقداماتی برای توسعه فرودگاه سنندج انجام شده که مهم‌ترین

فصل هفتم: بخش حمل و نقل استان

آنها می‌توان به پروژه بهسازی باند فرودگاه که امکان پذیرش هواپیماهای بزرگ تر را فراهم می‌کند، احداث برج مراقبت جدید با کنترلر دید کافی، خرید تجهیزات و ماشین آلات برف‌روبی و برف زدایی و احداث استخر آن، ژنراتورهای جدید، فیبر نوری اشاره کرد.

مهم‌ترین تحول بخش حمل‌ونقل هوایی افتتاح فرودگاه سقز بود. فرودگاه سقز یک فرودگاه نوپا در شهرستان سقز واقع در استان کردستان است که فاز نخست آن در ۳۰ تیرماه ۱۴۰۰ با حضور مسئولان شرکت فرودگاه‌ها و ناوبری هوایی کشور و استاندار کردستان به صورت ناقص شروع به فعالیت کرده بود؛ بالاخره در ۱۲ آبان ماه ۱۴۰۲ با یک پرواز ایران‌ایر به صورت رسمی آغاز به کار کرد. این فرودگاه به مساحت ۲۲۰ هکتار، دارای باند پرواز به طول ۲ هزار و ۹۳۰ متر، تاکسی‌وی به طول ۴۵۰ متر، اپرون به مساحت ۲ هزار و ۵۰۰ مترمربع، مسیر دسترسی به فرودگاه به طول ۴۵۰ متر است. همچنین ساختمان ترمینال فرودگاه به مساحت ۲ هزار و ۲۹۸ مترمربع، شامل سالن انتظار و ترانزیت است، ساختمان جانبی هم به مساحت ۳۳۰ مترمربع احداث شده است.

جدول ۷-۴- تعداد مسافرهای جابه‌جا شده در حمل و نقل هوایی طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

سال	تعداد مسافر داخلی	تعداد مسافر بین‌المللی
۱۴۰۰	۲۸,۶۰۸	۰
۱۴۰۱	۱۵,۵۵۹	۰

منبع: اداره کل فرودگاه‌های استان کردستان

جدول ۷-۵- میزان بار جابه‌جا شده در حمل و نقل هوایی طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

سال	بار ورودی (کیلو گرم)	بار خروجی (کیلو گرم)
۱۴۰۰	۱۰۱,۱۸۸	۹۵,۵۲۵
۱۴۰۱	۵۴,۸۱۹	۴۱,۷۴۷

منبع: اداره کل فرودگاه‌های استان کردستان

از جمله سیاست‌های اقتصادی بخش حمل‌ونقل هوایی و جهت‌گیری‌های استان می‌توان به حفظ ایمنی و امنیت هوانوردی در فرودگاه سنندج و تلاش جهت نگهداری از زیرساخت‌های موجود در فرودگاه سنندج در کنار تلاش جهت بهره‌برداری از دومین فرودگاه استان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین درخواست‌های مردم استان کردستان در سال‌های اخیر و برنامه‌ریزی جهت تخصیص اعتبارات لازم جهت پیشرفت پروژه باند و ابنیه فرودگاه سقز اشاره کرد.

طی سال‌های ۹۵ و ۹۶ با رویکرد افزایش ایمنی و ارتقاء زیرساخت‌های هوانوردی، افزایش کیفیت ارائه خدمات هوانوردی و تکریم ارباب رجوع در فرودگاه سنندج انجام شده که به شرح ذیل می‌باشد.

- استقرار بستر فیبر نوری در فرودگاه
- شناسایی و برطرف نمودن قسمت اعظمی از مخاطرات پروازی

- هدایت آب‌های سطحی فرودگاه
 - اخذ سند مالکیت اراضی سنندج و سقز
 - بهسازی موتورخانه‌ها و تأمین گرمایش و سرمایش مناسب در فضای سالن‌های فرودگاه
 - آغاز فعالیت شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی در فرودگاه سنندج
 - تحویل فرودگاه سقز از اداره کل راه و شهرسازی استان
- تنها محدودیت طبیعی فرودگاه سنندج وجود موانع طبیعی و ارتفاعات در اطراف فرودگاه بوده که علیرغم تجهیز بسیار مناسب فرودگاه انجام عملیات هوانوردی را برای انواع مختلف هواپیما محدود می‌نماید و ناگزیر بایستی از هواپیمایی مناسب در ناوگان کشور از جمله فوکر ۱۰۰، ATR، RJ 100 و EMB145 بهره برد که این نوع در ناوگان کشور فقط در اختیار چند شرکت محدود هواپیمایی می‌باشد.

۴-۷- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

- به نظر می‌رسد وضعیت فعلی زیرساخت‌های حمل‌ونقلی استان ناشی از کوهستانی بودن استان، عقب‌ماندگی به جا مانده از سال‌های پیش از انقلاب و جنگ و رد ادامه نگاه امنیتی به کردستان، عدم تخصیص اعتبارات و بودجه‌های مورد نیاز و مدیریت ناکارآمد در استان کردستان است.
- علاوه بر استفاده از همه ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های حمل‌ونقل استان در حوزه‌های مختلف از حمل‌ونقل کالا، حمل‌ونقل مسافر، حمل‌ونقل بین‌المللی ترانزیت توصیه‌های ذیل می‌تواند به توسعه و افزایش ارزش‌افزوده این بخش کمک نماید:
- توسعه ارتباطات زمینی مبتنی بر کریدور شرق- غرب (همدان- سلیمانیه) و تنوع‌بخشی به مدهای حمل‌ونقلی از طریق پر رنگ شدن نقش شبکه ریلی و ارتقای شبکه ارتباطی جاده‌ای.
 - تقویت محورهای ملی همدان- سنندج- مریوان، کرمانشاه- سنندج- سقز- ارومیه، زنجان- بیجار- بانه و تکاب- بیجار- همدان در راستای ارتقای ارتباط پذیری فرا استانی و جایگاه استان در تقسیم کارهای کلان منطقه‌ای و ملی.
 - احداث زیرساخت‌های ریلی لازم برای اتصال به کریدور شرق- غرب و نیز اتصال ریلی به کردستان عراق از طریق اتصال به مرز باشماق و راه‌آهن در دست مطالعه کرکوک- سلیمانیه و نیز سلیمانیه- باشماق.
 - ارتقای سطح ایمنی و برقراری تسهیلات امداد رسانی در شاخه‌های مختلف حمل‌ونقل.
 - استفاده از موقعیت جغرافیایی استان در افزایش میزان ترانزیت کالا و مسافر و توسعه همکاری منطقه‌ای و بین‌المللی از طریق تعریف و ایجاد دالان‌های (کریدورهای) حمل‌ونقل بین‌المللی و تجهیز پایانه‌های مرزی به منظور رشد حمل‌ونقل ترانزیت.
 - کاهش هزینه‌ها، اقتصادی نمودن فعالیت‌ها، افزایش بهره‌وری، توسعه کیفی منابع انسانی و ارتقاء کیفیت خدمات در بخش حمل‌ونقل.

- ایجاد شفافیت در حساب‌های مالی در راستای تعیین مابه‌التفاوت بار مالی تعرفه‌های تکمیلی و رقابتی (تمام شده و اعمال سیاست‌های اجتماعی) و دریافت بهای خدمات ارائه شده در حمل‌ونقل جاده‌ای به منظور بازرگانی نمودن خدمات حمل‌ونقل.
- کاهش زمان اجرای پروژه‌های زیر بنایی، نگهداری و بهره‌برداری (توسعه و نوسازی ناوگان).
- گسترش مطالعات و تحقیقات علمی و کاربردی در فعالیتهای مختلف حمل‌ونقل جاده‌ای به منظور بهبود نظام مدیریت، برنامه‌ریزی اجرا و نظارت و تخصیص بهینه منابع.
- بهبود و گسترش فن‌آوری‌های اطلاعات، اصلاح روش‌ها و مکانیزه کردن سیستم‌ها و ایجاد زمینه تبادل الکترونیکی اطلاعات.
- استفاده از تجهیزات و ناوگان با فن‌آوری جدید در حمل‌ونقل جاده‌ای و تخصیص منابع حاصله از صرفه‌جویی استهلاک ناوگان و مصرف انرژی (تقلیل آلودگی محیط‌زیست و افزایش ایمنی).
- دعوت از شرکت‌های هواپیمایی دارای ناوگان سازگار با فرودگاه سنندج.
- دفاتر وزارت امور خارجه در نقاط مرزی و بنادر، در راستای ارتقای نگاه دستگاہ دیپلماسی به منافع ملی، سرفصل و اولویت دستور کار خود را به حمایت از نظام حمل‌ونقل چند وجهی و تسهیل ترانزیت با کشورهای همسایه اختصاص دهد.
- در راستای برنامه راهبردی لجستیک و طرح جامع حمل‌ونقل، اولویتهای زیرساخت و روبنا را تبیین و اجرا نماید. اولویتهای پیشنهادی عبارت‌اند از: رفع موانع بازرگانی و بازاریابی، تعدیل تعرفه‌های ترانزیت، ارتباط بین پایانه‌های حمل‌ونقل چند وجهی و کانتینری، ایجاد مدیریت پنجره واحد میان‌هاب‌های لجستیک.
- برای استفاده از امکانات، سرمایه و دانش بخش خصوصی و بسترسازی شرایط لازم محیطی، لازم است از تمام ظرفیتهای اتاق‌های بازرگانی و شرکت‌های بین‌المللی برای ایجاد شهرک‌ها، دهکده‌ها و پایانه‌های حمل‌ونقل چندوجهی یا لجستیک با تقبل نیمی از سود بانکی تسهیلات حمایت و بهره‌برداری شود.
- به‌کارگیری عملیات حمل‌ونقل چند وجهی که یک نظام حمل‌ونقل مؤثر است که عملیات فیزیکی حمل‌ونقل در آن از طریق هماهنگی ساده نظام اسناد جابجایی کالا همراه با مدیریت کارآمد و کنترل مؤثر در چارچوب یک نظام جبران خسارت و فراهم آوردن خدمات حمل‌ونقل که بسیار قابل‌اعتماد، قابل پیش‌بینی و اجابت‌کننده کامل خواست مشتری است، صورت می‌گیرد. عملیات کارآمد شیوه‌های مختلف حمل‌ونقل و ارتباط مکان‌های مختلف در جابجایی کالا، کاهش موانع و حذف نهادهای موازی شده و همچنین ساده‌سازی رژیم‌های قانونی موجود در کشور را به دنبال دارد و شرط ضروری اجرای مؤثر عملیات حمل‌ونقل چند وجهی است.
- تکمیل و تسریع در پروژه‌های جاری راه‌سازی استان خصوصاً احداث جاده آسفالت مابین شهرهای استان که جاده آسفالت ندارند.
- احداث بزرگراه زنجان - بیجار - دیواندره - بانه به طرف اربیل و موصل.
- ارتقاء جاده محور سردشت - بانه - مریوان - کامیاران به طرف کرمانشاه.

فصل هفتم: بخش حمل و نقل استان

- تأمین دسترسی استان به شبکه حمل و نقل سراسری از سمت همدان و زنجان تا مرز مبادلاتی عراق.
- کمک به تأمین منابع اصلاح زیرساخت‌های شهری تمامی شهرستان‌های استان به ویژه نواحی منفصل شهری.
- توسعه شبکه ارتباط هوایی و افزایش تعداد پروازهای فرودگاه سنندج با امکان پروازهای بین‌المللی.
- احداث فرودگاه لجستیکی در شهرهای بانه و مریوان.

فصل هشتم

بخش انرژی استان

خلاصه فصل

صنعتی شدن و پیشرفت کشورهای غربی با در اختیار گرفتن انرژی‌های تجدید پذیر و غیرقابل تجدیدپذیر شروع شده است. کشورهای پیشتاز در حوزه‌های صنعتی ابتدا با مهار کردن طبیعت و استفاده از انرژی‌های موجود در طبیعت راه‌های سریع‌تر رشد و توسعه را در پیش گرفته‌اند. در جهان امروز کشورهای توسعه‌یافته به دنبال تولید بیشتر انرژی‌های تجدیدپذیر هستند و با به دست آوردن این انرژی‌ها علاوه بر ارزش افزوده به دست آوردن عایدی فراوان می‌توانند در جهت اعمال قدرت سیاسی خود نیز به وسیله انرژی‌ها اعمال نفوذ نمایند. علاوه بر وجود فراوان انرژی‌های غیرقابل تجدیدپذیر از جمله نفت و گاز، موقعیت جغرافیایی کشورمان این امکان را می‌دهد که از انرژی‌های تجدیدپذیر از جمله انرژی بادی، خورشیدی و الکتریسیته استفاده بهینه به عمل آورد؛ اما در کشورمان از این پتانسیل‌ها استفاده بهینه‌ای به عمل نیامده و کشور فقط به دنبال استخراج منابع غیرقابل تجدیدپذیر می‌باشد. یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد انرژی و حامل‌ها آن است که به‌عنوان یکی از عوامل اصلی در تداوم رشد و تولید اقتصادی و اجتماعی از اهمیت فراوانی برخوردار می‌باشد.

انرژی از دیرباز به‌عنوان یکی از نهاده‌های اصلی ایجاد رفاه خانوارها و تولید بنگاه‌ها نقش داشته است؛ به‌طوری‌که بعد از آغاز انقلاب صنعتی، نقش و اهمیت این نهاده در تابع تولید بنگاه‌ها و تابع مطلوبیت خانوارها افزایش یافت. لذا، با توجه به نقش بسیار مهم ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی انرژی، سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی در کشور از اهمیت بسزایی برخوردار بوده و علاوه بر ایجاد درآمدهای ارزی ناشی از صادرات نفت و گاز برای کشور، همواره از دو بعد تولید و مصرف انرژی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد؛ بنابراین بخش انرژی در تعامل همیشگی با سایر فعالیت‌های اقتصادی قرار دارد و در راستای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از همین رو با استفاده از شاخص‌های موجود وضعیت این بخش در سطح استان در سال ۱۴۰۱ و مقایسه آن با سال ۱۴۰۰ در این فصل مورد بررسی قرار می‌گیرد. با بررسی عملکرد دستگاه‌های اجرایی مرتبط با بخش انرژی استان کردستان در سال ۱۴۰۰ مشاهده می‌شود که درصد تغییرات مجموع مصرف گاز طبیعی در استان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹، ۶/۲۸ درصد افزایش داشته است. همچنین درصد تغییرات مصرف برق در استان ۵/۲۸ درصد بوده است.

۸-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان

انرژی همواره برای بشر حائز اهمیت بوده است. در تمدن‌های نخستین بشری انرژی محدود به انرژی‌های زیست‌توده بود. این شرایط تا قبل از انقلاب صنعتی ادامه داشت؛ اما هم‌زمان با انقلاب صنعتی و با گسترش میزان استفاده از انرژی و تنوع به‌کارگیری از آن، نقش سوخت‌های فسیلی در توسعه اقتصادی جوامع ارتقاء یافت. از آغاز انقلاب صنعتی تا نیمه اول قرن بیستم میلادی زغال‌سنگ بیشترین سهم را در مصرف انرژی جهان به خود اختصاص داده بود؛ اما از اواسط قرن بیستم میلادی، بر اهمیت نفت خام و گاز طبیعی بیش از پیش افزوده شده است؛ به‌طوری‌که هم‌اکنون مجموع سهم این دو سوخت در سبد انرژی جهان بیش از ۶۰ درصد است. در این میان، اهمیت نفت خام به دلایل متعدد ژئوپلیتیک، اقتصادی و سیاسی بیشتر از سایر انواع انرژی بوده است. از سوی دیگر، جایگاه نفت خام و گاز طبیعی در اقتصاد ایران بر کسی پوشیده نیست. سهم عمده درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت در بودجه کشور، وابستگی بخش‌های تولیدی به انرژی ارزان و بسیاری از نمونه‌های دیگر، نشان‌دهنده جایگاه سوخت‌های هیدروکربنی در اقتصاد ملی است. لذا، با توجه به نقش بسیار مهم ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی انرژی، سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی در کشور از اهمیت بسزایی برخوردار بوده و علاوه بر ایجاد درآمدهای ارزی ناشی از صادرات نفت و گاز برای کشور، همواره از دو بعد تولید و مصرف انرژی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۸-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی

بخش انرژی علاوه بر تأمین نیاز انرژی اقتصاد داخلی، از نقش ویژه‌ای در ایجاد درآمدهای ارزی برای کشور برخوردار است. به‌گونه‌ای که قسمت عمده‌ای از درآمدهای صادراتی کشور از این بخش به دست می‌آید و سهم قابل توجهی از درآمدهای عمومی دولت نیز از محل صادرات نفت و گاز تأمین می‌شود. به‌طور کلی سیاست‌های بخش انرژی به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که موجب ایجاد تنوع در منابع انرژی کشور و استفاده بهینه از آن منابع با رعایت مسائل زیست‌محیطی گردد. برای مثال، راه‌اندازی مراکز علمی در راستای آموزش نیروی انسانی و نیز گسترش فعالیت‌های پژوهشی و تحقیقاتی به منظور ارتقای دانش فنی در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر و تجدیدناپذیر در همین راستا است.

بهبود تکنولوژی، علاوه بر پیشرفت در فناوری و تجهیزات فنی مهندسی در حوزه تولید و عرضه انرژی‌های تجدیدپذیر و تجدیدناپذیر، در حوزه تقاضای انرژی نیز افزایش کارایی وسایل و ابزار مصرف‌کننده انرژی را شامل می‌شود. نکته کلیدی در مورد تقاضای انرژی این است که این تقاضا، تقاضای اشتقاقی است؛ زیرا انرژی به خاطر خود انرژی مصرف نمی‌شود؛ بلکه برای نور، کار و گرمایی که تولید می‌کند مورد تقاضا قرار می‌گیرد. مقدار نور، کار و گرمایی که توسط هر نوع انرژی قابل استفاده، تولید می‌شود تابعی از محتوای انرژی و کارایی آن وسیله مصرف‌کننده انرژی است؛ بنابراین تقاضای انرژی صرفاً تابعی از متغیرهای رایج نظیر قیمت حامل‌های انرژی، درآمد مصرف‌کننده، قیمت سایر کالاها و سلیقه و ترجیحات مصرف‌کننده نبوده بلکه تابعی از تعداد وسایل و تجهیزات مصرف‌کننده انرژی است. لذا، با عنایت به این نکته که صرفه‌جویی با محرومیت تفاوت اساسی دارد؛ می‌توان گفت که صرفه‌جویی در استفاده از انرژی و صیانت از آن، به معنای استفاده کمتر از انرژی قابل استفاده به ازای تولید هر واحد انرژی مفید است و این مهم تنها زمانی رخ می‌دهد که شاهد پیشرفت‌های مستمر فنی و تکنولوژیکی باشیم تا کارایی وسایل مصرف‌کننده انرژی

فصل هشتم: بخش انرژی استان

ارتقا یابد و استفاده از این تجهیزات تولیدشده با کارایی انرژی بالاتر، دارای توجیه اقتصادی گردد. از طرفی، هم‌زمان با افزایش تولید داخلی کشورها و ارتقای سطح استانداردهای زندگی در جوامع مختلف، تقاضای وسایل مصرف‌کننده انرژی نیز رشد کرده و موجب افزایش مصرف انرژی شده و عمدتاً این افزایش مصرف همگام با تغییرات تکنولوژیکی بوده است. بهبود تکنولوژی در چند سال اخیر علاوه بر پیشرفت در فناوری و تجهیزات فنی مهندسی در حوزه تولید و عرضه انرژی‌های تجدیدپذیر و تجدیدناپذیر، در حوزه تقاضای انرژی نیز افزایش کارایی وسایل و ابزار مصرف‌کننده انرژی را شامل شده است.

۸-۳- بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های انرژی

در این قسمت به بررسی و تحلیل وضعیت بخش انرژی به صورت کلی و همچنین به تفکیک حامل‌های انرژی شامل فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی و برق پرداخته شده است.

۸-۳-۱- فرآورده‌های نفتی

با توجه به اهمیت نفت در زیرگروه‌های انرژی به‌عنوان اصلی‌ترین منبع تأمین انرژی در جهان امروز و این مهم که اقتصاد کشور ما تک‌محصولی و وابسته به درآمدهای نفتی می‌باشد، لذا درجه و شدت تأثیرپذیری بخش‌های اصلی اقتصاد از این فرآورده انرژی بسیار بالا بوده و همین امر به صورت یک فرآیند کلی به تمام لایه‌های اقتصادی جامعه و حتی در سطوح مختلف استانی نیز تسری می‌یابد و ساختار فعالیت‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری و تولید هر یک از استان‌ها را با توجه به خصوصیات هر منطقه تحت تأثیر قرار می‌دهد. با عنایت به نامه شماره ۱۱۶/۰۲/۲۴۸۹ مورخ ۱۴۰۲/۰۴/۱۴ شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی استان کردستان منوط بر عدم امکان ارائه اطلاعات آماری در خصوص میزان مصرف سوخت حسب اعلام سلسله مراتب حراستی، دریافت آمار و اطلاعات بخش فرآورده‌های نفتی در سال ۱۴۰۱ مقدور نبوده و این بخش با آخرین اطلاعات دریافت شده مربوط به سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفته است.

در سال ۱۳۹۸ بالغ بر ۱،۱۴۷،۳۲۷ مترمکعب فرآورده نفتی شامل بنزین ۴۴/۸۳ درصد، نفت گاز ۴۷/۷۷ درصد، نفت کوره ۱/۶۷ درصد، نفت سفید ۵/۷ درصد در استان مصرف شده است. قابل مشاهده‌ترین تغییر در میزان مصرف نسبت به سال گذشته در سطح استان را می‌توان به مصرف نفت کوره نسبت داد که حدود ۳۴۶ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۷ داشته‌اند.

جدول ۸-۱- میزان مصرف فرآورده‌های نفتی استان کردستان در بخش‌های مختلف طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸

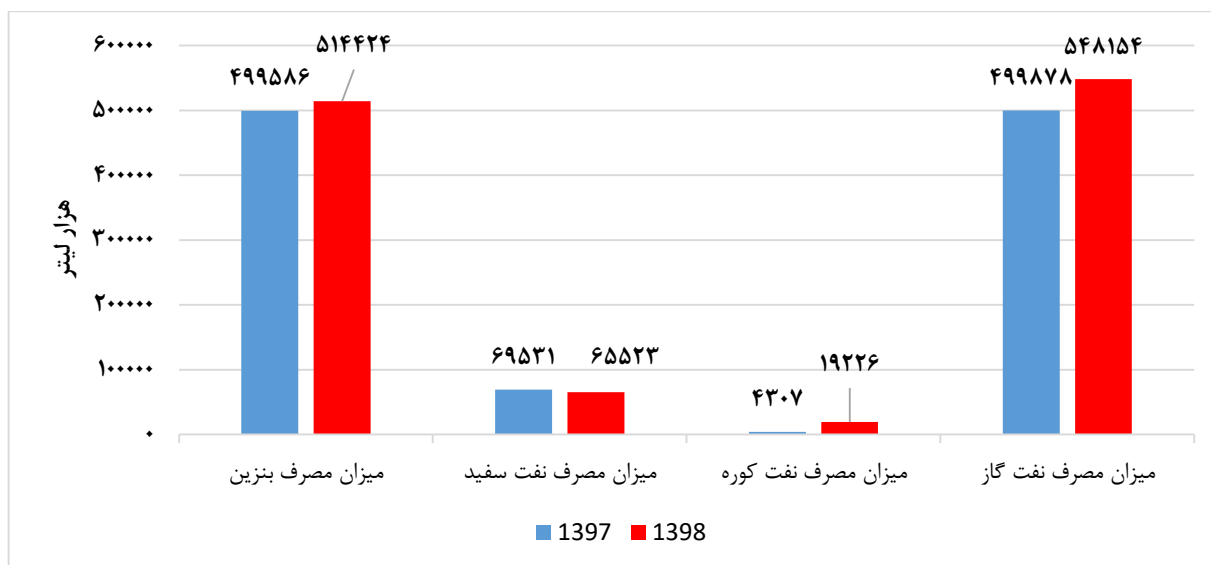
تغییرات	۱۳۹۸	۱۳۹۷	عنوان شاخص	
	مقدار (هزار لیتر)	مقدار (هزار لیتر)		
-	-	-	خانگی	میزان مصرف بنزین استان در بخش‌های
۳/۰۶	۵۱۳،۷۶۴	۴۹۸،۴۶۴	عمومی / حمل و نقل	
-	-	-	کشاورزی	
-	-	-	صنعتی و نیروگاه	
-	-	-	تجاری	

فصل هشتم: بخش انرژی استان

تغییرات	۱۳۹۸	۱۳۹۷	عنوان شاخص	
	مقدار (هزار لیتر)	مقدار (هزار لیتر)		
-۴۱/۱۷	۶۶۰	۱،۱۲۲	سایر مصارف	
۲/۹۷	۵۱۴،۴۲۴	۴۹۹،۵۸۶	مجموع	
-۵/۶۹	۶۳،۱۰۲	۶۶،۹۱۱	خانگی	
-	-	-	عمومی	
-۲۵	۳۹۹	۵۳۲	کشاورزی	
-۲۳/۰۷	۳۰	۳۹	صنعتی	
-	-	-	تجاری	
-۲/۷۸	۱،۹۹۲	۲،۰۴۹	سایر مصارف	
-۵/۷۶	۶۵،۵۲۳	۶۹،۵۳۱	مجموع	
-	-	-	خانگی	
-	-	-	عمومی	
-	-	-	کشاورزی	
۳۴۶/۳۸	۱۹،۲۲۶	۴،۳۰۷	صنعتی	
-	-	-	تجاری	
-	-	-	سایر مصارف	
۳۴۶/۳۸	۱۹،۲۲۶	۴،۳۰۷	مجموع	
-۱۳/۰۲۵	۲،۰۹۰	۲،۴۰۳	خانگی	
-۵/۴۲	۱۷۷،۲۰۴	۱۸۷،۳۷۳	عمومی / حمل و نقل	
۲/۷۵	۱۱۷،۸۳۹	۱۱۴،۶۸۰	کشاورزی	
۴۷/۵۰	۲۰۵،۱۸۶	۱۳۹،۱۰۶	نیروگاه	
-۴۰/۰۲	۲،۲۴۰	۳،۷۳۵	تجاری / اصناف	
-۱۷/۰۸	۴۳،۵۹۵	۵۲،۵۸۱	سایر مصارف (صنایع، پروژه‌ها)	
۹/۶۵	۵۴۸،۱۵۴	۴۹۹،۸۷۸	مجموع	

منبع: شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران - منطقه کردستان

فصل هشتم: بخش انرژی استان

منبع: شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران - منطقه کردستان

نمودار ۸-۱- میزان مصرف فرآورده‌های نفتی در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸

جدول ۸-۲- متوسط میزان مصرف فرآورده‌های نفتی استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸

تغییرات درصد	۱۳۹۸	۱۳۹۷	عنوان شاخص
	هزار لیتر در روز	هزار لیتر در روز	
۲/۹۹	۱،۴۱۰	۱،۳۶۹	متوسط مصرف بنزین در استان
-۵/۲۶	۱۸۰	۱۹۰	متوسط مصرف نفت سفید در استان
۳۴۱/۶۶	۵۳	۱۲	متوسط مصرف نفت کوره در استان
۹/۶۳	۱،۵۰۲	۱،۳۷۰	متوسط مصرف نفت گاز در استان

منبع: شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران - منطقه کردستان

۸-۳-۲- گاز طبیعی

میزان مصرف گاز طبیعی در سال ۱۴۰۱ در استان کردستان ۳،۶۳۱ میلیون مترمکعب می‌باشد که نسبت به سال گذشته (۳،۴۲۲ میلیون مترمکعب) ۶/۱۱ درصد افزایش پیدا کرده است. بیشترین مصرف گاز طبیعی به مصرف‌کنندگان خانگی با ۱۷۹۰ میلیون مترمکعب اختصاص دارد که نسبت به سال گذشته ۱۰/۷ درصد افزایش در مصرف صورت گرفته است. استفاده مصرف‌کنندگان عمومی ۷۷ میلیون مترمکعب است و کمترین مصرف را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین مصرف‌کنندگان تجاری با ۱۶/۹۶- درصد کاهش نسبت به سال گذشته بیشترین مقدار تغییرات منفی در مصرف را تجربه کرده‌اند. تعداد مشترکین گاز طبیعی در بخش خانگی و تجاری ۹۸/۵ درصد مجموع انشعاب‌ها بوده و در این بخش نیز بیشترین مصرف گاز صورت می‌گیرد و فقط ۰/۲ درصد به انشعاب‌های بخش صنعت اختصاص دارد.

جدول ۸-۳- متوسط مصرف گاز طبیعی در استان در بخش‌های مختلف طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان شاخص	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
------------	------	------	--------------

فصل هشتم: بخش انرژی استان

	مقدار (میلیون مترمکعب)	مقدار (میلیون مترمکعب)		
۱۰/۷۰	۱،۷۹۰	۱،۶۱۷	خانگی	متوسط مصرف گاز طبیعی در استان در بخش‌های
۱۴/۹۳	۷۷	۶۷	عمومی	
۶/۷۳	۱۱۱	۱۰۴	کشاورزی	
۰/۹۸	۱،۳۳۳	۱،۳۲۰	صنعتی و نیروگاه	
-۱۶/۹۶	۹۳	۱۱۲	تجاری	
۱۲/۳۸	۲۲۷	۲۰۲	سایر مصارف	
۶/۱۱	۳،۶۳۱	۳،۴۲۲	جمع مصرف گاز طبیعی	

منبع: شرکت گاز استان کردستان

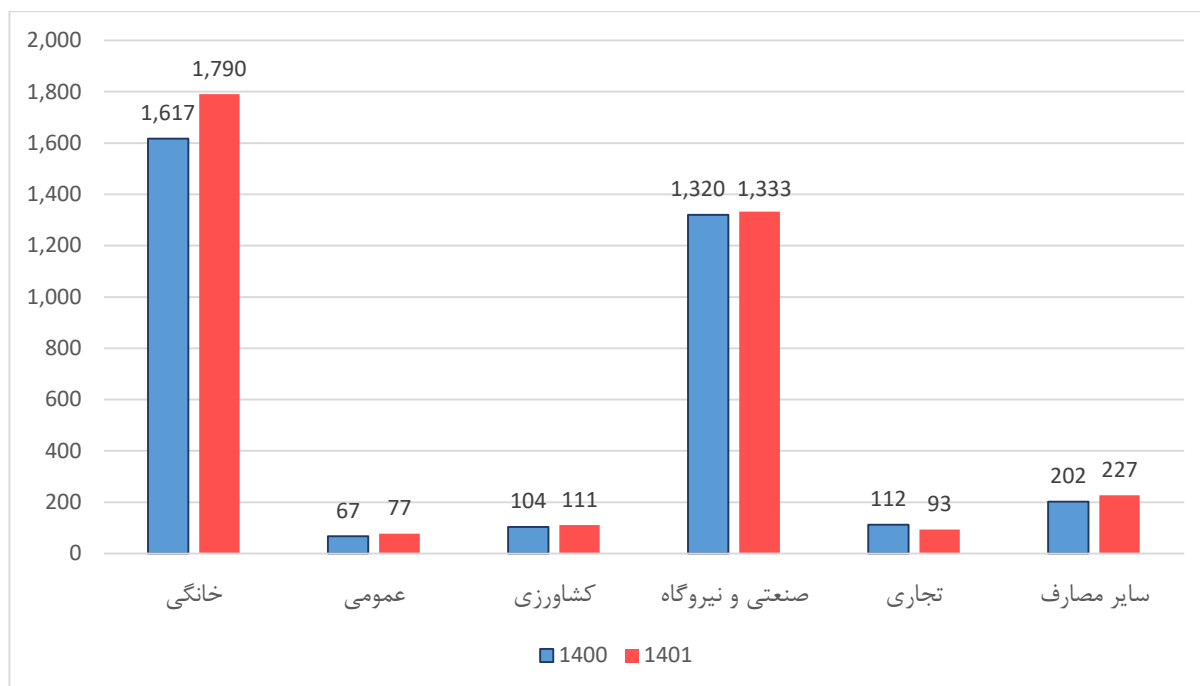
جدول ۸-۴- تعداد مشترکین، سرانه مصرف گاز و قیمت گاز طبیعی استان کردستان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

درصد تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	
۳/۷۲	۵۶۲،۵۱۶	۵۴۲،۳۶۴	خانگی	تعداد مشترکین
۶/۶۹	۵،۵۸۰	۵،۲۳۰	عمومی	
۱۲/۸۴	۱،۱۶۹	۱،۰۳۶	کشاورزی	
۸/۹۹	۱،۲۲۵	۱،۱۲۴	صنعتی و نیروگاه	
۷/۱۰	۳۵،۵۰۷	۳۳،۱۵۴	تجاری	
۹/۶۷	۱،۱۷۹	۱،۰۷۵	سایر مصارف	
۳/۹۷	۶۰۷،۱۷۶	۵۸۳،۹۸۳	جمع	
۶/۷۴	۳،۱۸۲	۲،۹۸۱	سرانه مصرف گاز (هر مشترک خانگی در سال) (مترمکعب)	
بر اساس مقدار مصرف متغیر است			قیمت گاز طبیعی (ریال)	

منبع: شرکت گاز استان کردستان

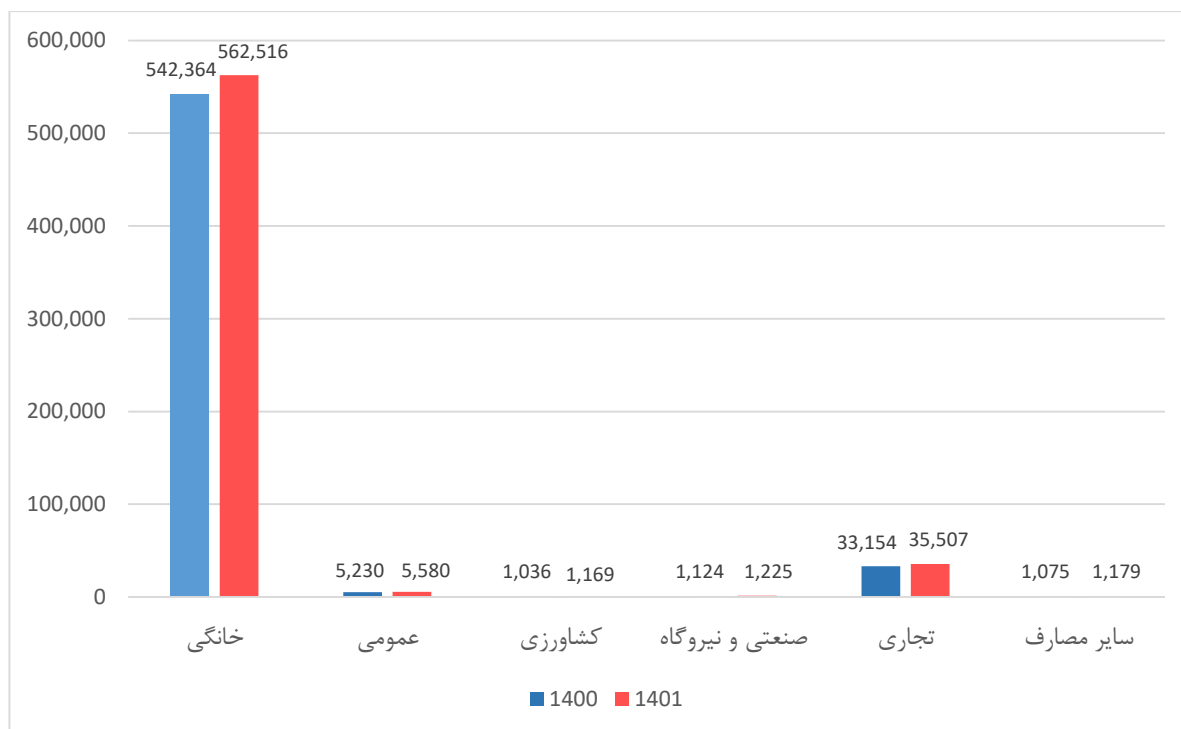
تعداد مشترکین مندرج در جدول فوق، تعداد کل مشترکین از ابتدا تا پایان سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ می باشد.

فصل هشتم: بخش انرژی استان

منبع: شرکت گاز استان کردستان

نمودار ۸-۲- مقایسه میزان مصرف گاز طبیعی در استان کردستان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ به تفکیک بخش

منبع: شرکت گاز استان کردستان

نمودار ۸-۳- مقایسه تعداد مشترکین گاز طبیعی در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به تفکیک بخش

اهم اقدامات انجام شده در سال‌های اخیر در شرکت گاز استان کردستان :

- گازرسانی به روستاهای فاقد گاز دارای مجوز در سطح استان به ویژه در نقاط صفر مرزی و افزایش تعداد روستاهای بهره مند از گاز طبیعی به تعداد ۱۴۸۰ روستا.
- افزایش ضریب نفوذ گاز طبیعی در خانوار و جمعیت روستایی به ۹۷٪.
- افزایش ضریب نفوذ گاز طبیعی در خانوار و جمعیت شهری به ۹۹٫۹٪.
- گازرسانی به واحدهای صنعتی در قالب مصوبه شورای اقتصاد به تعداد ۲۵۰ واحد صنعتی در سال ۱۴۰۰ و افزایش تعداد واحد صنعتی به تعداد ۲۲۷۵ واحد صنعتی و تولیدی تا پایان سال ۱۴۰۰ و کاهش هزینه‌های تولید با جایگزینی گاز طبیعی به جای سوختهای مایع.

۸-۳-۳- برق

محدود بودن منابع انرژی به چالشی جدی در عصر حاضر تبدیل شده است. برق یکی از مهم‌ترین انرژی‌های پاک است که می‌تواند برای یک اقتصاد در حال توسعه مانند ایران اهمیت به سزایی داشته باشد و زمانی بر اهمیت این موضوع افزوده می‌شود که از یک سو سایر منابع انرژی همانند نفت و گاز مهم‌ترین منابع درآمدی کشور بوده و از سوی دیگر تقاضا برای گاز و فرآورده‌های نفتی به‌طور روزافزون در حال افزایش است. بیشتر کشورهایی که در سال‌های اخیر رشد اقتصادی قابل توجهی داشته‌اند این رشد را عمدتاً از طریق افزایش کارایی و بهره‌وری عوامل تولید به دست آورده‌اند، به‌طوری که سهم سرمایه‌گذاری جدید در این رشد در مقایسه با نقش افزایش کارایی و بهره‌وری در آن اندک بوده است. تأمین نیروی برق مورد نیاز، مستلزم سرمایه‌گذاری‌های بزرگ برای احداث، بهره‌برداری، نگهداری، تولید، ذخیره، انتقال، توزیع برق و تأسیسات مربوط به آن است. لزوم سرمایه‌گذاری‌های عظیم در بخش نیرو جهت تأمین مصرف روزافزون برق، بر ضرورت بررسی کارایی و بهره‌وری در این صنعت می‌افزاید و بر لزوم افزایش کارایی و بهره‌وری تأکید می‌کند.

در سال ۱۴۰۱ بیشترین میزان فروش برق استان متعلق به بخش خانگی با میزان سهم ۴۳/۲۶ درصد مگاوات ساعت و بخش‌های کشاورزی و صنعتی بعد از آن هرکدام به ترتیب ۲۵/۶۹ و ۱۱/۹۴ درصد می‌باشد که در مجموع نسبت به سال گذشته ۳/۸ درصد افزایش مصرف صورت گرفته است. در بخش خانگی افزایش ۲/۱۱ درصدی وجود داشته است با این توضیح که افزایش تعداد و بهره‌برداری از ساختمان‌های مسکونی و تجاری جدید و نوساز می‌تواند دلیل موجهی بر این افزایش مصرف باشد. همچنین تعداد کل مشترکین برق استان کردستان نیز در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل با احتساب رشد حدود ۳/۴۱ درصد ۷۳۴،۳۵۰ هزار مشترک بوده که سرانه مصرف برق هر مشترک خانگی نیز ۱۸۷۱ کیلووات ساعت می‌باشد. بیشترین تعداد مشترکین برق استان متعلق به بخش خانگی با سهم ۸۲/۰۶ درصد پس از آن بخش‌های تجاری (۱۱/۷۲) و عمومی (۳/۵۸) می‌باشند.

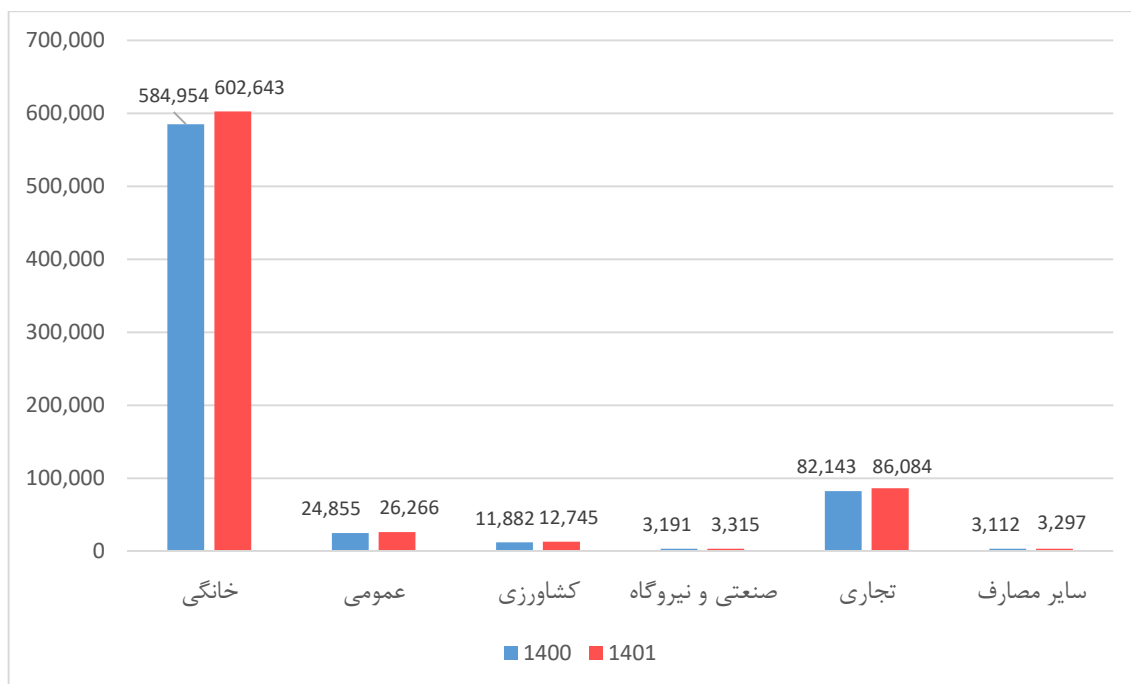
فصل هشتم: بخش انرژی استان

جدول ۸-۵- فروش برق، تعداد مشترکین، سرانه مصرف برق و قیمت برق طبیعی استان کردستان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

درصد تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان شاخص	
۲/۱۱	۱,۱۲۷,۵۶۱	۱,۱۰۴,۳۰۳	خانگی	فروش برق به تفکیک بخش‌های (مگاوات ساعت)
۶/۶۷	۲۰۵,۴۹۱	۱۹۲,۶۳۶	عمومی	
۴/۶۰	۶۹۹,۳۳۲	۶۶۸,۵۹۲	کشاورزی	
۳/۶۴	۳۱۱,۰۵۲	۳۰۰,۱۳۲	صنعتی و نیروگاه	
۶/۰۷	۲۰۴,۹۹۲	۱۹۳,۲۶۴	تجاری	
۱۱/۴۹	۵۷,۷۳۲	۵۱,۷۸۰	سایر مصارف	
۳/۸۰	۲,۶۰۶,۱۶۰	۲,۵۱۰,۷۰۷	جمع	
۳/۰۲	۶۰۲,۶۴۳	۵۸۴,۹۵۴	خانگی	تعداد مشترکین برق به تفکیک بخش‌های
۵/۶۸	۲۶,۲۶۶	۲۴,۸۵۵	عمومی	
۷/۲۶	۱۲,۷۴۵	۱۱,۸۸۲	کشاورزی	
۳/۸۹	۳,۳۱۵	۳,۱۹۱	صنعتی و نیروگاه	
۴/۸۰	۸۶,۰۸۴	۸۲,۱۴۳	تجاری	
۵/۹۴	۳,۲۹۷	۳,۱۱۲	سایر مصارف	
۳/۴۱	۷۳۴,۳۵۰	۷۱۰,۱۳۷	جمع	
-۰/۹۰	۱,۸۷۱	۱,۸۸۸	خانگی	سرانه مصرف برق در بخش‌های (کیلووات ساعت)
۰/۹۴	۷,۸۲۳	۷,۷۵۰	عمومی	
-۲/۴۸	۵۴,۸۷۱	۵۶,۲۶۹	کشاورزی	
-۰/۲۴	۹۳,۸۳۲	۹۴,۰۵۶	صنعتی و نیروگاه	
۱/۱۹	۲,۳۸۱	۲,۳۵۳	تجاری	
۵/۲۳	۱۷,۵۱۰	۱۶,۶۳۹	سایر مصارف	
۰/۳۷	۳,۵۴۹	۳,۵۳۶	جمع	
۲۸/۰۶	۱,۷۰۷	۱,۳۳۳	قیمت برق (قیمت یک کیلووات ساعت برق مصرفی) (ریال)	

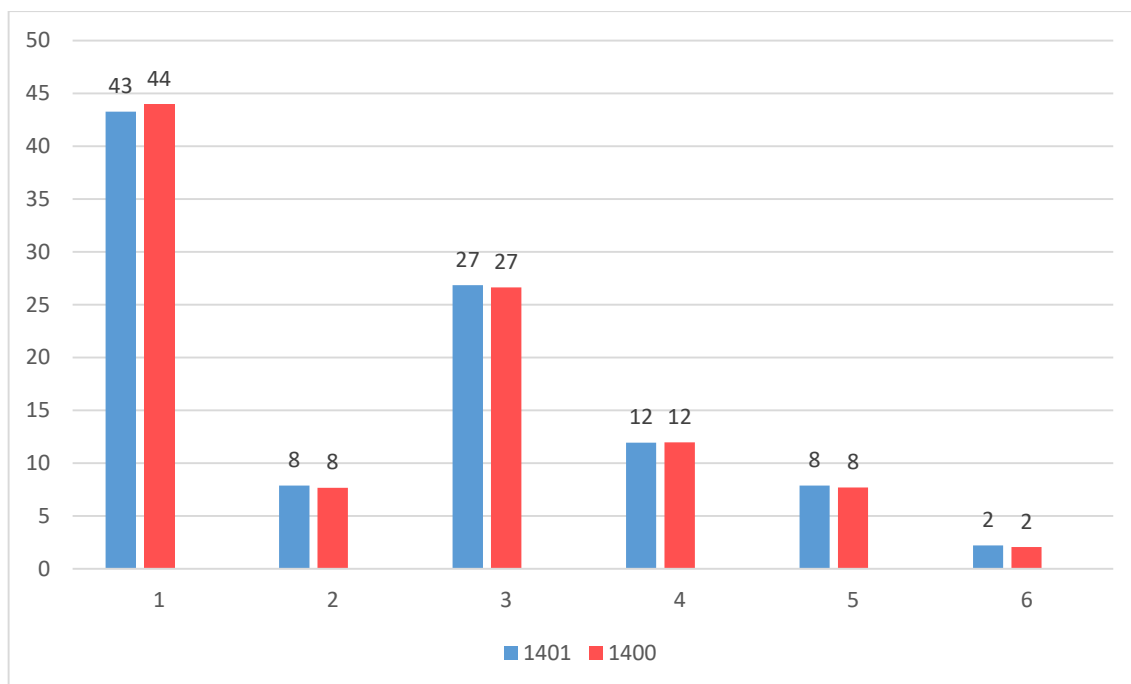
منبع: شرکت توزیع برق استان کردستان.

فصل هشتم: بخش انرژی استان

منبع: شرکت توزیع نیروی برق استان کردستان

نمودار ۸-۴- مقایسه تعداد مشترکین برق در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به تفکیک بخش

منبع: شرکت توزیع نیروی برق استان کردستان

نمودار ۸-۵- مقایسه سهم مشترکین برق در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به تفکیک بخش (درصد)

اهم سیاست‌ها و اقدامات انجام شده در دو سال اخیر در شرکت توزیع نیروی برق استان کردستان (سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱):

عنوان برنامه: اصلاح شبکه فشار ضعیف هوایی با تبدیل شبکه سیمی به کابل خود نگهدار

اهداف

- ۱- پیشگیری از سرقت سیم و انرژی
- ۲- بهبود پروفیل ولتاژ
- ۳- رفع حریم نقاط مخاطره آمیز

عملکرد

تبدیل ۲۱۸۵ کیلومتر شبکه سیمی به کابل خود نگهدار در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ با اعتباری بالغ بر ۳۴۸۶ میلیارد ریال نتایج حاصل از اجرای برنامه

- ۱- کاهش تلفات انرژی برق
- ۲- تأمین برق پایدار و مطمئن
- ۳- کاهش مخاطرات ایمنی اشخاص و تجهیزات دستاوردها و افتخارات

کسب رتبه نهم تبدیل شبکه سیمی به کابل خود نگهدار توسط شرکت توزیع برق استان کردستان از میان ۳۹ شرکت توزیع برق کشور در سال ۱۴۰۱.

عنوان برنامه: اصلاح و بهسازی شبکه‌ی برق روستایی

اقدامات انجام شده طی سال‌های ۱۴۰۱ در سطح استان:

- اجرای طرح‌های جهادی اصلاح و بهسازی کامل شبکه برق روستایی (طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱) به شرح زیر:
تعداد روستاهای مورد هدف برابر ۶۸۴ که اعتباری برابر ۲۲۳۸ میلیارد ریال به این پروژه‌ها اختصاص داده شده است و تعداد ۵۹۲ روستا تا پایان سال ۱۴۰۱ به طور کامل انجام شده است.
 - تبدیل ۹۰٪ سیم مسی استان به کابل خود نگهدار به طول ۱۰۶۲ کیلومتر و کسب رتبه ۹ در میان ۳۹ شرکت توزیع برق کشور.
 - راه‌اندازی و استقرار سامانه طراحی (سیم‌یاب تشخیص) مبتنی بر GIS.
- تأمین برق ایستگاه‌های پمپاژ آب سد تالوار بیجار با بسیج نیروها و امکانات در کمتر از یک ماه با اعتباری بالغ بر ۱۸۳ میلیارد ریال با هدف رفع فوری بحران آب در استان همدان

۸-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

یکی از مهم‌ترین اجزای زیربنایی، فنی و اقتصادی در جوامع، تأمین انرژی بوده و تداوم فعالیت‌ها در بخش تولیدی و خدماتی و بهبود سطح زندگی مردم مستلزم تأمین بخش‌های مختلف انرژی به مقدار کافی است. بخش انرژی از جمله بخش‌های مهم در هر اقتصادی محسوب می‌گردد. سیاست‌های بخش انرژی می‌توانند هم در مقیاس شهری و منطقه‌ای و هم در مقیاس ملی و بین‌المللی مطرح شوند؛ لذا توصیه‌های سیاستی نیز در این مقیاس‌های مطرح می‌شوند.

فصل هشتم: بخش انرژی استان

با توجه به آمار و اطلاعات استان در بخش انرژی توصیه‌های سیاستی ذیل در جهت بهبود عملکرد این بخش ذکر شده است:

- توسعه به‌کارگیری انرژی خورشیدی در نیروگاه‌ها، روشنایی معابر و جاده‌ها، سیستم‌های مخابراتی و برق‌رسانی روستایی در استان.
- توسعه نیروگاه‌های برق بادی به کمک بخش خصوصی در استان.
- بازسازی فرسودگی شبکه‌های توزیع.
- برنامه‌ریزی در راستای افزایش سرمایه‌گذاری‌ها در حوزه انرژی و توسعه در بخش توزیع برق.
- آمادگی کامل واحدها و افزایش راندمان نیروگاه‌ها.
- افزایش بهره‌وری انرژی در بخش‌های مختلف اقتصادی و بخش خانگی در استان.
- خاموش کردن سیستم سرمایشی ادارات دولتی از ساعت ۱۴ به بعد در فصول گرم سال.
- افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر در سبد انرژی استان.
- ایجاد بستر لازم جهت تشویق و جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش انرژی.
- بهبود الگوی پالایشی در پالایشگاه‌های کشور با توجه به نیازهای بازار داخل و تولید.
- اصلاح قیمت حامل‌های انرژی با رعایت کلیه ملاحظات اجتماعی، اقتصادی و حفظ مزیت‌های نسبی برای صنایع و تولیدات.
- ایجاد تعادل بین منابع و مصارف، ارتقای بهره‌وری و مشارکت منابع انسانی به منظور رشد پایدار بخش انرژی.
- بازنگری در برنامه‌های سرمایه‌گذاری، تولید و فروش حامل‌های انرژی از سوخت‌های فسیلی به سمت منابع تجدیدپذیر به‌ویژه باد و آب.
- افزایش کارایی انرژی در تولید به‌طوری که بتوان با انرژی کمتر همان مقدار کالا و خدمات را تولید کرد.
- رفع محدودیت در دسترسی به تکنولوژی‌های نوین و بهره‌گیری از این تکنولوژی‌ها به منظور کاهش شدت انرژی در کشور.
- تأمین شرایط و زمینه‌های لازم برای حضور بخش خصوصی در صنایع بالادستی نفت و گاز.
- مدیریت مصرف، ایجاد ارزش‌افزوده بیشتر و توسعه صادرات فرآورده‌های نفتی، در استان با تأکید بر مدیریت بهینه و کنترل رشد مصرف فرآورده‌های نفتی.
- پیشگیری از توزیع فرآورده نفتی خارج از شبکه رسمی و کنترل قاچاق (از طریق توسعه صادرات) در جهت جایگزینی مصرف فرآورده‌های مایع با ارزش‌افزوده کمتر و آلودگی بیشتر با سوخت‌های پاک‌تر.

فصل نهم

سرمایه‌گذاری خارجی

خلاصه فصل

بدون شک دستیابی به رشد بلندمدت و مداوم اقتصادی در هر کشور با تجهیز و تخصیص بهینه منابع سرمایه‌گذاری در اقتصاد آن کشور حاصل می‌شود و یکی از راهکارهای تجهیز منابع نیز استفاده از سرمایه‌گذاری خارجی است. کشورهای در حال توسعه به دلایل متعدد کمبود منابع داخلی، ضعف بخش خصوصی در اجرای سرمایه‌گذاری طولانی‌مدت و کمبود دسترسی به فن‌آوری پیشرفته، تمایل دارند تا همکاری خود را با کشورهای توسعه‌یافته با انتخاب سرمایه‌گذاری خارجی گسترش دهند. امروزه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به یکی از عناصر عمده در پیوند دادن اقتصاد داخلی کشورها به‌ویژه جوامع در حال توسعه با اقتصاد جهانی تبدیل شده و به‌عنوان عاملی برای انتقال سرمایه، تکنولوژی، تخصص و مدیریت در تقویت حضور این کشورها در اقتصاد و تجارت جهانی نقش بسزایی یافته است. یکی از بهترین ابزارهای تأمین مالی برای کشورهایی که به دلیل پایین بودن درآمد سرانه و حجم پایین سرمایه مورد نیاز برای اهداف توسعه‌ای خود را در اختیار ندارند سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد. سرمایه یکی از موتورهای رشد و توسعه اقتصادی در تمام نظریات و الگوهای رشد اقتصادی محسوب می‌شود؛ از این رو جذب سرمایه کافی به‌منظور تأمین منابع مالی طرح‌های اقتصادی از جمله مهم‌ترین دغدغه‌های تصمیم‌گیرندگان اقتصادی در هر جامعه است. عدم کفایت منابع داخلی هر منطقه‌ای برای رشد و توسعه اقتصادی تمایل به جذب سرمایه‌گذاری خارجی را مد نظر قرار می‌دهد. در ایران و به تبع آن استان کردستان عموماً اتکاء بر بودجه عمومی دولت بوده که با وضعیت کنونی و پیش رو این منبع مالی نمی‌تواند نیازهای مالی رشد اقتصادی را فراهم کند. لذا در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های اقتصادی پیش‌بینی سایر منابع اهمیت بسزایی دارد.

۹-۱ سرمایه‌گذاری خارجی

۹-۱-۱-سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان

از منظر اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی در دو سطح خرد و کلان به شرح زیر دارای مزایا و ضرورت است:

الف- از منظر خرد:

۱. تولید کالاهای باکیفیت و قابل رقابت در سطح بین‌المللی و ملی ۲. تأمین منابع مالی مورد نیاز جهت اجرای پروژه‌ها ۳. دسترسی به بازارهای صادراتی جدید ۴. ارتقای مهارت‌های مدیریتی ۵. انتقال فناوری و استفاده از دانش روز در تولید محصول ۶. ایجاد ظرفیت نهادی در سطح بنگاه و زمینه تبدیل شدن به شرکتی بزرگ و سرمایه فرست با توجه به مزایا و ضرورت سرمایه‌گذاری خارجی و لزوم جذب و حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی در حوزه‌های بسترهای قانونی - حمایتی سرمایه‌گذاری خارجی و قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی (تضمین‌ها) و (مزایا، مشوق‌ها و معافیت‌ها) زمینه‌های لازم فراهم شده است که در ادامه هر کدام توضیح داده خواهد شد:

ب - از منظر کلان:

۱. تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز اجرای پروژه‌ها در کشور به‌عنوان جایگزین یا مکمل منابع داخلی ۲. خلق فرصت‌های شغلی جدید ۳. افزایش میزان صادرات ۴. افزایش درآمدهای مالیاتی ۵. بالا رفتن حاشیه امنیت ملی به دلیل ذینفع شدن سرمایه‌گذاران و بنگاه‌های خارجی در ثبات اقتصادی ۶. کمک به توسعه اقتصادی پایدار در کشور

۱. بسترهای قانونی - حمایتی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱: سازمان سرمایه‌گذاری به موجب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، تنها نهاد رسمی تشویق سرمایه‌گذاری خارجی در کشور می‌باشد که به تسهیل ورود سرمایه، تأمین حمایت قانونی و امنیت کامل برای سرمایه‌گذاری‌های خارجی می‌پردازد.

۲. قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی (تضمین‌ها)

امکان سرمایه‌گذاری اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی و ایرانی

امکان ثبت شرکت ایرانی با ۱۰۰ درصد سرمایه خارجی

اعطای پوشش حمایتی به کلیه روش‌های سرمایه‌گذاری خارجی

(FDI, BOT, CIVIL PARTICIPATION, BUY BACK)

سرمایه‌گذاری در کلیه زمینه‌های مجاز برای بخش خصوصی

فرآیند کوتاه و سریع صدور مجوز سرمایه‌گذاری

عدم محدودیت در حجم و درصد سرمایه‌گذاری

انتقال اصل سرمایه، سود سرمایه

برخورداری سرمایه‌گذاران خارجی از رفتار مشابه و برابر با سرمایه‌گذاران داخلی

صدور پروانه اقامت سه ساله برای سرمایه‌گذاران، مدیران، کارشناسان خارجی و بستگان درجه یک آن‌ها

ارائه تسهیلات ماده ۳۵ آیین‌نامه فیبا

تضمین کلیه ریسک‌های غیرتجاری شامل:

انتقال اصل سرمایه و سود حاصله از آن به صورت نامحدود

سلب مالکیت و ملی شدن

انتقالات ارزی

جبران زیان ناشی از ممنوعیت یا توقف اجرای موافقت‌نامه مالی بر اثر وضع قانون و یا تصمیمات دولت در روش

ترتیبات قراردادی

تضمین خرید کالا و خدمات تولیدی طرح توسط دستگاه تولیدی طرف قرارداد در صورتی که دستگاه دولتی خریدار

انحصاری و یا عرضه‌کننده انحصاری باشد.

۳. قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی (مزایا، مشوق‌ها و معافیت‌ها)

دولت در راستای تشویق به سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقدام به تصویب مشوق‌هایی نموده است. مهم‌ترین

این مشوق‌ها عبارت‌اند از:

تسهیلات صندوق توسعه ملی در ازای جذب سرمایه‌گذاری خارجی: بر اساس بند (۲) مصوبه هیئت‌وزیران به شماره

۱۱۸۳۲۳/ت/۴۹۵۱۵ مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۱ و اصلاحیه آن به شماره ۴۹۵۱۵/۱۴۶۱۶۷ مورخ ۱۳۹۲/۹/۱۰، هیئت امناء

صندوق توسعه ملی مجاز است با رعایت قوانین مربوط ظرف یک ماه از زمان درخواست، نسبت به اعطای تسهیلات به

شریک داخلی طرح بر اساس ضوابط صندوق، مشروط به حضور سرمایه‌گذار خارجی با حداقل سهم چهل درصد از

کل منابع مورد نیاز، اقدام نماید.

معافیت گمرکی: بند (ح) ماده (۳۸) با موضوع اصلاح بند (غ) ماده ۱۱۹ قانون امور گمرکی راجع به معافیت

حقوق ورودی ماشین‌آلات خط تولید (ماشین‌آلات و تجهیزات وارداتی خط تولید، با تشخیص وزارت صنعت معدن

و تجارت از پرداخت حقوق ورودی گمرکی و سود بازرگانی معاف می‌شوند). استرداد حقوق و عوارض گمرکی پرداخت

شده برای ورود مواد اولیه‌ای که برای تولید کالاهای صادراتی بکار رفته است.

- مشمول شدن معافیت گمرکی برای برخی تجهیزات مربوط به تولید برق (پنل‌های خورشیدی)

- مشوق‌های سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری و صنایع دستی

- مشوق‌ها مالیاتی

- مشوق‌های حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان

- مشوق‌های بهبود محیط کسب‌وکار

- مشوق‌های حمایت از سرمایه‌گذار خارجی

- مشوق‌های قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی

- مشوق‌های سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد

- معافیت ۲۱ ساله مالیاتی برای هر نوع فعالیت اقتصادی

- عدم نیاز به ویزا برای ورود خارجیان

- عدم محدودیت در انتقال ارز
 - خدمات پولی و بانکی انعطاف‌پذیر
 - معافیت از حقوق گمرکی برای واردات مواد اولیه و ماشین‌آلات صنعتی واحدهای تولیدی

با توجه به اهمیت مقوله سرمایه‌گذاری و نقش آن در فرآیند توسعه همواره دولت‌ها سعی بر آن داشته‌اند با وضع قوانین و مقررات خاص بسترهای مناسبی را در جهت افزایش سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه فراهم نمایند. یکی از مصوبات هیئت‌وزیران در این خصوص در تاریخ ۸/۲/۸۹ با موضوع آیین‌نامه تشکیل مرکز خدمات سرمایه‌گذاری بوده که هدف از تشکیل این مرکز ارائه خدمات به سرمایه‌گذاران و تسهیل و تسریع در فرآیند سرمایه‌گذاری و کاهش تشریفات زائد و اداری مطرح گردیده است. بر همین اساس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان در سال ۱۳۹۰ تشکیل گردید. طی این سال‌ها این مرکز اهداف خود را بر مبنای تسهیل و تسریع در جهت رفع مشکلات سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی قرار داده است. در راستای دستیابی به این هدف جلسات متعدد با حضور نمایندگان دستگاه‌های اجرایی استان، شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری، جلسات مشاوره مستقیم به سرمایه‌گذاران، بازدید از طرح‌های نیمه تمام سرمایه‌گذاری، شرکت در همایش‌ها و بسیاری موارد دیگر داشته است.

۹-۱-۲- بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی

۹-۱-۲-۱-۱-۲- بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی

پروژه‌های مصوب به طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی گفته می‌شود که دارای مجوز سرمایه‌گذاری خارجی از سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران باشند. تعداد پروژه و حجم سرمایه‌گذاری مصوب سال ۱۴۰۰، ۲ پروژه بوده و در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳ پروژه با حجم سرمایه‌گذاری خارجی برابر ۲/۴ میلیون دلار تصویب شده‌اند.

جدول ۹-۱-۲-۱-۱-۲- تعداد پروژه‌ها و حجم سرمایه‌گذاری خارجی مصوب (میلیون دلار)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱
تعداد پروژه مصوب	۲	۳
حجم سرمایه‌گذاری مصوب	۵/۲۵	۲/۴

منبع: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان

پروژه‌های وارده استان در سال ۱۴۰۰ دو مورد بوده ولی در ۱۴۰۱ پروژه وارده نداشته‌ایم.

جدول ۹-۲-۲- تعداد پروژه‌ها و حجم سرمایه‌گذاری خارجی وارده (میلیون دلار)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱
تعداد پروژه وارده	۲	۰
حجم سرمایه‌گذاری وارده	۱/۶	۰

منبع: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان

ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی مصوب نشان دهنده این است که استان برای کدام کشورها جذاب بوده و کدام بخش اقتصادی در دوره مورد نظر بیشتر مورد توجه بوده است. با توجه به جدول زیر سرمایه‌گذاران خارجی استان که دارای

۱. پروژه‌های وارده ممکن است پروژه‌های مصوب سال‌های قبل باشد.

فصل نهم: سرمایه‌گذاری خارجی

مجوز از سازمان سرمایه‌گذاری خارجی بوده‌اند بیشتر از کشور عراق بوده است؛ و بخش صنعت نیز بیشترین سرمایه را جذب کرده است.

جدول ۹-۳- ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی وارده به لحاظ بخشی و تابعیتی

سال	عنوان پروژه سرمایه‌گذاری خارجی	بخش اقتصادی مربوطه	تابعیت
۱۴۰۰	شرکت باران سیما بازرگان	صنعت	عراق
	شرکت رضا آوینه سیروان (سنه سنتر)	خدماتی-رفاهی	عراق
	تولید ظروف و کیسه یک‌بار مصرف پلاستیکی و فیلم تک لایه پلی‌اتیلن ساده	صنعت	عراق
	شرکت سرمایه‌گذاری غدیر شرق	پزشکی، رمانی	انگلستان
۱۴۰۱	شرکت سالم دارو	صنعتی	عراق
	شرکت گازی پیره شاهو	صنعت	عراق
	شرکت دیاری سازان ناسو	صنعت	عراق

منبع: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان

۹-۱-۲-۲- فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان

پنجره واحد سرمایه‌گذاری^۲

دولت الکترونیک به کارگیری فناوری اطلاعات در بخش‌های مختلف دولت به منظور افزایش بهره‌وری و ارتقاء سطح خدمات‌رسانی است که مهم‌ترین نتیجه این امر، افزایش رضایت مردم خواهد بود. یکی از این ضروری‌ترین خدمات، صدور مجوزهای گوناگون دولتی بوده که با توجه به تنوع مجوزها و موافقت‌ها، وجود درگاه واحدی به نام پنجره واحد سرمایه‌گذاری بسیار با اهمیت است.

با بهره‌گیری از تجربه موفق جهانی و برخی استان‌های کشور در راه‌اندازی سامانه مجازی پنجره واحد سرمایه‌گذاری، بر اساس الگوگیری از تجربه‌های موفق، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان با همکاری تمام دستگاه‌های دولتی اقدام به اجرایی نمودن پنجره واحد نمود. در سال ۱۴۰۱ با همکاری ۴۵ دستگاه اجرایی استانی، ۳۷۲ فرآیند مربوط به سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری بارگذاری شدند. این فرآیندها شامل صدور مجوزها، موافقت‌ها، پروانه‌ها و استعلام هستند. برای هر یک از این موارد اطلاعات و مدارک مشخصی تعریف شده و زمان لازم برای پاسخ‌گویی نیز تعیین شده است.

مهم‌ترین اهداف راه‌اندازی سامانه مذکور به شرح زیر است:

- تسهیل و تسریع در امر سرمایه‌گذاری
- کاهش زمان صدور مجوزها و استعلامات
- جلوگیری از اتلاف زمان و هزینه سرمایه‌گذاری

^۲ . website: www.ickurd.ir & www.iwkurd.ir

فصل نهم: سرمایه‌گذاری خارجی

قابل پیگیری و مشخص بودن نحوه فرآیند کار برای سرمایه‌گذار استان کردستان جزو چند استان پیشرو کشور در راه‌اندازی سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری بوده ویژگی خاص سامانه مذکور گستردگی پوشش طرح‌های داخلی و خارجی و همچنین سطح کل استان است. خلاصه‌ای از عملکرد سامانه پنجره واحد به شرح زیر است:

جدول ۹-۴- تعداد دستگاه‌های اجرایی و فرآیندهای مربوط بخش‌های اقتصادی پیاده‌سازی شده در سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان

بخش اقتصادی	دستگاه اجرایی	فرآیند
امور زیربنایی و زیرساخت‌ها	۲۳	۴۷
خدمات و بازرگانی	۱۴	۳۵
صنعت، معدن و تجارت	۱	۴۵
کشاورزی و صنایع تبدیلی	۶	۲۴۰
گردشگری	۱	۵
مجموع	۴۵	۳۷۲

منبع: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان

۹-۱-۲-۳- برگزاری جلسات ستاد و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری

برگزاری جلسات در راستای حل مشکلات و ارائه مشاوره به فعالان اقتصادی و متقاضیان سرمایه‌گذاری از دیگر اقدامات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان است که به طور مستمر برگزار می‌شود. در سال ۱۴۰۱ تعداد ۲۷ جلسه رسمی، ۷۵ جلسه مشاوره، ۱۷ جلسه مربوط به سرمایه‌گذاران داخلی و ۱۰ جلسه با سرمایه‌گذاران خارجی برگزار شده است.

جدول ۹-۵- گزارش فعالیت‌های مرکز خدمات

شرح	۱۴۰۱
تعداد جلسات رسمی برگزار شده در مرکز	۲۷
تعداد جلسات مشاوره و بررسی مشکلات برگزار شده	۷۵
تعداد جلسات مربوط به سرمایه‌گذار داخلی	۱۷
تعداد جلسات مربوط به سرمایه‌گذار خارجی	۱۰
تعداد جلسات مشترک داخلی و خارجی	۱۰
تعداد طرح‌های بررسی شده در مرکز	۱۵
تعداد بازدیدهای میدانی انجام شده	۳
تعداد طرح‌های بازدید شده	۱۲
تعداد مصوبات	۵۳

منبع: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان

۹-۱-۲-۴- رفع موانع تولید

شناسایی قوانین زائد و مخل کسب‌وکار از دیگر فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری است. در همین راستا یکی از عملکردهای این مرکز شناسایی این قوانین و انعکاس آن‌ها به دفتر بهبود و پایش محیط کسب‌وکار وزارت اقتصاد است. در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳ پیشنهاد به دفتر پایش ارسال گردیده است و از این تعداد ۲ پیشنهاد به تصویب هیئت رسید.

۹-۱-۲-۵- بازدید از طرح‌های سرمایه‌گذاری جدید و واحدهای نیمه فعال

بازدید از طرح‌های سرمایه‌گذاری و واحدهای نیمه فعال از دیگر فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری بعد از بهره‌برداری پروژه‌های سرمایه‌گذاری است که با اهداف زیر دنبال خواهد شد:

بررسی مشکلات این واحدها

تشکیل بانک اطلاعاتی از واحدهای نیمه فعال

ارائه واحدهای نیمه فعال به سرمایه‌گذاران به‌عنوان فرصت

آسیب‌شناسی دلایل تعطیلی این واحدهای نیمه‌فعال: عمده مشکلات شناسایی شده در این واحدها به نبود سرمایه در گردش، نوسانات نرخ ارز، عدم تأمین مواد اولیه و... می‌باشند.

جدول ۹-۶- طرح‌های غیرفعال در تملک بانک‌های استان به تفکیک دستگاه اجرایی در سال ۱۴۰۱

تعداد طرح نیمه‌فعال	نام دستگاه
۳۹	صنعت و معدن
۲۴	کشاورزی و صنایع تبدیلی
۵	گردشگری
۶۸	جمع کل

منبع: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان کردستان

۹-۱-۲-۶- برگزاری دوره آموزشی با هدف ارتقاء سطح دانش و آگاهی اعضای مرکز خدمات

تهیه کتب و بروشورهای سرمایه‌گذاری

ترجمه فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به زبان کردی و انگلیسی با هدف جذب سرمایه‌گذاران از اقلیم کردستان

تهیه بروشورهای آشنایی با ظرفیت‌های کشاورزی استان کردستان به زبان کردی

کتابچه فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان کردستان به زبان‌های فارسی، کردی و انگلیسی

تهیه لوح فشرده از فرصت‌ها تهیه شده

تهیه کتاب آئین‌نامه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی به زبان‌های فارسی و انگلیسی و ارسال به کلیه دستگاه‌های اجرایی

تهیه کتاب سؤالات متداول سرمایه‌گذاری به زبان‌های فارسی و انگلیسی و ارسال به کلیه دستگاه‌های اجرایی

۹-۱-۳- تهیه و شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری

تعداد ۴۰ طرح امکان‌سنجی در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان انجام شده که در صورت نیاز سرمایه‌گذاران به آن‌ها ارائه خواهد شد. علاوه بر آن با رصد و پایش تحولات کسب‌وکار استان و سیاست‌های بالادستی در این زمینه به متقاضیان مشاوره ارائه می‌گردد.

۹-۲- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

اتخاذ سیاست‌های مناسب در مقوله سرمایه‌گذاری خارجی، به نوع نگاه و رویکرد سرمایه‌گذاران اقتصادی به جریان‌های سرمایه‌گذاری خارجی بستگی دارد. برای کسب موفقیت در جذب سرمایه‌های خارجی، ایجاد ثبات سیاسی و امنیت اقتصادی و ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز اقتصادی و اجتماعی ضروری می‌باشد. یکی از مهم‌ترین مهندسی‌ها در بحث سرمایه‌گذاری خارجی مسئله تحریم‌های مختلف اعمال شده بر علیه ایران است. تحریم و تشدید آن در سال‌های اخیر بیشتر در زمینه‌های اقتصادی، مالی و بانکی تمرکز پیدا کرده است که مستقیماً بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر گذاشته است. می‌توان به جریان‌های سرمایه‌به‌عنوان عامل ایجاد کننده رشد اقتصادی و کاهش فقر، انتقال دانش و تکنولوژی و ... نگرست، یا آن که جریان‌های سرمایه را عاملی برای ایجاد بحران و تزلزل اقتصادی در نظر گرفت. برگزیدن هریک از این رویکردها، جهت‌گیری یک کشور در سیاست‌های آن را در قبال سرمایه‌گذاری خارجی مشخص می‌کند. در مناطقی نظیر کردستان، مشارکت دولت در سرمایه‌گذاری این اطمینان را به سرمایه‌گذار خارجی می‌دهد که منطقه جای امن و مناسبی برای سرمایه‌گذاری است. این حس در سرمایه‌گذار ایجاد امنیت خاطر می‌کند، به نظر می‌رسد هر زمان دولت با ایجاد تسهیلات قانونی و روان کردن فرآیند مجوزهای سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز در کردستان حضور پررنگ داشته باشد می‌توان انتظار داشت سرمایه‌گذار خارجی نیز ورود پیدا کند. استان کردستان با توجه به وجود پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بالقوه‌ای که دارد می‌تواند مقصدی مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی باشد که دلیل عمده ایجاد کننده این پتانسیل، موقعیت جغرافیایی مناسب و مواد خام موجود در استان می‌باشد.

پیشنهادات و راهکارها با توجه به وضعیت اقتصادی استان و مواجهه با مشکلات سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه‌گذار به شرح زیر مطرح می‌باشد:

- ✓ با توجه به این مسئله که تغییرات نرخ ارز یکی از عواملی است که بر سرمایه‌گذاری خارجی اثرات منفی بجا می‌گذارد در این ارتباط اصلاح سیستم ارزی در کشور و تثبیت آن می‌تواند نقش مؤثری را در جذب سرمایه‌گذاری خارجی در کشور و بالطبع در استان کردستان داشته باشد.
- ✓ به کارگیری و احیاء مجدد واحدهای تولیدی راکد و نیمه فعال و واگذاری به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی
- ✓ ثبات در سیاست‌های دولت و قوانین و مقررات به ویژه سیاست‌های تأمین مالی به منظور افزایش اطمینان و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری.

فصل نهم: سرمایه‌گذاری خارجی

- ✓ حذف و اصلاح قوانین و مقررات زائد سرمایه‌گذاری با توجه به شرایط اقلیمی و منطقه‌ای استان
 - ✓ واگذاری زمین به سرمایه‌گذاران واقعی با توجه به محدودیت زمین در استان
 - ✓ طراحی سیاست‌های تشویقی مانند تخفیف یا معافیت‌های مالیاتی، معافیت‌های گمرکی و ... جهت جذاب کردن فضای اقتصادی کشور برای سرمایه‌گذاران خارجی
 - ✓ ارائه تسهیلات و کمک‌های اقتصادی و فنی در زمینه پذیرش طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی در استان به منظور افزایش تولید داخلی
 - ✓ تقویت و فعال نمودن بازار بورس اوراق بهادار و ارائه آمار و اطلاعات شفاف به متقاضیان سرمایه‌گذاری جهت تسریع در امر سرمایه‌گذاری خارجی در کشور و استان.
 - ✓ توسعه زیرساخت‌های اقتصادی نظیر راه‌ها و سیستم‌های ارتباطی و ... به منظور ترغیب سرمایه‌گذاران خارجی به سرمایه‌گذاری در کشور
 - ✓ تدوین راهکارهای تشویق و جذب سرمایه‌گذاران استان مقیم خارج از کشور در جهت استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی آنان
- از دیگر اقدامات، بهره‌مندی و استفاده از تجارب کشورهای پیشرو در این زمینه و ایجاد یک بانک اطلاعاتی از صنایع مختلف با امکان ارائه فرصت‌های مزیت‌دار سرمایه‌گذاری به زبان بین‌المللی و ایجاد شرکت‌های مشاوره سرمایه‌گذاری خارجی و استفاده از متخصصان این حوزه در عملی کردن سرمایه‌گذاری خارجی است. همچنین اعمال مدیریت صحیح و اصولی و بهینه بر سرمایه‌ها که اهمیتی به مراتب بیشتر از جذب سرمایه‌ها دارد، باید مدنظر باشد.
- همچنین در این زمینه باید نسبت به تبیین جذابیت‌ها و تعیین اولویت‌های مزیت‌دار برای سرمایه‌گذاری، ایجاد شفافیت بیشتر و رفع ابهام در قوانین و مقررات از جمله قانون کار و بیمه و سایر قوانین مرتبط به حوزه کسب‌وکار اقدام و ثبات در سیاست‌گذاری و تدوین استراتژی‌های بلندمدت و برنامه‌ریزی صحیح برای اعتمادسازی بیشتر سرمایه‌گذاران، از بین بردن بوروکراسی زائد و پیچیده اداری، افزایش بهره‌وری نیروی انسانی، پیش‌بینی‌پذیر کردن نرخ ارز، خروج از اقتصاد دستوری و مبارزه جدی با فساد و قاچاق کالا در دستور کار قرار گیرد.
- وجود زیرساخت‌های اقتصادی گسترده نیز می‌تواند، از عوامل جذب سرمایه‌گذار خارجی باشد. توسعه زیرساخت‌ها: نظیر راه‌ها، بزرگراه‌ها، راه‌آهن و افزایش تعداد و مقصد پروازهای فرودگاه استان و بین‌المللی شدن آن از مهم‌ترین عوامل مؤثر در جهت سرمایه‌گذارهای خارجی و داخلی بیشتر در کردستان می‌باشد.

فصل دهم

تجارت خارجی استان

خلاصه فصل

تجارت بستر یکپارچه‌ای فراهم می‌کند تا کشورها با به هم پیوستن و انجام مبادلات مختلف، دستاوردهای قابل توجهی را در زمینه اقتصادی و رفاهی کشور و مردم خود کسب نمایند. آینده کشورها ریشه در تجارت خارجی دارد و میزان توانایی در خرید و فروش کالا یا خدمات تعیین کننده جایگاه‌ها هستند. تجارت خارجی لازمه رشد تولید ناخالص داخلی و دارای پیامدهای مثبت برای اقتصاد و توسعه یک کشور است؛ در تجارت بستر یکپارچه‌ای فراهم می‌شود تا کشورها با به هم پیوستن و انجام مبادلات مختلف، دستاوردهای قابل توجهی را در زمینه اقتصادی و رفاهی کشور و مردم خود کسب نمایند. از این رو در سند چشم‌انداز بیست‌ساله به‌عنوان افق پیش روی اقتصاد کشور تا سال ۱۴۰۴ فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای تحقق رقابت‌پذیری کالاها و خدمات کشور در سطح بازارهای داخلی و خارجی و ایجاد سازوکارهای مناسب برای توسعه صادرات غیرنفتی مورد تأکید قرار گرفته است.

در سال ۱۴۰۱ ارزش صادرات استان کردستان معادل ۴۴۳ میلیون دلار بوده که افزایش ۲/۷ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ داشته است. ارزش واردات نیز با ۳۲/۴ درصد افزایش نسبت به سال قبل به رقم ۱۵۵ میلیون دلار رسیده است. تراز تجاری استان در سال ۱۴۰۱ با مازاد ۲۸۸ میلیون دلاری مواجه بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۸/۲ درصدی داشته است.

۱۰-۱- سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌گذاری در حوزه تجارت خارجی در سطح کلان به‌صورت سالیانه به‌صورت واحد از سوی دفتر مقررات صادرات و واردات تدوین می‌گردد، در سطح استان نیز سیاست تجارت خارجی در راستای موارد ذیل تدوین شده است.

- رفع مشکلات واحدهای تولیدی برای تأمین مواد اولیه و ماشین‌آلات مورد نیاز از طریق تسهیل شرایط
- کاهش مدت زمان بررسی پرونده‌های ثبت سفارش
- ساماندهی بازارچه‌های مرزی
- تسهیل صدور کارت بازرگانی
- برپایی نمایشگاهی تخصصی داخلی و خارجی

۱۰-۲- بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

در سطح کشور همواره دو هدف ناهمسو یعنی ۱. تسریع در ارائه خدمات و ۲. اعمال کنترل‌های لازم، در حوزه تجارت خارجی و چشم‌انداز گمرکات مدنظر بوده است. در همین راستا گمرکات استان کردستان با ۴ شعبه فعال تحت عنوان «سنندج»، «باشماق (زریوار)»، «سیران‌بند بانه» و «بانه» طی این مدت همراه با سایر گمرکات در راه‌اندازی سامانه جامع امور گمرکی، در رویه‌های صادرات، واردات و ترانزیت، دور اظهاری کالا و پرداخت‌های الکترونیکی فعال بوده است.

۱۰-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

کالاهای صادراتی و وارداتی از گمرکات استان به دو بخش کشاورزی و صنعت و معدن تقسیم شده‌اند در بخش خدمات فعالیت تجاری ثبت شده‌ای صورت نگرفته است. گروه صنعت و معدن پیش‌تاز صادرات کالا در سال ۱۴۰۱ بوده است. ارزش صادرات این گروه ۲۵۴ میلیون دلار بوده و وزن این گروه کالایی نیز ۵۰۸،۱۸۱ تن بوده است. صادرات گروه بخش صنعت از لحاظ ارزش نسبت به سال ۱۴۰۰ رشدی ۳/۶۷ درصدی داشته است و از لحاظ وزنی رشدی ۱۶/۳۸ درصدی داشته است. در بخش کشاورزی نیز در سال ۱۴۰۱، میزان ۴۶۰،۱۴۷ تن کالا به ارزش ۱۷۴ میلیون دلار صادر شده است که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل از نظر وزنی ۵/۱۵ درصد کاهش و از نظر ارزشی ۴/۱۹ درصد افزایش داشته است.

جدول ۱۰-۱- ارزش و حجم صادرات استان به تفکیک بخش‌های اقتصادی (میلیون دلار/تن/درصد)

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	
۴/۱۹	۱۷۴	۱۶۷	بخش کشاورزی	ارزش صادرات بخش‌های اقتصادی استان
۳/۶۷	۲۵۴	۲۴۵	بخش صنعت و معدن	
-	-	-	بخش خدمات	
-۵/۱۵	۴۶۰،۱۴۷	۴۸۵،۱۲۱	بخش کشاورزی	حجم صادرات بخش‌های اقتصادی استان
۱۶/۳۸	۵۰۸،۱۸۱	۴۳۶،۶۶۹	بخش صنعت و معدن	
-	-	-	بخش خدمات	

فصل دهم: تجارت خارجی استان

منبع: اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان / محاسبه کارشناسی

سال ۱۴۰۱ واردات برای بخش صنعت ۴۱،۲۱۶ تن به ارزش ۹۵ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال قبل از لحاظ وزنی ۵/۲ درصد و از لحاظ ارزشی ۱۶/۶۷ درصد کاهش داشته است.

جدول ۱۰-۲- ارزش و حجم واردات استان به تفکیک بخش‌های اقتصادی (میلیون دلار/تن/درصد)

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	
-	-	۰/۰۴	بخش کشاورزی	ارزش واردات بخش‌های اقتصادی استان
-۱۶/۶۷	۹۵	۱۱۴	بخش صنعت و معدن	
-	-	-	بخش خدمات	
-	-	۴۳	بخش کشاورزی	حجم واردات بخش‌های اقتصادی استان
-۵/۲	۴۱،۲۱۶	۴۳،۴۷۶	بخش صنعت و معدن	
-	-	-	بخش خدمات	

منبع اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان

استان کردستان دارای سه گمرک رسمی است که ارزش و حجم مبادلات آن‌ها در جدول زیر آورده شده است. با توجه به آمار و اطلاعات موجود در جدول (۱۰-۴) در سال ۱۴۰۱ بیشترین ارزش صادرات و واردات از مبادی گمرکات استان مربوط به مرز زریوار (باشماق) بوده است.

جدول ۱۰-۳- ارزش و حجم تجارت خارجی استان به تفکیک گمرک‌ها و بازارچه‌های استان (میلیون دلار/هزار تن/درصد)

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	
-۱۴/۴	۹۵	۱۱۱	سیرانبد بانه	ارزش صادرات
۳۸/۸	۲۵	۱۸	سنندج	
۶/۹	۳۲۳	۳۰۲	زریوار (باشماق)	
۱/۴	۴۰۹	۴۰۳	سیرانبد بانه	حجم صادرات
-۱۸/۷۵	۳۹	۴۸	سنندج	
۸/۲	۵۳۹	۴۹۸	زریوار (باشماق)	
۰	۰	۰	سیرانبد بانه	ارزش واردات
۱۱۲/۵	۱۷	۸	سنندج	
۲۰۹/۳	۹۹	۳۲	زریوار (باشماق)	
-۴۵/۳	۳۹	۷۷	بازارچه‌های استان	
۰	۰	۰	سیرانبد بانه	
۲۰۰	۳	۱	سنندج	حجم واردات
-۳/۳	۲۹	۳۰	زریوار (باشماق)	
-۵۲/۹	۸	۱۷	بازارچه‌های استان	

فصل دهم: تجارت خارجی استان

منبع: اداره کل راه گمرکات استان / محاسبه کارشناسی

بر اساس آمار گمرکات استان کردستان، در سال ۱۴۰۱، ۹۸۷ هزارتن کالا به ارزش ۴۴۳ میلیون دلار از مبادی گمرکات استان صادر شده است که در مقایسه با سال قبل از نظر وزنی ۴ درصد افزایش و به لحاظ ارزشی ۲/۷ درصد افزایش داشته است. همچنین در این سال ۴۰ هزارتن کالا به ارزش ۱۵۵ میلیون دلار از گمرک استان وارد شده است که در مقایسه با سال قبل از نظر وزنی ۱۶/۶۶- درصد کاهش و به لحاظ ارزشی ۳۲/۴۷ درصد افزایش را نشان داده است. در سال ۱۴۰۱، هر تن کالای وارداتی ۳۸۷۵ دلار ارزش داشته، در حالی که ارزش هر تن کالای صادراتی فقط ۴۴۹ دلار بوده است. این امر نشان می‌دهد که همچنان بحث خام فروشی در کشور و صادرات مواد خام وجود دارد در حالی که در صورت ایجاد ارزش افزوده، صادرات این کالاها ارزش بیشتری پیدا خواهد کرد. می‌توان گفت که خام فروشی بزرگ‌ترین مشکل هم از لحاظ اقتصادی و هم از لحاظ اخلاقی را به همراه خواهد داشت. از لحاظ اقتصادی خام فروشی به معنای از دست رفتن ارزش افزوده و اشتغال فراوان و از لحاظ اخلاقی به معنای فروش ثروت نسل آینده و دزدی از آن‌ها می‌باشد.

یکی از شاخص‌های عملکرد دولت‌ها در بخش تجارت خارجی، تراز تجاری یا بازرگانی است که گویای میزان منفعتی است که کشور از رابطه تجاری با سایر کشورها به دست می‌آورد. به این معنا که هرچه میزان صادرات از واردات بیشتر باشد، سود (منابع ارزی) بیشتری نصیب اقتصاد خواهد شد. تراز تجاری استان در سال ۱۴۰۱ با مازاد ۲۸۸ میلیون دلاری مواجه بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۸/۲ درصدی داشته است. یکی از دلایل این کاهش از دست رفتن بازارهای کشور عراق و اقلیم کردستان و جایگزینی محصولات کشور ترکیه در این بازارها می‌باشد که باید برای رفع این مشکل چاره‌ای اندیشید.

جدول ۱۰-۴- تراز بازرگانی، ارزش تجارت خارجی و متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی استان

تغییرات (درصد)	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان
-۸/۲	۲۸۸	۳۱۴	تراز بازرگانی (میلیون دلار)
-۳۰/۹	۴۵۳۵	۶۵۷۲	میزان ترانزیت کالا از طریق حمل‌ونقل جاده‌ای (ترانزیت خارجی) (میلیون دلار)
۳۲/۴	۱۵۵	۱۱۷	ارزش واردات (میلیون دلار)
-۱۶/۶	۴۰	۴۸	حجم واردات (هزارتن)
۵۹	۳۸۷۵	۲۴۳۷	متوسط قیمت کالاهای وارداتی (دلار بر تن)
۲/۷	۴۴۳	۴۳۱	ارزش صادرات (میلیون دلار)
۴	۹۸۷	۹۴۹	حجم صادرات (هزارتن)
-۱/۱	۴۴۹	۴۵۴	متوسط قیمت کالاهای صادراتی (دلار بر تن)

منبع: اداره کل راه گمرکات استان / محاسبه کارشناسی

۱۰-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

در سال ۱۴۰۱ سهم ارزشی و حجمی تجارت خارجی استان کردستان کمتر از یک درصد از کل تجارت خارجی کشور بوده است. این در حالی است که استان کردستان در غرب ایران با دارا بودن مرز مشترک با کشور عراق، پتانسیل‌های قوی و بالقوه‌ای جهت توسعه بازرگانی، به‌خصوص در شهرهای مرزی را دارا است. صادرات مانند هر بازار دیگری یک طرف عرضه دارد و یک طرف تقاضا که در برنامه‌ریزی‌ها باید به هردوی آن‌ها توجه شود. طرف عرضه‌ی صادرات بسیار با اهمیت است چرا که ابتدا کالای باکیفیت و رقابت‌پذیر و قابل‌مبادله مازاد بر مصرف داخلی داشته باشیم تا بتوانیم نسبت به صادرات آن اقدام کنیم. در این راستا توسعه و گسترش امکانات و منابع در شهرستان‌های مرزی می‌تواند نقش اساسی در تقویت همکاری‌های بین مرزی با کشورهای همسایه داشته باشد و هم می‌تواند آهنگ توسعه ملی را تسریع کند. استان کردستان با برخورداری از موقعیت خاص استراتژیک و اقتصادی، این قابلیت را دارد که به یکی از قطب‌های مهم تجاری مبدل شود. لذا با توجه به شرایط خاص آن از لحاظ موقعیت جغرافیایی و حتی سیاسی به لحاظ واقع شدن در مجاورت با کشور عراق و لزوم توجه همه‌جانبه به مسائل مختلف آن و از جمله اهمیت توجه به رشد و توسعه این منطقه مهم و با توجه به آن هم‌اکنون در اقتصاد داخلی استان، زمینه فعالیت و سرمایه‌گذاری خصوصی اعم از داخلی و خارجی محدود می‌باشد، می‌تواند زمینه رشد و توسعه اقتصادی استان و حتی استان‌های مجاور را فراهم آورد. آنچه که ما در شرایط کنونی در حوزه تجارت خارجی با آن مواجهیم صادرات منابع اولیه و خام و کالاهای با ارزش‌افزوده پایین و واردات کالاهای اساسی، سرمایه‌ای و واسطه‌ای که این خود یک رابطه ناموزون و نامتعادل تجاری برای ما رقم زده است. این موضوع از مقایسه قیمت هر تن کالای صادراتی در مقایسه با قیمت هر تن کالای وارداتی به سادگی قابل اثبات است.

۱۰-۵-۱ چالش‌ها و مشکلات موجود

- ضعف دانش تجارت (داخلی و بین‌المللی)
 - تصمیم‌گیری و ابلاغ دستورالعمل‌های لحظه‌ای بدون در نظر گرفتن منافع بخش غیردولتی و فعالین اقتصادی
 - پایین بودن ظرفیت‌های تولید صادرات محور در سطح استان
 - عدم تفویض اختیار کامل به مدیران اجرایی استان در خصوص صدور مجوزها
 - بی‌ثباتی و نوسان قیمت‌های کلیدی و انتظارات تورمی بسیار بالا
 - پایین بودن هزینه فرصت بخش‌های نامولد در اقتصاد و به تبع آن بالا بودن هزینه فرصت بخش‌های مولد که این خود زمینه را برای رکود اقتصادی بیشتر فراهم می‌کند.
 - انجام مطالعات آمایش سرمایه‌گذاری در استان
- بیشترین مبادلات تجاری استان از طریق گمرک باشماق (زریوار) صورت می‌گیرد. شهرستان مریوان با داشتن گمرک رسمی باشماق (زریوار) همواره سهم بسیار عظیمی از مبادلات تجاری- بازرگانی به کشور عراق به‌ویژه اقلیم کردستان را داشته است. نبود زیرساخت در مسیرهای عبور وسایل نقلیه حامل مواد نفتی مشکلات زیست‌محیطی، تصادفات جاده‌ای و ترافیکی برای ساکنان این مسیرها به وجود آورده در حالی که متناسب با درآمد ایجاد شده، هزینه صرف بازسازی و توسعه جاده‌ای در این مسیرها نشده است. لذا پیشنهاد می‌گردد به طور ویژه بخشی از وجوه دریافت شده

بابت تردد خودروهای ترانزیتی در قالب ردیف بودجه‌ای جهت توسعه زیرساخت‌های این مناطق تخصیص داده شود. علیرغم اهتمام دولت در سال‌های اخیر در راستای رفع نواقص و بهبود اوضاع متأسفانه خیلی از مشکلات همچنان به قوت خود باقی مانده است که گزارشی از مشکلات موجود در پایانه مرزی به ویژه گمرک باشماق (زریوار) مریوان به شرح ذیل اعلام می‌گردد:

- در حال حاضر روزانه به‌طور میانگین حدوداً ۵۰۰ دستگاه کامیون و اتوبوس تحت رویه‌های صادرات، واردات، ترانزیت و مسافری در مرز رسمی باشماق (زریوار) تردد می‌نمایند که این حجم تردد با توجه به نبود زیرساخت‌های لازم و تجهیزات به روز منجر به ایجاد صف‌های طولانی می‌گردد که همین موضوع استفاده از ظرفیت و پتانسیل مرز رسمی را به حداقل می‌رساند.
- با عنایت به استقرار دروازه آشکارساز کامیونی (از اواخر سال ۹۱) به‌طور میانگین روزانه حدوداً یکصد کامیون و اتوبوس را در رویه‌های مختلف گمرکی مورد پرتونگاری قرار می‌دهد که در این راستا تمامی نفت‌کش‌ها و اتوبوس‌ها مورد پرتونگاری قرار گرفته و کانتینرها به دلیل محدودیت استفاده از دستگاه تنها به صورت رندومی یا در صورت مشکوک شدن عوامل گمرکی و مرزبانی مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. علی‌ایحال با عنایت به نظر کارشناسان؛ محل استقرار ایکس‌ری نامناسب بوده و بایستی جابجا گردد و همچنین تکنولوژی و ضریب حساسیت دستگاه مذکور پایین بوده و نیاز به نوسازی دارد. لذا تعداد زیادی وسائط نقلیه بدون کنترل تردد می‌نمایند و ایجاب می‌نمایند دستگاه ایکس‌ری جدید خریداری و جانمایی گردد.
- مسیرهای ورود و خروج در بخش تجاری و در طول مسیر سردرهای احداث شده توسط پایانه به‌وسیله بلوک‌های نیوجرسی از همدیگر مجزا گردیده ولی در میانه‌های محوطه مرزی خصوصاً در میدان مرکزی، لاین‌بندی مشخصی وجود ندارد و گاه‌ا‌گاه علی‌الخصوص در مواقع دیپ‌زنی باعث ترافیک و بی‌نظمی وسائط نقلیه می‌شود.
- اگر چه تلاش‌هایی در سطوح مختلف مسئولین امر به‌منظور تعامل و همکاری شایسته متقابل فی‌مابین دستگاه‌های مستقر در حوزه تجارت و مسافری در مرز رسمی باشماق (زریوار) اتفاق افتاده و لیکن در ملاقات‌های صورت گرفته، عدم هماهنگی فی‌مابین دستگاه‌ها (شرکت نفت، گمرک و مرزبانی) مشهود بوده و این امر مستلزم پیگیری می‌باشد.
- عدم استقرار کامل نمایندگان دستگاه‌های سامانه پنجره واحد تجارت فرامرزی (سازمان میراث فرهنگی، ارشاد اسلامی و مخابرات) در مرز همچنان وجود دارد.
- جاده منتهی به گمرک مرزی باشماق (زریوار) کم عرض بوده به طوری که تجمع خودروها در طول مسیر زیاد و این موضوع موجب ترافیک در محوطه مذکور گردیده است، همچنین جاده منتهی به درب‌های خروج نیاز مبرمی به بازسازی داشته که بعضاً کامیون‌های ترانزیتی دچار خسارت می‌گردند.
- نبود سایت آتش‌نشانی در مرز رسمی باشماق (زریوار) علی‌رغم حجم بالای فعالیت‌های تجاری در پخش فرآورده‌ها و مشتقات نفتی قابل اشتعال‌زایی بالا که بالقوه خطرآفرین می‌باشد.

- عدم کنترل تردد افراد توسط عوامل گمرک از قسمت درب ورودی موجب گردیده است که روزانه بالغ بر چند صد نفر بدون هیچ‌گونه نظم و سازماندهی به عناوین مختلف تحت عنوان کارگر، دلال ارز و ... وارد بازارچه می‌شوند و موجب اختلال در نظم صادرات و واردات می‌گردند.
- بر اساس آمار موجود به‌طور میانگین روزانه تعداد ۱۵ دستگاه اتوبوس مسافربری از اقصی نقاط کشور به مقصد اقلیم کردستان عراق تردد داشته و اغلب اتوبوس‌ها با تعبیه جاسازها اقدام به قاچاق سوخت و کالا می‌نمایند.
- عدم برق‌رسانی مطلوب که با قطعی مکرر مواجه بوده که همین امر موجب ایجاد بی‌نظمی و کندی روند تجارت می‌گردد.
- با وجود اینکه بخش‌هایی از حصار پیرامون مرز رسمی باشماق (زریوار) و داخل محوطه ترانشیپمنت^۱ اخیراً توسط فرمانداری شهرستان مرمت گردیده، ولی همچنان عدم تقبل مسئولیت پاک‌سازی و نظافت محیط مرز خصوصاً محوطه ترانشیپمنت از سوی یک ارگان متولی با توجه به بین‌المللی بودن این مرز و تردد اتباع خارجی چهره ناپسندی را ترسیم نموده است.
- کشوری هم چون ترکیه، کالا را از کشور ما تا عمق خاک عراق می‌برد ولی کالای ایرانی در مرز باشماق مریوان باید ترانشیپ (کالا از یک وسیله حمل‌ونقل تخلیه و در وسیله حمل‌ونقل دیگری بارگیری می‌شود) شود که این کار باعث افزایش هزینه و کاهش کیفیت و رغبت خریداران می‌شود.

۱۰-۵-۲- راهکارها و توصیه های سیاستی

- از جمله کاستی‌های اساسی در سطح گمرکات کردستان به ویژه در گمرک‌های مرزی استان کمبود شدید منابع انسانی و عدم تناسب تعداد نیروی انسانی با فراوانی فعالیت‌ها و مأموریت‌های تعیین شده است. به‌طوری که در حال حاضر از مجموع تعداد ۲۱۷ پست سازمانی ۵۵ پست آن خالی و بلا‌تصدی است. پیشنهاد می‌گردد به منظور ارائه خدمات شایسته و درخور به خدمت گیرندگان و تسهیل و تسریع همراه با دقت در فرآیندهای گمرکی، کمبود نیروی انسانی در گمرکات کردستان به نحو مقتضی جبران گردد.
- با توجه اینکه اکثر کارکنان گمرکات کردستان در گمرک و دفاتر تابعه مرزی محروم و کم برخوردار از امکانات رفاهی مشغول به خدمت‌رسانی هستند؛ بنابراین می‌طلبند تا به معیشت و رفاه آنان توجه مضاعف گردد. از همین رو و نظر به محدودیت‌های شهری مریوان به لحاظ ساخت‌وساز مسکونی و مضاف بر آن گرانی سرسام‌آور ملک در این شهرستان و به منظور ارتقاء روحیه، افزایش سطح رفاه و معیشت کارکنان شاغل گمرک در مبادی مرزی استان کردستان، جبران بخشی از هزینه‌های زندگی و ایجاد انگیزه برای تداوم حضور در شرایط سخت و کم برخوردار مرز، پیشنهاد می‌گردد فضایی مناسب از محدوده منطقه آزاد برای ایجاد شهرک مسکونی کارمندان گمرک لحاظ و مصوب گردد.
- در حال حاضر تنها یک دستگاه ایکس‌ری در پایانه مرزی باشماق مستقر است که سالیان متمادی مورد استفاده قرار گرفته و علاوه بر اینکه متناسب با فراوانی فعالیت‌های مرزی در رویه‌های مختلف تشریفات

^۱ . انتقال کالا از یک وسیله نقلیه به وسیله نقلیه دیگر

گمرکی نیست بلکه استفاده مداوم و مکرر و بیش از ظرفیت و توان استاندارد باعث کاهش کارایی و بالا رفتن هزینه تعمیر و نگهداری شده است؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد مقدمات تأمین و استقرار دستگاه دوم ایکس ری کامیونی پرسرعت در مرز باشماق که از مرزهای مهم ترانزیتی کشور محسوب می‌شود مصوب گردد.

- با توجه به اینکه مرز سیرانبد بانه در استان کردستان پس از رایزنی و تلاش‌های فراوان با طرف عراقی مجاز به تردد مسافر گردیده است و از همان ابتدای کار با استقبال چشمگیر مسافران مواجه شده و چشم‌انداز بسیار خوبی از این حیث برای آن متصور است؛ و نیز عنایت به عملیاتی شدن مناطق ویژه و آزاد شهرستان بانه در آینده، لذا می‌طلبید که جایگاه و ساختار سازمانی گمرک بانه به سطح مدیریت ارتقاء یابد تا بتوان به نسبت آن با جذب امکانات و منابع اقدام به استفاده از رویه‌های گمرکی مانند ورود موقت خودرو و همچنین خروج موقت خودرو و توسعه مسافری و کمک به درآمدزایی در حوزه گردشگری نمود.

به‌طور کلی پیشنهادهاتی که می‌تواند توانمندسازی تجاری را به همراه داشته باشد به شرح زیر است:

- ساده‌سازی رویه‌ها و فرآیندهای تجاری و حذف مراحل دست و پاگیر و زائد از مرحله دریافت کارت بازرگانی، ثبت سفارش تا ترخیص کالا
- کاهش زمان فرآیند امور مربوط به ترانزیت در گمرکات به منظور ایجاد زمینه‌های لازم برای بهره‌گیری از موقعیت استراتژیک کشور در عرصه مبادلات جهانی در زمینه ترانزیت
- کاهش طبقات تعرفه‌ای و اصلاح قوانین و مقررات و آیین‌نامه‌های مرتبط با حقوق و عوارض گمرکی و اصلاح مبانی اخذ عوارض و هزینه‌های گمرکی از روش ارزشی به غیرارزشی
- مکانیزه‌سازی رویه‌های گمرکی و تجهیز گمرکات به سیستم‌های روزآمد و تجهیز بنادر و گمرکات مرزی کشور به امکانات مناسب و بهره‌گیری از دستگاه‌های پیشرفته کنترلی
- توسعه و نوسازی زیرساخت‌ها و ناوگان حمل‌ونقل جاده‌ای، ریلی، هوایی و دریایی و تقویت اتصال خطوط حمل‌ونقلی
- حمایت از ایجاد و توسعه شرکت‌های لجستیکی در کشور و تشویق و ترغیب شرکت‌های حمل‌ونقل و خدمات لجستیکی بزرگ دنیا برای استقرار در مراکز لجستیکی کشور
- استفاده از استانداردهای بین‌المللی از طریق تقویت ارتباطات و همچنین کاربرد رویه‌های مشترک مرزی و فرامرزی و الزامات اسنادی متحدالشکل
- بهبود دسترسی به خدمات، بندری، گمرکی و مالی با ایجاد رقابت میان شرکت‌های ارائه‌کننده جهت ارائه خدمات ۲۴ ساعته و واگذاری هرچه بیشتر امور تخلیه، بارگیری، انبارداری به شرکت‌های خصوصی
- هماهنگی با شرکای تجاری ایران در زمینه استانداردسازی عملیات کنترل اسناد و مدیریت مرزی خصوصاً شناسایی و کاربرد فرآیندهای مورد عمل شرکا در بازارهای صادراتی کشور و شناسایی متقابل روش‌های ارزیابی انطباق

- تقویت مناسبات تجاری با کشورهای عضو اتحادیه اروپا، بریکس، آسه آن، اوراسیا و... به منظور تقویت همکاری سازمان‌های مرزی طرفین در جهت امکان پردازش رویه‌های کنترلی مربوط به ترخیص کالا قبل از ورود با ارائه اسناد الکترونیکی
- بهره‌گیری از ظرفیت ترتیبات تجاری دو و چندجانبه و عضویت در اتحادیه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی
- استقرار کامل پنجره واحد تجاری، به طوری که فعالان تجاری اطلاعات لازم را در قالب‌های استاندارد مرکز تسهیل و کسب‌وکار الکترونیک سازمان ملل متحد «UN/ CEFACCT» ارائه و تمام مجوزها و فرآیندهای قانونی مرتبط را در همان نقطه دریافت و انجام دهند.
- تقویت کادر گمرک‌های هم‌مرز با عراق به نیروهای فنی و متخصص
- ضرورت ایجاد شعبات ارزی و ریالی و تقویت باجه‌های بانکی و تبدیل آن‌ها به شعبه در نقاط دارای پتانسیل در گمرکات مرزی با عراق
- ضرورت وجود تعامل مستمر میان گمرک استان با گمرکات عراق در جهت تسهیل امور تجاری و ایجاد وحدت رویه
- برگزاری نشست مشترک سازمان بازرگانی استان با کشور عراق به منظور توسعه همکاری‌های تجاری
- هم‌افزایی کلیه دستگاه‌های اجرایی و دولتی جهت تجهیز و آماده‌سازی پایانه‌های صادراتی در مرزهای غربی کشور و تقویت امکانات گمرکات، سکویهای بارگیری، سردخانه‌ها و انبارها، نصب جرثقیل و باسکول و ارائه کمک‌های فنی و مهندسی به طرف‌های عراقی جهت تجهیز و افزایش امکانات مرزی مشابه
- افزایش اختیارات مدیران اجرایی استان در خصوص صدور مجوزها و پاسخ استعلامات مورد نیاز کسب‌وکار در حوزه تجارت خارجی
- پرهیز از تصمیمات لحظه‌ای در مسائل تجارت خارجی و اخذ نظر بخش غیردولتی قبل از هر گونه اقدام به استناد مفاد قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار
- استقرار اداره کل استاندارد در مرزها، به منظور جلوگیری از صادرات و واردات کالاهای نامرغوب در استان
- بخش‌هایی نامولد و مزاحم با ارزش افزوده پایین را کاملاً محدود کرد تا هزینه فرصت منابع برای سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های تولیدی کاهش یابد.

فصل یازدهم

بازار سرمایه استان

خلاصه فصل

اهمیت توسعه بخش مالی و در پی آن توسعه تأمین مالی کشور از آنجا نشأت می‌گیرد که بخش مالی کارآمد، نقش اساسی در تجهیز منابع برای سرمایه‌گذاری، تشویق برای ورود و تجهیز سرمایه خارجی و همچنین بهینه‌سازی سازوکار تخصیص منابع ایفا می‌کند و یک نظام مالی توسعه‌یافته در یک کشور، با تأمین مالی مناسب برای بخش حقیقی اقتصاد، فرصت‌های مناسبی را برای رشد و توسعه اقتصادی به وجود می‌آورد. ساختار سرمایه بنگاه‌های اقتصادی و چگونگی ترکیب تأمین مالی بین بازار بدهی و بازار سرمایه نیز از اهمیت زیادی برخوردار است. تصمیمات ساختار سرمایه از ریسک هزینه تأمین مالی و فراهم نمودن بازدهی متناسب با آن اثر می‌پذیرد. از این رو معرفی ابزارهای نوین مالی و استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه جهت تأمین مالی ضروری به نظر می‌رسد. بازار سرمایه به عنوان یکی از ارکان اقتصاد کشور نقش مهمی در جذب پس‌اندازها و منابع مالی کوچک مردم و تخصیص آن‌ها در جهت تأمین مالی طرح‌های بزرگ اقتصادی دارد. تردیدی نیست که رشد اقتصادی، توسعه رفاه و عدالت اجتماعی و گسترش سازوکارهای تأمین مالی در گرو رشد بازار سرمایه به تناسب سایر اجزای سیستم اقتصادی است. ورود شرکت‌ها به بورس ضمن کمک به رشد بازار سرمایه به تعالی و رشد آن‌ها در فضایی رقابتی و شفاف منجر شده و نام و اعتبار آن‌ها را در جامعه ترقی می‌بخشد. ابزارهای تأمین مالی از قبیل سهام، سهام ممتاز، اوراق قرضه و اوراق تبدیل‌پذیر، از ابزارهای بازار سرمایه‌ای جامع محسوب می‌شوند. از نهادهای عمده فعال در بازار سرمایه می‌توان به: بانک‌های سرمایه‌گذاری، کارگزاران، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های بیمه، صندوق‌های بازنشستگی و بورس‌های بین‌المللی که گاهی اوراق سهام شرکت‌های سایر کشورها را نیز پذیره‌نویسی می‌کنند، اشاره کرد.

۱۱-۱- مزایای پذیرش شرکتها در بازار سرمایه

بدون تردید پذیرش شرکتها در بورس اوراق بهادار، علاوه بر اینکه به گسترش بازار سرمایه و تقویت تأمین مالی شرکتها می‌انجامد، دارای مزایای متعددی برای ناشران متقاضی پذیرش، سهامداران آن و نیز کل اقتصاد و جامعه است که در زیر به برخی از آنها اشاره شده است:

مزایای مرتبط با کل اقتصاد	مزایای مرتبط با سهامداران	مزایای مرتبط با ناشر متقاضی
<ul style="list-style-type: none"> • تجهیز پس انداز مردم و منابع مالی کوچک مردم برای انجام طرح های بزرگ • رشد و توسعه اقتصادی • تخصیص بهینه سرمایه • افزایش ثروت و رفاه اقتصادی جامعه • کنترل حجم نقدینگی اقتصاد و آثار ضدتورمی • رشد تولید ناخالص ملی و افزایش اشتغال • گسترش عدالت اجتماعی از طریق فراهم نمودن توزیع عادلانه ثروت • مردم سالاری اقتصادی از طریق گسترش مالکیت و ایجاد احساس مشارکت عمومی • نظارت عمومی بر شرکتها • گسترش اقتصاد بازار محور • کمک به افزایش آهنگ رشد پس انداز و سرمایه‌گذاری 	<ul style="list-style-type: none"> • تعیین قیمت منصفانه دارایی‌ها • کسب بازده مناسب و پوشش نسبی در مقابل تورم • کاهش ریسک سرمایه‌گذاری به دلیل ارتقاء شفافیت • نقدشوندگی بالا به دلیل وجود بازار منسجم • معافیت های مالیاتی • انتخاب متنوع اوراق بهادار با ریسک و بازده متفاوت و توزیع انتقال ریسک • نظارت بر فعالیت شرکتها در قالب قواعد، روش ها و قوانین بازار سرمایه • پاسخگویی بیشتر مدیران شرکتها 	<ul style="list-style-type: none"> • سهولت تامین مالی شرکتها از طریق بورس • افزایش نقد شوندگی سهام و کاهش هزینه سرمایه • برخورداری از مشوق های دولت و بورس مانند معافیت مالیاتی • تعیین قیمت سهام و اوراق بهادار شرکت • سهولت در تغییر ترکیب سهامداران و انتقال پذیری مالکیت • افزایش اعتبار داخلی و بین المللی • آشنایی جامعه با واحدهای اقتصادی و ابزار بازاریابی محصولات شرکت • تسهیل وثیقه گذاری سهام توسط سهامداران • سهولت تامین مالی از سامانه بانکی در مقایسه با شرکت های غیربورسی • ارزیابی بهتر عملکرد شرکت • ارتقای سیستم اطلاعات حسابداری و کنترل های داخلی شرکت • امکان استفاده از مشارکت عمومی در توسعه شرکت • استفاده از معیاری مناسب برای مقایسه شرکت با سایر شرکتها در صنعت مشابه و نیز در مقایسه با وضعیت کل صنایع • بهبود ساختار مالی و اقتصادی شرکت در نتیجه رعایت الزامات پذیرش اوراق بهادار • ایجاد انگیزه در کارکنان از طریق طرح های واگذاری اوراق بهادار • بهبود سلامت شرکت با رعایت مقررات بورس و حسابرسی مستقل • افزایش قدرت چانه زنی شرکتها

نمودار ۱۱-۱- مزایای پذیرش شرکتها در بورس

۱۱-۲- تأمین مالی از طریق بازار سرمایه

بازار سهام و بدهی هر دو از جمله ارکان اصلی بازار سرمایه محسوب می‌شوند که می‌توانند به منظور تأمین مالی از آن‌ها استفاده شود. با این حال، مطالعات نشان می‌دهد بازارهای سهام عمدتاً برای فعالیت‌های نوآورانه، صنایع دانش‌بنیان و به طور کلی صنایع با دارایی‌های فیزیکی اندک گزینه ایده‌آل تأمین مالی محسوب می‌شوند. در مقابل، بازارهای بدهی برای تأمین مالی شرکت‌های بزرگ و با حجم دارایی‌های فیزیکی بالا مناسب‌ترین گزینه هستند. دلیل این تمایز امکان استفاده از دارایی‌های ملموس و فیزیکی به عنوان وثیقه است که در تأمین مالی چه از طریق بازار بدهی و چه از طریق نظام بانکی نقش مهمی دارد و از این جهت وجه مشترک بازار بدهی و نظام بانکی است.

جدول ۱۱-۱- ویژگی‌های بازار بدهی و بازار سهام

بازار بدهی	بازار سهام
غیرشفاف	شفاف
تضمین شده	بدون تضمین
با هدف سرمایه‌گذاری	با هدف مشارکت در ریسک
دوجانبه	بی نام
معاملات با میانگین بزرگ	معاملات با میانگین کوچک

منبع: مجموعه مقالات بانک تسویه حساب‌های بین‌المللی

۱۱-۲-۱- ابزارهای تأمین مالی مبتنی بر بدهی

گاهی اوقات بنگاه‌های اقتصادی تمایل دارند به جای به‌کارگیری منابع مالکان یا شرکای جدید از طریق استقراض، نیازهای مالی خود را مرتفع نمایند. در صورتی که بنگاه اقتصادی از اعتبار و اندازه مناسبی برخوردار باشد، می‌تواند به جای بهره‌مندی از واسطه‌های مالی نظیر بانک یا مؤسسات اعتباری با انتشار اوراق بدهی به طور مستقیم از بازار سرمایه، منابع مالی مورد نیاز خود را تجهیز نماید. تأمین مالی از طریق بدهی زمانی اتفاق می‌افتد که یک شرکت محصولاتی با درآمد ثابت مانند اوراق قرضه، یا سایر ابزار مبتنی بر بدهی را برای به دست آوردن سرمایه مورد نیاز به‌منظور رشد و گسترش عملیات خود به سرمایه‌گذاران بفروشد. هنگامی که یک شرکت اوراق قرضه صادر می‌کند، سرمایه‌گذارانی که اوراق قرضه را خریداری می‌کنند، وام‌دهندگانی هستند که در قالب شخصی یا نهادی شرکت را با بدهی تأمین مالی می‌کنند. مبلغ وام سرمایه‌گذاری شده که به عنوان اصل وام نامیده می‌شود، باید در یک تاریخ توافق شده در آینده پرداخت شود. اگر شرکت ورشکسته شود، وام‌دهندگان ادعای بالاتری نسبت به دارایی‌های نقدی نسبت به سهامداران دارند.

در حال حاضر انواع اوراق بدهی قابل انتشار به شرح زیر است:

❖ اوراق بهادار اسلامی یا همان صکوک

صکوک، اوراق بهادار اسلامی است که با درگیر کردن یک دارایی فیزیکی مشخص و عقد قراردادهایی مانند اجاره و مضاربه منطبق با شریعت اسلام انتشار پیدا می‌کند. انواع مختلف صکوک به شرح زیر است:

اجاره (مالکیت در دارایی‌های اجاره داده شده)؛ ۲. مرابحه؛ ۳. استصناع؛ ۴. اجاره (مالکیت دارایی‌هایی که در آینده ساخته می‌شود)؛ ۵. اجاره (مالکیت منافع دارایی‌های موجود)؛ ۶. اجاره (مالکیت منافع دارایی‌هایی که در آینده ساخته می‌شود)؛ ۷. سلم (سلف)؛ ۸. مضاربه؛ ۹. استصناع؛ ۱۰. مزارعه؛ ۱۱. مساقات؛ ۱۲. مرابحه؛ ۱۳. مشارکت؛ ۱۴. وکالت (عاملیت سرمایه‌گذاری).

❖ اوراق مشارکت

اوراق مشارکت، اوراق بهادار با نام یا بی‌نامی است که برای تأمین بخشی از منابع مالی موردنیاز طرح‌های عمرانی-انتفاعی دولت یا برای تأمین منابع مالی موردنیاز جهت ایجاد، تکمیل و توسعه طرح‌های سودآور تولیدی، ساختمانی و خدماتی واحدهای تولیدی منتشر می‌شود و به سرمایه‌گذارانی که قصد مشارکت در اجرای طرح‌های یاد شده را دارند، از طریق عرضه عمومی واگذار می‌شود.

❖ گواهی سپرده مدت‌دار ویژه سرمایه‌گذاری

سپرده‌ای است که بانک به منظور تجهیز منابع برای تأمین مالی طرح‌های مشخص سودآور تولیدی، ساختمانی و خدماتی و نیز توسعه و تکمیل طرح‌های سودآور موجود با سررسید مشخص افتتاح و در ازای افتتاح سپرده، گواهی سپرده مدت‌دار ویژه سرمایه‌گذاری صادر می‌کند.

❖ اوراق رهنی

اوراق بهادار به پشتوانه وام‌های رهنی، ابزار بدهی است که نشان‌دهنده حقوق دارنده اوراق بر وجوه دریافتی ناشر است. دریافتی‌های ناشر با خرید و جمع‌تسهیلات رهنی بانک‌های مختلف، شرکت‌های رهنی به وسیله ناشر شکل می‌گیرد.

❖ اوراق بهادار مبتنی بر دارایی

اوراق بهادار به پشتوانه دارایی‌ها، اوراق بهاداری هستند که به وسیله جریان‌های درآمدی تجمیعی از حساب‌های دریافتی با دارایی‌های مالی تأمین می‌شوند که به راحتی قابل تبدیل به وجوه نقد هستند.

۱۱-۲-۲- ابزارهای تأمین مالی مبتنی بر سرمایه

یکی از روش‌های تأمین مالی، تأمین مالی مبتنی بر سرمایه است. این روش مستلزم واگذاری قسمتی از سود پروژه در مقابل دریافت سرمایه می‌باشد. در واقع در این روش، با استفاده از آورده نقدی و غیرنقدی سهامداران و افزودن بر حجم حقوق صاحبان سهام در شرکت و یا پروژه، سرمایه موردنیاز تأمین می‌شود. آورده سهامداران در پیشبرد فعالیت‌های پروژه مصرف و سود حاصل از انجام پروژه مصرف و سود حاصل از انجام پروژه نیز تماماً و در آینده، بین سهامداران توزیع می‌گردد و از طریق انتشار سهام و افزایش سرمایه است.

➤ پذیرش و عرضه شرکت‌ها در بورس یا فرابورس

یکی از روش‌های تأمین مالی مبتنی بر سرمایه، اخذ پذیرش از شرکت بورس و یا فرابورس ایران، هم‌زمان با انجام افزایش سرمایه است. شرکت‌ها می‌توانند با ورود به بازار سرمایه و افزایش سرمایه خود، از منابع حاصل از پذیره‌نویسی سهام خود در بورس و یا فرابورس بهره‌مند شوند.

➤ تأسیس / تبدیل شرکت سهامی عام

فصل یازدهم: بازار سرمایه استان

شرکت‌های سهامی خاص می‌توانند با تبدیل شخصیت حقوقی خود به سهامی عام و افزایش سرمایه از طریق سلب حق تقدم از سهام‌داران فعلی، جریان‌های نقد مثبت را وارد شرکت کرده و از این طریق تأمین مالی شوند. همچنین می‌توان جهت تأمین مالی یک شرکت از همان ابتدای شروع فعالیت، آن را به صورت سهامی عام تأسیس کرد.

➤ افزایش سرمایه از منابع مختلف

یکی از روش‌های پیش روی شرکت‌ها استفاده از منابع داخلی آن‌هاست که از مسیر افزایش سرمایه میسر می‌شود و مالکان شرکت با جذب منابع مالی جدید و یا جلوگیری از خروج منابع فعلی، از مزایای حاصل از اجرای طرح‌های پربازده منتفع می‌شوند.

➤ صندوق‌های سرمایه‌گذاری

موضوع فعالیت در این گونه صندوق‌ها، جمع‌آوری وجوه از متقاضیان سرمایه‌گذاری و ساخت پروژه ساختمانی وفق مندرجات امیدنامه و با بهره‌گیری از وجوه یاد شده و سپس فروش واحدهای ساختمانی و در نهایت تقسیم عواید ناشی از این فعالیت اقتصادی بین سرمایه‌گذاران صندوق می‌باشد.

در ادامه فهرست شرکت‌های کارگزاری بورس در استان کردستان به شرح جدول ذیل بیان شده است:

جدول ۱۱-۲- فهرست شرکت‌های کارگزاری بورس در استان کردستان در سال ۱۴۰۰

وضعیت فعالیت	مجوز فعالیت		نام شرکت کارگزاری	نام شهرستان
	ندارد	دارد		
فعال		✓	اردیبهشت ایرانیان	سنندج
فعال		✓	آگاه	سنندج
فعال		✓	بانک توسعه صادرات	سنندج
فعال		✓	حافظ	سنندج
فعال		✓	مفید	سنندج
فعال		✓	فارابی	سنندج
فعال		✓	مبین سرمایه	سنندج
فعال		✓	بانک خاورمیانه	سنندج
فعال		✓	آتیه	سنندج
فعال		✓	بانک صنعت و معدن	مریوان
فعال		✓	آگاه	مریوان
فعال		✓	آگاه	سقز
فعال		✓	فارابی	سقز
فعال		✓	سهام آشنا	بانه
فعال		✓	نماد شاهدان	قروه

منبع: تالار بورس منطقه‌ای کرمانشاه

۱۱-۳- جمع‌بندی

دستیابی به رشد اقتصادی، توسعه پایدار و تخصیص بهینه منابع مستلزم وجود یک سیستم مالی کارا می‌باشد که بتواند با کمترین هزینه، بهینه‌ترین تخصیص منابع را صورت دهد. در صورت بهره‌مندی از نظام تأمین مالی کارا و دارای ماهیت غیرتورمی، می‌توان منابع مالی را در راستای حمایت از تولید داخلی و توسعه سرمایه‌گذاری بکار گرفت. این امر بدون حمایت بازارهای مالی و بخصوص بازار سرمایه امکان‌پذیر نبوده، از این رو اهمیت و ضرورت وجود بازار سرمایه، نیاز فرآیند تولید به سرمایه است. در صورتی که دولت و مدیران بازار سرمایه بتوانند برخی موانع و مشکلات از جمله عدم توان حضور شرکت‌های خرد جهت تأمین مالی در بازار سرمایه، تضمین‌ها و وثیقه‌های سنگین موردنیاز برای انتشار صکوک را از طریق راهکارهای اصولی حل کنند، تأمین مالی از این بخش بسیار کارآتر از قبل صورت خواهد گرفت و هزینه تأمین مالی را نسبت به استقراض یا وام از بانک‌ها برای شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی کاهش خواهد داد و همچنین سرمایه‌های مردمی در جهت رشد اقتصادی کشور هدایت شده و در بازارهایی چون ارز و طلا دچار نوسان نخواهد شد. به‌رغم سیاست‌های پولی و مالی اقتصادی که تاکنون اجرایی شده و در تناقض با یکی از بزرگ‌ترین مشکلات اقتصادی کشور؛ یعنی عدم کنترل یا کاهش با ثبات تورم بوده است، دولت می‌تواند با پیاده‌سازی این طرح و انتشار اوراق توسط شرکت‌های خصوصی که به‌نوعی سیاست پولی انقباضی محسوب می‌شود، به‌صورت غیرمستقیم و بدون اجرای سیاست‌هایی مانند افزایش نرخ سود بانکی که خود لطمه‌ای بزرگ به تولید و صنایع داخلی می‌زند، رونق را در بخش‌های مختلف اقتصادی افزایش داده و گامی مهم را در راستای کاهش باثبات تورم نیز برمی‌دارد. با توجه به افزایش روزافزون سرمایه‌گذاری در بورس و اقبال گسترده آن، تقاضا برای ورود به این بازار زیاد شده است. همچنین با توجه به پتانسیل بسیار بالای شهرهای صنعتی و تأثیر قابل توجه آن‌ها بر بازار سرمایه ایران لازم است تا شرایط محیطی و اقتصادی آن‌ها را برای سرمایه‌گذاری هوشمندانه در نظر گرفت.

هم‌اکنون شرکت‌های زیادی در بورس تهران فعالیت می‌نمایند که شرکت‌های سیمان کردستان (سکرد) و شرکت سرمایه‌گذاری سهام عدالت کردستان (وسکرد) تنها شرکت‌های استان کردستان در بورس اوراق بهادار می‌باشند. مسلماً افزایش تعداد شرکت‌های موجود استان کردستان در بازار سرمایه می‌تواند با تأمین مالی این شرکت‌ها علاوه بر توسعه خود شرکت و بازار، رشد سرمایه‌گذاری و اشتغال استان را تسریع نموده و باعث انسجام و مشارکت ملی در سرمایه‌گذاری‌های کلان کشور گردد.

با توجه به اهمیت رفع موانع سرمایه‌گذاری در استان و نقشی که ایجاد تالار بورسی می‌تواند در جذب سرمایه‌گذاری ایفا کند، مسئولان استانی در جلسات شورای هماهنگی مدیران استانی در سال ۱۳۹۸ بر تأسیس تالار منطقه‌ای تأکید خاصی داشتند که با پیگیری‌های صورت‌گرفته، در پایان سال ۱۳۹۸ مجوز تأسیس آن اخذ شد و به دنبال آن ضمن تأکید استاندار محترم بر لزوم تعیین هرچه سریع‌تر ساختمان مناسب و ایجاد بسترسازی‌های لازم، قدم‌های خوبی در این زمینه برداشته شده است و امید است که به زودی شاهد افتتاح تالار بورس در استان کردستان نیز باشیم.

فصل دوازدهم

صنعت بیمه استان

خلاصه فصل

می‌توان گفت سرمایه‌گذاری مهم‌ترین دلیل رشد اقتصادی و امنیت اقتصادی مهم‌ترین دلیل رشد سرمایه‌گذاری است. تحقیقات علمی حاکی از این است که کشورهایی با سیستم مالی بهتر و پیشرفته‌تر رشد اقتصادی سریع و پایدارتری در بلندمدت دارند. به همین دلیل بیمه به‌عنوان ابزاری مهم در بازارهای مالی برای رشد اقتصادی دارای اهمیت به‌سزایی است، هرچه صنعت بیمه قوی‌تر و دارای تنوع بیشتری باشد ریسک سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد. صنعت بیمه علاوه بر اینکه شرایط امنی را برای سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی ایجاد می‌کند از بعدی دیگر از طریق جذب پس‌اندازهای خود افراد جامعه نیز می‌تواند باعث تجهیز منابع برای شرکت‌ها و فعالین اقتصادی گردد. هرچه صنعت بیمه کشور بیشتر رشد کند باعث به‌وجود آمدن یک منبع مالی بهتر برای کشور خواهد شد. صنعت بیمه به‌عنوان یکی از بخش‌های خدماتی دارای نقش جبران‌کننده و حمایتی در اقتصاد هر کشوری است. موفقیت این صنعت انگیزه و محرکی برای دیگر صنایع است و موجب افزایش کارایی شرکت‌ها می‌شود. برای صنعت بیمه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای مالی کشور نقش‌های مختلفی را می‌توان متصور بود. اولین و مهم‌ترین نقش این صنعت، کاهش ریسک است که معمولاً به‌عنوان یک پشتیبان برای کاهش ریسک سرمایه‌گذاری به کار می‌رود. پیشرفت بیمه می‌تواند منجر به حفظ ثروت و تشکیل پس‌اندازهای بزرگ شود و در ارتباطی متقابل با رشد و توسعه اقتصادی، باعث افزایش مبادلات و توسعه سرمایه‌گذاری‌ها گردد. در واقع صنعت بیمه، با توجه به نقش آن به‌عنوان یک نهاد سرمایه‌گذار و تعهدش در جبران خسارت، می‌تواند بر فعالیت‌های اقتصاد کلان و نیز در رشد اقتصادی، تأثیر به‌سزایی داشته باشد. صنعت بیمه یکی از نهادهای اقتصادی است که از طریق کاهش ریسک می‌تواند موجبات امنیت و آرامش را در اقتصاد فراهم آورد؛ به عبارت دیگر، تأمین امنیت، توسعه آرامش و ایجاد اطمینان برای آحاد مردم می‌تواند هدف اصلی و نهایی صنعت بیمه تلقی گردد. این مهم به واسطه انجام فعالیت‌های شرکت‌های بیمه تحقق می‌یابد. لذا در این گزارش شاخص‌های بیمه‌ای شرکت‌های بیمه استان در سال ۱۴۰۱ و مقایسه آن با سال ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار می‌گیرد. با بررسی عملکرد شرکت‌های بیمه استان کردستان در سال ۱۴۰۱ مشاهده می‌شود ارزش کل بیمه‌نامه‌های صادر شده شرکت‌های بیمه استان ۱۵۷۰۸/۴ میلیارد ریال بوده است. همچنین در این بازه زمانی ارزش کل خسارت پرداختی نیز در مدت یاد شده ۹۰۹۳/۲ میلیارد ریال بوده است. قابل ذکر است که میزان ضریب نفوذ بیمه در استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۱/۷ بوده است.

۱۲-۱- سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری استان

قبل از هر چیز توجه به بازارهای مالی در جهت درک نقش مهم این بخش و مؤلفه‌های آن در توسعه اقتصادی بسیار مهم است. بازارهای مالی دارای نقش کلیدی در تجهیز و هدایت وجوه موجود در اقتصاد به سمت بخش‌های تولیدی و صنعتی و به تبع آن بهبود رشد اقتصادی هستند. تا حدی که به عقیده برخی اقتصاددانان گسترش بازارهای مالی موتور محرک رشد اقتصادی کشورها می‌باشد. بیمه به‌عنوان یک ابزار مالی نقش مهمی در اقتصاد داشته و هرچه سهم صنعت بیمه در تولید ناخالص داخلی و ضریب نفوذ آن بیشتر باشد اقتصاد آن کشور بیشتر رشد خواهد کرد. نقش اصلی بیمه کاهش ریسک است هرچه احتمال ریسک بالاتر باشد احتمال اینکه کسب‌وکار در آن زمینه سرمایه‌گذاری کند کمتر است. بیمه از یک سو به‌عنوان یکی از ابزارهای تأمین امنیت و آرامش خاطر و از سوی دیگر باعث رشد سرمایه‌گذاری و رونق اقتصادی می‌گردد. صنعت بیمه ایران در معیار مدرن و کلاسیک آن نوپا محسوب می‌شود. با این حال در هر اقتصادی صنعت بیمه به‌عنوان یکی از بخش‌های پیشرو مهم در بازار سرمایه به حساب می‌آید بنابراین برای نائل شدن به این امر در هر اقتصادی شرکت‌های بیمه نیز مانند هر شرکت دیگری باید عملکرد قوی و موفقیت‌آمیز در انجام رسالت اهداف و استراتژی‌های خود داشته باشند. سازمان‌های بیمه‌ای برای بقا و نیل به اهداف خود باید از تغییرات محیطی آگاه شوند و هماهنگی‌های لازم را به عمل آورند. صنعت بیمه بیش از هر صنعت دیگری ممکن است از طریق ارتباط دادن ارزیابی عملکرد با نتایج و برون دادها سود و منفعت کسب کند، زیرا بنیاد صنعت بیمه بر این اساس است که فاصله زمانی میان اخذ تصمیمات عادی و نتایج مورد نظر طولانی و دارای فزونی تأخیر است. در سال‌های اخیر صنعت بیمه با مشکلات زیادی مواجه شد که با اصلاح قوانین بیمه و اجرای درست نظارت بر عملکرد شرکت‌های بیمه توسط دولت، به هدف خود که همانا دفاع از حقوق مردم است، نزدیک‌تر شده تا مردم از مواهب بیمه بهره‌مند شوند. در این سال‌ها ضمن توجه به امر نظارت بر صنعت بیمه در سه بخش اصلی نظارت مالی، نظارت فنی و نظارت بر صلاحیت‌های حرفه‌ای شبکه فروش، توجه ویژه‌ای به احقاق حقوق بیمه‌گذاران و پیش‌بینی مقررات و ضوابط لازم جهت تقویت ضمانت اجرایی ابزارهای نظارتی بیمه مرکزی شده است. همچنین دولت تنظیم، تعمیم و هدایت امر بیمه در ایران و حمایت از بیمه‌گذاران و بیمه‌شدگان و صاحبان حقوق آن‌ها و حفظ سلامت بازار بیمه و جلوگیری از رقابت‌های ناسالم به عنوان نهاد حاکمیتی ناظر بر صنعت بیمه را همواره در دستور کار خود قرار داده است. تحولات بیمه در سطح استان طی سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ عبارت‌اند از: الف) افزایش ضریب نفوذ بیمه‌ای در بخش بیمه‌های زندگی، فروش انواع بیمه عمر که این مورد یکی از شاخص‌های امید به زندگی نیز می‌باشد، ب) کاهش زمان میانگین پرداخت خسارت از یک ماه به پانزده روز در بیمه‌های درمان، ج) استقرار و اجرای سامانه سدا (سیستم درمان الکترونیکی) در بیمه درمان که منجر به سرعت در ارائه خدمات، عدم دریافت معرفی‌نامه از شعبه و شفافیت در هزینه‌ها می‌شود، د) دریافت حق بیمه از بیمه‌گذاران به صورت آنلاین (اینترنتی، موبایلی، POS، ATM) و متمرکز، همچنین پرداخت خسارت‌ها و حذف فیزیکی چک‌ها که منجر به رضایتمندی و کاهش مسائل و مشکلات مالی گردیده است، ه) دسترسی آسان عموم مراجعین به سایت بیمه و دریافت خدمات الکترونیکی در زمینه‌های صدور بیمه‌نامه، پرداخت اقساط بیمه‌نامه‌ها، اطلاع از وضعیت بیمه‌نامه‌ها و مراجع درمانی طرف قرارداد در سراسر کشور، و) تأسیس سندیکای

بیمه‌گران در سال ۱۳۹۹ به منظور اقدامات هماهنگ شده در صنعت بیمه از جمله اقدامات: پیگیری یکسان‌سازی تعرفه‌های درمان، ایجاد پیش‌نویس کروکی حداکثر تا سقف تعهدات قانونی مالی بیمه‌نامه شخص ثالث.

۱۲-۲- بازارهای مالی و صنعت بیمه

طبق نظریه‌های اقتصاد کلان انباشت سرمایه فیزیکی یکی از شروط لازم برای رشد اقتصادی به حساب می‌آید. به عبارتی به کارگیری مطلوب نیروی کار در فرآیند تولید تا حد زیادی به میزان سرمایه موجود بستگی دارد و انباشت سرمایه در تعیین میزان افزایش ستانده کل و ستانده سرانه نیروی کار نقش اساسی ایفا می‌نماید. همراه با گسترش زمینه‌های افزایش بهره‌وری و تولید در اقتصاد میزان پیشرفت جامعه با میزان سرمایه‌گذاری انجام شده در آن رابطه همسو دارد. بسیاری از مطالعات اقتصادی تأیید می‌کنند که در صورت فقدان سرمایه کافی، رشد اقتصادی با مشکل جدی مواجه می‌شود. بسیاری از کشورهای در حال توسعه نیز با مشکل اساسی کمبود سرمایه روبرو هستند. از آنجا که انباشت سرمایه یکی از مهم‌ترین منابع رشد مداوم اقتصادی یک کشور به شمار می‌رود، از طریق بازارهای مالی می‌توان فرآیند تشکیل سرمایه را تسریع نمود.

بازارهای مالی به سبب نقش اساسی در گردآوری منابع از طریق پس‌اندازهای کوچک و بزرگ موجود در اقتصاد، بهینه‌سازی گردش منابع مالی و هدایت آن‌ها به سوی مصارف و نیازهای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اقتصادی مورد توجه قرار می‌گیرند. اثرات مثبت بازار اوراق بهادار بر توسعه اقتصادی از جمله افزایش انگیزه سرمایه‌گذاری از طریق کاهش ریسک و تسهیل ریسک نقدینگی آن‌قدر زیاد و حساس است که برخی از اقتصاددانان بر این باورند که تفاوت اقتصادهای توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته نه در تکنولوژی پیشرفته بلکه در وجود بازارهای مالی یکپارچه، فعال و گسترده است. مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد سطح توسعه بازارهای مالی و تأثیری که آن‌ها بر تأمین مالی شرکت‌ها دارند در نهایت تأثیر شگرفی بر رشد اقتصادی به جای می‌گذارد.

مطالعات انجام گرفته اهمیت رابطه رشد مالی در نتیجه افزایش سهم بخش بیمه در بخش مالی در اغلب کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه را نشان می‌دهد. نکته‌ای که در زمینه نقش صنعت بیمه در تجهیز منابع پس‌اندازی به‌عنوان یک نهاد مالی لازم است مورد توجه قرار گیرد آن است که در کشورهای در حال توسعه با سطح درآمد پایین و به ویژه در شرایط سخت اقتصادی و تورمی شدید که قدرت پس‌اندازی و منابع سایر ابزارها و نهادهای مالی به شدت کاهش می‌یابد، پس‌انداز حاصل از فعالیت‌های بیمه‌ای خود به تنهایی راهی برای پس‌انداز و صرفه‌جویی مالی مردم و بنگاه‌های اقتصادی است. بیمه به‌عنوان ابزاری مالی از طریق اندازه‌گیری ریسک‌های موجود و قیمت‌گذاری آن‌ها موجب ایجاد اطلاعاتی بسیار مهم برای جهت‌دهی رفتار اقتصادی بازیگران اقتصادی می‌شود. این جهت‌دهی در راستای کاهش دادن ریسک و هم‌زمان افزایش اعتماد به برنامه‌ها و رفتارهای طولانی مدت‌تر اقتصادی برای دستیابی به اهداف اقتصادی می‌شود. افراد جامعه‌ای را در نظر بگیرید که بجای اهداف کوچک با سود کمتر در مدت زمان کمتر به فکر اهداف بزرگ‌تر با سود اقتصادی بیشتر در مدت زمان طولانی‌تری باشند، آرمان و مسئولیت صنعت بیمه در راه خدمت به این چشم‌انداز می‌باشد. مؤسسات بیمه از جمله نهادهای مالی هستند که در کنار تأمین امنیت اقتصادی سرمایه، در ایجاد منابع مالی در فواصل زمانی دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت‌ها، به‌خصوص در

بیمه‌های بلندمدت می‌توانند موجب تحرک و پویایی بازارهای مالی شوند و با انباشت سرمایه زمینه‌های لازم را برای رشد اقتصادی فراهم کنند.

۱۲-۳- بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

صنعت بیمه به‌عنوان یک بخش خدماتی دارای نقش جبران‌کننده و حمایتی در اقتصاد هر کشور است. موفقیت این صنعت، انگیزه و محرکی برای دیگر صنایع است و موجب افزایش کارایی شرکت‌ها می‌شود و در واقع می‌توان مدعی بود که در سایه رقابت‌ها و تغییرات شدید در عرصه اقتصاد، حضور صنایع حمایتی کارا در آن عرصه یکی از مهم‌ترین مزایای رقابتی کشورها به‌شمار می‌آید. صنعت بیمه کشور برای مقابله با محدودیت‌های ناشی از تحریم، اتخاذ تدابیری توانست تا حد زیادی پیامدهای منفی آن را مدیریت کند و از اینکه اقتصاد کشور بخصوص بخش تجارت خارجی، بدون پوشش بیمه‌ای بماند و دچار بی‌ثباتی شود ممانعت به عمل آورده است. منظور از حق بیمه تولیدی، بیمه‌نامه‌هایی است که توسط شرکت‌های بیمه صادر شده است. همچنین خسارت‌هایی که در دوره مورد بررسی توسط شرکت‌های بیمه پرداخت شده، خسارت پرداختی نامیده می‌شود. بر اساس آخرین آمارهای جمع‌آوری شده از شرکت‌های بیمه استان و ارقام درج شده در جدول (۱-۱۲)، کل حق بیمه دریافتی ۱۵۷۰۸/۴ میلیارد ریال بوده و نسبت به سال قبل ۶۱/۹۹ درصد افزایش داشته است. این افزایش حاصل از گسترش فعالیت نمایندگی‌ها و افزایش بهره‌وری آن‌ها می‌باشد. در مقابل میزان کل خسارت شرکت‌های بیمه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ بالغ بر ۹۰۹۳/۲ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال گذشته از ۲۶/۶۲- درصد رشد برخوردار بوده است. همچنین شاخص ضریب خسارت صنعت بیمه استان در سال ۱۴۰۱ معادل منفی ۵۵/۸۸ درصد بوده که حکایت از آن دارد که صنعت بیمه استان نسبت به حق بیمه دریافتی خود خسارت بسیار کمتری را پرداخت کرده است. این امر نشان‌دهنده سوددهی صنعت بیمه در سال گذشته می‌باشد. از جمله دلایل این امر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تعیین و اعمال نرخ عادلانه در فروش بیمه‌نامه به مشتریان پریسک و کم‌ریسک که باعث می‌شود مشتریان پریسک اقدام به خرید بیمه‌نامه نمایند و مشتریان کم‌ریسک به خاطر نرخ عادلانه علاقه‌مند به خرید بیمه‌نامه شوند، امری که باعث متعادل‌تر شدن ریسک‌های پذیرفته شده می‌شود و موجب سوددهی شرکت بیمه می‌شود.
- نرخ‌گذاری درست که باعث تناسب حق بیمه محاسبه شده با ریسک بیمه‌ای می‌گردد و در نتیجه باعث افزایش درآمد شرکت‌های بیمه می‌شود.
- تشخیص و تفکیک ریسک‌های ضعیف و شدید که منجر به عدم پذیرش ریسک‌های نامطلوب گردیده و زمینه کاهش شدید ضریب خسارت را فراهم می‌آورد.

جدول ۱-۱۲- شاخص‌های کلان صنعت بیمه استان طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ (میلیارد ریال/درصد)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
حق بیمه تولیدی	۹۶۹۷	۱۵۷۰۸/۴	۶۱/۹۹
سهم استان از حق بیمه تولیدی	۰/۸۴	۰/۸۹	۵/۹۵
خسارت پرداختی	۱۲۳۹۲/۳	۹۰۹۳/۲	-26/62
سهم استان از خسارت پرداختی	۰/۸۸	۰/۹۰	۲/۲۷
حق بیمه سرانه (میلیون ریال)	۵/۷	۹/۳	۶۳/۱۶

فصل دوازدهم: صنعت بیمه استان

۱/۷	۱/۷۴	ضریب نفوذ بیمه
-----	------	----------------

منبع: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور

۱۲-۴- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی شرکت‌های بیمه

۱۲-۴-۱- میزان حق بیمه به تفکیک شرکت بیمه

سهم حق بیمه دریافتی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان برای سال ۱۴۰۱ در جدول ۱۲-۲ آمده است. همان‌طور که مشخص است سهم حق بیمه دریافتی در بیمه ایران، پاسارگاد و دانا نسبت به سایر شرکت‌های بیمه استان بیشتر است. کمترین حق بیمه تولیدی در سال مزبور نیز مربوط به بیمه‌های حکمت صبا، ما، تعاون و تجارت نو است.

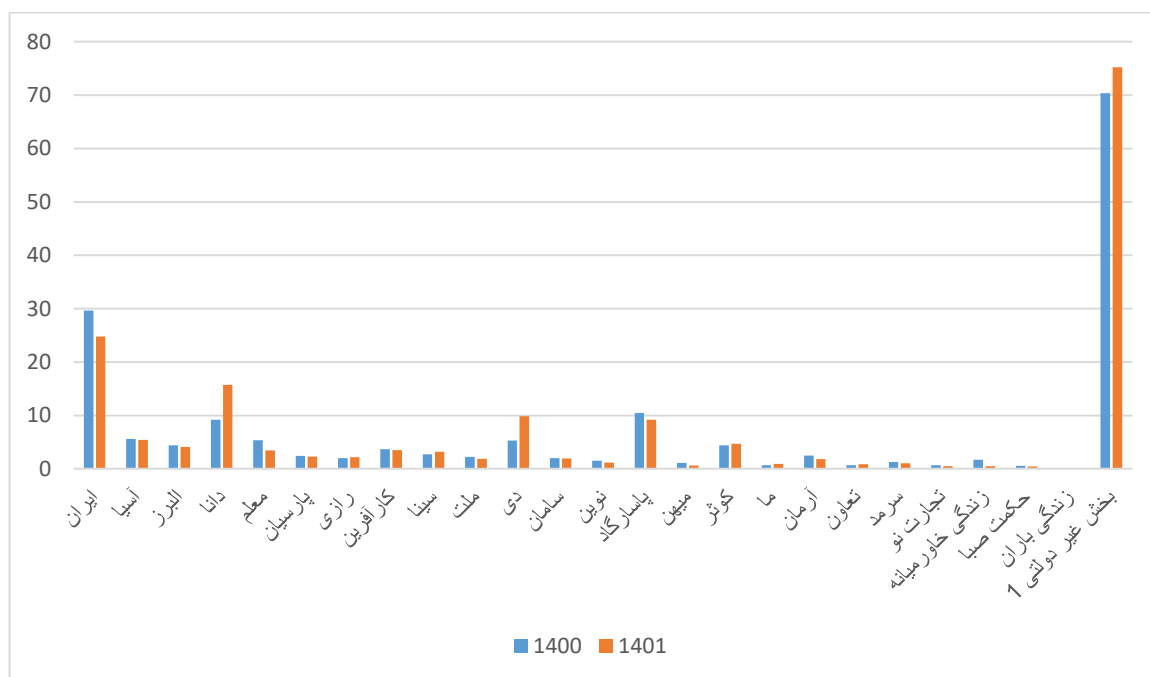
جدول ۱۲-۲- سهم حق بیمه دریافتی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان کردستان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیون ریال)

درصد تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	
-۱۶/۴	۲۴/۷۶	۲۹/۶۲	ایران
-۳/۰	۵/۴۴	۵/۶۱	آسیا
۱۰/۹	۴/۰۹	۴/۴۲	البرز
۷۰/۶	۱۵/۷۱	۹/۲۱	دانا
-۳۵/۶	۳/۴۶	۵/۳۷	معلم
-۵/۴	۲/۲۸	۲/۴۱	پارسیان
۶/۴	۲/۱۵	۲/۰۲	رازی
-۵/۴	۳/۴۸	۳/۶۸	کارآفرین
۱۷/۰	۳/۱۷	۲/۷۱	سینا
-۱۰/۸	۱/۸۹	۲/۲۲	ملت
۸۶/۶	۹/۸۵	۵/۲۸	دی
-۳/۵	۱/۹۲	۱/۹۹	سامان
-۲۲/۱	۱/۱۶	۱/۴۹	نوبین
-۱۱/۹	۹/۲۲	۱۰/۴۷	پاسارگاد
-۴۳/۶	۰/۶۲	۱/۱۰	میهن
۷/۸	۴/۷۲	۴/۳۸	کوثر
۳۲/۸	۰/۸۹	۰/۶۷	ما
-۲۵/۵	۱/۸۴	۲/۴۷	آرمان
۲۱/۷	۰/۸۴	۰/۶۹	تعاون
۱۸/۱	۱/۰۵	۱/۲۷	سرمد
-۲۴/۶	۰/۵۲	۰/۶۹	تجارت نو
-۷۲/۰	۰/۴۷	۱/۶۸	زندگی خاورمیانه
-۱۶/۴	۰/۴۶	۰/۵۵	حکمت صبا
۰/۰۲	۰/۰۲	۰	زندگی باران
۰/۰	۱۰۰	۱۰۰	بازار بیمه

فصل دوازدهم: صنعت بیمه استان

۶/۹	۷۵/۲۴	۷۰/۳۸	بخش غیردولتی ۱
-----	-------	-------	----------------

منبع: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور

منبع: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور

نمودار ۱۲-۱- سهم حق بیمه دریافتی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان کردستان در سال ۱۴۰۱

۱۲-۴-۲- میزان خسارت پرداختی به تفکیک شرکت بیمه

سهم خسارت پرداختی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان برای سال ۱۴۰۱ در جدول ۱۲-۳ آمده است. همان‌طور که مشخص است سهم خسارت پرداختی در بیمه ایران، دانا و دی نسبت به سایر شرکت‌های بیمه استان بیشتر است. کمترین سهم خسارت پرداختی در سال مزبور نیز مربوط به بیمه‌های زندگی باران، حکمت صبا و تجارت نو است.

جدول ۱۲-۳- سهم خسارت پرداختی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان کردستان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیون ریال)

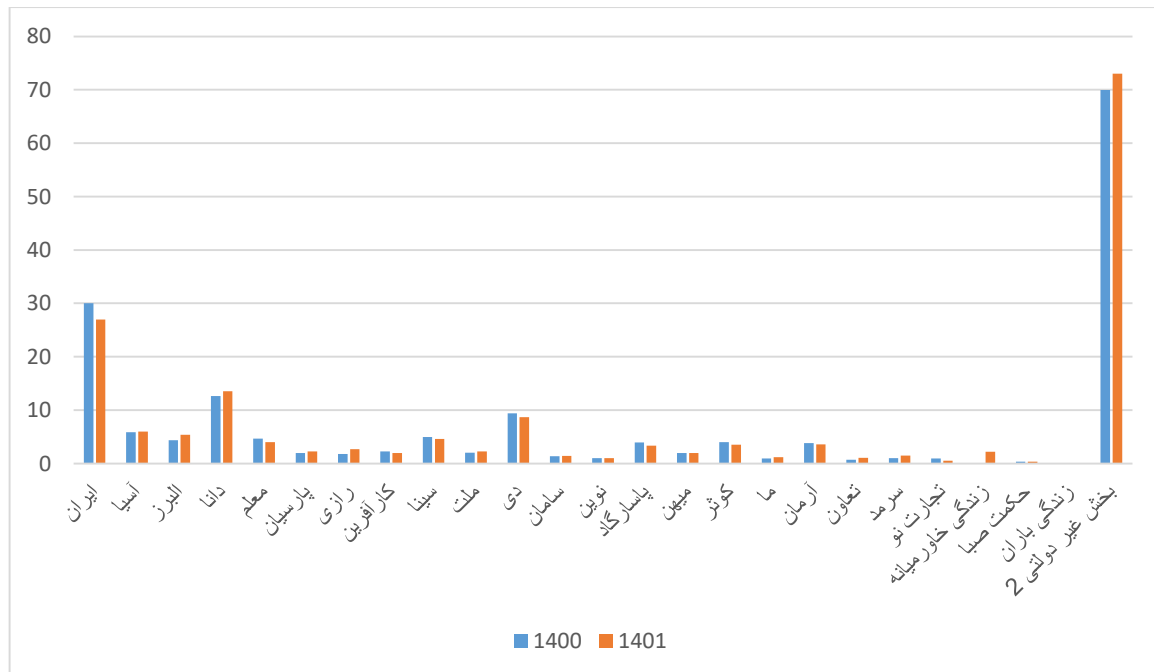
عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
ایران	۳۰/۰۲	۲۶/۹۵	-۱۰/۲٪
آسیا	۵/۸۷	۵/۹۸	۱/۹٪
البرز	۴/۳۵	۵/۳۷	۲۳/۴٪
دانا	۱۲/۶۶	۱۳/۵۱	۶/۷٪
معلم	۴/۶۵	۴/۰۰	-۱۴٪
پارسیان	۱/۹۶	۲/۲۸	۱۶/۳٪
رازی	۱/۷۹	۲/۶۷	۴۹/۳٪
کارآفرین	۲/۲۸	۱/۹۸	-۱۳/۲٪
سینا	۴/۹۶	۴/۶۱	-۷/۱٪

۱ مجموع حق بیمه شرکت‌های بیمه خصوصی و بخشی از بیمه‌های دولتی که با بخش خصوصی قرارداد دارند.

فصل دوازدهم: صنعت بیمه استان

۱۲/۳٪	۲/۲۸	۲/۰۳	ملت
-۷/۷٪	۸/۶۹	۹/۴۲	دی
۵/۲٪	۱/۴۱	۱/۳۴	سامان
۳/۱٪	۱/۰۱	۰/۹۸	نوبین
-۱۴/۷٪	۳/۳۷	۳/۹۵	پاسارگاد
۲/۱٪	۱/۹۹	۱/۹۵	میهن
-۱۲/۹٪	۳/۵۰	۴/۰۲	کوثر
۲۳/۲٪	۱/۱۷	۰/۹۵	ما
-۷٪	۳/۵۷	۳/۸۴	آرمان
۵۴/۳٪	۱/۰۸	۰/۷۰	تعاون
۵۱٪	۱/۵۱	۱/۰۰	سرمد
-۴۲/۶٪	۰/۵۳	۰/۹۴	تجارت نو
۲۲۰۰٪	۲/۲۱	۰/۰۱	زندگی خاورمیانه
-۲/۹٪	۰/۳۴	۰/۳۵	حکمت صبا
+۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰	زندگی باران
۰٪	۱۰۰	۱۰۰	بازار بیمه
۴/۴٪	۷۳/۰۵	۶۹/۹۸	بخش غیردولتی ۲

منبع: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور

منبع: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور

نمودار ۱۲-۲- سهم خسارت پرداختی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان کردستان در سال ۱۴۰۱

۲ مجموع خسارت شرکت‌های بیمه خصوصی و بخشی از بیمه‌های دولتی که با بخش خصوصی قرارداد دارند.

پراکندگی مراکز فروش بیمه در استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ در جدول ۱۲-۴ آورده شده است. در سال ۱۴۰۱ استان کردستان با ۴۳ نقطه شهری دارای ۲۷ شعبه می‌باشد. تعداد نمایندگی شرکت‌های بیمه استان نیز در سال مزبور با رشد ۷/۴ درصد نسبت به سال قبل به ۱۷۰۴ نمایندگی رسیده است. تعداد کارگزاران رسمی بیمه در این سال برابر ۹ و متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری ۴۰ مرکز بوده که نسبت به سال قبل به ترتیب ۲۸/۶ درصد و ۲/۶ درصد افزایش یافته‌اند. در ادامه تعاریف شعب، نمایندگی و کارگزاری بیمه توضیح داده شده است:

شعبه بیمه

شعبه بیمه در واقع واحد دیگری از شرکت اصلی بیمه است که مستقیماً موضوع و وظایف شرکت اصلی را در محل، انجام می‌دهد. فعالیت شعبه در محل، تحت تام و با مسئولیت شرکت اصلی بیمه است. تعداد شعبات بسیار کم است و در شهرهای کوچک وجود ندارد.

نمایندگی بیمه

نماینده بیمه یک شخصیت حقیقی یا حقوقی (شرکت) است که نمایندگی یک شرکت بیمه خاص نظیر بیمه ایران یا بیمه البرز را بر عهده می‌گیرد؛ بنابراین نمایندگی بیمه فقط خدمات خاص بیمه‌ای (نظیر بیمه عمر، بیمه ماشین، بیمه آتش‌سوزی، درمان و...) که توسط همان شرکت بیمه ارائه می‌شود را عرضه می‌کند و صدور، بازدید و بخشی از امور شرکت بیمه را انجام می‌دهد.

کارگزاری بیمه

کارگزار بیمه یک شخصیت حقیقی یا حقوقی (شرکت) است که می‌تواند با شرکت‌های بیمه مختلف کار کند و واسطه انجام معاملات میان بیمه‌گذار و بیمه‌گر می‌باشد. کارگزار بیمه می‌تواند نرخ‌ها و شرایط مختلف را از شرکت‌های بیمه مختلف دریافت و ارزیابی کرده و برای بیمه‌گذار شرح دهد تا بیمه‌گذار بتواند بهترین بیمه را متناسب با نیاز خود انتخاب کند؛ اما کارگزار بیمه اجازه صدور بیمه‌نامه در دفتر خود را ندارد و بیمه‌نامه باید توسط شرکت بیمه اصلی صادر شود. همچنین کارگزار وظیفه دارد در خصوص دریافت خسارت از شرکت‌های بیمه مشاوره‌های لازم را به بیمه‌گذار ارائه کند و تا زمان وصول خسارت پیگیری‌های آن را انجام دهد.

بنابراین می‌توان بیان کرد که مهم‌ترین تفاوت شعبه و نمایندگی در میزان اختیارات و مسئولیت آن‌ها در مقایسه با شرکت اصلی است. شعبه واحد مستقلی نیست بلکه زیر مجموعه‌ای از شرکت اصلی است و همه اختیارات و مسئولیت‌های آن توسط شرکت اصلی تعیین می‌شود. درحالی‌که نمایندگی، یک شخص یا شرکت مستقل است که با اسم یک شرکت معتبر (شرکت اصلی) فعالیت می‌کند. نکته دیگر در تفاوت شعبه و نمایندگی این است که نمایندگی‌ها به‌صورت کاملاً مستقل توسط اشخاص حقیقی یا در قالب شرکت تجاری تأسیس می‌شوند و با شرکت اصلی، قرارداد نمایندگی منعقد می‌کنند؛ اما شعبه شرکت، یا هنگام تأسیس شرکت اصلی و همراه آن ثبت می‌شود، یا پس از ثبت شرکت، در قالب صورت‌جلسه تغییرات تنظیم شده و در اداره ثبت شرکت‌ها به ثبت می‌رسد.

فصل دوازدهم: صنعت بیمه استان

جدول ۱۲-۴- پراکندگی مراکز فروش بیمه در استان کردستان طی سال های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
تعداد نقاط شهری	۴۲	۴۳	۲/۴
تعداد شعب شرکت‌های بیمه	۲۷	۲۷	۰٪
سهم از تعداد کل شعب کشور	۱/۹	۲	۵/۳٪
تعداد نمایندگان بیمه فعال	۱۵۸۷	۱۷۰۴	۷/۴٪
سهم از تعداد نمایندگان بیمه فعال کل کشور	۱/۷	۱/۷	۰٪
تعداد کارگزاران بیمه فعال	۷	۹	۲۸/۶٪
متوسط تعداد مراکز فروش بیمه در هر نقطه شهری	۳۹	۴۰	۲/۶٪

منبع: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور

۱۲-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

در راستای مطالب یاد شده و همچنین اهمیت توسعه صنعت بیمه توجه به اثرات غیرمستقیم بیمه بسیار مهم است یکی از این اثرات افزایش رفاه اقتصادی در جامعه است. رفاه عمدتاً از دو دسته عوامل کمی و کیفی متأثر می‌شود. در دسته کمی، درآمد بالا و پایدار به حد قابل توجهی می‌تواند در افزایش رفاه در جامعه نقش آفرینی کند. در دسته کیفی، «آسایش خاطر» از وضعیت آینده اقتصادی، رفاه را متأثر می‌سازد. اگر چه بیمه از هر دو جنبه می‌تواند رفاه را بهبود ببخشد، اما مهم‌ترین نقش بیمه به جنبه کیفی افزایش رفاه یعنی برگرداندن آسایش خاطر به جامعه یا فرد نسبت داده می‌شود. صنعت بیمه به دلیل فعالیت و اثرات گسترده‌ای که می‌تواند داشته باشد در اقتصاد هر کشوری دارای نقشی اساسی است. بیمه محصولی است مدرن که کارکردهای مهمی در ایجاد امنیت و آرامش در زندگی، افزایش سرمایه‌گذاری و رونق اقتصاد، مدیریت و توزیع عادلانه ریسک دارد. صنعت بیمه کشور به‌عنوان یکی از اجزای مهم بازارهای مالی، به تدریج نقش و جایگاه خود را در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی پیدا نموده و در حال رشد است، اما این رشد کند است که به طور قطع نیاز به توجه بیشتر مسئولین سیاست‌گذار بیمه‌ای دارد. ضعف‌های جدی صنعت بیمه در کشور ناشی از فقدان فرهنگ بیمه‌ای مناسب در میان آحاد جامعه و همچنین ضعف در اطلاع‌رسانی و بازاریابی محصولات بیمه‌ای از سوی نهادهای بیمه‌گر می‌باشد. پایین بودن سهم بیمه‌های زندگی، بیمه‌های اعتبار، بیمه‌های خرد، بیمه تکفل، کمبود بازرسان مجرب و کارشناسان متخصص بیمه در واحدهای پرداخت خسارت و ... در بازار بیمه کشور از دیگر چالش‌های فراروی صنعت بیمه می‌باشد. راهکارهای بهبود و توسعه صنعت بیمه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- وجود نرخ شکنی‌های غیرحرفه‌ای در میان شرکت‌های بیمه که خود عاملی در جهت تضعیف باور اعتماد عمومی نسبت به صنعت بیمه می‌باشد؛ بنابراین تقویت نظارت نهاد ناظر بر صنعت بیمه (بیمه مرکزی) در استان‌ها از طریق سندیکای بیمه‌گران باید در دستور کار قرار گیرد.

- کاهش قدرت خرید مردم ناشی از وضعیت نامناسب اقتصادی که تأثیر مستقیمی بر بازار بیمه استان داشته و به تبع آن مانعی در جهت توسعه و افزایش ضریب نفوذ بیمه خواهد بود؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد تسهیل مجوزهای کسب‌وکار

و حمایت بیشتر از سرمایه‌گذاران در استان‌های کم‌برخوردار و لزوم انجام سرمایه‌گذاری مستقیم دولت در مناطق کمتر توسعه‌یافته به منظور ایجاد اشتغال واقعی و افزایش درآمد سرانه استان صورت گیرد.

- نبود راه‌های مناسب، وجود تصادفات بسیار زیاد در محورهای مواصلاتی استان، موجب ضریب خسارت بالاتر در رشته بیمه شخص ثالث شده که فراتر از میانگین کشوری است؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد اصلاح و بهسازی راه‌های مواصلاتی و نقاط حادثه‌خیز در استان در جهت کاهش تصادفات جاده‌ای مدنظر قرار گیرد.

- دریافت مالیات بر ارزش‌افزوده از محصولات بیمه‌ای علی‌الخصوص در مورد بیمه‌نامه شخص ثالث که بیمه‌ای تکلیفی و اجباری است و نرخ‌گذاری آن را دولت معین می‌کند. (با توجه به ماهیت زیان‌ده رشته شخص ثالث در کشور که به توالی در سنوات گذشته نیز تکرار شده است) پیشنهاد می‌گردد مالیات بر ارزش‌افزوده از بیمه‌نامه اجباری شخص ثالث حذف گردد.

سایر پیشنهادات:

- کاهش لزوم مراجعه حضوری به دفاتر بیمه

- افزایش تنوع در بیمه‌نامه‌های صادره و عرضه پوشش‌های جدید بیمه‌ای منطبق با نیاز جامعه.

- ارتقاء فرهنگ استفاده از خدمات بیمه‌ای از طریق ارائه خدمات باکیفیت و قیمت مناسب.

- توسعه فرهنگ مشتری‌مداری از طریق انجام به موقع تعهدات شرکت‌های بیمه‌ای.

- پوشش‌دهی بیمه کشاورزی در راستای توسعه بیمه کشاورزی در استان

- تقویت سیستم نظارتی بیمه با رویکرد کاهش تخلفات بیمه‌ای

- بیمه مرکزی باید در راستای تشدید نظارت و کنترل برخی شرکت‌های بیمه‌ای زیان‌ده باید اقدام اساسی کند تا مردم در برخی موارد متضرر نشوند.

- توسعه بیمه‌ها و طراحی پوشش‌های به روز و جدید بیمه‌ای و مناسب با شرایط اقتصادی گروه‌های هدف و موقعیت اقتصادی استان.

- توسعه بیمه‌های با پوشش ریسک بیماری‌های واگیر و اپیدمی.

- رونق و تنوع‌بخشی به شکل و نوع بیمه‌های عمر و زندگی و رقابتی‌تر کردن این فضا با طراحی و تنوع مزایای جانبی بیمه‌ها جهت ترغیب و تشویق بیمه‌گذاران عمر.

- خصوصی‌سازی و اجرای سیاست‌های آزادسازی و ایجاد فضای رقابتی و همچنین افزایش مشارکت بخش خصوصی در بخش بیمه.

- تعامل صنعت بیمه با سایر حوزه‌های تأمین مالی از سیستم بانکی و بازار سرمایه.

- به جریان انداختن سرمایه کلان بیمه‌ها در جهت کارآفرینی، بهبود محیط کسب‌وکار و ... در استان.

- پیگیری از استانداری جهت انجام پوشش‌های بیمه‌ای منازل و ابنیه مسکونی استان.

- گسترش پوشش‌های بیمه درمان تکمیلی.

- حمایت از حقوق بیمه‌گذاران و ارتقای حس اعتماد عامه مردم به صنعت بیمه.

- توسعه شبکه بازاریابی و فروش بیمه‌های خصوصی در صنعت بیمه استان.

- اقدامات نظارتی مناسب در فضای کسب و کار بیمه‌ای و تقویت آن.
- تنوع و عدم تمرکز در ساختار پرتفوی صنعت بیمه.
- آموزش و فرهنگ‌سازی در راستای بهبود ضریب نفوذ بیمه‌های زندگی در صنعت بیمه.

فصل سیزدهم

بازار پول و اعتبار

خلاصه فصل

در اقتصاد، بازار پول و اعتبار به‌عنوان پشتیبان بنگاه‌ها و خانوارها و فعالان اقتصادی در نظر گرفته شده و همواره نقشی اثرگذار و کارا در فعالیت‌های اقتصادی داشته است. اثرگذاری مهم نقش پشتیبانی بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی را در پیشرفت‌های زیادی که در بازار پول و اعتبار و نظام پولی و مالی کشور رخ داده است به خوبی می‌توان مشاهده نمود. علاوه بر اصلاح ساختاری سیستم بانکی، اصلاح و یا وضع برخی قوانین حوزه بانکی و تلاش در جهت استفاده از استارت آپ‌ها که از رسالت‌های اصلی بانک‌ها و نهادهای بازار پول و اعتبار است می‌توان به ایجاد پویایی و رونق در حوزه تولید، اشتغال و صادرات، برنامه‌ریزی برای کنترل نقدینگی و مهار تورم، جلوگیری از رکود، حرکت به سمت تک‌نرخ شدن ارز، واگذاری بنگاه‌های اقتصادی و بانک‌ها، هدف‌گذاری نرخ ارز و تعادل بیشتر با صادرکنندگان جهت برگشت ارز حاصله به چرخه اقتصاد و ... به‌عنوان وظایف تکمیلی این حوزه نام برد. شاید بتوان یکی از اصلی‌ترین مشکلات سیستم پولی و بانکی کشور را بنگاهداری‌های غیرضرور برخی بانک‌ها در بخش‌های مختلف اقتصاد کشور دانست که باعث بازداشتن آن‌ها از رسالت اصلی خود در بسیاری جهات گردیده است، بنابراین انتظار می‌رود سیاست‌گذاران کلان این عرصه بتوانند در جهت تحقق شعارها و عمل به رسالت‌های اصلی این حوزه گام‌های مؤثری بردارند. در سالی که مزین به شعار «مهار تورم، رشد تولید» بود می‌توانستیم در حوزه بازار پول و اعتبار با سرازیر نمودن بخش عمده‌ای از تسهیلات بانکی به سمت احیای واحدهای تولیدی راکد و نیمه تعطیل ناشی از مشکلات مالی و ... گام‌های محکمی در حمایت از تولید و مانع زدایی از مشکلات بر سر راه تولید واحدهای تولیدی، پشتیبانی حداکثری از واحدهای اقتصادی را برداریم. گفتنی است، شاخص‌های سیستم بانکی استان در سال ۱۴۰۲ دارای نوساناتی بود که در ادامه فصل به تحلیل و توصیف آن‌ها خواهیم پرداخت. از آنجا که برخی بانک‌ها و به تبع آن در سطح استان دارای محدودیت منابع بودند فشار نقدینگی بر بانک‌ها بیشتر و مهار آن در سطح کلان به یکی از مسائل اصلی نظام پولی و شبکه بانکی کشور تبدیل شد. اجرای سیاست‌های پولی و اعتباری شرایط مساعد برای پیشرفت اقتصاد کشور فراهم می‌سازد، از این‌رو ضروری است با عملیاتی نمودن درست و به‌هنگام این سیاست‌ها گام‌های مؤثر و قابل لمس در این حوزه نظام بانکی کشور و به تبع آن استان برداشته شود تا شاهد مرتفع شدن مشکلات باشیم.

لذا، در این مطالعه گزارش عملکرد شبکه بانکی استان کردستان که شامل ۱۴ بانک دولتی و خصوصی شده (ملی، صادرات، ملت، تجارت، سپه، رفاه، مسکن، صنعت و معدن، کشاورزی، پست‌بانک، مهر ایران، توسعه تعاون، قوامین و سینا) در سال ۱۴۰۱ و مقایسه آن با سال ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بانک‌های استان با مجموع ۲۷۱ شعبه بانکی و با ۲۷۵۶ پرسنل مشغول خدمات دهی بوده‌اند. مانده سپرده‌ها در شبکه بانک‌های استان معادل ۴۲۳،۵۱۰،۸۹۱ میلیون ریال بوده است که نسبت به سال ۱۴۰۰ از رشد ۳۷/۷۷ درصد برخوردار بوده است. مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانک‌های استان کردستان تا پایان اسفندماه سال ۱۴۰۱ معادل ۳۹۶،۵۲۸،۴۲۰ میلیون ریال بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۴۷/۷۳ درصد رشد داشته است. مطالبات معوق، سررسید گذشته و مشکوک الوصول شبکه بانک‌های استان کردستان در سال ۱۴۰۱ معادل ۸،۲۰۲،۷۸۳ میلیون ریال بوده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل معادل ۴۸ درصد افزایش داشته است.

۱-۱۳- سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان

۱۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

میزان معوقات سیستم بانکی یکی از معیارهای اندازه‌گیری کارایی سیستم بانکی محسوب می‌شود. در واقع افزایش اندازه این متغیر بانکی نشان دهنده تخصیص غیر بهینه منابع بانکی و افزایش ریسک اعتباری بانک‌ها می‌باشد. در کنار زیان مالی بانک‌ها و امکان ورشکستگی آن‌ها بر اثر افزایش معوقات، این افزایش، سیستم بانکی را به شدت ضعیف کرده و با توجه به بانک محور بودن تأمین سرمایه در اقتصاد کشور، روند سرمایه‌گذاری نیز با مشکل مواجه می‌شود.

جدول ۱-۱۳- مانده مطالبات معوق سیستم بانکی استان کردستان ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیون ریال)

نام بانک	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
ملی	۸۳،۹۲۶	۹۳،۹۲۸	۱۱/۹
صادرات	۱۷،۹۲۵	۲۰،۰۷۳	۱۲/۰
ملت	۵۶،۳۰۰	۱۷۹،۴۰۹	۲۱۸/۷
تجارت	۵۱۶،۳۴۷	۷۴،۴۸۴	-۸۵/۶
سپه	۲۱۱،۰۷۹	۹۲،۳۹۸	-۵۶/۲
رفاه	۱۳،۴۹۵	۴۷،۶۰۸	۲۵۲/۸
مسکن	۹۶،۰۴۷	۲۱۹،۱۶۷	۱۲۸/۱۹
صنعت و معدن	۹۷،۸۵۰	۱۲۰،۲۵۷	۲۲/۹
کشاورزی	۹۸۶،۵۳۰	۱،۶۱۱،۱۴۰	۶۳/۳
پست‌بانک	۲۰،۸۹۴	۲۲،۶۰۱	۸/۲
بانک مهر ایران	۱۷،۵۸۵	۵۵،۷۴۳	۲۱۷
بانک توسعه تعاون	۴۶،۳۱۲	۶۷،۱۰۰	۴۴/۹
توسعه صادرات	۱۳	۰	-۱۰۰/۰
سینا	۱۵،۲۹۰	۱۷،۵۶۵	۱۴/۹
جمع کل	۲،۱۷۹،۵۹۳	۲،۶۲۱،۴۷۳	۲۰/۲۷

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

جدول (۱-۱۳) مطالبات معوق استان کردستان را نشان می‌دهد که میزان این معوقات در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. به طوری که در سال ۱۴۰۱ جمع کل مطالبات معوق استان ۲۰/۲۷ درصد افزایش را نسبت به سال قبل نشان داده است. از بین این بانک‌های بانک رفاه، ملت و مهر ایران به ترتیب با ۲۵۲/۸ درصد، ۲۱۸/۷ درصد و ۲۱۷ درصد افزایش، بالاترین میزان افزایش را در مانده مطالبات معوق نسبت به سال ۱۴۰۰ داشته و بانک توسعه صادرات با ۱۰۰ درصد بیشترین میزان کاهش را در مانده مطالبات معوق نسبت به دیگر بانک‌ها داشته است.

۱۳-۳- بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

با توجه به اهمیت بازار پول و اعتبار در اقتصاد کشور و استان، در این فصل با استفاده از شاخص‌های بانکی وضعیت این بخش در استان کردستان بررسی می‌شود.

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

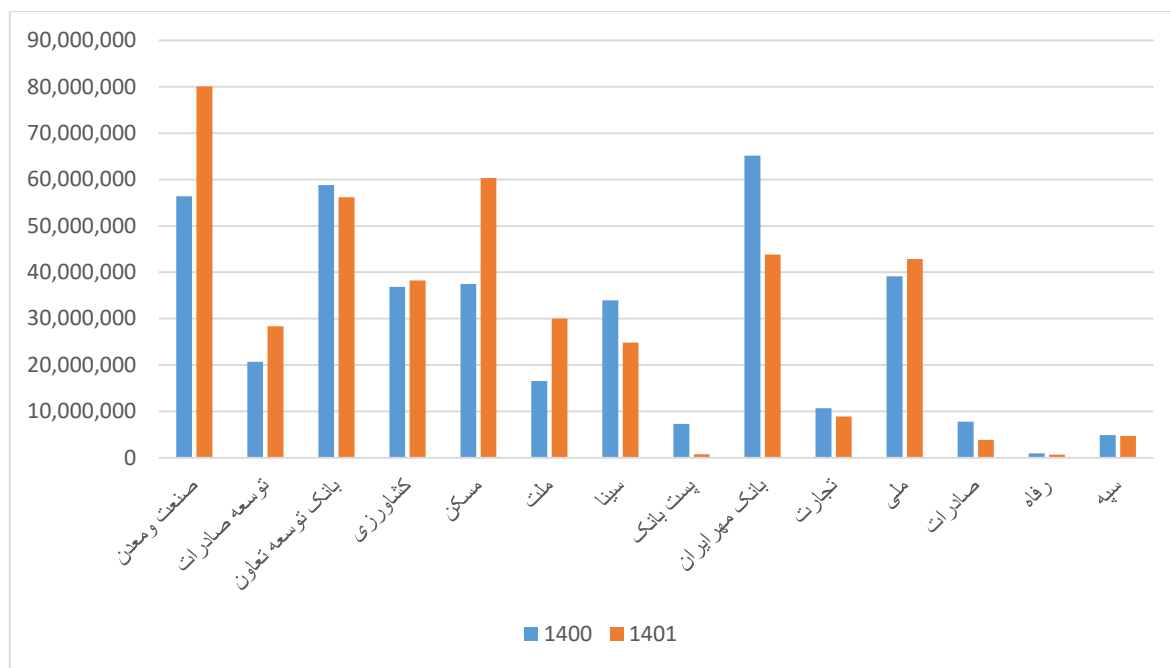
۱۳-۳-۱- نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک

جدول ۱۳-۲- نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک (میلیون ریال/درصد)

نسبت تسهیلات به سپرده	۱۴۰۱		نسبت تسهیلات به سپرده	۱۴۰۰		نام بانک
	سپرده	تسهیلات		سپرده	تسهیلات	
۷۰/۴۸	۸۰,۰۵۲,۳۶۷	۵۶,۴۱۹,۶۳۰	۴۸/۹۲	۵۲۱,۷۸۶	۴,۸۱۸,۶۲۴	ملی
۷۲/۸۶	۲۸,۳۷۰,۸۲۷	۲۰,۶۷۰,۱۳۸	۱۶/۱۸	۴۹۸,۷۱۱	۹۰۸,۴۵۷	صادرات
۱۰۴/۷۰	۵۶,۱۸۷,۰۵۷	۵۸,۸۳۰,۰۸۷	۷۱/۱۷	۲,۹۰۸,۴۶۲	۵,۰۸۱,۵۰۱	ملت
۹۶/۳۸	۳۸,۲۴۴,۳۵۲	۳۶,۸۵۸,۸۱۴	۸۳/۱۳	۲۹,۱۳۴,۷۸۸	۳۷,۸۲۸,۲۰۵	تجارت
۶۲/۰۷	۶۰,۳۲۰,۴۰۱	۳۷,۴۴۲,۹۹۲	۲۸/۱۲	۱۹,۳۱۶,۲۱۷	۲۴,۳۹۲,۶۸۲	سپه
۵۵/۲۸	۲۹,۹۷۹,۷۷۷	۱۶,۵۷۳,۱۸۱	۵۵/۱۰	۳۹,۰۲۴,۲۲۸	۴۰,۸۰۰,۲۱۸	رفاه
۱۳۶/۴۰	۲۴,۸۶۲,۲۷۴	۳۳,۹۱۳,۲۳۲	۶۳/۱۰	۴,۵۰۲,۰۴۱	۴,۵۷۵,۶۶۰	مسکن
۱۰۳۱/۹۹	۷۰۷,۷۳۵	۷,۳۰۳,۷۷۱	۶۱/۹۸	۵,۷۱۶,۷۳۴	۵,۶۳۷,۸۳۵	صنعت و معدن
۱۴۸/۶۳	۴۳,۸۵۳,۱۱۲	۶۵,۱۸۰,۸۱۲	۵۲/۸۷	۲۲,۷۲۰,۵۶۱	۲۲,۵۱۰,۹۱۸	کشاورزی
۱۱۹/۵۶	۸,۹۱۳,۶۸۰	۱۰,۶۵۷,۲۹۹	۴۴/۸۵	۲۷,۷۳۶,۶۵۹	۲۳,۷۰۰,۳۰۱	پست بانک
۹۱/۲۱	۴۲,۸۶۴,۶۸۳	۳۹,۰۹۸,۸۹۱	۵۰/۷۸	۵۵,۱۱۵,۱۹۳	۴۳,۲۶۶,۰۴۳	بانک مهر ایران
۲۰۴/۳۲	۳,۸۱۴,۲۷۰	۷,۷۹۳,۴۶۳	۹۴/۶۱	۲۰,۷۰۳,۶۱۲	۱۲,۸۲۳,۹۴۰	بانک توسعه تعاون
۱۴۲/۶۹	۶۴۸,۵۹۵	۹۲۵,۴۸۱	۱۹/۶۱	۲۳,۳۱۷,۵۵۶	۱۴,۲۶۸,۹۰۲	توسعه صادرات
۱۰۳/۶۰	۴,۶۹۱,۷۶۱	۴,۸۶۰,۶۲۷	۲۳/۵۲	۵۳,۱۹۰,۵۶۹	۲۷,۷۸۳,۶۲۱	سینا
۹۳/۶۳	۴۲۳,۵۱۰,۸۹۱	۳۹۶,۵۲۸,۴۲۰	۸۷/۳۰	۳۰۷,۴۰۷,۱۱۸	۲۶۸,۳۹۶,۹۰۷	جمع کل

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

نمودار ۱۳-۱- نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک (میلیون ریال)

جهت اطلاع از وضعیت مدیریت نقدینگی در بانک‌ها شاخص نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک بررسی می‌شود. این شاخص نشانگر تعادل یا عدم تعادل در تراز بانک است و تعادل و تناسب در تراز بانک یکی از فاکتورهای عملکرد مناسب بانک‌ها می‌باشد. استاندارد این نسبت برای بانک‌ها حداکثر تا ۸۰ درصد تعریف شده است و هرچه این نسبت برای بانکی بیشتر محاسبه گردد بیانگر مواجهه‌ی بانک با ریسک نقدینگی و ریسک عملیاتی می‌باشد.

مطابق جدول (۱۳-۲)، ۸ بانک از ۱۴ بانک استان که عمدتاً تخصصی هستند علاوه بر سپرده‌های بانکی از سایر منابع نیز برای اعطای تسهیلات استفاده کرده‌اند به طوری که نسبت مصارف به منابع آن‌ها از ۱۰۰ درصد نیز بیشتر شده است. بانک‌های صنعت و معدن، بانک توسعه تعاون، کشاورزی و توسعه صادرات به ترتیب با نسبت ۱۰۳۱/۹۹، ۲۰۴/۳۲، ۱۴۸/۶۳، ۱۴۲/۶۹؛ بیشترین نسبت مصارف به منابع را در سال ۱۴۰۱ به خود اختصاص داده‌اند. بانک‌هایی که نسبت تسهیلات به سپرده بالایی دارند نشان می‌دهد در راستای توسعه اقتصادی استان ریسک بالاتری را قبول کرده‌اند.

براساس استانداردهای جهانی، بهترین بازه برای نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در بازه ۸۰ تا ۹۰ درصد است. اگر این نسبت از بازه ذکر شده بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده این است که بانک‌ها بیش از توان خود وام می‌دهند و ممکن است در آینده با کمبود وجوه نقد مواجه شوند. از سوی دیگر اگر این نسبت پایین‌تر از مقدار استاندارد باشد، به این معنی است که بانک‌ها نقش کمی در تامین مالی اقتصاد دارند و بخش کمتری از منابع خود را در قالب تسهیلات به مشتریان پرداخت کرده‌اند. در سال ۱۴۰۱، مجموع شاخص نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک‌های استان، ۹۳/۶۳ که تقریباً نزدیک به رقم استاندارد است و نسبت به سال ۱۴۰۰ که ۸۷/۳۰ بوده است، روند افزایشی را نشان می‌دهد.

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

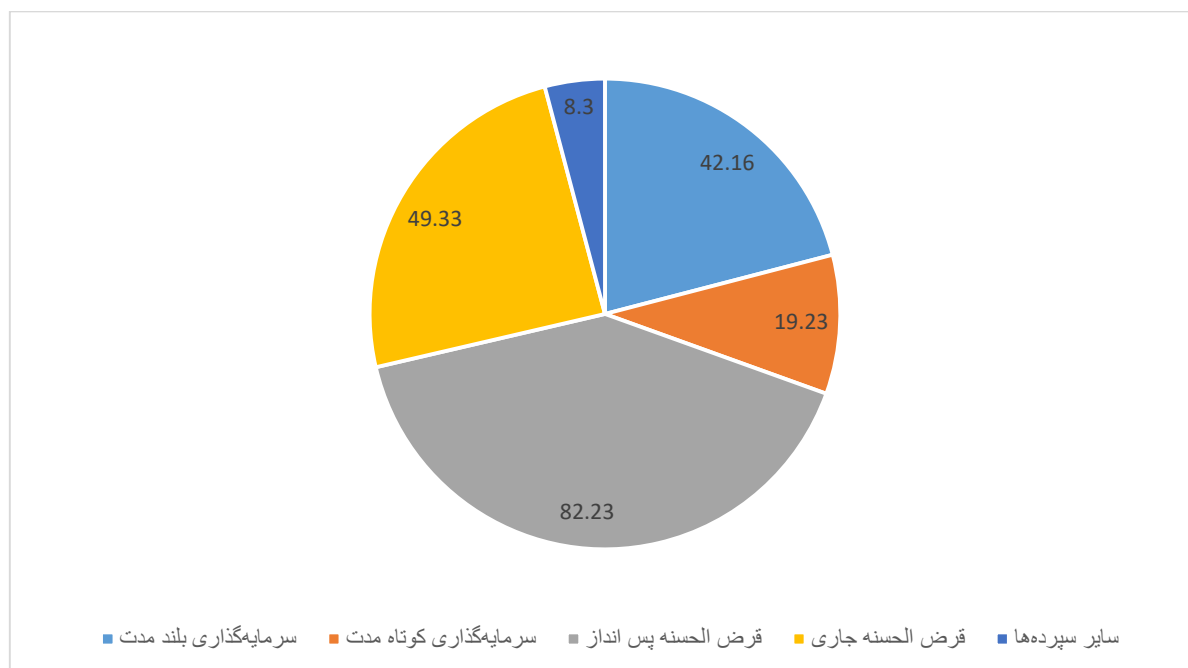
۱۳-۳-۲- بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها:

مجموع سپرده‌های بانکی استان کردستان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ با رشد ۳۷/۷۷ درصدی از ۳۰۷،۴۰۷،۱۱۸ میلیون ریال در سال ۱۴۰۰ به ۴۲۳،۵۱۰،۸۹۱ میلیون ریال در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. بررسی ترکیب سپرده‌ها نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری قرض‌الحسنه جاری بخش اعظم سپرده‌های استان را در سال ۱۴۰۱ تشکیل می‌دهد. سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه جاری در سال ۱۴۰۱ برابر ۳۳/۴۹ درصد سپرده‌ها بوده است و پس از آن قرض‌الحسنه پس‌انداز و سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت به ترتیب با ۲۳/۸۲ و ۲۳/۱۹ درصد بیشترین سهم را در سال ۱۴۰۱ به خود اختصاص داده‌اند. جزئیات بیشتر در مورد ترکیب سپرده‌های بانکی استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ در جدول (۱۳-۳) ارائه شده است.

جدول ۱۳-۳- مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک نوع سپرده (میلیون ریال)

رشد (درصد)	۱۴۰۱		۱۴۰۰		عنوان
	سهم	مبلغ	سهم	مبلغ	
۲۲/۶۸	۱۶/۴۲	۶۹،۵۳۱،۴۲۲	۱۸/۳۴	۵۶،۶۷۶،۳۱۰	سرمایه‌گذاری بلندمدت
۱۱/۷۷	۲۳/۱۹	۹۸،۲۲۰،۴۸۱	۲۸/۵۸	۸۷،۸۷۷،۶۸۴	سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت
۵۵	۲۳/۸۲	۱۰۰،۸۶۵،۲۷۰	۲۱/۱۶	۶۵،۰۷۳،۲۴۱	قرض‌الحسنه پس‌انداز
۵۹/۹۱	۳۳/۴۹	۱۴۱،۸۲۵،۹۴۵	۲۸/۵۲	۸۸،۶۹۳،۳۷۹	قرض‌الحسنه جاری
۴۳/۸۲	۳/۰۸	۱۳،۰۶۷،۷۷۴	۲/۹۵	۹،۰۸۶،۵۰۴	سایر سپرده‌ها
۳۷/۷۷	۱۰۰	۴۲۳،۵۱۰،۸۹۱	۱۰۰	۳۰۷،۴۰۷،۱۱۸	جمع کل

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

نمودار ۱۳-۲- سهم مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک نوع سپرده (درصد)

جدول ۱۳-۴- مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک بانکهای استان در سال ۱۴۰۱ (میلیون ریال)

بانکها	بلندمدت	کوتاهمدت	قرض الحسنه پس انداز	قرض الحسنه جاری	سایر سپرده‌ها	جمع کل
ملی	۱۴.۹۰۳.۴۷۶	۱۳.۷۹۴.۲۴۶	۲۶.۳۷۵.۷۲۳	۲۳.۹۲۳.۶۱۹	۱.۰۵۵.۳۰۳	۸۰.۰۵۲.۳۶۷
صادرات	۴.۹۰۳.۴۷۶	۳.۹۲۱.۵۹۳	۶.۷۱۹.۵۶۸	۱۲.۳۷۷.۲۴۶	۴۵۶.۸۵۶	۲۸.۳۷۰.۸۲۷
ملت	۸.۳۶۷.۵۴۴	۱۰.۰۸۹.۶۶۸	۱۲.۶۲۴.۹۹۹	۲۳.۲۸۴.۸۵۵	۱.۸۱۹.۹۹۲	۵۶.۱۸۷.۰۵۸
تجارت	۷.۲۳۷.۶۸۶	۴.۲۲۶.۳۸۰	۵.۶۷۸.۹۴۱	۱۹.۵۰۵.۷۸۴	۱.۵۹۵.۵۶۱	۳۸.۲۴۴.۳۵۲
سپه	۱۰.۷۸۸.۴۷۳	۳۲.۳۷۰.۲۸۱	۶.۵۱۹.۲۱۰	۱۰.۱۳۸.۱۰۰	۵۰۴.۳۳۷	۶۰.۳۲۰.۴۰۱
رفاه	۹.۸۳۲.۹۳۵	۳.۷۹۵.۶۶۰	۴.۲۶۳.۸۵۵	۱۱.۷۲۴.۳۸۰	۳۶۲.۹۴۷	۲۹.۹۷۹.۷۷۷
مسکن	۳.۴۱۳.۱۶۲	۱۷.۵۰۰.۴۰۸	۲.۶۹۲.۲۳۷	۱.۲۵۶.۴۶۷	۰	۲۴.۸۶۲.۲۷۴
صنعت و معدن	۱۹.۳۰۰	۲۹۰.۵۴۵	۱۴.۳۵۱	۳۶۵.۲۳۹	۱۸.۳۰۰	۷۰۷.۷۳۵
کشاورزی	۷.۴۶۵.۷۵۹	۹.۲۵۴.۹۴۸	۷.۲۶۰.۱۷۷	۱۷.۳۲۳.۲۳۵	۲.۵۴۸.۹۹۳	۴۳.۸۵۳.۱۱۲
پست بانک	۳۲۷.۹۲۹	۸۴۴.۹۹۱	۱۰.۴۲۰.۸۸	۶.۳۷۲.۸۰۴	۳۲۵.۸۶۸	۸.۹۱۳.۶۸۰
بانک مهر ایران	۰	۰	۲۵.۹۲۶.۳۴۷	۱۳.۰۰۲.۵۴۸	۳.۹۳۵.۷۸۸	۴۲.۸۶۴.۶۸۳
بانک توسعه تعاون	۷۲۵.۰۴۰	۷۵۴.۳۱۴	۱.۴۳۶.۸۳۶	۷۸۴.۳۱۹	۱۱۳.۷۶۱	۳.۸۱۴.۲۷۰
توسعه صادرات	۳۷.۰۱۰	۲۸.۰۶۷	۱۱	۵۸۲.۷۰۷	۸۰۰	۶۴۸.۵۹۵
سینا	۱.۵۱۷.۵۴۴	۱.۳۴۹.۳۸۰	۳۱۰.۹۲۷	۱.۱۸۴.۶۴۲	۳۲۹.۲۶۸	۴.۶۹۱.۷۶۱
جمع کل	۶۹.۵۳۱.۴۲۲	۹۸.۲۲۰.۴۸۱	۱۰۰.۸۶۵.۲۷۰	۱۴۱.۸۲۵.۹۴۵	۱۳.۰۶۷.۷۷۴	۴۲۳.۵۱۰.۸۹ ۲

منبع: سرپرستی شعب بانکهای استان کردستان

۱۳-۴- تسهیلات بانکی

یکی از مهم‌ترین وظایف بانکها تخصیص تسهیلات و اعتبارات مالی به مشتریان برای انجام فعالیت‌های اقتصادی است. بانکها منابع مالی جذب شده از سپرده‌گذاران را در قالب تسهیلات بانکی ارائه می‌دهند و با ارائه آن به متقاضیان تلاش دارند حداکثر منفعت را کسب کنند تا بتوانند برای خود و سپرده‌گذاران کسب درآمد کنند. در این بخش به ترکیب تسهیلات بانکها در بخش‌های مختلف اقتصادی شامل بخش‌های صنعت و معدن، مسکن و ساختمان، کشاورزی و خدمات و بازرگانی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ پرداخته می‌شود.

مطابق جدول (۱۳-۵)، حجم تسهیلات پرداختی نظام بانکی در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۶۷،۵۶۳،۲۴۳ میلیون ریال بوده است که با متوسط رشد ۴۸ درصدی به ۳۹۶،۵۲۸،۴۲۰ میلیون ریال در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. بیشترین میزان سهم پرداخت تسهیلات در سال ۱۴۰۱ به بخش‌های خدمات و بازرگانی، کشاورزی و مسکن و ساختمان به

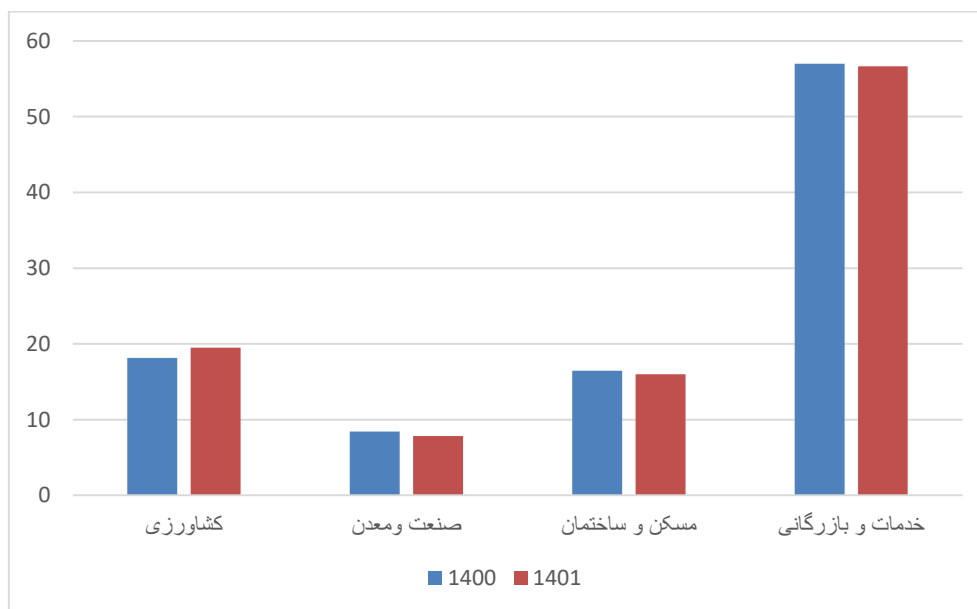
فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

ترتیب با ۵۶/۶۵، ۱۹/۵۱ و ۱۶ درصد و کمترین میزان به صنعت و معدن با ۷/۸۴ درصد اختصاص دارد؛ که این نسبت با سهم ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی استان نیز انطباق دارد.

جدول ۱۳-۵- مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های اقتصادی (میلیون ریال)

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

درصد تغییرات	۱۴۰۱		۱۴۰۰		عنوان
	سهم (درصد)	مبلغ	سهم (درصد)	مبلغ	
۵۹	۱۹/۵۱	۷۷,۳۴۵,۵۸۰	۱۸/۱۴	۴۸,۵۵۵,۶۰۹	کشاورزی
۳۸	۷/۸۴	۳۱,۱۰۵,۷۷۶	۸/۴۲	۲۲,۵۴۵,۷۰۲	صنعت و معدن
۴۴	۱۶	۶۳,۴۳۰,۴۰۵	۱۶/۴۴	۴۴,۰۰۴,۳۰۵	مسکن و ساختمان
۴۷	۵۶/۶۵	۲۲۴,۶۴۶,۶۵۹	۵۶/۹۸	۱۵۲,۴۵۷,۶۲۷	خدمات و بازرگانی
۴۸	۱۰۰	۳۹۶,۵۲۸,۴۲۰	۱۰۰	۲۶۷,۵۶۳,۲۴۳	کل تسهیلات

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

نمودار ۱۳-۳- سهم مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های اقتصادی

۱۳-۵- بررسی و تحلیل مطالبات غیرجاری بانک‌ها

نسبت مطالبات غیرجاری بانکی به تسهیلات اعطایی در نظام بانکی، میزان ریسک بانک‌ها در اعطای تسهیلات را می‌سنجد و یکی از معیارهای سنجش سلامت بانک است. لذا هر چه این رقم کاهش یابد، منجر به کارایی هر چه بهتر بانک‌ها در تأمین منابع مالی تولید کشور خواهد شد. از این رو، افزایش آن علامت هشدار برای نظام بانکی است و می‌تواند بر رشد اقتصادی در بلندمدت تأثیر سوء گذاشته و چرخه تولید را مختل کند. این رقم بر اساس استانداردها

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

و عرف بین‌المللی بایستی بین ۲ تا ۵ درصد تسهیلات اعطایی باشد و معوقات بیش از ۵ درصد تسهیلات بانکی به‌عنوان ریسک پرخطر محسوب می‌شود.

این شاخص در واقع نشان دهنده این امر می‌باشد که چه میزان از تسهیلات اعطایی بانک به صورت معوقه درآمده و در واقع، منابع سوخت شده بانک به حساب می‌آید؛ بنابراین افزایش این نسبت، به‌طور قطع بر قدرت تسهیلات دهی بانک در سال‌های آتی اثر مستقیم داشته و منابع بانکی را برای اعطای تسهیلات و ارائه سایر خدمات بانکی، کاهش می‌دهد.

بر اساس ارقام موجود در جدول (۱۳-۶)، میزان کل تسهیلات اعطایی توسط بانک‌های استان در سال ۱۴۰۰ معادل با ۲۶۸،۳۹۶،۹۰۷ میلیون ریال بوده است که ۲/۸۱ درصد از کل تسهیلات مذکور (معادل با ۷،۵۴۷،۶۵۱ میلیون ریال) باز پرداخت نشده است. بر اساس جدول مذکور در سال ۱۴۰۱ از ۳۹۶،۵۲۸،۴۲۰ میلیون ریال تسهیلات اعطایی بانک‌ها ۰/۶۶ درصد از کل تسهیلات مذکور (معادل با ۲،۶۲۱،۴۷۳ میلیون ریال) معوق شده است. در سال ۱۴۰۱ در وضعیت مطلوبی بوده و نسبت مطالبات غیرجاری بانکی به تسهیلات اعطایی آن‌ها بر اساس استانداردها و عرف بین‌المللی بوده است و هیچ کدام از بانک‌های استان منابع سوخت شده نداشته‌اند.

جدول ۱۳-۶- نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی به تفکیک بانکهای استان (میلیون ریال)

نام بانک	۱۴۰۰		۱۴۰۱		نسبت مطالبات غیر جاری به تسهیلات بانکی (درصد)
	مطالبات غیر جاری	مانده تسهیلات بانکی	مطالبات غیر جاری	مانده تسهیلات بانکی	
ملی	۶۸۵،۶۹۵	۴۳،۲۶۶،۰۴۳	۹۳،۹۲۸	۵۶،۴۱۹،۶۳۰	۱/۵۸
صادرات	۱۵۸،۷۸۱	۱۲،۸۲۳،۹۴۰	۲۰،۰۷۳	۲۰،۶۷۰،۱۳۸	۱/۲۴
ملت	۴۲۷،۴۰۳	۴۰،۸۰۰،۲۱۸	۱۷۹،۴۰۹	۵۸،۸۳۰،۰۸۷	۱/۰۵
تجارت	۶۲۵،۲۴۳	۲۳،۷۰۰،۳۰۱	۷۴،۴۸۴	۳۶،۸۵۸،۸۱۴	۲/۶۴
سپه	۵۵۳،۳۹۵	۲۷،۷۸۳،۶۲۱	۹۲،۳۹۸	۳۷،۴۴۲،۹۹۴	۱/۹۹
رفاه	۱۲۶،۲۳۷	۱۴،۲۶۸،۹۰۲	۴۷،۶۰۸	۱۶،۵۷۳،۱۸۱	۰/۸۸
مسکن	۷۷۸،۸۴۵	۲۴،۳۹۲،۶۸۲	۲۱۹،۱۶۷	۳۳،۹۱۳،۲۳۲	۳/۱۹
صنعت و معدن	۵۱۴،۱۶۱	۴،۸۱۸،۶۲۴	۱۲۰،۲۵۷	۷،۳۰۳،۷۷۱	۱۰/۶۷
کشاورزی	۳،۲۴۱،۱۷۶	۳۷،۸۲۸،۲۰۵	۱،۶۱۱،۱۴۰	۶۵،۱۸۰،۸۱۲	۸/۵۷
پست‌بانک	۹۴،۷۹۴	۵،۶۳۷،۸۳۵	۲۲،۶۰۱	۱۰،۶۵۷،۲۹۹	۱/۶۸
بانک مهر ایران	۱۲۱،۶۲۴	۲۲،۵۱۰،۹۱۸	۵۵،۷۴۳	۳۹،۰۹۸،۸۹۱	۰/۵۴
بانک توسعه تعاون	۱۶۱،۸۲۸	۵،۰۸۱،۵۰۱	۶۷،۱۰۰	۷،۷۹۳،۴۶۳	۳/۱۸
توسعه صادرات	۱،۱۶۳	۹۰۸،۴۵۷	۰	۹۲۵،۴۸۱	۰/۱۳

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

۰/۳۶	۴,۸۶۰,۶۲۷	۱۷,۵۶۵	۱/۲۵	۴,۵۷۵,۶۶۰	۵۷,۳۰۶	سینا
۰/۶۶	۳۹۶,۵۲۸,۴۲۰	۲,۶۲۱,۴۷۳	۲/۸۱	۲۶۸,۳۹۶,۹۰۷	۷,۵۴۷,۶۵۱	جمع کل

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول در جدول ۱۳-۷ نشان داده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود مانده مطالبات معوق با ۲۷/۲۰ درصد افزایش از ۲,۱۷۹,۵۹۳ میلیون ریال در سال ۱۴۰۰ به ۲,۶۲۱,۴۷۳ میلیون ریال در سال ۱۴۰۱ رسیده است، رشد بالای مطالبات معوق نشان دهنده ریسک اعتباری بالا در سیستم بانکی استان است. بر اساس اطلاعات مندرج در جدول (۱۳-۷) مطالبات مشکوک‌الوصول در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته ۱۲/۸۱ درصد کاهش داشته است. این امر بانک‌ها را از ریسک‌های بازار و نقدینگی نیز مصون می‌سازد.

جدول ۱۳-۷- مانده کل مطالبات غیرجاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول (میلیون ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
معوق	۲,۱۷۹,۵۹۳	۲,۶۲۱,۴۷۳	۲۰/۲۷
سررسید گذشته	۲,۶۸۲,۹۶۵	۳,۲۴۰,۲۳۳	۲۰/۷۷
مشکوک الوصول	۲,۶۸۵,۰۹۳	۲,۳۴۱,۰۷۷	-۱۲/۸۱
جمع کل مطالبات	۷,۵۴۷,۶۵۱	۸,۲۰۲,۷۸۳	۸/۶۸

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

۱۳-۶- بررسی کارایی بانک‌ها

یکی از معیارهای کارایی در سیستم بانکی بررسی امکانات سخت‌افزاری، نیروی انسانی بانک‌ها و نسبت‌های موجود در این زمینه می‌باشد. مطابق جدول (۱۳-۸) در بین بانک‌های استان، بانک سپه با ۵۰ شعبه و ۶۳۴ پرسنل، بیشترین تعداد شعبه و پرسنل را در بین بانک‌های استان دارا می‌باشد و بانک صنعت و معدن و با ۱ شعبه و ۱۴ پرسنل کمترین تعداد شعبه و پرسنل را داشته است. بررسی تعداد دستگاه‌های ATM بانک‌های استان نیز نشان می‌دهد که بانک سپه با ۲۶۹ دستگاه بیشترین و بانک صنعت و معدن با ۱ دستگاه کمترین تعداد دستگاه‌های ATM را داشته‌اند.

جدول ۱۳-۸- بررسی کارایی بانکها (درصد)

نام بانک	تعداد شعب	تعداد پرسنل	تعداد دستگاه ATM	نسبت سپرده به شعب (درصد)	نسبت تسهیلات به شعب (درصد)	نسبت سپرده به پرسنل	نسبت تسهیلات به پرسنل	نسبت تعداد دستگاه‌های ATM به شعب
ملی	۴۳	۴۲۱	۱۴۷	۱,۸۶۱,۶۸۲/۹۵	۱,۳۱۲,۰۸۴/۴۲	۱۹۰,۱۴۸/۱۴	۱۳۴,۰۱۳/۳۷	۳/۴۲
صادرات	۲۳	۲۲۴	۶۲	۱,۰۳۳,۵۱۴/۲۲	۸۹۸,۷۰۱/۶۵	۱۲۶,۶۵۵/۴۸	۹۲,۲۷۷/۴۰	۲/۷۰
ملت	۲۱	۲۵۴	۸۵	۲,۶۷۵,۵۷۴/۱۶	۲,۸۰۱,۴۳۲/۷۱	۲۲۱,۲۰۸/۸۹	۲۳۱,۶۱۴/۵۲	۴/۰۵
تجارت	۲۶	۲۵۸	۵۴	۱,۰۴۷,۰۹۳/۶۲	۱,۰۴۱۷,۶۴۶/۶۹	۱۴۸,۲۳۳/۹۲	۱۴۲,۸۶۳/۶۲	۲/۰۸

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

۴/۱۵	۶۴.۶۶۸/۳۸	۱۰۴.۱۸۰/۳۱	۹۳۶.۰۷۴/۸۵	۱.۵۰۸.۰۱۰/۰۳	۱۶۶	۵۷۹	۴۰	سپه
۳/۷۱	۸۴.۵۵۷/۰۵	۱۵۲.۹۵۸/۰۵	۷۸۹.۱۹۹/۱۰	۱.۴۲۷.۶۰۸/۴۳	۷۸	۱۹۶	۲۱	رفاه
۱/۶۷	۱۸۱.۳۵۴/۱۸	۱۳۲.۹۵۳/۳۴	۱.۶۱۴.۹۱۵/۸۱	۱.۱۸۳.۹۱۷/۸۱	۳۵	۱۸۷	۲۱	مسکن
۱/۰۰	۵۲۱.۶۹۷/۹۳	۵۰.۵۵۲/۵۰	۷.۳۰۳.۷۷۱	۷۰۷.۷۳۵	۱	۱۴	۱	صنعت و معدن
۱/۵۴	۱۸۶.۲۳۰/۸۹	۱۲۵.۲۹۴/۶۱	۱.۷۶۱.۶۴۳/۵۷	۱.۱۸۵.۲۱۹/۲۴	۵۷	۳۵۰	۳۷	کشاورزی
۷/۲۰	۱۶۶.۵۲۰/۳۰	۱۳۹.۲۷۶/۲۵	۱.۰۶۵.۷۲۹/۹۰	۸۹۱.۳۶۸	۷۲	۶۴	۱۰	پست بانک
۱/۱۴	۴۲۹.۶۵۸/۱۴	۴۷۱.۰۴۰/۴۷	۲.۷۹۲.۷۷۷/۹۳	۳.۰۶۱.۷۶۳/۰۷	۱۶	۹۱	۱۴	بانک مهر ایران
۱/۶۷	۹۵.۰۴۲/۲۳	۴۶.۵۱۵/۴۹	۸۶۵.۹۴۰/۳۳	۴۲۳.۸۰۷/۷۸	۱۵	۸۲	۹	بانک توسعه تعاون
۱/۶۰	۱۳۵.۰۱۷/۴۲	۱۳۰.۳۲۶/۶۹	۹۷۲.۱۲۵/۴۰	۹۳۸.۳۵۲/۲۰	۸	۳۶	۵	سینا
۲/۹۴	۱۴۳.۸۷۸/۲۴	۱۵۳.۶۶۸/۶۸	۱.۴۶۳.۲۰۴/۵۰	۱.۵۶۲.۷۷۰/۸۲	۷۹۶	۲.۷۵۶	۲۷۱	جمع کل

منبع: سرپرستی شعب بانک‌های استان کردستان

۱۳-۷- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

در سال‌های اخیر تلاش در جهت افزایش کارایی سیستم پولی بانکی کشور در پشتیبانی صحیح از بخش واقعی اقتصاد، مورد توجه و بحث قرار گرفته است. با توجه به یکپارچگی سیاست‌های پولی و بانکی کشور، بررسی وضعیت و ارائه توصیه‌های سیاستی بدون در نظر گرفتن ریشه‌های کلان معضلات نظام پولی و بانکی امکان‌پذیر نخواهد بود. یک خطای اساسی که در فرآیند شناسایی معضلات سیستم پولی بانکی کشور و اولویت‌بندی آن صورت پذیرفته، این است که نگاه‌ها عمدتاً به اصلاح ساختار داخلی نظام بانکی معطوف شده است؛ به نحوی که عمده مسائل معطوف به قوانین بانکداری و نیز مباحثی چون ادغام بانک‌ها و تفکیک فعالیت‌های بانک‌ها می‌باشد که در اولویت قرار گرفته است. این در حالی است که به نظر می‌رسد مشکلات اساسی نظام پولی-بانکی کشور، در خارج از ساختار داخلی نظام بانکی و مربوط به روابط فی مابین دولت و نظام پولی بانکی نهفته است که باید در اولویت اول قرار گرفته و اقدامات اصلاحی بر آن تمرکز یابد.

- مواردی چون تسلط سیاست‌های مالی دولت بر سیاست‌های پولی، تعیین دستوری نرخ سود بانکی و تسهیلات تکلیفی بانک‌ها از عمده‌ترین مشکلات ایجاد شده خارج از ساختار داخلی آن‌ها می‌باشد. با این وجود در راستای اصلاح سیستم بانکی راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود. برای ارزیابی دقیق‌تر سیستم بانکی استان کردستان، الزام است، اطلاعات کامل تمامی بانک‌های استان به ویژه بانک‌های خصوصی و حتی مؤسسات اعتباری استخراج گردیده و در اختیار کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان قرار گرفته و شاخص‌های تکمیلی از قبیل شاخص کفایت سرمایه، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی، دارایی‌های بانک‌ها و نوع تضامین و وثایق به مباحث اضافه گردد. همچنین سازوکاری در نظر گرفته شود که بانک‌های خصوصی و مؤسسات اعتباری ملزم به هزینه کرد منابع خود در استان شوند.

- بانک‌های خصوصی و دولتی و غیردولتی مؤسسات مالی و پولی از داشتن شرکت‌های سرمایه‌گذاری و کارخانه‌داری و بنگاه‌داری ممنوع گردند و فقط فعالیت واسطه‌ای داشته باشند. بانک‌ها و مؤسسات مالی و پولی از خرید و فروش سکه، ارز، مسکن، زمین، مغازه، ملک، آپارتمان، خانه، سهام و مانند این‌ها منع گردند و هر نوع فعالیت سوداگری توسط آن‌ها ممنوع اعلام شود. بانک‌ها موظف‌اند منابع خود را در جهت واحدهای تولیدی صنعتی و کشاورزی و عمرانی هدایت کنند.
- با توجه به ترکیب تسهیلات بانک‌های استان و سهم ۱۹/۵ و ۷/۸۴ درصدی بخش‌های کشاورزی و صنعت، به نظر می‌رسد این دو بخش کلیدی علیرغم رشد نسبت به سال ۱۴۰۰، همچنان بایستی مشمول حمایت بیشتری از طرف سیستم بانکی استان قرار گرفته و الزام است کارشناسی‌های لازم در این خصوص صورت پذیرد.
- بخش ساختمان استان ۱۶ درصد کل تسهیلات بانک‌های استان در سال ۱۴۰۱ را به خود اختصاص داده که تسهیلات اختصاص یافته به این بخش نسبت به سال ۱۴۰۰، حدود ۴۴ درصد افزایش یافته است.
- حدود ۵۶/۶۵ درصد از کل تسهیلات بانک‌های استان در سال ۱۴۰۱ به بخش‌های خدمات، بازرگانی و داده شده که ضروری است سهم هر بخش شامل بخش خدمات، بخش بازرگانی و بخش صادرات به تفکیک به‌طور خاص مشخص گردد تا بتوان ارزیابی دقیقی در این حوزه ارائه کرد.
- به‌طور کلی با توجه به ترکیب تسهیلات اعطایی از طرف بانک‌های استان کردستان در سال ۱۴۰۱، به نظر می‌رسد انحراف تسهیلات از بخش‌های مولد به سمت بخش‌های غیرمولد قابل تأمل بوده که ضرورت دارد نسبت به بررسی و راستی‌آزمایی این فرضیه اقدام گردد.
- با توجه به افزایش مطالبات سررسید گذشته به میزان ۲۰/۷۷ درصد نسبت به سال گذشته و همچنین وجود مطالبات مشکوک‌الوصول به مبلغ ۲،۳۴۱،۰۷۷ میلیون ریال، لازم است از یک طرف بانک‌های استان در اهلیت سنجی، تضامین و وثایق مورد نظر بازنگری‌های اصلاحی را انجام داده و از طرف دیگر نسبت به تسهیلات دیکته شده و تکلیفی به بانک‌ها ملاحظات کارشناسی با دقت بیشتری صورت پذیرد.
- اتخاذ تدابیری در جهت افزایش قدرت نقدینگی شعب و کاهش حجم مطالبات بانک‌ها، تهیه برنامه عملیاتی پولی و مالی استان در یک افق میان‌مدت و بلندمدت و ایجاد کارگروه‌ها و کمیته‌های وصول مطالبات بانکی در سطح مدیران بانک‌های استان به منظور استفاده از تجربیات هریک از بانک‌ها؛ می‌تواند در کاهش مطالبات معوق بانکی مؤثر واقع گردد.
- با توجه به افزایش مطالبات بانک‌های استان، لازم است که کالبدشکافی مطالبات غیر جاری به‌عنوان یک ضرورت در دستور کار قرار بگیرد. در شرایطی که مطالبات معوق بانک‌ها رو به فزونی می‌گذارد؛ افزایش تسهیلات بانک‌ها در کنار رکود سپرده‌گذاری به آشفتگی بیشتر سیستم بانکی دامن خواهد زد. بنابراین یا باید حجم تسهیلات تکلیفی دولت به بانک‌ها تا حد معقولی کاهش یابد و یا با ایجاد سیستم سپرده‌گذاری تشویقی و متنوع نسبت به جذب بیشتر سپرده‌ها اقدام گردد.

فصل چهاردهم

نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

خلاصه فصل

پدیده تورم در علم اقتصاد به خودی خود دارای مشکل و مذموم نیست. آنچه پدیده تورم را مشکل‌زا و به معضل تبدیل می‌کند میزان نرخ آن است. از دید غالب جریان اقتصاد کلان تورم ۲ تا ۱ درصد حتی برای سلامت اقتصاد مفید می‌باشد. بالاتر از این نرخ است که مشکلات تورم آشکار می‌شود. تورم بالا و مزمن موجب پیامدهای ناخواسته و نامطلوب اقتصادی، سیاسی و فرهنگی گسترده‌ای می‌باشد. در تورم بالا، آثار و تبعات منفی تورم از آثار و تبعات مثبت تورم فزونی می‌گیرد، از این‌رو موجب اختلال در نظام اقتصادی و حتی بحران می‌شود. تورم بالا با برهم زدن عالمت دهی قیمت‌های نسبی، موجب تخصیص ناکارآمد منابع می‌شود و از این طریق موجب کاهش بهره‌وری نهاده‌های تولیدی و کاهش رشد اقتصادی در بلندمدت می‌شود. تورم بالا، قدرت خرید گروه‌های با درآمد ثابت نظیر کارگران قراردادی و بازنشستگان را به شدت کاهش می‌دهد و از طرف دیگر درآمد صاحبان اموال را با افزایش ارزش اموال آن‌ها افزایش می‌دهد، از این‌رو، تورم بالا موجب افزایش توزیع نابرابر ثروت در جامعه می‌شود. تورم خود از افزایش هزینه‌های عمومی جامعه زاییده می‌شود اما از طرف دیگر کنترل هزینه‌های عمومی جامعه را نیز به شدت دچار مشکل می‌کند و سیاست‌گذاران را در مارپیچ تورمی و هزینه به دام می‌اندازد. از این‌رو سیاست‌گذار برای اجتناب از پیامدهای افزایش مالیات‌گیری مستقیم برای تأمین افزایش هزینه‌ها به منابع بانک مرکزی رجوع می‌کند و از بانک مرکزی به طور مستقیم یا غیرمستقیم استقراض می‌کند که این خود موجب افزایش تورم می‌شود. این سیاست موجب تداوم تورم بالا، مزمن شدن آن و آسیب‌های جبران‌ناپذیری به اقتصاد می‌شود. اقتصاد ایران، تقریباً ۱۶ سال است که در دام تورم مزمن بالا افتاده است و هزینه این تورم بالا بر دوش تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان کشور سنگینی می‌کند. اقشار با درآمد ثابت نظیر کارگران قراردادی و بازنشستگان بیشتر از این افزایش تورم آسیب می‌بینند. استان کردستان نیز به تبع از این امر مستثنی نمی‌باشد.

در این فصل وضعیت شاخص تورم در استان کردستان در مقایسه با کشور در سال ۱۴۰۱ بررسی می‌شود. ابتدا به تعریف تورم و روش‌های اندازه‌گیری آن؛ انواع تورم و منشأ آن پرداخته می‌شود. سپس اثرات منفی تورم بر اقتصاد و چگونگی مبارزه با تورم توضیح داده می‌شود. آنگاه، تورم استان کردستان و جایگاه استان کردستان در مقایسه با کشور

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و در بخش پایانی با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از بررسی وضعیت تورم استان، توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن معضل تورم ارائه می‌شود.

تورم سال ۱۴۰۱ استان برای مناطق شهری استان ۴۰/۷ و برای مناطق روستایی ۴۲/۴ می‌باشد و در مقایسه با کشور که به ترتیب ۳۹/۷ و ۴۲/۸ بوده، در خصوص تورم مناطق شهری استان بالاتر از کشور است در نتیجه به همان نسبت قدرت خرید مردم کاهش پیدا کرده است.

از میان گروه‌های اصلی کالاها و خدمات نیز بیشترین نرخ تورم در کشور مربوط به قسمت‌های هتل و رستوران، خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و پوشاک و کفش است که این روند در استان هم مشهود است.

۱۴-۱- نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

۱۴-۱-۱- سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان

یکی از مهم‌ترین اهداف هر جامعه‌ای دستیابی به بالاترین سطح رفاه ممکن بوده که به جرئت می‌توان گفت تورم بالا یکی از مهم‌ترین موانع برای دستیابی به این مقصود است. این متغیر نه تنها زندگی شخصی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد بلکه حتی رفتار دولت‌ها نیز تحت تأثیر این متغیر قرار داشته و می‌تواند به تصمیم‌گیری‌های سیاستی بهینه‌ای منجر گردد که تمام افراد جامعه از نتایج مفید آن بهره‌مند گردند. نرخ‌های تورم بالا نظام تولید و سرمایه‌گذاری و پس‌انداز را مختل کرده، با تغییر الگوی مصرف و تغییر جریان پس‌اندازها از کارهای مولد و تولیدی به سمت دلالی و واسطه‌گری و خرید کالاهای مصرفی بادوام شده و نیز با ایجاد اختلال در نظام توزیع امکانات، فرصت‌ها و درآمدها و ایجاد رانته‌های اقتصادی برای عده‌ای خاص، زمینه بروز و تشدید مفاسد مالی و مفاسد اداری را فراهم می‌نماید. به‌طور کلی می‌توان ادعا نمود تورم در کشور ما پدیده‌ای بنیادی و بادوام بوده و مظهري از عدم تعادل اقتصادی کشور است و مبارزه اصولی با تورم، مستلزم تجدیدنظر در الگوی توسعه اقتصادی کشور می‌باشد. بر این اساس ضروری است فعالان اقتصادی اطلاع دقیقی از وضعیت تغییرات قیمتی و تورم داشته باشند. در این راستا، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی یکی از شاخص‌های اقتصادی مهم و کلیدی کشور است که مورد استفاده مسئولان، دستگاه‌های برنامه‌ریز و سیاست‌گذار و مجامع علمی کشور است. به‌طور کلی سه نوع روش سیاستی عمده برای مقابله با تورم در ادبیات اقتصادی مطرح است که شامل روش‌های مبارزه با عوامل، آثار و خود تورم است.

در روش مبارزه با عوامل تورم کوشش می‌شود که آن عوامل، برطرف یا تضعیف شوند و بدین‌سان جلو گسترش تورم گرفته می‌شود. در روش مبارزه با آثار تورم نیز مدیران و سیاست‌گذاران با استفاده از روش‌هایی چون پرداخت یارانه‌ها، تأسیس و گسترش انواع بیمه‌ها مثل بیمه بیکاری، تأمین اجتماعی و غیره و کمک به اقشاری که از تورم آسیب می‌بینند، به مبارزه با آثار تورم می‌پردازند و در روش مبارزه با خود تورم، برنامه‌ها در جهت مبارزه با خود تورم است. این کار به‌طور معمول با نرخ‌گذاری روی کالاها و خدمات صورت می‌گیرد.

۱۴-۱-۲- بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان

تورم در علم اقتصاد انواعی دارد که عبارت‌اند از ۱- تورم ملایم و خفیف: این تورم به افزایش ملایم سطح عمومی قیمت‌ها گفته می‌شود. مقدار این تورم بین ۲ تا ۱ درصد در سال برای کشورهای پیشرفته است و برای کشورهای توسعه‌نیافته بین ۱ تا ۴ درصد در سال می‌باشد. این تورم برای اقتصاد مفید است؛ ۲- تورم بالا و زیاد: تورم بالا و زیاد برای کشورهای پیشرفته بین ۱ تا ۳۲ درصد در سال است و برای کشورهای توسعه‌نیافته بین ۳۲ تا ۲۱ درصد در سال می‌باشد. این تورم برای اقتصاد مضر است؛ ۳- تورم بسیار شدید: معیار تورم بسیار شدید برای کشورهای پیشرفته بیشتر از ۳۲ درصد و برای کشورهای توسعه‌نیافته بیشتر از ۲۱ درصد است. این تورم موجب سقوط اقتصادی جامعه می‌شود؛ ۴- ابر تورم: تورم‌های بیشتر از ۱۰۰ درصد را ابر تورم می‌گویند. در واقع ابر تورم مصداقی خاص از تورم بسیار شدید است.

منشأ تورم:

پدیده تورم به قول فریدمن همیشه و همه جا یک پدیده پولی است. این سخن دلالت بر این دارد که آنچه موجب تورم می‌شود افزایش میزان نقدینگی و پول نسبت به کالاهای موجود در جامعه است که موجب برهم خوردن تعادل میان کالاهای موجود در جامعه با مقدار نقدینگی یا پول در گردش می‌شود؛ بنابراین سایر منشأهای تورم از قبیل تورم ناشی از فشار هزینه و ناشی از فشار تقاضا دیگر چندان قابل دفاع نمی‌باشد.

اثرات تورم بر اقتصاد:

تورم بالا و ابر تورم آثار منفی گوناگونی بر جامعه و نظام اقتصادی برجای می‌گذارند که جبران و اصلاح این آثار به سادگی امکان‌پذیر نیست. این آثار و عوارض منفی عبارت‌اند از:

- اثر تخصیصی: تورم بالا و ابر تورم علامت‌دهی قیمت‌های نسبی را ناکارآمد می‌کند و با برهم زدن محاسبات اقتصادی موجب تخصیص ناکارآمد منابع و نهاده‌های تولیدی در جامعه می‌شود. از این رو علاوه بر کاهش بهره‌وری نهاده‌های تولیدی و کاهش رشد اقتصادی موجب افزایش شدت چرخه‌های تجاری در اقتصاد می‌شود.
- کاهش پس‌انداز و سرمایه‌گذاری: تورم بالا و ابر تورم انگیزه پس‌انداز کردن را کاهش می‌دهد. از طرف دیگر تورم بالا و ابر تورم موجب افزایش مصرف در زمان حال و کاهش منابع مالی در دسترس برای سرمایه‌گذاری می‌شود.
- کاهش منابع در دسترس مالی برای اعتبار دهی: تورم بالا و ابر تورم اعتباردهندگان اقتصادی را جریمه می‌کند. از این رو، انگیزه نظام پولی و مالی اقتصاد برای دادن اعتبار را به شدت کاهش می‌دهد؛ بنابراین میزان منابع در دسترس برای دادن اعتبار از مجاری رسمی به شدت کاهش می‌یابد و از طرف دیگر بازار اعتبار غیررسمی با نرخ بهره بسیار بالا تشکیل می‌شود.
- افزایش نااطمینانی در جامعه: تورم بالا و افسارگسیخته موجب می‌شود فعالان اقتصادی و صاحبان کسب‌وکار در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی‌های خود دچار بلاتکلیفی و نااطمینانی مضاعف شوند؛ چراکه وجود تورم بالا و فزاینده، بنگاه‌های اقتصادی را در زمینه برآورد درآمد و هزینه، به شدت دچار مشکل می‌سازد. در این حالت، شرکت‌ها به‌طور ناخواسته به مصرف سرمایه خود می‌پردازند؛ بنابراین تورم بالا و فزاینده با افزایش نااطمینانی محیط کسب‌وکار موجب کاهش میزان سرمایه‌گذاری و کاهش رشد پایدار بلندمدت در اقتصاد می‌شود.
- اثر توزیعی: تورم بالا و ابر تورم موجب توزیع نامناسب درآمد به نفع ثروتمندان و صاحبان املاک و مستغلات و به ضرر فقیران و صاحبان درآمد ثابت می‌شود. در واقع این نوع تورم، درآمد و قدرت خرید اقشار محروم و ضعیف را به جیب ثروتمندان انتقال می‌دهد و از این طریق موجب افزایش توزیع نابرابر ثروت در جامعه می‌شود.
- افزایش هزینه‌های جاری دولت: دولت خودمصرف کننده بزرگ اقتصادی است. افزایش تورم موجب فشار کارمندان و کارکنان دولت به دولت برای افزایش حقوق می‌شود. این فشار موجب ایجاد پدیده مارپیچ تورم-هزینه-تورم در شرایط تورمی می‌شود، چراکه در اغلب موارد دولت حقوق کارمندان خود را افزایش می‌دهد.
- ایجاد اقتصاد دستوری قیمت‌گذاری: تورم بالا و فزاینده، موجب افزایش شدید نارضایتی مردم می‌شود. از این رو انگیزه سیاست‌گذاران پوپولیست را برای کاهش این نارضایتی افزایش می‌دهد. سیاست‌گذاران پوپولیست در

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

این حالت به دنبال درمان سریع و فوری کاهش تورم دست به تنظیم بازار که همان سیاست قیمت‌گذاری‌های دستوری است می‌زنند. قیمت‌گذاری‌های دستوری نیز خود موجب کاهش سرمایه‌گذاری؛ افزایش نااطمینانی محیط کسب‌وکار و کاهش تولید کالای قیمت‌گذاری شده و افزایش کمبود آن کالاها و افزایش شدیدتر قیمت آن کالاها می‌شود.

- برهم زدن موازنه تجارت خارجی: افزایش تورم در داخل کشور موجب کاهش رقابت‌پذیری محصولات داخلی نسبت به محصولات خارجی می‌شود؛ از این رو میزان صادرات کاهش و میزان واردات افزایش می‌یابد
- ورشکستگی تولید داخلی: تورم موجب افزایش نرخ ارز می‌شود. دولت‌ها از جمله دولت ایران معمول در این حالت به سرکوب نرخ ارز می‌پردازند. در این حالت، با افزایش مصنوعی قدرت خرید پول داخلی و کاهش مصنوعی قدرت خرید پول خارجی، تولیدات داخلی مزیت صادراتی خود را بیش از پیش از دست داده و تداوم این روند موجب ورشکستگی زنجیره‌های تولیدات داخلی با افزایش زیاد واردات خارجی می‌شود.

روش مبارزه با تورم:

اگر گفته فریدمن صادق باشد تنها یک راه برای مبارزه با تورم وجود دارد و آن کنترل مقدار حجم پول است؛ بنابراین از سیاست‌هایی که موجب افزایش حجم پول نسبت به کالاهای موجود در جامعه می‌شود باید اجتناب شود که عبارت‌اند از:

- افزایش کسری بودجه دولت
- پولی سازی کسری بودجه دولت
- قیمت‌گذاری‌های دستوری
- اعطای یارانه‌ها و تسهیلات تکلیفی تولیدی
- ایجاد موانع تولید اعم از قوانین و مقررات مخل تولید و کسب‌وکار
- ایجاد انحصارهای کاذب و موانع ورود به بازار
- عدم استقلال بانک مرکزی
- عدم آزادسازی تجارت و ایجاد موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای بسیار برای تولید

۱۴-۱-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی

شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی مناطق شهری در سال ۱۴۰۱ برای استان و کشور به ترتیب برابر ۶۶۳/۷ و ۶۰۸ بوده که بر اساس سال ۱۳۹۵ به‌عنوان سال پایه محاسبه شده است. نرخ تورم نیز که حاصل تغییرات شاخص قیمت است و در جدول بعد آمده است؛ تورم سال ۱۴۰۱ استان و کشور، به ترتیب برابر ۵۰/۷ و ۴۷/۷ درصد می‌باشد.

جدول ۱۴-۱- شاخص قیمت و نرخ تورم سالانه استان کردستان و کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	شاخص کل قیمت		نرخ تورم (درصد)	
	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱
استان	۳۷۷/۵	۶۶۳/۷	۴۱/۱	۵۰/۷
کشور	۳۵۴/۱	۶۰۸	۴۰/۲	۴۷/۷

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

منبع: مرکز آمار ایران

شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی و نرخ تورم ماهیانه و نقطه‌ای استان کردستان و کشور طی سال‌های ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ در جدول ذیل نشان داده شده است. در سال ۱۴۰۱ شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استان کردستان از ۴۴۱/۳ در فروردین‌ماه به ۶۶۳,۷ در بهمن‌ماه و شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی کشور نیز در سال مزبور از ۴۱۵ در فروردین‌ماه به ۶۰۸ در بهمن‌ماه رسیده است. نرخ تورم فروردین‌ماه سال ۱۴۰۱ برای استان برابر ۴/۳ درصد بوده است. همچنین نرخ تورم ماهیانه کشور از ۳/۳ درصد در فروردین‌ماه سال ۱۴۰۱ به ۳,۵ درصد در بهمن‌ماه رسیده است. نرخ تورم نقطه‌ای استان کردستان در فروردین‌ماه سال ۱۴۰۱ برابر ۳۴/۴ درصد بوده است و این رقم در بهمن‌ماه سال مزبور به ۵۸,۶ رسیده است. نرخ تورم نقطه‌ای کشور نیز از ۳۵/۶ درصد در فروردین‌ماه سال ۱۴۰۱ به ۵۳,۴ درصد در بهمن‌ماه رسیده است.

جدول ۱۴-۲- شاخص قیمت و نرخ تورم ماهیانه و نقطه‌ای استان کردستان و کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	شاخص کل				نرخ تورم ماهیانه (درصد)				نرخ تورم نقطه‌ای (درصد)	
	۱۴۰۱		۱۴۰۰		۱۴۰۱		۱۴۰۰		۱۴۰۱	
	کشور	استان	کشور	استان	کشور	استان	کشور	استان	کشور	استان
فروردین	۳۲۸/۴	۳۰۶/۱	۴۴۱/۳	۴۱۵	۳/۳	۲/۷	۳/۳	۴/۳	۳/۳	۴۹/۵
اردیبهشت	۳۳۵/۵	۳۰۸/۴	۴۶۰/۷	۴۲۹/۶	۲/۲	۰/۷	۴/۴	۳/۵	۳/۵	۴۶/۹
خرداد	۳۴۴/۲	۳۱۶/۲	۵۳۲/۹	۴۸۲/۱	۲/۶	۲/۵	۱۵/۷	۱۲/۲	۱۱/۱	۴۷/۶
تیر	۳۵۲/۳	۳۲۷/۴	۵۵۶/۴	۵۰۴/۳	۲/۳	۳/۵	۴/۴	۴/۶	۴۵/۸	۴۳/۶
مرداد	۳۵۹/۴	۳۳۷/۸	۵۶۵/۳	۵۱۴/۲	۲/۰	۳/۲	۱/۶	۲	۴۴/۲	۴۳/۲
شهریور	۳۷۱/۸	۳۵۱/۱	۵۷۸/۶	۵۲۵/۴	۳/۴	۳/۹	۲/۴	۲/۲	۴۴/۸	۴۳/۷
مهر	۳۸۸/۳	۳۶۴/۱	۵۹۳/۳	۵۴۱	۴/۵	۳/۷	۲/۵	۳	۴۰/۹	۳۹/۲
آبان	۳۹۹/۲	۳۷۳/۰	۶۰۴/۴	۵۵۲/۴	۲/۸	۲/۵	۱/۹	۲/۱	۳۵/۲	۳۵/۷
آذر	۴۰۱/۵	۳۷۹/۲	۶۱۱/۸	۵۶۳	۰/۶	۱/۷	۱/۲	۱/۹	۳۳/۴	۳۵/۲
دی	۴۰۷/۷	۳۸۸/۲	۶۳۷/۱	۵۸۷/۴	۱/۵	۲/۴	۴/۱	۴/۳	۳۳/۳	۳۵/۹
بهمن	۴۱۸/۴	۳۹۶/۴	۶۳۷/۷	۶۰۸	۲/۶	۲/۱	۴/۲	۳/۵	۳۳/۵	۳۵/۴
اسفند	۴۲۳/۱	۴۰۱/۵	-	-	۱/۱	۱/۳	-	-	۳۳/۲	۳۴/۷

منبع: مرکز آمار ایران (با توجه به عدم انتشار آمار شاخص قیمت مصرف‌کننده به تفکیک استان در اسفندماه سال ۱۴۰۱ در درگاه ملی مرکز آمار ایران تحلیل‌های مربوطه بر اساس آمار بهمن‌ماه انجام گردیده است).

مرکز آمار ایران اطلاعات مربوط به شاخص قیمت و نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی گروه‌های اصلی را برای استان‌های کشور، به دو گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات و کالاهای غیرخوراکی و خدمات تفکیک نموده است که در جدول زیر ارائه شده است. شاخص کل گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات استان و کشور در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۸۹۴/۲ و ۹۰۹/۳ و شاخص کل گروه کالاهای غیرخوراکی و خدمات استان و کشور به ترتیب ۵۲۷/۳ و ۴۹۵/۳ بوده است. نرخ تورم مربوط به گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات استان از ۴۵/۵ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۶۶/۵ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده است. نرخ تورم گروه کالاهای غیرخوراکی و خدمات استان نیز در

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

سال ۱۴۰۱ برابر ۳۷/۸ درصد بوده است. همچنین نرخ تورم دو گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات و کالاهای غیرخوراکی و خدمات کشور در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۶۷/۳ و ۳۶/۹ درصد بوده است.

جدول ۱۴-۳- شاخص کل و نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی گروه‌های اصلی استان و کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

نرخ تورم ۱۲ ماهه (درصد)				شاخص کل				عنوان
۱۴۰۱		۱۴۰۰		۱۴۰۱		۱۴۰۰		
کشور	استان	کشور	استان	کشور	استان	کشور	استان	
۶۷/۳	۶۶/۵	۵۱/۵	۴۵/۵	۹۰۹/۳	۸۹۴/۲	۴۶۵/۴	۴۵۹/۰	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات
۳۶/۹	۳۷/۸	۳۴/۶	۳۵/۸	۴۹۵/۳	۵۲۷/۳	۳۱۲/۴	۳۲۹/۳	کالاهای غیرخوراکی و خدمات

منبع: مرکز آمار ایران

جدول ۱۴-۴- شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی به تفکیک مناطق شهری و روستایی (سال پایه ۱۳۹۵ = ۱۰۰)

۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	کشور
۵۹۸/۳	۳۵۰/۲	شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی مناطق شهری	
۶۶۲/۳	۳۷۶/۲	شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی مناطق روستایی	استان کردستان
۶۵۲/۶	۳۷۲/۷	شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی مناطق شهری	
۷۰۱/۴	۳۹۳/۹	شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی مناطق روستایی	

منبع: مرکز آمار ایران

جدول ۱۴-۵- نرخ تورم کالا و خدمات مصرفی به تفکیک مناطق شهری و روستایی (سال پایه ۱۳۹۵) (درصد)

۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان	کشور
۴۶/۹	۳۹/۷	نرخ تورم در مناطق شهری	
۵۱/۷	۴۲/۸	نرخ تورم در مناطق روستایی	استان کردستان
۵۰/۱	۴۰/۷	نرخ تورم در مناطق شهری	
۵۲/۷	۴۲/۴	نرخ تورم در مناطق روستایی	

منبع: مرکز آمار ایران

۱۴-۱-۴- بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی

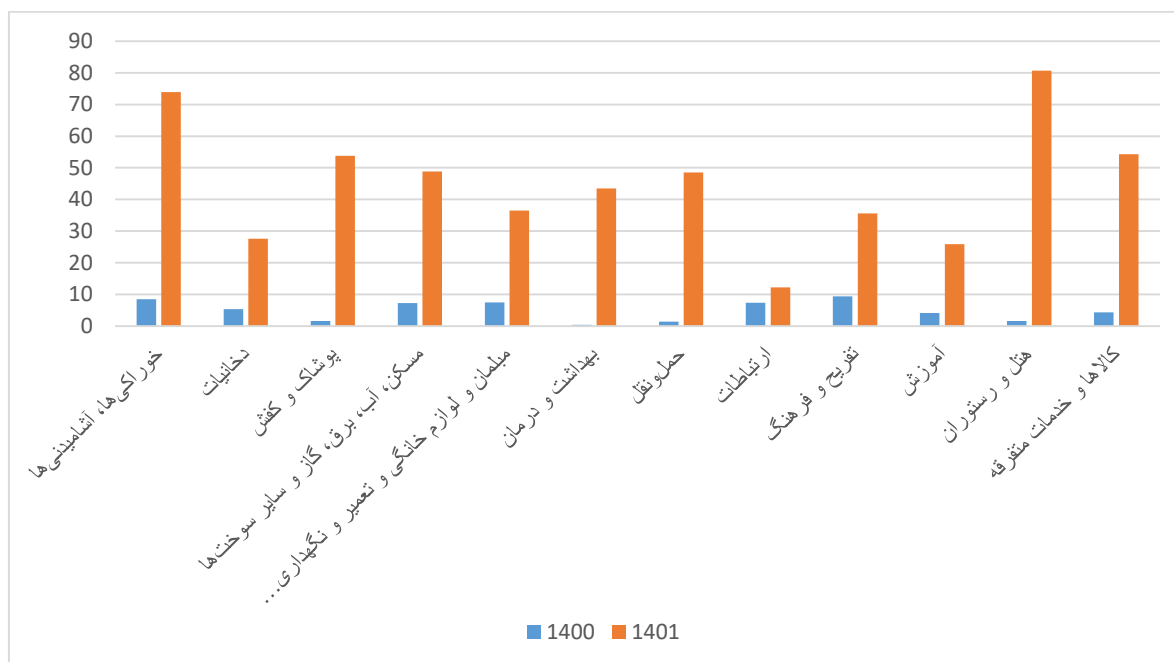
شاخص‌های قیمتی و نرخ تورم به تفکیک گروه‌های مختلفی محاسبه می‌شود که در جدول زیر آورده شده است. بیش‌ترین نرخ تورم در استان مربوط به دو گروه ۱. هتل و رستوران و ۲. خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها به ترتیب با ارقام ۸۰،۷ و ۷۳،۹ درصد بوده و سه گروه ۱. ارتباطات و ۲. آموزش و ۳. دخانیات به ترتیب با ارقام ۱۲،۲ و ۲۵،۹ و ۲۷،۶ درصد کم‌ترین نرخ را داشته‌اند.

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

جدول ۱۴-۶- شاخص کل و نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی به تفکیک گروه‌های اصلی استان و کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

نرخ تورم کل (درصد)		شاخص کل						عنوان
		۱۴۰۰		۱۴۰۱		۱۴۰۰		
کشور	استان	کشور	استان	کشور	استان	کشور	استان	
۷۱/۵	۷۳/۹	۵۱/۹	۴۸/۸	۹۱۱/۸	۸۹۸/۹	۵۴۰/۷	۵۲۴/۳	خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها
۳۳/۷	۲۷/۶	۳۵/۹	۳۵/۵	۷۹۷/۶	۷۵۸/۲	۶۰۸/۸	۶۰۵/۸	دخانیات
۴۶/۵	۵۳/۸	۵۱/۳	۵۵/۱	۶۹۰/۲	۸۹۵/۱	۴۹۱/۷	۶۰۹/۰	پوشاک و کفش
۳۹/۹	۴۸/۸	۲۶/۸	۲۳/۷	۳۷۹/۲	۳۱۸/۹	۲۷۲/۴	۲۰۷/۹	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۳۶/۱	۳۶/۵	۴۶/۵	۴۵/۷	۷۲۰/۸	۷۹۲/۹	۵۳۸/۶	۵۸۸/۷	مبلمان و لوازم خانگی و تعمیر و نگهداری معمول آن‌ها
۵۴/۳	۴۳/۵	۳۸/۷	۳۶/۰	۴۸۰/۷	۴۲۳/۵	۳۱۴/۲	۲۹۷/۶	بهداشت و درمان
۵۰/۲	۴۸/۵	۳۷/۵	۳۸/۱	۷۵۰	۶۲۱/۳	۴۹۹/۳	۴۲۱/۳	حمل و نقل
۱۵/۳	۱۲/۲	۶/۴	۴/۷	۲۱۴/۷	۲۰۰/۶	۱۸۶/۴	۱۷۸/۳	ارتباطات
۳۲/۶	۳۵/۶	۳۹/۹	۳۹/۹	۶۵۲/۳	۷۶۸/۸	۴۹۷/۱	۵۷۵/۷	تفریح و فرهنگ
۳۱/۸	۲۵/۹	۲۵/۰	۱۵/۴	۳۵۶/۳	۲۶۸/۶	۲۷۰/۶	۲۱۳/۷	آموزش
۷۸/۹	۸۰/۷	۶۱/۶	۵۵/۱	۷۹۱/۵	۷۸۹/۶	۴۵۴/۹	۴۴۶/۶	هتل و رستوران
۴۰/۴	۵۴/۳	۴۰/۸	۳۱/۴	۵۸۶/۸	۸۵۱/۱	۴۲۸/۱	۵۶۳/۳	کالاها و خدمات متفرقه

منبع: مرکز آمار ایران

منبع: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۱- نرخ تورم در استان به تفکیک گروه‌های اصلی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (سال پایه ۱۳۹۵)

۱۴-۲- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به آنچه که شرح آن گذشت، استان کردستان جزو استان‌های با نرخ تورم بالا نسبت به میانگین کشوری می‌باشد و در بیشتر ماه‌های سال تورم بیشتری را نسبت به میانگین کشوری تجربه کرده است. با دقت در جداول و نمودارهای فوق می‌توان گفت که متأسفانه سیاست‌های کاهشی و مهار تورم توسط دولت و بانک مرکزی در سال ۱۴۰۱ هنوز چندان نتوانسته است به طور معنی‌داری در مهار تورم کشوری و استانی موفق باشد؛ بنابراین، داغ تورم هنوز بر پشت شهروندان، کارفرمایان و صاحبان کسب‌وکار کشور به سختی احساس می‌شود.

نرخ‌های بالای تورم و نوسانات قابل توجه آن در اقتصاد ایران طی چهار دهه اخیر در مقایسه با عمده کشورهای جهان نشان از عدم اجرای سیاست‌های مناسب در جهت کاهش تورم از سوی سیاست‌گذاران کشور دارد. هر چند در بازه‌هایی از زمان و به‌ویژه پس از تجربه نرخ‌های تورم بسیار بالا اعمال سیاست‌های مقطعی در جهت کاهش تورم با تعجیل در دستور کار قرار گرفته است که نیاز به بازنگری کارشناسی‌تر و جدی‌تر در این زمینه می‌باشد.

لذا می‌توان گفت که در صورت عدم اتخاذ راهکار مناسب و جدی‌تر در سیاست‌های پولی و افزایش نامتناسب پایه پولی و نقدینگی با رشد تولیدات داخلی و بدون اعمال سیاست‌های تکمیلی، در شرایط فعلی با وجود تحریم‌های اقتصادی کشور ادامه روند کاهشی تورم دور از دسترس خواهد بود و به تبع آن افزایش افسار گسیخته قیمت برخی نهاده‌ها و اقلام مصرفی مردم، شکاف زیادی بین هزینه‌های زندگی مردم و سطح درآمدهای آنان ایجاد می‌گردد.

شایان توجه است که تورم زیاد به تدریج موجب فرسایش سرمایه انسانی و اجتماعی کشور شده و با افزایش نا اطمینانی محیط کسب‌وکار به کاهش سرمایه‌گذاری در کشور و به تبع کاهش ذخایر سرمایه کشور منجر می‌شود.

از این‌رو رشد بلندمدت کشور با کاهش میزان سرمایه تولیدی کشور در خطر می‌افتد که لازم است برای آن چاره‌ای عاجل شود. با این توصیف برای کسب موفقیت‌های بیشتر در زمینه کنترل و مهار تورم در استان و کشور، پیشنهادات راهبردی در هماهنگ‌سازی سیاست‌های پولی، ارزی و مالی که همگی به نوعی در تعدیل تورم و ثبات شرایط در استان مؤثر خواهند بود؛ می‌تواند گره‌گشای این معضل اقتصادی باشد که در قالب توصیه‌های سیاستی ارائه شده است.

- در راستای اقدامات بلندمدت و بنیادی برای مهار تورم توجه به مباحث مربوط به طراحی نهادی مهم است.

باید نهادهای سیاسی، اقتصادی، حقوقی و ساختار دولت به گونه‌ای طراحی و اصلاح شوند تا ساختارهای انگیزشی افزایش مخارج دولت کنترل و مهار شود تا مانع بی‌انضباطی پولی و مالی دولت شوند.

- ضرورت دارد برای کنترل و کاهش تورم در بلندمدت هرچه سریع‌تر استقلال بانک مرکزی به رسمیت شناخته شود.

- هرگونه سیاست سمت عرضه کشور نظیر سیاست‌های تشویقی سرمایه‌گذاری، خصوصی‌سازی، اصلاح قوانین و مقررات زدایی، اصلاح نظام یارانه‌ها و قیمت‌گذاری به‌صورت جدی و سریع جهت کاهش تورم به اجرا درآید.

- از هرگونه قیمت‌گذاری دستوری تا آنجا که ممکن است اجتناب شود. چراکه مخرب‌ترین ابزار کنترل تورم دخالت در قیمت‌های بازار است. این سیاست با اختلال در زنجیره تولید، با کاهش تولید محصول هدف، موجب افزایش تورم می‌شود.

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

- ساماندهی سرمایه‌های سرگردان در میان افراد جامعه و تقویت بازار و منابع مالی و پرهیز دولت و بانک مرکزی از اعمال سیاست‌های دستوری برای تعیین نرخ سود سپرده‌ها از دیگر سیاست‌های پولی مناسب به حساب می‌آید.
- دولت میزان تسهیلات تکلیفی را به تدریج کاهش دهد و از مداخله در تعیین نرخ سود اعتبارات پرهیز کند.
- دولت نظام بانکی را اصلاح و از مداخله در مدیریت منابع بانک‌ها اجتناب کند.

فصل پانزدهم

وضعیت مالی و بودجه‌ای استان

خلاصه فصل

مالیات وصولی استان کردستان در سال ۱۳۹۹ برابر با ۷,۰۸۸,۳۶۵ میلیون ریال و تولید ناخالص داخلی طبق آخرین آمار منتشر شده (سال ۱۳۹۹) برابر با ۵۰,۸۸۷,۲۱۸ میلیون ریال بوده است که نسبت مالیات به تولید ناخالص ۰/۰۱۴ است. مصارف عمومی بودجه استان کردستان شامل مصارف عمومی، اختصاصی و اسناد به مبلغ ۱۱۵,۵۹۹,۰۰۲ میلیون ریال می‌باشد و منابع عمومی استان مبلغ ۱۸,۸۳۵,۴۵۱ میلیارد ریال بوده است. در نتیجه ضریب برداشت برابر ۶,۱۴ بوده که نشان دهنده کسری بودجه استان می‌باشد.

۱۵-۱- سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان

بودجه یکی از مهم‌ترین اسناد اقتصادی یک کشور است که در آن درآمدها و هزینه‌های دولت برای یک دوره زمانی مشخص قید می‌شود. در صورتی که مردم و کسب‌وکارها در هر جامعه با فعالیت‌های خود در اقتصاد مشغول به کارند، بودجه به‌عنوان یک ابزار اساسی در تعیین مسیر توسعه و توزیع منابع اقتصادی نقش دارد. بودجه ایران نیز به‌عنوان یک بخش اساسی از سیاست‌ها و برنامه‌های کلان دولت، تعیین‌کننده‌ی الگوی اقتصادی کشور محسوب می‌شود. در ساختار بودجه، درآمدها از منابع مختلف نظیر مالیات، صادرات، فروش نفت و گاز و همچنین وام‌ها جمع‌آوری می‌شود. از سوی دیگر، هزینه‌ها شامل اقساط کارکنان، پروژه‌های عمرانی، آموزش و بهداشت، دفاع ملی و سایر بخش‌های اجتماعی و اقتصادی است. تعیین بودجه همواره یک فرآیند پیچیده است که نیازمند توجه به اولویت‌ها، نیازها و اهداف کلان کشور است. همچنین، تعیین منابع و تخصیص آن‌ها به صورت عادلانه و مؤثر نقشی حیاتی در موفقیت اجرای سیاست‌ها دارد. با توجه به نوسانات در بازارهای جهانی، قیمت نفت و تحریم‌های بین‌المللی، برنامه‌ریزی دقیق و اصولی در زمینه بودجه بسیار اهمیت دارد. باید توجه داشت که بودجه ایران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد اقتصادی، تأثیر مستقیم بر زندگی هر فرد در جامعه دارد و نحوه مدیریت و اجرای آن می‌تواند در توسعه و پیشرفت کشور تأثیرگذار باشد.

در مورد استان کردستان، می‌تواند سیاست‌های مختلفی در زمینه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی داشت. برخی از جهت‌گیری‌های عمومی که ممکن است در سیاست‌های اقتصادی و مالی یک استان مورد استفاده قرار گیرد، عبارت‌اند:

- توسعه صنعت و کشاورزی: ارتقاء صنایع محلی و توسعه کشاورزی می‌تواند به ایجاد اشتغال و افزایش تولیدات منطقه کمک کند.
- سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها: سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های حمل‌ونقل، انرژی و ارتباطات می‌تواند به بهبود محیط کسب‌وکار و جذب سرمایه‌گذاری‌ها کمک کند.
- توسعه گردشگری: استفاده از منابع طبیعی و فرهنگی منطقه برای توسعه صنعت گردشگری می‌تواند منبع درآمد و اشتغال‌زایی باشد.
- توسعه آموزش و پژوهش: سرمایه‌گذاری در حوزه‌های آموزش و پژوهش باعث افزایش سطح دانش و مهارت جمعیت می‌شود و می‌تواند به نوآوری و توسعه پایدار منطقه کمک کند.
- تنظیم بودجه با دقت: تنظیم بودجه با توجه به نیازها و اولویت‌های منطقه، به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم در مدیریت اقتصادی و مالی، می‌تواند به بهره‌وری بیشتر و توسعه پایدار منطقه کمک کند.
- ترویج کسب‌وکارهای محلی: حمایت از کسب‌وکارهای محلی و ایجاد شرایط مناسب برای رشد و توسعه آن‌ها، می‌تواند به اقتصاد منطقه افزوده شود.

۱۵-۲- بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای

وزارت امور اقتصادی و دارایی در سال‌های اخیر اقدامات قابل توجهی را در راستای بروز رسانی فرآیندها و سیستم‌های اجرایی، مدیریتی و نظارتی خود در دست اقدام داشته است. شفاف‌سازی و هوشمندسازی عملیات مالی دولت یکی از

مهم‌ترین پروژه‌هاست که به منظور استفاده مؤثر از قابلیت‌های فناوری اطلاعات در انجام بهینه مأموریت‌ها و رسالت‌های این وزارتخانه در دستور کار قرار دارد. از پروژه‌های تعریف شده در ذیل پروژه کلان شفاف‌سازی و هوشمندسازی عملیات مالی دولت، پروژه خزانه‌داری الکترونیکی، اجرای طرح حساب واحد (TSA) و همچنین ساماندهی و تجمیع حساب‌های دولتی است. استان کردستان نیز همچون سایر استان‌ها با اجرای طرح مذکور در سطح استان نقش خود را در انجام این مهم ایفا نموده و با تلاش و پشتکار کارشناسان خویش در حال بروز رسانی عملکرد در قالب‌های درخواستی وزارت متبوع می‌باشد.

۱۵-۳- بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان

۱۵-۳-۱- نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی استان

مالیات وصولی استان کردستان در سال ۱۳۹۹ برابر با ۷,۰۸۸,۳۶۵ میلیون ریال و تولید ناخالص داخلی طبق آخرین برآورد برابر با ۵۰۰,۸۸۷,۲۱۸ میلیون ریال بوده است که نسبت مالیات به تولید ناخالص ۰/۰۱۴ است.

جدول ۱۵-۱- نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی استان (میلیون ریال)^۱

عنوان	۱۳۹۹
درآمدهای مالیاتی استان	۷,۰۸۸,۳۶۵
محصول ناخالص داخلی (به قیمت جاری)	۵۰۰,۸۸۷,۲۱۸
نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی استان	۰/۰۱۴

منبع: مرکز آمار / اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان / محاسبات کارشناسی

۱۵-۳-۲- ضریب برداشت (نسبت مصارف عمومی استان به درآمدهای عمومی استان)

برای مقایسه میزان برخورداری استان‌ها از درآمدهای استان نسبت به مصارف استان می‌توان از مفهوم ضریب برداشت (برخورداری) استفاده کرد. این ضریب که همان نسبت مصارف عمومی به درآمد عمومی استان می‌باشد، میزان برخورداری هر استان از درآمدهای همان استان را نشان می‌دهد. به عبارتی چقدر از درآمدهای استان به خود استان بر می‌گردد. این ضریب برای استان‌های دارای مزاد درآمد کمتر از ۱ و برای استان‌های دارای کسری درآمد بیشتر از ۱ است که برای کمتر از ۱ نشان می‌دهد درآمدهای آن استان نه تنها مصارف آن استان را پوشش داده بلکه مزاد درآمد آن به خزانه دولت نیز واریز گردیده و صرف توسعه سایر استان‌ها نیز می‌گردد و بیشتر از ۱ نشان از سطح محرومیت استان و اینکه درآمدهای استان مصارف استان را پوشش نمی‌دهد.

مصارف عمومی بودجه استان کردستان شامل مصارف عمومی، اختصاصی و اسناد به مبلغ ۱۱۵,۵۹۹,۰۰۲ میلیون ریال می‌باشد و منابع عمومی استان مبلغ ۱۸,۸۳۵,۴۵۱ میلیون ریال بوده است. در نتیجه ضریب برداشت برابر ۶/۱۴ بوده که نشان دهنده کسری بودجه استان می‌باشد.

^۱ آمار تولید ناخالص داخلی مربوط به سال ۱۴۰۱ منتشر نشده است و به ناچار برای محاسبات این بخش از آخرین آمار منتشر شده یعنی ۱۳۹۹ استفاده کردیم.

فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه‌ای استان

جدول ۱۵-۲- ضریب برداشت (نسبت مصارف عمومی استان به منابع عمومی استان) (میلیون ریال)

عنوان	۱۴۰۱
مصارف عمومی استان	۱۱۵,۵۹۹,۰۰۲
منابع عمومی استان	۱۸,۸۳۵,۴۵۱
ضریب برداشت	۶/۱۴

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان

۱۵-۴- بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف بودجه استان

۱۵-۴-۱- منابع بودجه دولت

منابع بودجه شامل دو دسته منابع عمومی و اختصاصی است که هر کدام ممکن است به صورت ملی یا استانی وصول شوند. منابع عمومی در سال ۱۴۰۱ برابر ۱۸,۸۳۵,۴۵۱ میلیون ریال بوده است. همچنین منابع اختصاصی ۱۱,۹۰۸,۶۱۰ میلیون ریال بوده که به تفکیک منابع ملی و استانی آن به ترتیب ۱۱,۴۷۹,۸۴۷ و ۴۲۸,۷۶۳ میلیون ریال می‌باشد.

جدول ۱۵-۳- عملکرد منابع عمومی و درآمدهای اختصاصی استان کردستان به تفکیک ملی و استانی (میلیون ریال)

۱۴۰۱			عنوان	
جمع کل	منابع استانی	منابع ملی		
۱۸,۸۷۵,۸۲۲	۱۸,۸۳۵,۴۵۱	۴۰,۳۷۰,۸۲۸	درآمدهای عمومی	درآمدها
۱۱,۹۰۸,۶۱۰	۴۲۸,۷۶۳	۱۱,۴۷۹,۸۴۷	درآمدهای اختصاصی	
۳,۱۱۰,۹۲۷	-	۳,۱۱۰,۹۲۷	واگذاری دارایی‌های مالی	
۸۳,۷۷۲,۵۱۱	۳۴,۲۲۵,۴۸۰	۴۹,۵۴۷,۰۳۱	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	
۳۳,۹۷۹,۱۳۳	۱۹,۲۹۸,۴۴۰	۱۴,۶۸۰,۶۹۲	جمع کل	

منبع: سامانه سناما

درآمدها به دو دسته درآمدهای مالیاتی و درآمدهای غیرمالیاتی (شامل درآمدهای حاصل از مالکیت دولت، فروش کالا و خدمات، جرایم و خسارت و متفرقه) تقسیم می‌شوند. سهم درآمدهای مالیاتی و غیرمالیاتی از درآمدهای عمومی در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۹۱ و ۰/۰۹ درصد بوده است.

جدول ۱۵-۴- عملکرد درآمدهای استانی (میلیون ریال)

عنوان	۱۴۰۱	
عملکرد درآمدها	مالیاتی	۱۷,۴۶۶,۲۵۰
	غیرمالیاتی	۱,۷۹۷,۹۶۵
	مجموع	۱۹,۲۶۴,۲۱۵

منبع: خزانه استان

فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه‌ای استان

۱۵-۵- مصارف بودجه دولت:

کل مصارف بودجه استان در سال ۱۴۰۱ مبلغ ۵۸،۷۵۱،۰۲۲ میلیون ریال بوده که شامل بودجه عمومی، بودجه اختصاصی و اسناد به ترتیب با مبالغ ۴۴،۹۱۶،۹۸۶ و ۱۱،۹۴۲،۸۳۶ و ۱،۸۹۱،۲۰۰ میلیون ریال تخصیص یافته است. بودجه عمومی استان با سهم بیش از ۷۶/۴۵ درصدی بیشترین سهم را از مصارف بودجه استان داشته است.

جدول ۱۵-۵- کل مصارف بودجه استان (میلیون ریال)

عنوان	۱۴۰۱	سهم (درصد)
عملکرد بودجه عمومی (به جز اعتبارات اختصاصی)	۴۴،۹۱۶،۹۸۶	۷۶،۴۵
عملکرد بودجه اختصاصی	۱۱،۹۴۲،۸۳۶	۲۰،۳۳
مجموع اسناد خزانه اسلامی و اوراق تسویه خزانه	۱،۸۹۱،۲۰۰	۳،۲۲
کل مصارف بودجه	۵۸،۷۵۱،۰۲۲	۱۰۰

منبع: سامانه سناما

عملکرد بودجه عمومی دستگاه‌های متمرکز در جدول زیر آورده شده است. بودجه عمومی به دو بخش اعتبارات هزینه‌ای و اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای تقسیم می‌شود که به دو صورت مصوب و ابلاغی تخصیص داده می‌شود. اعتبارات هزینه‌ای (جاری)، ظرفیت‌های ایجاد شده توسط دولت را حفظ و نگهداری می‌کنند و هزینه‌های نگهداری از ظرفیت‌های موجود را در قالب هزینه جبران خدمت کارکنان، استفاده از کالا و خدمات، هزینه‌های اموال و دارایی، یارانه، کمک بلاعوض، رفاه اجتماعی و سایر هزینه‌های تأمین و هزینه‌های اعمال حاکمیت و استقرار آن را تأمین می‌نمایند. اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای ظرفیت‌های جدید ایجاد می‌نماید، ظرفیت‌های موجود را توسعه می‌دهد و یا به عمر آن‌ها می‌افزاید و یا دوام آن را تثبیت می‌نماید.

با توجه به جدول زیر کل عملکرد بودجه عمومی در سال ۱۴۰۱ برابر ۱۱۵،۵۹۹،۰۰۲ میلیون ریال بوده که سهم اعتبارات هزینه‌ای حدود ۷۱ درصد و با مبلغ ۸۲،۲۹۰،۹۹۵ میلیون ریال و سهم اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای نیز ۲۹ درصد برابر مبلغ ۳۳،۳۰۸،۰۰۷ میلیون ریال بوده است.

جدول ۱۵-۶- عملکرد بودجه عمومی (به جز اعتبارات اختصاصی) (مصوب و ابلاغی - همه دستگاه‌ها) (میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۱		
	اعتبارات هزینه‌ای	اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای	جمع کل
مصوب ^۱	۳۱،۹۰۹،۹۲۳	۱۴،۸۹۸،۲۶۳	۴۶،۸۰۸،۱۸۶
ابلاغی	۵۰،۳۸۱،۰۷۱	۱۸،۴۰۹،۷۴۴	۶۸،۷۹۰،۸۱۵
مجموع	۸۲،۲۹۰،۹۹۵	۳۳،۳۰۸،۰۰۷	۱۱۵،۵۹۹،۰۰۲

منبع: سامانه سناما

^۱ در این جداول ردیف مصوب نشان دهنده همان عملکرد است منظور از آن داشتن ردیف بودجه استانی است نه اعتبار ابلاغی.

فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه‌ای استان

عملکرد بودجه اختصاصی دستگاه‌های متمرکز بیانگر آن است که مبلغ ۱۲,۸۱۳,۴۷۱ میلیون ریال از این اعتبارات صرف مصارف هزینه‌ای و مبلغ ۱۷۱,۱۷۸ میلیون ریال نیز صرف اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای شده است که در مجموع ۱۲,۹۸۴,۶۵۰ میلیارد ریال از این اعتبارات در استان کردستان جذب و تخصیص داده شده است.

جدول ۱۵-۷- عملکرد بودجه اختصاصی (مصوب و ابلاغی- همه دستگاه‌ها) (میلیون ریال)

۱۴۰۱			عنوان
جمع کل	اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای	اعتبارات هزینه‌ای	
۱۱,۹۴۲,۸۳۶	۹۵,۱۵۷	۱۱,۸۴۷,۶۷۹	مصوب ^۱
۱,۰۴۱,۸۱۴	۷۶,۰۲۱	۹۶۵,۷۹۲	ابلاغی
۱۲,۹۸۴,۶۵۰	۱۷۱,۱۷۸	۱۲,۸۱۳,۴۷۱	مجموع

منبع: سامانه سناما

اسناد خزانه اسلامی (اخزا) اوراق بهادار با نام است که نوعی اوراق بدهی به حساب می‌آید و هدف اصلی انتشار اسناد خزانه اسلامی تأمین کسری بودجه دولت است. این اوراق مهم‌ترین ابزار بازار پول برای اعمال سیاست‌های پولی است؛ بنابراین دولت با انتشار اسناد خزانه، بدهی‌های خود را به تعویق می‌اندازد. اسناد خزانه و یا به‌طور مختصر اخزا اوراقی است که دولت برای تصفیه بدهی‌های خود بابت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با قیمت اسمی و سررسید معین به طور مستقیم به طلبکاران غیردولتی واگذار می‌کند. پیمانکاران طلبکار دولت می‌توانند این اوراق را در بازار ابزارهای نوین مالی فرابورس به فروش برسانند و طلب خود از دولت را دریافت کنند. در مجموع به میزان ۷,۸۷۷,۳۸۴ میلیون ریال از این اسناد در استان کردستان تخصیص داده شده است.

جدول ۱۵-۸- عملکرد اسناد خزانه اسلامی و اوراق تسویه خزانه (میلیون ریال)

۱۴۰۱	عنوان	
۱,۸۹۱,۲۰۰	مصوب ^۲	اسناد خزانه اسلامی (مصوب و ابلاغی)
۵,۹۸۶,۱۸۴	ابلاغی	
۷,۸۷۷,۳۸۴	مجموع	
۰	بانکی	اوراق تسویه خزانه
۰	مالیاتی	
۰	مجموع	
۷,۸۷۷,۳۸۴	مجموع اسناد خزانه اسلامی و اوراق تسویه خزانه	

منبع: سامانه سناما

۱۵-۶- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

^۱ در این جداول ردیف مصوب نشان دهنده همان عملکرد است منظور از آن داشتن ردیف بودجه استانی است نه اعتبار ابلاغی.

^۲ در این جداول ردیف مصوب نشان دهنده همان عملکرد است منظور از آن داشتن ردیف بودجه استانی است نه اعتبار ابلاغی.

اسناد خزانه اسلامی به اسناد مالی و اوراق بهاداری دولت اسلامی ایران اطلاق می‌شود که به منظور جذب منابع مالی و تأمین هزینه‌های دولتی صادر می‌شوند. این اسناد به عنوان یک ابزار مالی جهت تأمین مالی و تعادل بودجه مورد استفاده قرار می‌گیرند. در ایران، توسعه و استفاده از اسناد خزانه اسلامی به‌عنوان یکی از منابع تأمین مالی دولت توجیه‌پذیری دارد. این اوراق در سال‌های اخیر و با توجه به کاهش اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای نقش قابل‌توجهی در تأمین مالی پروژه‌های عمرانی ایفا نموده‌اند. لذا جذب حداکثری اسناد خزانه و برنامه‌ریزی برای سال‌های آینده می‌تواند در تکمیل طرح‌های عمرانی استان اثرگذار باشد. ضروری است در تخصیص اسناد خزانه اسلامی به استان‌های محروم امتیاز ویژه در نظر گرفته شود که جبران عقب‌ماندگی این استان‌ها می‌گردد.

انتقال برخی از ردیف‌های درآمدی از محل استانی به ملی صورت می‌گیرد از جمله درآمدهای گمرکی که عملاً وصولی این ردیف‌ها از مجموع درآمدهای استان خارج می‌شود و درآمد حاصل از مطالبات معوق جرائم رانندگی که به حساب ملی واریز می‌شود از موانع وصول درآمدهای استانی است.

توسعه و بهبود نظام مالی دولت یک فرآیند چندساله و چندجانبه است که نیازمند تلاش‌های گسترده در حوزه‌های مختلف است. در زیر تعدادی از پیشنهادهای که می‌تواند به بهبود نظام مالی دولت ایران کمک کند، آورده شده است.

- **تقویت شفافیت:** تسهیل دسترسی عموم به اطلاعات مالی دولت و تفصیلی درباره بودجه و هزینه‌ها، ارائه گزارش‌های مالی به زبان ساده و قابل درک برای جامعه، ترویج استفاده از فناوری اطلاعات برای افزایش شفافیت در مدیریت مالی.

- **مدیریت برنامه‌ریزی مؤثر:** بهبود برنامه‌ریزی و تخصیص منابع به‌طور استراتژیک و بهینه، ارتقاء فرآیندهای برنامه‌ریزی بر اساس اولویت‌ها و اهداف ملی، استفاده از الگوهای علمی در تصمیم‌گیری‌ها و تخصیص منابع.

- **کاهش فساد مالی:** تشدید نظارت و کنترل‌های داخلی و خارجی بر مصارف دولتی، ترویج اصول شفافیت و حساسی در همه ابعاد مالی، تشدید مجازات‌ها برای فساد مالی و تبانی

- **توسعه منابع مالی:** تنوع‌بخشی در منابع درآمدی به جای وابستگی به منابع نفتی، افزایش کارایی در مالیات‌گذاری و جلب درآمد از قشرهای گسترده‌تر جامعه. ترویج سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی.

- **کاهش بدهی دولت:** کنترل و مدیریت برنامه‌های اجرایی بر اساس توان مالی حاکمیت، ارتقاء مدیریت بدهی و اقتصاد مقاوم در مواجهه با فشارهای مالی.

- **ارتقاء بهره‌وری:** بهبود عملکرد و بهره‌وری در اجرای پروژه‌ها و برنامه‌های توسعه، افزایش کیفیت خدمات عمومی با استفاده از منابع محدود به بهترین نحو ممکن، پیشگیری از هدر رفت منابع و بهبود اثربخشی در مدیریت مالی.

- **آموزش و ارتقاء توانمندی:** توسعه مهارت‌های کارکنان در زمینه مدیریت مالی و استفاده اثربخش از منابع، آموزش مالیاتی و مدیریت مالی به جامعه به منظور افزایش آگاهی عمومی،

- این پیشنهادات فقط یک شروع بهبود نظام مالی دولت می‌باشند و برای تحقق اهداف بهبود و پایداری نیازمند تلاش‌های هماهنگ و پیوسته از سوی دولت و جامعه است.

فصل شانزدهم

نظام مالیاتی

خلاصه فصل

نظام مالیاتی کشور در سال‌های اخیر در سه محور اجرای طرح جامع مالیاتی، اصلاح قوانین و مقررات مالیاتی و استقرار کامل نظام مالیات ارزش‌افزوده تغییر نموده است. این تغییرات در راستای بهبود سه کارکرد نظام مالیاتی شامل: درآمدی تخصیصی و توزیعی بوده است.

مالیات، به مثابه یک نوع هزینه اجتماعی است که آحاد یک ملت در راستای بهره‌برداری از امکانات و منابع یک کشور موظفانند آن را پرداخت نمایند تا توانایی‌های جایگزینی این امکانات و منابع فراهم شود. در واقع مالیات انتقال بخشی از درآمدهای جامعه به دولت یا بخشی از سود فعالیت‌های اقتصادی است که نصیب دولت می‌شود. اصولاً در بیشتر کشورها بخش عمده‌ای از منابع درآمدی دولت از طریق مالیات تأمین می‌شود. سهم مالیات از کل درآمدهای عمومی در میان کشورها متفاوت است و میزان آن بستگی به سطح توسعه و ساختار اقتصادی آن‌ها دارد. درآمدهای مالیاتی در بیش‌تر کشورهای جهان از سه بعد مورد توجه قرار می‌گیرد:

۱. درآمدی برای تأمین هزینه خدمات دولتی: بدین گونه که مالیات مخارج دولت برای عرضه کالای عمومی را تأمین می‌کند.

۲. ابزاری در راستای حرکت به سوی برقراری عدالت اقتصادی: دولت برای حمایت‌های اجتماعی و سیاست‌های باز توزیعی جهت کاهش نابرابری ثروت و درآمد به مالیات نیاز دارد.

۳. ابزار مهم سیاست‌گذاری اقتصادی: مالیات به تخصیص منابع علامت‌دهی می‌کند و در دوره‌های رونق و رکود ضد چرخه‌ای عمل می‌کند.

به عنوان درآمد، مالیات بهترین و قابل اعتمادترین راهکار برای تأمین مخارج دولت در نظر گرفته می‌شود. همچنین دولت‌ها آن را در راستای برقراری عدالت و ابزار سیاست‌گذاری مالی به کار می‌برند.

۱-۱۶- سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان

مشوق‌های مالیاتی یکی از مهم‌ترین سیاست‌های نظام مالیاتی هستند که با اجرای طرح جامع مالیاتی بیشتر مورد توجه واقع شده‌اند. اغلب مشوق‌ها به شکل مشترک در سطح کشور تعریف شده‌اند که در زیر به مهم‌ترین آن‌ها اشاره شده است.

۱-۱-۱۶- مشوق‌ها مالیاتی

- درآمد ابرازی ناشی از فعالیت‌های تولیدی و معدنی اشخاص حقوقی غیردولتی در واحدهای تولیدی یا معدنی که از تاریخ اجرای این ماده از طرف وزارتخانه‌های ذی‌ربط برای آن‌ها پروانه بهره‌برداری صادر یا قرارداد استخراج و فروش منعقد می‌شود و همچنین درآمدهای خدماتی بیمارستان‌ها، هتل‌ها و مراکز اقامتی گردشگری اشخاص یاد شده که از تاریخ مذکور از طرف مراجع قانونی ذی‌ربط برای آن‌ها پروانه بهره‌برداری یا مجوز صادر می‌شود از تاریخ شروع بهره‌برداری یا استخراج یا فعالیت به مدت پنج سال و در مناطق کمتر توسعه‌یافته به مدت ده سال با نرخ صفر مشمول مالیات می‌باشد.
- صد درصد (۱۰۰٪) درآمد حاصل از صادرات خدمات و کالاهای غیرنفتی و محصولات بخش کشاورزی و بیست درصد (۲۰٪) درآمد حاصل از صادرات مواد خام مشمول مالیات با نرخ صفر می‌گردد. فهرست مواد خام و کالاهای نفتی به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، صنعت، معدن و تجارت و نفت و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد.
- درآمد حاصل از کلیه فعالیت‌های کشاورزی، دامپروری، دامداری، پرورش ماهی و زنبورعسل و پرورش طیور، صیادی و ماهیگیری، نوغان‌داری، احیای مراتع و جنگل‌ها، باغات اشجار از هر قبیل و نخل‌ها از پرداخت مالیات معاف می‌باشد.
- از هر نقل‌وانتقال سهام و حق تقدم سهام شرکت‌ها اعم از ایرانی و خارجی در بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس دارای مجوز، مالیات مقطوعی به میزان نیم درصد (۰/۵٪) ارزش فروش سهام و حق تقدم سهام وصول خواهد شد و از این بابت وجه دیگری به عنوان مالیات بر درآمد نقل‌وانتقال سهام و حق تقدم سهام و مالیات بر ارزش‌افزوده خرید و فروش مطالبه نخواهد شد.
- امکان تخفیف ۵۰ تا ۸۰ درصد در واگذاری زمین شهرک‌های صنعتی برای طرح‌های آمایش، بسته به محل اجرای طرح (شهرستان محروم و برخوردار).
- معافیت مالیاتی ناشی تأمین مالی طرح‌ها در قالب عقود مشارکتی.
- معافیت مالیاتی نقل‌وانتقال سهام و حق تقدم.
- معافیت مالیات بر ارزش‌افزوده صادرکنندگان کالا از مبادی رسمی.
- معافیت مالیاتی ۱۰۰ درصدی سود و زیان ناشی از تسعیر دارایی‌ها و بدهی‌های ارزی صندوق توسعه ملی.
- اعمال نرخ صفر مناطق کمتر توسعه‌یافته.
- معافیت مالیاتی ۵ درصدی به ازای مشارکت ۱۰ درصدی با سرمایه‌گذاران خارجی تا سقف ۵۰ درصد.
- معافیت‌های مالیاتی ۵۰ درصدی کلیه تأسیسات ایران‌گردی و جهانگردی.

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

- اعمال نرخ صفر دفاتر گردشگری و زیارتی.
- معافیت مالیاتی ۱۰ درصدی واحدهای صنعتی در صورت انجام هزینه‌های تحقیقاتی و پژوهشی.
- اعمال نرخ صفر برای واحدهای تولیدی فناوری اطلاعات دارای پروانه بهره‌برداری از مراجع قانونی.
- افزایش یک سال اعمال نرخ صفر مالیاتی به ازای هر سال افزایش ۵۰ درصدی نیروی کار شاغل.
- اعمال نرخ صفر برای شرکت‌های خارجی در صورت صادرات ۱۰ درصدی.
- اعمال نرخ صفر مالیاتی برای درآمدهای خدماتی بیمارستانی و اقامتی بعد از سال ۱۳۹۵ به مدت پنج سال و مناطق کمتر توسعه‌یافته به مدت ده سال.

۱۶-۲ - بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

کل درآمدهای مالیاتی استانی سال ۱۴۰۱ برابر ۱۲،۵۲۰،۶۷۹ میلیون ریال بوده که رشد ۲۲/۱۳ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ داشته است. بخش قابل توجهی از رشد درآمدهای مالیاتی می‌تواند به تورم مربوط باشد. درآمدهای مالیاتی به دو بخش درآمدهای مالیاتی مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند که به ترتیب سهم ۵۹/۱۳ و ۴۰/۸۷ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی را به خود اختصاص داده‌اند. رشد درآمدهای مالیاتی مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب برابر ۶۹/۷۳ و ۱۳/۱۳- درصد بوده است.

جدول ۱۶-۱- عملکرد درآمدهای مالیاتی استانی به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم (میلیون ریال/ درصد)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۱	
			تغییرات	سهم از کل درآمدهای مالیاتی
درآمدهای مالیاتی مستقیم	۴،۳۶۱،۸۱۳	۷،۴۰۳،۷۱۹	۶۹/۷۳	۵۹/۱۳
درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم	۵،۸۹۰،۱۸۲	۵،۱۱۶،۹۶۰	-۱۳/۱۳	۴۰/۸۷
کل درآمدهای مالیاتی استانی	۱۰،۲۵۱،۹۹۵	۱۲،۵۲۰،۶۷۹	۲۲/۱۳	-

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان

۱۶-۳ - بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

از تغییرات مهم مالیات‌ها در سال ۱۴۰۱ اعمال مالیات بر خانه‌های لوکس و خودروهای لوکس می‌باشد. مطابق این قانون، خودروهایی لوکس محسوب می‌شوند که ارزش کلی آن‌ها در هر سال از یک مبلغ مشخص بیشتر باشد. بر طبق این قانون، اگر فردی بیشتر از یک خودرو داشته باشد و مجموع ارزش تمامی خودروهای او بیشتر از سقف مشخص شده برای خودروهای لوکس باشد، باید برای پرداخت مالیات اقدام کند. در سال ۱۴۰۱، مالیات خودروهای لوکس شامل خودروهایی می‌شد که ارزش آن‌ها بیشتر از ۱ میلیارد و ۵۰۰ میلیون تومان بود. طبق قانون بودجه در سال ۱۴۰۲، مالیات خودرو لوکس در سال ۱۴۰۲ تعیین شده است. بر اساس قانون بودجه، خودروهای لوکسی که ارزش آن‌ها بیشتر از ۳ میلیارد تومان است، مشمول ۱٪ مالیات خواهد شد؛ بنابراین اگر ارزش خودرویی زیر ۳ میلیارد تومان باشد، خودروی لوکس نیست و مشمول مالیات نمی‌شود.

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

مالیات بر خانه‌های لوکس، همانند مالیات بر خودرو که تنها به خودروهای خاصی تعلق گرفته، شامل تمام خانه‌ها و املاک نشده و صرفاً برخی از مالکین خانه‌ها و املاک، موظف به پرداخت قبض مالیات آن بوده که نحوه محاسبه آن نیز به صورت زیر می‌باشد:

بر این اساس روند مطالبه مالیات از زمین‌های فاقد اعیانی دارای کاربری مسکونی، اداری و تجاری، خانه‌های مجلل (لوکس) (اعم از مستغلات، آپارتمان و ویلا) و باغ ویلاها به ارزش بیش از ۲۰ میلیارد تومان مشخص شد. طبق قانون مالیات سالانه خانه‌های لوکس و باغ ویلاها، نسبت به مازاد ارزش بیش از ۲۰ میلیارد تومان ۲ در هزار می‌باشد. مالیات بر اساس تعلق مالیاتی به مالیات مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شود. مالیات مستقیم، مستقیماً از دارایی یا درآمد افراد گرفته می‌شوند و شامل مالیات بر دارایی و مالیات بر درآمد هستند. در سال‌های اخیر این مالیات‌ها در سه حوزه الف- تعدیل نرخ‌ها، ب- رفع تبعیض‌ها و ج- روش‌های تشخیص و وصول اصلاح گردیده‌اند. درآمدهای مالیاتی مستقیم از چهار منبع اشخاص حقوقی، درآمد، ثروت و واردات اخذ می‌شوند.

از میان سه جزء اصلی مالیات‌های مستقیم یعنی مالیات اشخاص حقوقی و مالیات درآمد و مالیات بر ثروت بیشترین و کمترین سهم به ترتیب متعلق به مالیات بر درآمد (۶۴/۵۹ درصد) و مالیات بر ثروت (۱۲/۹۰ درصد) بوده است. بیشترین و کمترین سهم نیز در بین زیر بخش‌های هر یک از اجزای اصلی درآمدهای مالیاتی مستقیم به ترتیب مربوط به مالیات مشاغل (۳۳/۵۷ درصد) و مالیات بر واحد مسکونی گران‌قیمت (۰/۰۰۰۰۱ درصد) بوده است. همچنین بیشترین و کمترین رشد در سال ۱۴۰۱ به ترتیب مربوط به مالیات‌های اتفاقی (۱۱۲۷/۰۷ درصد) و مالیات نقل و انتقال سهام (۲۲/۳۱ درصد) بوده است.

جدول ۱۶-۲- مالیات‌های مستقیم استانی به تفکیک اجزاء (میلیون ریال / درصد)

۱۴۰۱		۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان
سهم از کل مالیات‌های مستقیم	تغییرات			
۲۲/۵۱	۵۱/۵۱	۱,۶۶۶,۳۹۷	۱,۰۹۹,۸۴۲	● جمع مالیات اشخاص حقوقی:
-	-	-	-	مالیات معوق اشخاص حقوقی غیره دولتی
۲۲/۵۱	۵۱/۵۱	۱,۶۶۶,۳۹۷	۱,۰۹۹,۸۴۲	مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی
۶۴/۵۹	۸۱/۷۱	۴,۷۸۲,۰۱۷	۲,۶۳۱,۶۴۸	● جمع مالیات درآمد:
۱۴/۶۲	۵۵/۷۲	۱,۰۸۲,۷۲۴	۶۹۵,۲۸۸	مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی
۱۱/۷۸	۱۲۸/۲۱	۸۷۲,۳۳۹	۳۸۲,۲۵۴	مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی
۳۳/۵۷	۸۳/۵۴	۲,۴۸۵,۴۲۸	۱,۳۵۴,۱۶۳	مالیات مشاغل
۳/۸۶	۴۹/۴۱	۲۸۵,۴۷۹	۱۹۱,۰۷۳	مالیات مستغلات
۰/۷۶	۵۳۲/۰۹	۵۶,۰۴۷	۸,۸۶۷	مالیات متفرقه درآمد
۱۲/۹۰	۵۱/۵۶	۹۵۵,۳۰۴	۶۳۰,۳۲۲	● جمع مالیات ثروت:
۳/۱۷	۸۵/۴۳	۲۳۵,۰۶۷	۱۲۶,۷۶۹	مالیات بر ارث
۰/۲۰	۱۱۲۷/۰۷	۱۴,۶۳۹	۱,۱۹۳	مالیات‌های اتفاقی
۳/۱۷	۳۶/۸۰	۲۳۴,۸۱۴	۱۷۱,۶۴۲	مالیات نقل و انتقال سرقفلی
۰/۲۶	۲۲/۳۱	۱۹,۱۹۰	۱۵,۶۸۹	مالیات نقل و انتقال سهام
۴/۵۵	۲۲/۴۳	۳۳۷,۲۳۳	۲۷۵,۴۴۰	مالیات نقل و انتقال املاک

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

۱۴۰۱		۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان
سهم از کل مالیات‌های مستقیم	تغییرات			
۱/۲۷	۱۳۷/۱۲	۹۳,۸۶۹	۳۹,۵۸۷	حق تمبر و اوراق بهادار
۰/۰۰۰۰۱	-	۷۵	۰	مالیات بر واحدهای مسکونی گران قیمت (با احتساب عرصه و اعیان)
۰/۲۸	-	۲۰,۴۱۴	۰	مالیات بر انواع خودروهای سواری و دو کابین شماره نیروی انتظامی گران قیمت
۱۰۰	۶۹/۷۴	۷,۴۰۳,۷۱۹	۴,۳۶۱,۸۱۳	جمع کل مالیات‌های مستقیم

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان

مالیات غیرمستقیم، مالیاتی است که به طور غیرمستقیم بر کالاهای مصرفی اشخاص وضع شده و از مصرف‌کنندگان وصول می‌شود. از میان اجزاء مالیات‌های غیرمستقیم به ترتیب بیشترین و کمترین سهم مربوط به مالیات بر ارزش افزوده (۵۰/۸۱ درصد) و مالیات شماره‌گذاری خودرو (۰/۰۰۸ درصد) بوده است. همچنین در سال ۱۴۰۱ در میان اجزای مالیات‌های غیرمستقیم بیشترین و کمترین رشد به ترتیب متعلق به مالیات بر نقل و انتقال اتومبیل (۶۳۳/۹۸ درصد) و درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده (۵/۸۰ درصد) بوده است.

جدول ۱۶-۳- مالیات‌های غیرمستقیم استانی (کالا و خدمات) به تفکیک اجزاء (میلیون ریال)

۱۴۰۱		۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان
سهم از کل مالیات‌های مستقیم	تغییرات			
۵۰/۸۱	۴۲/۳۳	۲,۵۹۹,۹۲۴	۴,۵۰۸,۸۸۵	مالیات بر ارزش افزوده
۲۲/۸۵	۵/۸۰	۱,۱۶۹,۲۹۰	۱,۱۰۵,۱۹۴	درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده ۱
۲۱/۹۶	۴۳۳/۹۸	۱,۱۲۳,۹۳۰	۲۱۰,۴۸۰	مالیات بر نقل و انتقال اتومبیل
۱/۲۵	۵۴/۹۰	۶۴,۰۶۴	۴۱,۳۵۸	عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور
۰/۰۰۸	۹۶/۱۷	۴۴۸	۱۱,۶۹۳	مالیات شماره‌گذاری خودرو
۰/۶۴	۱۶۱/۱۶	۳۲,۸۲۶	۱۲۵۶۹	مالیات بر فروش سیگار
۱۰۰	-۱۳/۱۳	۵,۱۱۶,۹۶۰	۵,۸۹۰,۱۸۲	جمع کل مالیات‌های غیرمستقیم

منبع: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کردستان

۱۶-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

در جهان امروزی، مالیات سهمی از درآمد کشور است که مردم برای برقراری امنیت و پرداخت هزینه‌های دولت باید بپردازند. مالیات به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دولت‌ها، یکی از ابزارهای مهم حاکمیت برای رسیدن به اهداف کلان خود در اقتصاد است؛ اما نظام مالیاتی ما هنوز نتوانسته است چه در بعد درآمدی و چه در بعد

^۱ . موضوع ماده (۳۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت.

تنظیم‌گری به استانداردهای دنیا نزدیک شود. بسیاری دلیل این امر را فرسودگی و جامع نبودن نظام مالیاتی می‌دانند.

در راستای برطرف کردن کاستی‌ها و نواقص نظام مالیاتی فعلی رویکردها بایستی تغییر کند. رویکرد مالیات بر درآمد مشکل دارد. مالیات بر درآمد انگیزه نیروی کار را برای عرضه کار سرکوب می‌کند؛ اما اگر قرار است مالیاتی هم از درآمد گرفته شود، باید مالیات از مجموع درآمد گرفت. وقتی مالیات از مجموع درآمد گرفته می‌شود، ۸۰ تا ۹۰ درصد افراد باید از پرداخت آن مالیات معاف باشند. در واقع به عوض مالیات بر درآمد باید از عایدی سرمایه مالیات گرفته شود که می‌توان، مالیات بر عایدی سرمایه را در قالب زیرمجموعه PIT یا مالیات بر مجموع درآمد، اجرایی کرد.

مصوب درآمدهای مالیاتی استان برای سال‌های آینده با توجه به نکات زیر لازم است تعدیل گردد:

الف- اقتصاد استان کردستان مبتنی بر کشاورزی می‌باشد و این بخش طبق ماده ۸۱ ق. م. م از مالیات معاف است.

ب- درآمد سرانه استان حدود نصف میانگین درآمد سرانه کشور است.

ج- سهم بیشتر عملکرد درآمدهای مالیاتی سال‌های قبل استان که مبنای مصوب سال آینده قرار می‌گیرد؛ تقریباً غیر قابل وصول بوده (از جمله درآمد مالیاتی کارت‌های بازرگانی و ...).

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته برخی دیگر از مشکلات، چالش‌های و پیشنهادات نظام مالیاتی استان به شرح زیر مطرح است:

- عوارض ارزش افزوده دریافتی از واحدهای تولیدی و پیمانکاران طرح‌های واقع در استان با رعایت جزءهای ۱ و ۲ بند ب ماده ۶ قانون برنامه ششم توسعه که مبنای واریز را محل استقرار قرار داده است به حساب استان واریز شود. این مهم با همکاری دستگاه‌های دولتی از جمله سازمان مدیریت و اداره کل امور اقتصادی و دارایی و با ارائه لیست این واحدها به اداره کل امور مالیاتی محقق خواهد شد.
- برای جلوگیری از فرار مالیاتی دولت باید سعی کند تا با استفاده از روش‌های نوین مالیات ستانی که در کشورهای توسعه‌یافته دنیا مرسوم است به جمع‌آوری اطلاعات بپردازد و در این راستا اصلاح ساختار سازمان مالیاتی را در دستور کار خود قرار دهد.
- با ایجاد شفافیت در بخش اقتصاد می‌توان جلوی فرار مالیاتی را گرفت.
- برای اخذ مالیات از افرادی که درآمد نجومی دارند این دسته می‌توان با یکپارچه‌سازی سیستم اطلاعات پولی و مالی، به‌روزرسانی ابزارهای مالیات ستانی و افزایش پایه مالیاتی اقدام کرد.
- اداره کل امور مالیاتی و بخش خصوصی جلسات مشترکی جهت معرفی مشوق‌های مالیاتی را برگزار نمایند و موانعی که موجب از دست دادن مشوق‌ها برای تولیدکنندگان می‌گردد را بررسی نمایند.
- کنترل بیشتر بر گردش مالی و رصد حساب‌ها و فعالیت‌های با حجم گردش مالی بالا در استان در راستای اجرای نظام جامع مالیاتی و جلوگیری از قاچاق کالا
- استفاده از ظرفیت‌های قانونی جهت وصول بدهی‌های قطعی شده مالیاتی در واحدهای وصول و اجرا

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

- کشف و شناسایی منابع جدید مالیاتی به منظور ایجاد عدالت مالیاتی و وصول مالیات واقعی از کلیه فعالان اقتصادی.

فصل هفدهم

بازار کار استان

خلاصه فصل

یکی از مباحث بسیار مهم در دهه اخیر جهان، بحث سرمایه انسانی است. سرمایه انسانی یا به عبارتی کیفیت نیروی کار و یا دانش نهادینه شده در انسان باعث افزایش تولید و رشد اقتصادی کشورها می‌گردد. افزایش اشتغال به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع تلقی می‌شود و از موضوعات اساسی اقتصاد است. نیروی انسانی با کیفیت و دانش‌مدار مهم‌ترین مزیت رقابتی کشور و کمیاب‌ترین منبع در اقتصاد دانش‌محور امروز است. لذا کشورهای پیشرو با درک این حقیقت، تلاش وصف‌ناپذیری جهت به کارگیری بهینه از این منبع کلیدی در حوزه‌های گوناگون از جمله کیفیت، تولید و مدیریت به منظور تحقق اهداف استراتژیک خود با استفاده از شیوه‌ها و نظام‌های نوین اثربخش کرده‌اند. افزایش اشتغال به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع تلقی می‌شود و از موضوعات اساسی اقتصاد است. با توجه به اهمیت اشتغال، آمارهای تحلیل وضعیت ساختار این بخش مبنایی برای ارزیابی و تحلیل سیاست‌های اقتصادی محسوب می‌شود.

طبق نتایج طرح آمارگیری نیروی کار پاییز ۱۴۰۱، میانگین نرخ بیکاری کل کشور در پاییز ۱۴۰۱ به ۸/۲ درصد رسیده که این نرخ در مقایسه با پاییز ۱۴۰۰ کاهشی ۰/۶ درصدی را نشان می‌دهد. طبق داده‌های گزارش مذکور نرخ بیکاری پاییز ۱۴۰۱ نسبت به پاییز ۱۴۰۰ در ۱۹ استان کشور کاهشی و در ۱۱ استان افزایشی و در یک استان هم ثابت مانده است؛ اما در این میان وضعیت استان کردستان که رتبه اول نرخ بیکاری کشور را به خود اختصاص داده بسیار نگران کننده است.

بر اساس آخرین پیش‌بینی سرشماری جمعیت در سال ۱۴۰۰، جمعیت استان حدود ۱/۶۶ میلیون نفر بوده که ۷۳/۷ درصد در مناطق شهری و ۲۶/۳ درصد در مناطق روستایی ساکن بوده‌اند. نرخ مشارکت اقتصادی در سال ۱۴۰۱ برابر ۴۲/۹ درصد بوده و نرخ بیکاری در این سال برابر ۱۳/۷ درصد بوده که نسبت به سال قبل کاهش اندکی داشته ولی در مقایسه با میانگین کشوری بیشتر است.

۱۷-۱-بازار کار استان

۱۷-۱-۱-سیاست‌های ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان

بحث اشتغال از مهم‌ترین مباحث مورد توجه در جامعه محسوب می‌شود و مقوله‌ای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است که باید تبیین و تحلیل گردد تا با ترسیم چشم‌اندازی واقع بینانه، راهکارهای عملی تنظیم و به مرحله اجرا گذاشته شوند (امینی، ۱۳۹۴). آمارتیا سن در بیان اهمیت موضوع «کار انسانی» بیان می‌کند که اشتغال از لحاظ فردی و اجتماعی، دارای سه منظر درآمدی، تولیدی و هویتی است. سه منظر فوق را در واقع می‌توان به دو جنبه تولیدی - درآمدی و جنبه هویتی تقسیم کرد. اگر از جنبه تولیدی - درآمدی به اشتغال نگاه کنیم، مشخص می‌شود که افراد در صورت یافتن شغل و ارائه‌ی خدمات کاری در عین اینکه در فرایند تولید کالا و خدمات شرکت می‌نمایند به کسب درآمد برای خود نیز می‌پردازند. منتهی، مسئله این است که اگر زمینه‌های اشتغال افراد در بازار کار فراهم نشود، علاوه بر آثار و پیامدهای برآورده نشده جنبه‌های تولیدی - درآمدی، مهم‌ترین موضوعی که مغفول مانده‌اند، آثار و پیامدهای جنبه هویتی اشتغال می‌باشد (طائی، مقدم، ۱۳۸۹). این آثار و پیامدها را آمارتیا سن به بیش از ۱۰ مورد تقسیم‌بندی کرده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

- از دست رفتن آزادی و وقوع انزوای اجتماعی؛
 - از دست رفتن مهارت‌ها؛
 - آسیب‌های روانی و جسمی؛
 - از دست رفتن انگیزه و آینده شغلی؛
 - از دست رفتن روابط انسانی و زندگی خانوادگی؛
 - از دست رفتن ارزش‌های اجتماعی و مسئولیت‌پذیری (سن، ۱۳۸۸).
- بازار کار از یک‌سو تحت تأثیر سایر بازارها و بخش‌های اقتصادی قرار دارد و از سوی دیگر، همان‌طور که در بخش‌های قبلی از آمارتیا سن نقل شد، میزان بیکاری و اشتغال در بازار کار بر میزان نابرابری، فقر و محرومیت، سلامتی و بهداشت، آسیب روانی، جرم و ناآرامی سیاسی در هر جامعه مؤثر است (سن، ۱۳۸۸)؛ بنابراین سیاست‌گذاران کشور نیازمند شناختی درست و مناسب از بازار کار جهت رفع مسئله بیکاری و ایجاد اشتغال هستند.
- از چالش‌های اساسی بازار کار کشور طی ۱۰ سال اخیر می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:
- کمترین میزان ایجاد اشتغال در کنار بیشترین افزایش جمعیت در گروه جمعیتی در سن کار.
 - عدم ورود بخش عمده‌ای از جمعیت در سن کار به بازار کار و در نتیجه افزایش جمعیت غیرفعال.
 - سهم بالای جمعیت جوان و تحصیل کرده از جمعیت غیرفعال.
 - یکی از چالش‌های فضای کسب‌وکار استان، فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار است. غالب واحدهای تولیدی استان بر روی تولیدات ساده کار می‌کنند و از تولیدات پیچیده و دارای چندین ارتباط با بخش‌های مختلف دوری می‌کنند. همچنین کوچک بودن واحدهای استان، شکل نگرفتن و یا ضعیف بودن زنجیره محصولات از مواد اولیه تا تولید و مصرف در استان، دوری از کارخانه‌های و شرکت‌های بزرگ تأمین مواد اولیه و ناتوانی بخش تولید استان در جذب افراد متخصص بومی منجر به این فقدان گشته است

که در نهایت مشکلاتی چون افزایش هزینه محصولات تولیدی و کاهش رقابت‌پذیری آن‌ها و به‌صرفه نبودن تولید بسیاری از کالاها در استان را به وجود می‌آورند.

از یک طرف سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای اشتغال به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین چالش‌ها و موضوعات فعلی کشور مطرح است و از طرف دیگر ساختار بازار کار و فرآیند ایجاد شغل، یک فرآیند بلندمدت است که نیاز دارد برنامه و راهبرد جامع بلندمدتی متناسب با این ساختار برای آن ارائه و تدوین شود. در همین راستا مهم‌ترین جهت‌گیری دولت در چند سال اخیر بهبود محیط کسب‌وکار و ارتقاء شاخص‌های آن (محیط سیاسی، فرهنگی و قضایی و محیط اقتصاد کلان، بازار کار، مالیات‌ها و زیرساخت‌ها) و حمایت از بخش‌های خصوصی و تعاونی و رقابت از راه اصلاح قوانین، مقررات و رویه‌های ذی‌ربط بوده است.

همچنین به‌منظور تحقق اهداف برنامه ملی اشتغال فراگیر، الزام به اولویت تخصیص منابع اعتباری استان به پروژه‌های اشتغال محور و همچنین پیگیری تأمین اعتبارات مصوب طرح‌های استانی مندرج در برنامه‌های اشتغال فراگیر به‌عنوان دستور کار ترجمان‌های دولتی استان بوده است.

استان‌های مرزی به دلیل دوری از مرکز کشور و همجواری و تماس با محیط‌های بیرونی، ویژگی‌های منحصربه‌فردی به ویژه در حوزه اشتغال دارند. به‌طور معمول همجواری مناطق مرزی با کشورهای دیگر فرصت‌هایی را برای فعالیت‌های اقتصادی و تأمین معیشت ساکنان آن فراهم می‌کند؛ اما در استان کردستان این مزیت به ویژه در ایجاد اشتغال به گونه‌ای ناکارآمد ظاهر شده و نه تنها نتوانسته موجب اشتغال رسمی مردم این نواحی شود بلکه به دلیل شرایط اقتصادی (نوسانات نرخ ارز، تورم، ضعف زیرساخت‌ها و نبود صنایع) موجب ظهور پدیده کولبری با تبعات اجتماعی - اقتصادی و سیاسی گردیده است.

همچنین سیاست‌های تکلیفی تبصره ۱۶ و ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ در خصوص اعطای تسهیلات به واحدهای تولیدی در جهت ایجاد و تثبیت اشتغال در سطح کشور از جمله اقدامات اساسی و مهم انجام شده در راستای اشتغال‌زایی می‌باشد. موضوع جزء ۱ تا ۹ بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کشور برای اولین بار به وزارت امور اقتصادی و دارایی واگذار شده است. در این راستا شناسایی ظرفیت‌های خالی تولید و تأمین مالی پروژه‌های اولویت‌دار استانی که درصد پیشرفت بالایی دارند مدنظر است و هدف آن توسعه کارآفرینی، افزایش اشتغال و توسعه اقتصادی استانی است.

تسهیلات موضوع این دستورالعمل در استان‌های با اولویت نرخ بیکاری بالاتر به طرح‌های کارآفرینی، ایجاد، توسعه‌ای، تکمیلی و سرمایه در گردش و نیز احیای واحدهای تولیدی از جمله کسب‌وکار خانگی، واحدهای تولیدی خرد، واحدهای تولیدی کوچک، واحدهای تولیدی متوسط، واحدهای تولیدی بزرگ، شرکت‌های دانش‌بنیان و واحدهای تولیدی پیشران قابل تخصیص است.

بنابراین می‌توان گفت که تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه مهم‌ترین ابزار حفظ اشتغال است و اگر تأمین منابع مالی در این بخش لحاظ شود بخشی از سرمایه در گردش واحدهای تأمین خواهد شد. در شرایط فعلی نیاز است که نگاه ویژه در حوزه بانکی برای بخش صنعت وجود داشته باشد چراکه به نظر می‌رسد اشتغال لازم در استان‌ها

فصل هفدهم: بازار کار استان

را این حوزه می‌تواند فراهم کند؛ زیرا ایجاد اشتغال مولد در استان‌ها می‌تواند زمینه افزایش تولید در سطح کشور را فراهم کند.

تسهیلات موضوع این قانون به طرح‌های سرمایه در گردش، طرح‌های نیمه‌تمام (دارای حداقل ۷۰ درصد پیشرفت فیزیکی به بالا در استان‌های با نرخ بیکاری کمتر از میانگین کشوری و حداقل ۳۰ درصد پیشرفت فیزیکی در استان‌های با نرخ بیکاری بیشتر از میانگین کشوری)، توسعه‌ای و طرح‌های ایجاد می‌مربوط به کسب‌وکارهای دانش‌بنیان و پیشران و سایر طرح‌های بخش خدماتی که منجر به تکمیل زنجیره ارزش کسب‌وکارهای اشتغال‌زا گردد، قابل پرداخت می‌باشد. همچنین تسهیلات مربوط به کسب‌وکارهای خرد و خانگی در قالب پشتیبان و پیشران، طرح‌های منطبق بر ظرفیت و اولویت‌های منطقه و اشخاصی که قصد توسعه فعالیت خود را داشته و دارای توان و برنامه‌ای منسجم برای بازاریابی و فروش و اتصال به بنگاه‌های بزرگ‌تر را داشته باشند، قابل پرداخت است.

۱۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار کار

۱۷-۲-۱- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

نرخ مشارکت اقتصادی یک نشانه از میزان رونق اقتصادی و همچنین مقیاسی برای حضور افراد جامعه در بازارهای کسب‌وکار است. بررسی نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برای استان در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد ۴۲/۹ درصد جمعیت در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند؛ یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند که نسبت به شاخص کشوری (۴۰/۹ درصد) آن در همین سال بیشتر است. تغییرات این شاخص در کل کشور نسبت به سال قبل ۱/۶ درصد بوده که افزایش داشته که می‌توان گفت بیشتر ناشی از افزایش نرخ مشارکت زنان بوده در حالی که مشارکت مردان تغییر قابل توجهی نداشته است. از دلایل دیگر این افزایش نرخ مشارکت اقتصادی می‌توان به بهبود شرایط بازار کار بعد از فروکش کردن بیماری کرونا اشاره کرد. همچنین آمار نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی زنان نسبت به مردان و نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی کمتر بوده است. نرخ مشارکت مردان برای استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۷۵/۱ درصد بوده و بررسی نرخ مشارکت به تفکیک شهری و روستایی در سال ۱۴۰۱ نشان دهنده نرخ مشارکت ۴۲/۳ درصدی نقاط شهری و ۴۴/۷ درصدی نقاط روستایی است که با نرخ مشارکت اقتصادی روستایی کشور برابر و از نرخ مشارکت اقتصادی کشور در سطح شهری بیشتر است.

جدول ۱۷-۱- نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)

تغییرات	استان		کشور	عنوان
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
۱/۶	۴۲/۹	۴۲/۲	۴۰/۹	نرخ مشارکت اقتصادی کل
۰	۷۵/۱	۷۵/۱	۶۸/۲	مرد
۷/۴	۱۱/۶	۱۰/۸	۱۳/۶	زن
۲/۴	۴۲/۳	۴۱/۳	۴۰/۳	شهری

فصل هفدهم: بازار کار استان

تغییرات	استان		کشور	عنوان
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
.	۴۴/۷	۴۴/۷	۴۴/۷	روستایی

منبع: مرکز آمار ایران

نرخ بیکاری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین برون داده‌های یک سیستم اقتصادی مطرح است. در سال‌های اخیر همواره یکی از معضلات استان نرخ بالای بیکار بوده است. نرخ بیکاری استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۱۳/۷ درصد بوده که نسبت به سال قبل افزایش یافته و در مقایسه با میانگین کشوری (۹ درصد) بیشتر است. نرخ بیکاری سال ۱۴۰۱ استان همانند کشور در زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیشتر است.

جدول ۱۷-۲- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)

تغییرات	استان		کشور	عنوان
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
۱۷/۰۹	۱۳/۷	۱۱/۷	۹	نرخ بیکاری کل
۱۷/۱۴	۱۲/۳	۱۰/۵	۷/۷	مرد
۱۲/۶۲	۲۲/۳	۱۹/۸	۱۵/۸	زن
۹/۹۲	۱۴/۴	۱۳/۱	۹/۷	شهری
۸/۱	۱۲	۱۱/۱	۶/۷	روستایی

منبع: مرکز آمار ایران

نسبت اشتغال^۱ بیانگر آن است که چند درصد جمعیت در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) شاغل بوده‌اند. این نسبت در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل، (۰/۸-) درصد کاهش یافته است و به رقم ۳۷ درصد رسیده که نسبت به میانگین کشوری (۳۷/۲) کمتر است. قابل ذکر است این کاهش از نظر جنسیت بیشتر در زنان و از نظر مکانی در نقاط روستایی اتفاق افتاده است. رقم این شاخص در بین مردان بیشتر از زنان و در نقاط روستایی بیشتر از نقاط شهری می‌باشد.

جدول ۱۷-۳- نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)

تغییرات	استان		کشور	عنوان
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
-۰/۸	۳۷	۳۷/۳	۳۷/۲	نسبت اشتغال کل
-۱/۹۳	۶۵/۹	۶۷/۲	۶۳	مرد
۳/۴۴	۹	۸/۷	۱۱/۴	زن
۰/۸۳	۳۶/۲	۳۵/۹	۳۶/۴	شهری
-۳/۶۶	۳۹/۴	۴۰/۹	۳۹/۹	روستایی

منبع: مرکز آمار ایران

^۱ نسبت جمعیت شاغل (۱۵ ساله و بیشتر) به جمعیت (۱۵ ساله و بیشتر)

فصل هفدهم: بازار کار استان

افراد دارای اشتغال ناقص زمانی؛ تمامی شاغلانی هستند که در هفته مرجع، حاضر در سر کار یا غایب موقت از محل کار بوده‌اند. این افراد به دلایلی از جمله رکود و فصل غیرکاری کمتر از ۴۴ ساعت در هفته (مرجع) کار کرده و خواهان و آماده برای انجام کار اضافی هستند. سهم اشتغال ناقص نشان دهنده این است که چند درصد جمعیت شاغل دارای اشتغال ناقص هستند. سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۱۴/۹ درصد بوده که افزایش ۸/۷ درصدی نسبت به سال قبل داشته است، این شاخص در کشور ۹/۵ درصد بوده که کمتر از مقدار استانی آن است.

جدول ۱۷-۴- سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)

تغییرات	استان		کشور	عنوان
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
۸/۷	۱۴/۹	۱۳/۷	۹/۵	سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی کل
۹/۴	۱۶/۲	۱۴/۸	۱۰/۴	مرد
۷/۸	۵/۵	۵/۱	۴/۵	زن
۳/۰۷	۱۳/۴	۱۳	۸/۱	شهری
۲۵/۳۳	۱۸/۸	۱۵	۱۳/۶	روستایی

منبع: مرکز آمار ایران

بررسی اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که بخش خدمات با ۵۲/۲ درصد بیشترین اشتغال را به خود اختصاص داده است. توزیع شاغلان استان نشان می‌دهد که بیش از ۵۰ درصد به بخش خدمات استان و ۵۰ درصد باقی‌مانده به بخش‌های صنعت و کشاورزی با سهم‌های تقریباً برابر اختصاص یافته است. توزیع شاغلان استان و کشور بیان‌کننده شباهت سهم خدمات و تفاوت سهم دو بخش دیگر است. تغییرات سهم اشتغال بخش کشاورزی و صنعت استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ در اکثر موارد منفی می‌باشد و وضعیت نابسامان این بخش‌ها در استان را به خوبی نمایش می‌دهد. یکی از نکات بسیار نگران‌کننده رشد منفی بخش کشاورزی در روستا است که به خوبی نشان‌دهنده مهاجرت نیروی کار از روستا به شهر و مشکلات حاشیه‌نشینی و عدم تطابق خدمات شهری و جمعیت در شهرها را به دنبال خواهد داشت.

اشتغال مردان در سال ۱۴۰۱ در دو بخش صنعت و کشاورزی استان نسبت به زنان کمتر و در بخش خدمات برعکس بوده اما در کشور اشتغال مردان تنها در بخش خدمات کمتر از زنان بوده است. نقاط شهری در دو بخش صنعت و خدمات و نقاط روستایی در بخش کشاورزی سهم شاغلان بیشتری را دارند.

فصل هفدهم: بازار کار استان

جدول ۱۷-۵- توزیع شاغلان در بخش‌های اقتصادی در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر بر حسب جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)

تغییرات	استان		کشور	عنوان
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
-۷/۵	۲۰/۷	۲۲/۴	۱۴/۸	کشاورزی
-۷/۴	۱۹/۹	۲۱/۵	۱۵	مرد
-۹/۹	۲۶/۳	۲۹/۲	۱۳/۸	زن
۵	۶/۳	۶	۵/۸	شهری
-۴/۰۶	۵۶/۷	۵۹/۱	۴۲/۸	روستایی
-۱/۸	۲۷/۱	۲۷/۶	۳۳/۶	صنعت
-۲/۲	۲۶/۲	۲۶/۸	۳۴/۹	مرد
-۲/۳	۳۳/۱	۳۳/۹	۲۶/۶	زن
-۶	۲۹/۴	۳۱/۳	۳۴/۷	شهری
۸/۷	۲۱/۱	۱۹/۴	۳۰/۱	روستایی
۴/۴	۵۲/۲	۵۰	۵۱/۶	خدمات
۴/۰۶	۵۳/۸	۵۱/۷	۵۰/۱	مرد
۱۰/۰۲	۴۰/۶	۳۶/۹	۵۹/۶	زن
۲/۳	۶۴/۲	۶۲/۷	۵۹/۵	شهری
۲/۷	۲۲/۱	۲۱/۵	۲۷/۱	روستایی

منبع: مرکز آمار ایران

سهم شاغلان بخش خصوصی و عمومی استان برای سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۸۷/۶ و ۱۲/۴ درصد بوده است. در سال ۱۴۰۰ و در سطح استان ۹۰/۳ درصد مردان و ۷۶/۳ درصد زنان در بخش خصوصی شاغل بوده‌اند. سهم شاغلان جامعه شهری استان در سال ۱۴۰۰ در بخش خصوصی و عمومی به ترتیب برابر ۸۵ و ۱۵ درصد و در جامعه روستایی، ۹۶/۷ درصد شاغلان در بخش خصوصی و ۳/۳ درصد در بخش عمومی شاغل بوده‌اند. با توجه به تغییرات مشاهده می‌شود که سهم شاغلان بخش عمومی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل افزایش داشته در حالی که سهم شاغلان بخش خصوصی با کاهش روبرو بوده است. بنابراین می‌توان گفت که بخش خصوصی در سال ۱۴۰۱ وضعیت مطلوبی نداشته و زنگ خطر جدی برای استان به صدا در آمده است.

جدول ۱۷-۶- سهم شاغلان بخش خصوصی و عمومی بر حسب جنس و نقاط شهری و روستایی (درصد)

تغییرات	استان		کشور	عنوان
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
-۱/۱	۸۷/۶	۸۸/۶	۸۵/۳	سهم شاغلان بخش خصوصی از کل شاغلان
-۱/۱	۸۹/۳	۹۰/۳	۸۷/۱	مرد
-۰/۵	۷۵/۹	۷۶/۳	۷۵/۸	زن

فصل هفدهم: بازار کار استان

تغییرات	استان		کشور	عنوان
	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	
-۰/۹	۸۴/۲	۸۵	۸۲/۶	شهری
-۰/۶	۹۶/۱	۹۶/۷	۹۴	روستایی
۸/۷	۱۲/۴	۱۱/۴	۱۴/۷	سهم شاغلان بخش عمومی از کل شاغلان
۱۰/۳	۱۰/۷	۹/۷	۱۲/۹	مرد
۱/۶	۲۴/۱	۲۳/۷	۲۴/۲	زن
۵/۳	۱۵/۸	۱۵	۱۷/۴	شهری
۱۸/۱	۳/۹	۳/۳	۶	روستایی

منبع: مرکز آمار ایران

۱۷-۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

منابع انسانی با ارزش‌ترین منبع سازمانی در فرآیند خلق ثروت در کشور می‌باشند که مهم‌ترین اهداف کشورهای توسعه‌یافته اقتصادی در جهت حداکثر نمودن ارزش تولید و ثروت در کشور و تأمین خواسته‌ها و انتظارات ذینفعان است. هم‌اکنون ایجاد اشتغال و به‌خصوص اشتغال مولد را می‌توان به‌عنوان مهم‌ترین و حیاتی‌ترین موضوع اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و حتی امنیتی کشور عنوان کرد. افزایش اشتغال مولد در بخش خصوصی واقعی می‌تواند منشاء اثرات مثبتی مانند کاهش فشارهای سنگین بودجه‌ای دولت، افزایش درآمد ملی، رشد اقتصادی پایدار، کاهش نابرابری‌های اجتماعی، برطرف شدن بسیاری از معضلات اجتماعی و فرهنگی و ارتقای رضایت عمومی باشد. امروزه از یک سوی برای تحقق توسعه در کشور، ضروری است تمام افراد جامعه اعم از زن و مرد در بازار کار فعال باشند و از سوی دیگر به سبب جنبه‌های هویتی اشتغال و آثار فردی و اجتماعی آن، بیکاری موقعیتی نامطلوب می‌باشد؛ بنابراین، اشتغال از مسائل مهم جامعه به شمار می‌آید و الزام است زمینه‌های ایجاد آن مهیا گردد.

ظهور پدیده کولبری و تبدیل شدن آن به یک مسئله اجتماعی-اقتصادی و سیاسی با بازتاب بین‌المللی و اثرات مخرب آن را می‌توان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل اشتغال در شهرستان‌های مرزی استان (شهرستان‌های بانه، مریوان و سروآباد) دانست. علاوه بر این از چالش‌های اساسی بازار کار استان می‌توان به مواردی همچون افزایش جمعیت بیکار و دارای اشتغال ناقص؛ بیکاری زنان، بیکاری جوانان و دانش‌آموختگان؛ وجود جمعیت قابل توجه دانشجویان (فرصت و تهدید)؛ سهم بالای جمعیت غیرفعال از جمعیت استان؛ عدم ورود جمعیت جدید در سن کار به بازار کار، اعمال سیاست‌هایی همچون توسعه آموزش عالی بدون افزایش در مهارت‌آموزی در بین فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، اشاره کرد.

منطقه ویژه اقتصادی، جذب سرمایه‌گذار خارجی، ایجاد و تأمین زیرساخت شهرک‌های صنعتی، توسعه صنعت گردشگری و شرکت‌های دانش‌بنیان و استارت‌آپی از ظرفیت‌های استان کردستان برای کاهش معضل بیکاری هستند. با توجه به وضعیت نامناسب بازار کار استان باید در نظر داشت تا زمانی که اقتصاد استان و کشور، اقتصادی

- تولید محور و بر پایه علم و دانش نباشد، نمی‌توان انتظار بهبود در شاخص بیکاری را داشت. معضل بیکاری زمانی قابل حل است که فعالیت‌های اقتصادی از سوداگری و فعالیت‌های غیرمولد به سمت فعالیت‌های مولد و با محوریت دانش حرکت کنند. این مهم نیازمند برنامه‌ریزی‌ها، تدوین سیاست‌ها و نهادسازی‌های اصولی است. بسیاری از مشکلات استان تابعی از مشکلات کشور می‌باشد اما در این میان کاهش شاغلان بخش کشاورزی استان نسبت به سال قبل و مشکلات زنجیروار بعدی آن یکی از دغدغه‌های مسئولین برای رفع این مشکل باید قلمداد گردد.
- در ادامه به برخی راهکارها و پیشنهادهای جهت رفع چالش‌های بازار کار اشاره شده است.
- تخصیص سهم بیشتری از تسهیلات بانکی ارزان قیمت به مناطق دارای نرخ بیکاری بالا.
 - برنامه‌ریزی و تخصیص اعتبار برای ایجاد اشتغال در مناطق روستایی.
 - تقویت فرهنگ کارآفرینی (با ایجاد امکان اشتراک‌گذاری تجربیات نظیر باشگاه کارآفرینی و یا کانون و انجمن و...).
 - تشکیل تعاونی و صندوق‌های مالی جهت تأمین مواد اولیه بدون واسطه در استان.
 - برنامه‌ریزی در راستای ایجاد اشتغال در حوزه گردشگری.
 - برنامه‌ریزی در جهت عدم مهاجرت از مناطق روستایی و شهرهای کوچک به مرکز استان‌ها و در نتیجه رشد بیکاری و حاشیه‌نشینی.
 - افزایش امکانات رفاهی بیشتر و دادن تسهیلات به روستائیان برای جلوگیری از مهاجرت به شهرها و ایجاد مشکلات عدم تطابق امکانات شهری با جمعیت موجود و همچنین جلوگیری از خالی شدن روستاها از جمعیت که هم از لحاظ اقتصادی و هم از لحاظ امنیتی بسیار مهم است.
 - هدایت منابع مالی دولتی به سمت بازارهای دارای مزیت نسبی در استان از جمله گیاهان دارویی، فرآوری محصولاتمانند توت‌فرنگی، گیلان، انگور و ...
 - تلاش برای ارتقای بهره‌وری نیروی انسانی در راستای کاهش قیمت کالای داخلی
 - بخش مالی ایران متکی به تأمین مالی از طریق بانک‌هاست؛ بنابراین در شرایط موجود تعمیق ابزارهای تأمین مالی بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. در این راستا پیشنهاد می‌گردد شرکت‌های دارای صلاحیت حضور در بازار سرمایه یا دارای قابلیت تأمین مالی از بازار سرمایه از سوی اتاق‌های بازرگانی و سازمان صنعت و معدن معرفی و ابزارها و زمینه‌های لازم جهت ارتقای سطح سواد مالی صاحبان بنگاه‌ها از طریق آشنا کردن صاحبان بنگاه‌ها با انواع روش تأمین مالی به‌ویژه انتشار سهام و انتشار اوراق فراهم گردد.
 - ایجاد کارگروه‌های استانی جهت شناسایی و رفع موانع تأمین مالی بنگاه‌ها؛ جهت روشن شدن بهتر موضوع و ریشه‌یابی اصلی موضوع پیشنهاد می‌گردد که جلساتی با حضور مدیران عامل بنگاه‌ها اعم از بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ تشکیل گردد.

فصل هجدهم

محیط کسب و کار استان

خلاصه فصل

از مهم‌ترین فاکتورهای رشد اقتصادی در اقتصاد بین‌الملل امروز میزان رقابت‌پذیری می‌باشد و هرچه میزان رقابت‌پذیری در یک کشور بیشتر باشد محیط و بسترهای لازم جهت افزایش تولیدات فراهم می‌شود. رقابت‌پذیری علاوه بر اینکه باعث افزایش تولید می‌شود موجب نزدیک‌تر شدن قیمت نهایی به هزینه نهایی می‌گردد و این باعث ایجاد رفاه اقتصادی می‌گردد. برای ایجاد رقابت باید اطلاعات در فضای اقتصاد متقارن باشد یعنی به صورت شفاف در اختیار هر دو طرف عرضه و تقاضا در بازار قرار بگیرد. بهبود محیط کسب و کار شرایط را برای یک اقتصاد رقابتی و سالم فراهم می‌کند و هر چه بتوان میزان موانع و مقررات زائد را برطرف نمود می‌توان به بخش تولید و ایجاد رقابت امیدوارتر بود. اقتصاد ایران همواره دچار مشکلات و نارسایی‌هایی بوده که به رغم برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های متعدد هنوز نتوانسته به طور کامل بر این چالش‌ها فائق آید. یکی از مهم‌ترین مشکلات، نقش کم‌رنگ بخش خصوصی در فعالیتهای اقتصادی و دولتی بودن اقتصاد است. در سال‌های اخیر یکی از سیاست‌های دولت جهت توسعه بخش خصوصی افزایش سطح مشارکت، رقابتی نمودن بازارها و همچنین برنامه‌های بهبود مستمر محیط کسب و کار کشور است. بدین منظور قوانین و نهادهای متعددی شکل گرفته است. طبق قانون برنامه ششم توسعه کشور هدف دولت بهبود رتبه ایران در شاخص سهولت انجام کسب و کار هر سال ده رتبه و به کمتر از هفتاد در پایان اجرای قانون برنامه برسد و همچنین شاخص رقابت‌پذیری و شاخص‌های بین‌المللی حقوق مالکیت در میان کشورهای منطقه سند چشم‌انداز به رتبه سوم ارتقاء یابد و هر سال بیست درصد از این هدف محقق شود. در کل محیط کسب و کار به مجموعه عواملی گفته می‌شوند که خارج از کنترل مدیران بنگاه‌ها هستند ولی بر اداره بنگاه‌ها تأثیر می‌گذارند. بهبود محیط کسب و کار یکی از عوامل اساسی در جهت توسعه سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی، افزایش تولید و اشتغال می‌باشد. چراکه فراهم نمودن شرایط رقابت‌پذیری و بسترسازی مناسب برای ورود مؤثر بخش خصوصی نقش تعیین‌کننده‌ای را در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند. تا زمانی که محیط کسب و کار بهبود نیابد عملکرد بنگاه‌ها و به طور کلی رشد بخش خصوصی نیز امکان‌پذیر نخواهد بود. فضای کسب و کار را مجموعه‌ای از سیاست‌ها، شرایط حقوقی، نهادی و مقرراتی تعریف کرده‌اند که بر فعالیتهای اقتصادی حاکم است. در این فصل تحولات مربوط به فضای کسب و کار استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ مورد بررسی قرار گرفته است.

۱۸-۱- سیاست‌های مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان

به طور مداوم موضوعاتی نظیر عوامل رشد اقتصادی از مهم‌ترین مسائل بحث برانگیز در میان اقتصاددانان بوده است. به رغم افزایش عوامل مهمی نظیر نهادهای تولید، نوآوری و تحولات فنی و به کارگیری ظرفیت‌های احتمالی خالی در اقتصاد، همواره یکی از چالش‌های اساسی رشد اقتصادی، محیطی حقوقی و نهادی است که کارگزاران اقتصادی اعم از بنگاه‌ها و سرمایه‌گذاران در آن مشغول فعالیت هستند. با توجه به کند بودن رشد اقتصادی کشورهای منطقه خاورمیانه در طی دهه‌های گذشته علی‌رغم وجود فرصت‌ها، ظرفیت‌ها و امکانات از جمله منابع نفتی به نظر می‌رسد یکی از موانع موجود فضای مطلوب کسب‌وکار برای فعالان اقتصادی در این مناطق است. محیط کسب‌وکار در یک تعریف کلی مجموعه عواملی است که بر عملکرد بنگاه تأثیر می‌گذارد، اما مدیر نمی‌تواند آن را به سهولت تغییر دهد و تا زمانی که محیط کسب‌وکار بهبود نیابد بهبود عملکرد بنگاه‌ها و به‌طور کلی رشد بخش خصوصی نیز امکان‌پذیر نخواهد بود. فضای کسب‌وکار را مجموعه‌ای از سیاست‌ها، شرایط حقوقی، نهادی و مقرراتی تعریف کرده‌اند که بر فعالیت‌های اقتصادی حاکم می‌باشد. با توجه به نامناسب بودن فضای کسب‌وکار در کشور، انتظار می‌رود که استان‌ها نیز به دلیل تمرکز بالای سیاست‌ها و تصمیمات اجرایی از روند کشور تبعیت کرده و موانع بسیاری بر سر راه سهولت فعالیت‌های اقتصادی در استان‌ها وجود داشته باشد. لذا لازم است که در این زمینه برنامه‌ریزی لازم با عنایت به میزان شدت رقابت کشورها برای بهبود محیط کسب‌وکار خود جهت افزایش سطح رقابت‌پذیری اقتصاد، جذب بیشتر سرمایه‌های بین‌المللی و افزایش سرعت رشد و توسعه اقتصادی، صورت گیرد. البته در این زمینه توجه به تجربه‌های جهانی به ویژه کشورهایی که طی سال‌های اخیر موفقیت‌های بسیاری در این زمینه داشته‌اند می‌تواند مثمر ثمر باشد. فضای کسب کار مناسب، امکان رشد و شکوفایی و دسترسی به عوامل پیش برنده را در اقتصاد آسان و روابط بین متغیرهای توسعه را روان‌تر خواهد نمود. تجربه جهانی نشان داده که اصلاح شاخص‌های شروع کسب‌وکار، اخذ اعتبارات و نقل‌وانتقال و ثبت دارایی‌ها ساده‌تر از سایر شاخص‌ها بوده است. در ایران نیز اصلاحات قانونی مناسبی جهت رفع موانع فعالیت‌های اقتصادی و بهبود محیط کسب‌وکار صورت گرفته و مبنای قانونی لازم و با ظرفیت بالایی در کشور تدوین شده است؛ اما با توجه به وجود بروکراسی پیچیده و غیر شفاف در کشور آنچه که مهم‌تر از قوانین و مقررات به نظر می‌رسد نحوه عملکرد نهادهای مجری قوانین و مقررات می‌باشد. قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰-۱۳۹۴) مصوب در فصل پنج در مواد ۶۹، ۷۰، ۷۵ و ۷۶ صراحتاً و موادی دیگر همچون ماده ۱۸۸ تلویحاً بر اتخاذ سیاست‌های تشویقی، اعمال مدیریت یکپارچه اخذ تکمیل و صدور مجوزات، تشکیل شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی، تدوین سازوکار احصاء قوانین، مقررات و بخشنامه‌های مخل تولید و سرمایه‌گذاری، حذف اخذ مجوزهای غیرضروری تصریح داشت که در راستای بهبود محیط کسب‌وکار تبیین شده بود. در بهمن‌ماه ۱۳۸۹ طرح ایجاد فضای مساعد کارآفرینی و رفع موانع کسب‌وکار در مجلس ارائه و در بهمن ۱۳۹۰ تحت عنوان قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار مشتمل بر ۲۹ ماده و ۱۹ تبصره در صحن علنی مجلس تصویب و پس از تأیید شورای نگهبان به دولت ابلاغ شد. بدین ترتیب چارچوب کلی سیاست‌ها و تصمیمات راهبردی به منظور بهبود محیط کسب‌وکار متعاقب این قانون تدوین گردید و به تدریج آیین‌نامه اجرایی مفاد قانونی آن نگارش شد. در

فصل هجدهم: محیط کسب و کار استان

بر اساس گزارش رسمی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در خصوص بررسی محیط کسب و کار استان‌های کشور که در زمستان ۱۴۰۰ با همکاری ۲۶۴ تشکل اقتصادی از سراسر کشور تدوین و بر اساس ۲۸ مؤلفه شناخته شده است، استان کردستان دارای امتیاز ۶/۳۰ در فصل بهار ۱۴۰۰، ۶/۰۹ در فصل تابستان، ۶/۴۹ در فصل پاییز و ۶/۴۰ در فصل زمستان بوده است.

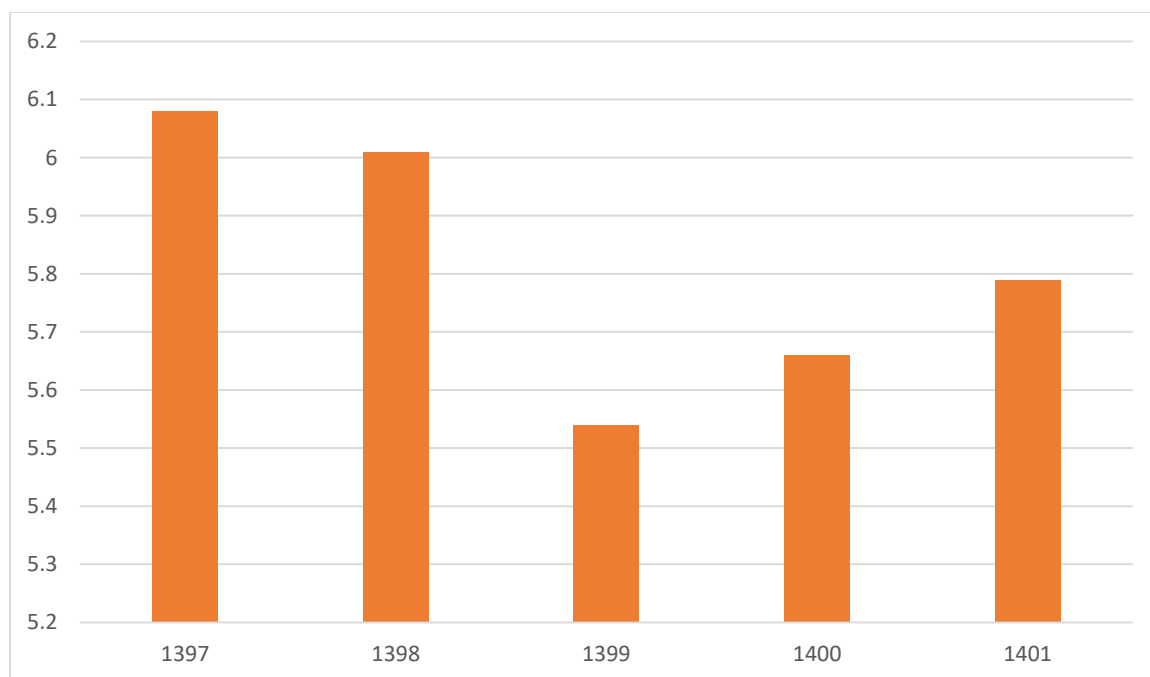
۱۸-۳- بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار

گزارش‌ها و تحلیل‌های ارائه شده بر اساس داده‌های خام دریافتی از اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران تنظیم شده است که به تحلیل و بررسی تطبیقی محیط کسب و کار استان کردستان در سطح کشور می‌پردازد. ذکر این نکته مهم است که در فرآیند پایش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران ارزیابی‌ها در بازه عددی صفر تا ۱۰ اعلام شده است که اعداد نزدیک به ۱۰ به معنای ارزیابی بدتر از شاخص مربوطه و اعداد نزدیک صفر بیانگر ارزیابی بهتر از شاخص مورد اشاره می‌باشد.

جدول ۱۸-۱- شاخص محیط کسب و کار در استان کردستان در طول پنج سال

۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	کردستان
۵/۷۹	۵/۶۶	۵/۵۴	۶/۰۱	۶/۰۸	

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

نمودار ۱۸-۱- شاخص محیط کسب و کار در استان کردستان در طول پنج سال

۱۸-۴- بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود فضای کسب و کار

- شاخص سهولت انجام کسب و کار در استان کردستان

علیرغم نوسانات شدید فصلی، روند بلندمدت و سالیانه شاخص‌های محیط کسب و کار استان کردستان رو به بهبود است. در مجموع محیط کسب و کار استان کردستان مناسب اما ناکافی ارزیابی می‌شود.

- بررسی تطبیقی محیط کسب و کار استان کردستان و کشور

بررسی تطبیقی شاخص کسب و کار استان کردستان و کشور نشان می‌دهد شاخص محیط کسب و کار استان اصطلاحاً یک سطح بدتر از میانگین کشوری است. با این حال روند شاخص فضای کسب و کار برای استان از ۱۳۹۹ تاکنون به صورت افزایشی بوده است.

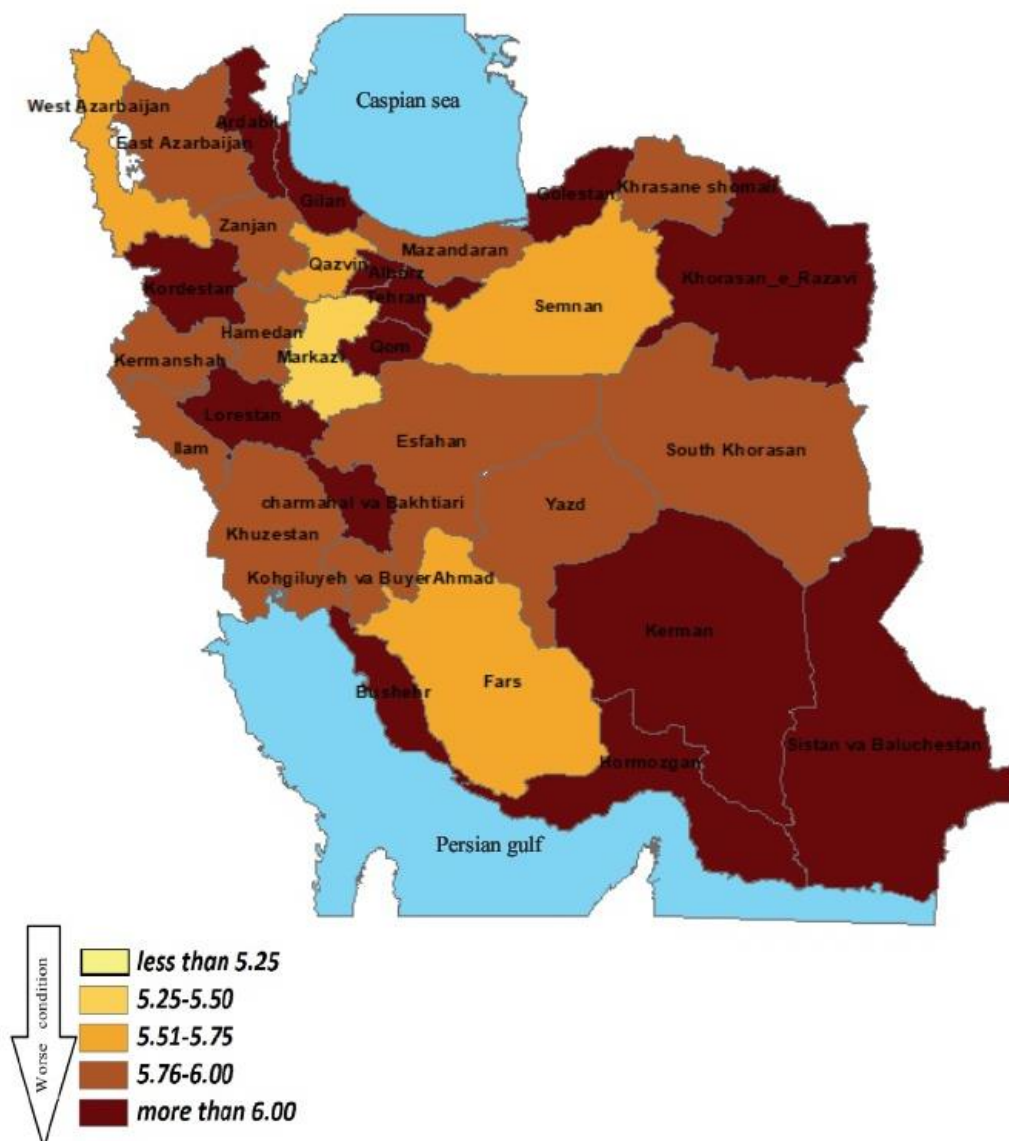
متأسفانه اختلافات سهولت در کسب و کار در استان کردستان در مقایسه با سایر استان‌های کشور قابل توجه به نظر می‌رسد که این مهم بر ضرورت انجام مطالعات لازم جهت شناسایی موانع و مشکلات و اجرای سیاست‌های راهبردی لازم در خصوص رفع مشکلات تأکید می‌کند.

- سهولت انجام کسب و کار استان‌های کشور و جایگاه استان کردستان

تبیین جایگاه کردستان در قیاس با استان‌های کشور نشان می‌دهد استان کردستان در رده‌های میانی از جهت سهولت انجام کسب و کار قرار دارد. بهترین زیر شاخص محیط کسب و کار در استان کردستان در سال ۱۴۰۱ محدودیت دسترسی به آب و بدترین آن بی‌ثباتی و غیرقابل پیش‌بینی بودن قیمت‌ها (مواد اولیه و محصولات) می‌باشد.

قابل ذکر است در شرایط کنونی کشور، بر اساس مطالعات صورت گرفته، مشکل همه بخش‌ها مربوط به بحث تأمین مالی است ولی برای مؤلفه‌های دیگر اهمیت موانع کسب و کار بخش‌ها از یکدیگر متفاوت می‌باشد.

فصل هجدهم: محیط کسب و کار استان

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

نمودار ۱۸-۲- نقشه شاخص استانی محیط کسب و کار در سال ۱۴۰۱

جدول ۱۸-۲- شاخص ملی به تفکیک مؤلفه‌های پیمایشی در استان کردستان به تفکیک فصول سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

کشور	تمام سال	۱۴۰۰				۱۳۹۹				مؤلفه‌ها
		زمستان	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۴/۰۵	۴/۵۹	۳/۷۷	۳/۶۹	۳/۷۴	۵/۲۷	۴/۳۸	۴/۳۷	۴/۲۰	۴/۶۹	نحوه استقبال همکاران و مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
۶/۲۶	۶/۶۳	۶/۷۶	۷/۱۴	۶/۴۰	۷/۰۶	۶/۲۷	۶/۰۶	۶/۶۶	۶/۵۲	برداشت‌های سلیقه‌ای و غیرقابل پیش‌بینی مأموران از

فصل هجدهم: محیط کسب و کار استان

										قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...)
۵/۴۴	۵/۶	۵/۷۶	۷/۰۸	۵/۸۵	۵/۸۴	۵/۸۸	۵/۸۹	۷/۰۷	۶/۴۹	بی تعهدی طرف قرارداد (دولتی یا خصوصی) به ایفای تعهدات و وعده- هایشان
۷/۵۰	۷/۴۴	۷/۶۱	۸/۴۶	۷/۶۸	۷/۴۱	۷/۲۷	۷/۷۹	۸/۲۶	۷/۴۱	بی ثباتی سیاستها، مقررات و رویه های اجرایی ناظر به کسب و کار
۸/۵۰	۸/۳۴	۸/۱۹	۹/۲۳	۸/۵۰	۸/۳۸	۸/۹۱	۸/۸۹	۹/۲۳	۸/۸۸	بی ثباتی و غیرقابل پیش بینی بودن قیمت ها (مواد اولیه و محصولات)
۶/۳۲	۶/۵۳	۶/۹۲	۶/۹۱	۵/۸۲	۶/۸۳	۷/۰۲	۶/۳۲	۶/۱۸	۶/۷۴	رویه های سخت- گیرانه در ادارات کار و بیمه برای مدیریت نیروی انسانی
۵/۱۴	۵	۴/۵۳	۴/۹۰	۴/۷۰	۵/۲۴	۴/۸۷	۵/۲۹	۵/۰۶	۵/۶۸	تمایل شهروندان به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
۶/۴۲	۶/۶۴	۶/۴۹	۷/۰۴	۶/۳۹	۷/۲۰	۷/۰۲	۶/۷۸	۷/۷۹	۶/۷۴	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
۶/۲۸	۷/۱۷	۷/۸۵	۷/۵۹	۶/۵۸	۶/۹۸	۷/۱۰	۶/۴۴	۷/۴۹	۶/۷۸	رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار
۶/۷۴	۷/۴۱	۷/۱۷	۶/۹۰	۶/۲۹	۶/۷۵	۶/۶۸	۷/۶۷	۷/۱۵	۶/۵۲	رویه های غیرمنصفانه و ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
۷/۵۱	۷/۷۷	۸/۱۹	۸/۶۵	۷/۶۳	۷/۶۵	۷/۷۷	۷/۷۰	۸/۱۰	۷/۶۹	دشواری تأمین مالی از بانکها
۶/۱۱	۶/۶۵	۶/۹۴	۶/۶۹	۵/۸۴	۶/۳۱	۶/۶۱	۶/۸۰	۷/۱۸	۶/۹۶	فقدان یا شفاف نبودن اطلاعات مورد

فصل هجدهم: محیط کسب و کار استان

										نیاز برای فعالیت اقتصادی
۵/۴۹	۶/۵	۶/۸۲	۷/۳۰	۶/۷۰	۶/۹۰	۷/۱۰	۶/۲۰	۶/۷۶	۷/۱۶	ضعف زیرساخت‌های حمل‌ونقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
۶/۳۳	۶/۷۶	۶/۸۵	۶/۹۴	۶/۱۸	۶/۱۸۹	۷/۰۸	۶/۸۵	۷/۲۲	۶/۴۳	ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد مؤثر متجاوزان به حقوق دیگران
۶/۳۶	۷/۱۳	۷/۰۶	۷/۲۳	۶/۶۸	۶/۵۳	۷/۳۳	۶/۵۱	۷/۵۳	۶/۵۲	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
۵/۲۸	۵/۹۳	۶/۲۱	۶/۰۷	۵/۱۷	۶/۰۰	۶/۳۱	۵/۶۹	۶/۳۳	۶/۲۳	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
۶/۰۶	۵/۵۲	۵/۱۹	۵/۴۶	۵/۸۱	۶/۲۵	۴/۰۲	۵/۶۵	۶/۸۱	۵/۹۵	عرضه کالاهای قاچاق و رقابت غیرمنصفانه محصولات خارجی و داخلی در بازار ایران
۵/۶۷	۶/۱۷	۵/۸۹	۶/۴۷	۵/۶۸	۶/۴۰	۷/۰۶	۶/۴۳	۶/۶۵	۶/۶۳	فقدان یا نقص ارتباطات پسینی و پیشینی و خوشه‌های تولید
۶/۶۱	۷/۱۱	۶/۹۶	۷/۵۲	۶/۶۲	۷/۴۴	۷/۱۴	۷/۴۰	۷/۷۹	۶/۷۳	قیمت‌گذاری و دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در بازار
۶/۱۰	۶/۲۶	۶/۶۸	۵/۶۳	۵/۴۶	۶/۸۰	۶/۶۳	۶/۰۵	۶/۶۷	۶/۳۹	کارگریز عمومی و استقبال نیروی کار از تعطیلی روزهای کاری
۵/۳۸	۵/۸۸	۵/۵۵	۵/۵۷	۶/۵۸	۵/۶۲	۶/۲۵	۵/۴۳	۵/۹۸	۵/۲۳	کمبود تقاضای مؤثر در بازار
۵/۸۴	۶/۳۸	۶/۰۴	۶/۳۳	۶/۳۵	۶/۴۲	۶/۳۲	۵/۶۱	۶/۰۳	۶/۳۶	کمبود فناوری‌های مورد نیاز
۵/۷۴	۵/۵۸	۵/۳۷	۵/۴۹	۵/۰۴	۵/۷۵	۵/۱۵	۵/۰۵	۵/۱۷	۴/۸۳	کمبود نیروی کار ماهر

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

فصل هجدهم: محیط کسب و کار استان

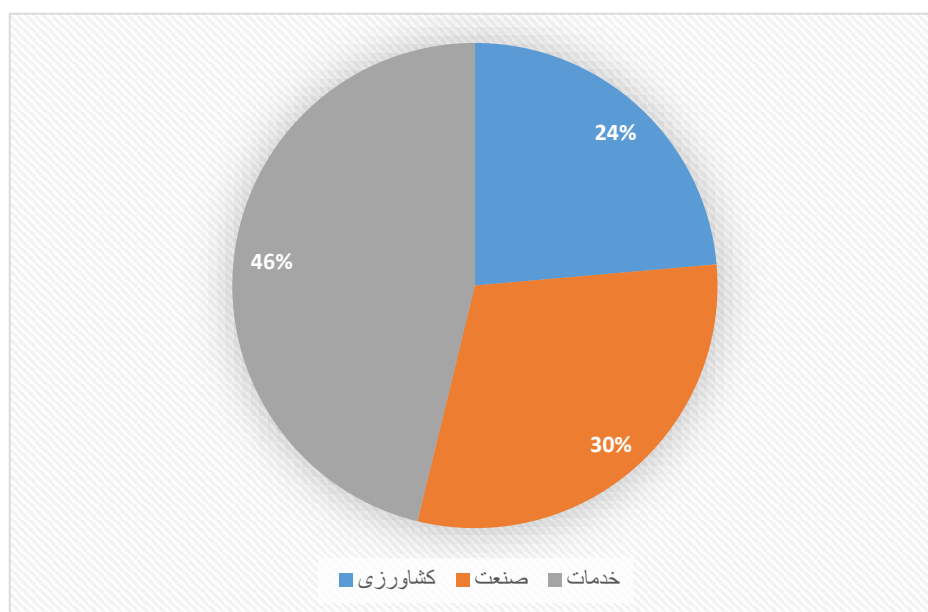
محدودیت‌های دسترسی به ارتباطات (تلفن همراه و اینترنت)	۴/۴۳	۴/۰۵	۹۱/۳	۴/۲۰	۴/۰۴	۵/۰۲	۴/۱۳	۵/۵۵	۶/۰۳	۵/۱۹
محدودیت دسترسی به آب	۳/۲۸	۳/۰۳	۲/۶۵	۲/۸۱	۳/۴۷	۳/۶۷	۳/۳۶	۴/۰۸	۳/۹۵	۳/۷۶
محدودیت دسترسی به سوخت (گاز، گازوئیل و ...)	۳/۶۹	۳/۶۶	۳/۴۶	۴/۶۷	۳/۱۷	۴/۶۷	۳/۸۸	۴/۲۵	۴/۳۱	۴/۰۲
مفاسد مالی و اداری در دستگاه‌های حکومتی	۵/۸۹	۷/۲۷	۷/۱۱	۷/۱۲	۶/۲۷	۶/۷۸	۸/۲۰	۶/۵۴	۷/۱۵	۶/۷۰
موانع اداری کسب‌وکار (ادارات و دستگاه‌های اجرایی مرتبط با کسب‌وکار)	۶/۲۳	۷/۱۵	۶/۷۱	۶/۹۴	۶/۸۱	۷/۴۳	۷/۵۱	۶/۸۵	۶/۷۹	۶/۶۹

با توجه به اهمیت بخش خصوصی در تقسیم‌بندی حوزه‌های اقتصادی برای نمایش توسعه‌یافتگی یک اقتصاد چه در سطح کشوری یا استانی تعداد شاغلان این بخش در استان کردستان طی سال‌های ۱۳۹۹ الی ۱۴۰۱ آورده شده است:

جدول ۱۸-۳- تعداد شاغلان بخش خصوصی مرد و زن به تفکیک عمده فعالیت‌های اقتصادی در استان کردستان

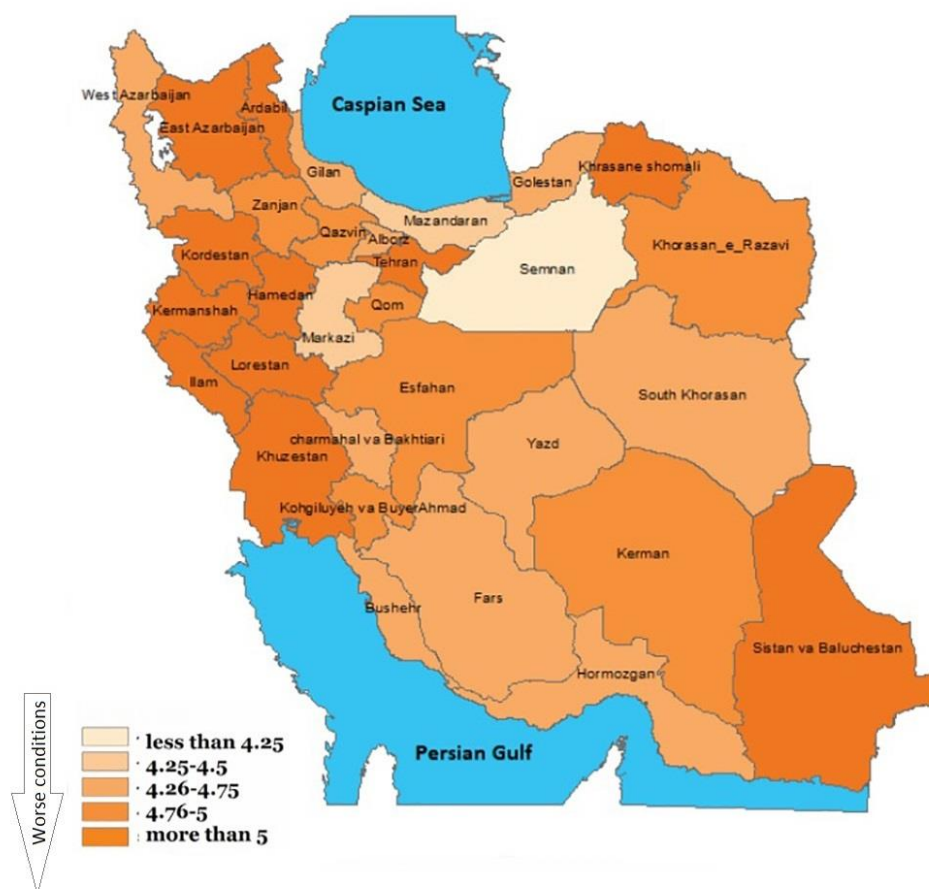
استان	۱۴۰۱			۱۴۰۰			۱۳۹۹		
	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات
کردستان	۹۶.۸۹۴	۱۲۳.۹۲۵	۱۸۹.۵۷۵	۱۰۴.۶۶۷	۱۲۸.۹۹۸	۲۳۳.۴۹۴	۱۱۳.۹۷۹	۱۲۳.۱۲۶	۲۳۰.۳۶۸

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

نمودار ۱۸-۳- تعداد شاغلان بخش خصوصی مرد و زن به تفکیک عمده فعالیت‌های اقتصادی در استان کردستان

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

نمودار ۱۸-۴- نقشه شاخص استانی ارزیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی در سال ۱۴۰۱

۱۸-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

رقابت‌پذیری یکی از مهم‌ترین عوامل برای حضور و موفقیت در بازارهای جهانی است. اگر به گزارش رقابت‌پذیری در اجلاس جهانی اقتصاد نگاه کنیم، ایران یکی از آخرین کشورهاست. عدم رقابت در فضای اقتصادی که ناشی از بهره‌وری پایین است، گریبان شرکت‌های ایرانی را گرفته و تنها عامل حیات آن‌ها فضای بسته و بازار انحصاری در ایران است. یکی از اساسی‌ترین چالش‌های چشم‌انداز اقتصاد ایران پدیده جهانی شدن است که در راستای آن برخورداری از صنعت رقابت‌پذیر برای اقتصاد اجتناب‌ناپذیر است. به نظر می‌رسد از اقدامات مهم و اساسی کشور در دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز، بهبود فضای کسب‌وکار و رقابتی نمودن آن در کشور باشد. از آنجا که توسعه بخش خصوصی در اقتصاد بازار بر مجموعه‌ای پیچیده از قوانین، زیرساخت‌های گسترده فیزیکی و نهادی، محیط با ثبات اقتصاد کلان، توسعه بازارهای مالی، جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، توسعه صنایع کوچک و متوسط و مقررات بازار کار مبتنی است تا در مسیر دائمی ابعاد توسعه، توانایی حرکت همگام با این تغییرات را داشته باشد و فراهم شدن این مجموعه به منظور پیاده‌سازی الگوی توسعه در یک اقتصاد به صورت خودکار اتفاق نمی‌افتد. از

این رو ایجاد زیرساخت‌های نهادی و زیربنایی برای توسعه و رفع موانع کسب‌وکار از الزامات اولیه اجرای این سیاست و در زمره وظایف ضروری دولت و نهادهای زیرمجموعه دولت از جمله اتاق بازرگانی، اتاق اصناف، خانه صنعت و معدن و سایر تشکل‌هاست.

موانع بهبود فضای کسب‌وکار استان عبارت‌اند از:

- اعمال سلیقه در سطوح مدیریتی برای حمایت از بنگاه‌های اقتصادی فعال در استان
- توان کم در رقابت‌پذیری استان
- بازدهی کم و ضعف در عملکرد نهادهای مجری قوانین و مقررات در سطح استان
- نبود نقشه راه استان در راستای تقویت بخش خصوصی در اقتصاد طی یک برنامه بلندمدت و آینده‌نگرانه
- عدم وجود ثبات در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های کلان کشور
- سردرگمی و بلاتکلیفی برخی سرمایه‌گذاران تأسیسات گردشگری به دلیل تداخل وظایف سازمانی برخی ادارات مانند میراث فرهنگی و راهداری.
- وجود برخی قوانین، مقررات و رویه‌های محدودکننده تولید.
- ورود غیرقانونی برخی کالاهای قاچاق در کنار محدودیت‌های اعمال شده در واردات برخی کالاهای سرمایه‌ای.
- فقدان حمایت عملی از تولیدات داخلی و عدم محدود نمودن ورود کالاهای خارجی که امکان تولید آن‌ها در داخل کشور می‌باشد.
- عدم ایجاد ارتباط منطقی بین ساختار نهاده‌ها و محصولات تولیدی به گونه‌ای که محصول تولیدی کمتر از قیمت تمام شده به فروش نرسد.
- عدم آشنایی کامل و همکاری لازم دستگاه‌های اجرایی مرتبط استان در خصوص اقداماتی که در حوزه بهبود محیط کسب‌وکار در سطح استان‌ها باید صورت بگیرد.
- عدم وابستگی تصمیمات استان به نتایج مطالعات و همچنین تقاضا محور نبودن پژوهش‌ها و همچنین نبود گفتمان اقتصادی در سطح استان باعث درک متفاوت مدیران و کارشناسان از اهمیت مسائل و چالش‌های اقتصادی استان شده است.
- عدم وجود نظام یکپارچه مجوزدهی و طولانی بودن پروسه صدور مجوز و تصمیم‌گیری در جهت حل مشکلات سرمایه‌گذاران.
- اعمال سلیقه، تبعیض در رفع مشکلات تخصیص و تأمین آب و برق و زمین در برخی فعالیت‌های اقتصادی استان
- موجبات ایجاد اخلال در شرایط رقابت بازارها و شکل‌گیری حلقه زائد در فرایند اداری رفع مشکل شده است.
- مشکلات حقوقی و قضایی فعالان اقتصادی و رسیدگی به دعوای آن‌ها در قالب فرایند بلندمدت موجبات افزایش ریسک سرمایه‌گذاری منطقه و نارضایتی فعالان اقتصادی گردیده است.

توصیه‌ها و راهکارها:

- توجه و در اولویت قرار دادن بخش خصوصی به‌عنوان راهکار افزایش توان رقابت‌پذیری استان در حوزه فعالیت‌های اقتصادی-تولیدی

- تعیین افراد متخصص در جایگاه‌های مدیریتی در سطح استان
- نظارت دقیق بر نحوه عملکرد نهادهای مجری قوانین و مقررات در استان
- ایجاد هماهنگی بین اهداف و سیاست‌های نظام بانکی، تجاری و برخی برنامه‌ها و سیاست‌های اشتغال ابلأغی.
- ساماندهی بازارچه‌های مرزی و مبارزه با ورود غیرقانونی کالاهای قاچاق.
- اجرای سیاست‌های اقتصادی مشوق تولید و سرمایه‌گذاری به‌ویژه در تولید مواد اولیه و کالاهای وارداتی و حمایت از طرح‌های اشتغال‌زای بخش خصوصی.
- هماهنگ‌سازی و پایداری سیاست‌های پولی و مالی و تنظیم بازارهای اقتصادی در جهت کاهش نرخ بیکاری توأم با ارتقاء بهره‌وری عوامل تولید.
- راه‌اندازی کلینیک‌های مشاوره کسب‌وکار و تجمیع برخی فعالیت‌های اقتصادی
- بهره‌مندی از آموزش مجازی برای توانمندسازی نیروی کار
- توجه به شرکت‌های سرمایه‌گذاری استان به‌عنوان یک پتانسیل اقتصادی در راستای تأمین مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری
- شناسایی انحصارها و موانع مقرراتی در مسیر جهش تولید و اقدام برای رفع آن‌ها از طریق هیئت مقررات‌زدایی و سایر مراجع.
- شفاف‌سازی قوانین و مقررات به نحوی که جلوی هرگونه برداشت سلیقه‌ای و غیرقابل پیش‌بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط‌زیست، تأمین اجتماعی و ...) گرفته شود.
- برخورد قاطعانه با هرگونه فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی و تلاش در جهت شناسایی گلوگاه‌های فساد در دستگاه‌های اجرایی.
- استفاده از تجربیات و نقطه نظرات سرمایه‌گذاران و اشخاص حقیقی و حقوقی متقاضی سرمایه‌گذاری.
- پایش مستمر عملکرد دستگاه‌های اجرایی در ارائه خدمات و صدور مجوزهای کسب‌وکار.
- اعطای مشوق‌های مالیاتی به واحدهای فعال کسب‌وکار در استان در راستای بهبود فرایند پرداخت مالیات.
- اصلاح نظام اداری و آماری کشور به‌منظور افزایش بهره‌وری نظام اداری.
- شفاف نمودن سیاست‌های دولت و وجود برنامه‌ریزی جامع در این زمینه.
- افزایش فرهنگ تعامل بین دستگاه‌های اجرایی و الکترونیکی کردن فرآیندها.
- اهمیت جدی به حوزه آموزش‌های تخصصی در این خصوص.
- اهتمام جدی در کاهش پیچیدگی فرآیندهای اداری.
- توجه و حمایت لازم مدیران ارشد سازمان‌ها با دیدگاه دائمی به اصلاح سیستم‌ها و روش‌ها.
- تفویض اختیارات و ابزار لازم به شورای هماهنگی بانک‌های استان جهت اعطای تسهیلات بیشتر و تسهیل شرایط پرداخت.
- ایجاد سازوکار تشویقی و انگیزشی لازم برای ترغیب فعالان اقتصادی.

فصل هجدهم: محیط کسب و کار استان

- ساماندهی در تقدم و تأخر صدور مجوزها و کاهش زمان، هزینه و مراحل و افزایش سرعت و شفافیت در اطلاع-رسانی.
- تشکیل کمیته یا ستاد استانی جهت پیگیری مستمر امور مربوط به بهبود کسب و کار یا واگذاری کامل آن به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری در استان‌ها.

فصل نوزدهم

درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

خلاصه فصل

سیاست‌های رفاهی زیرمجموعه سیاست‌های مالی و اقتصادی هستند که در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌های اقتصادی و مالی و در نتیجه آن تأمین و رفاه جامعه مطرح گشته و سطوح برخوردار و بهره‌مند از امکانات مورد تحلیل قرار می‌گیرد. بیگمان شاخص‌های کلان اقتصادی همچون رشد تولید ملی یا درآمد سرانه که خود می‌تواند ناشی از افزایش درآمدهای نفتی، بالا رفتن مخارج دولتی و مسائلی از این دست باشد، نمی‌تواند شاهد مناسبی برای سنجش میزان فقر در اقتصاد قلمداد گردد و باید به سراغ شواهد آماری دیگری رفت که به نحو شایسته‌تری میزان بهبود یا وخیم‌تر شدن اوضاع فقر اقتصادی را اندازه‌گیری کرد. یکی از ابزارهای متعارف بررسی توزیع امکانات معیشتی بین گروه‌های مختلف جامعه و بررسی سهم این گروه‌ها از هزینه‌ها یا درآمدهاست. بدین منظور نیز معمولاً خانوارها بر حسب سطوح درآمد و یا هزینه از کمترین سطح به بالاترین سطح مرتب شده و سپس به ده گروه مساوی تقسیم شده و سهم هر گروه از کل محاسبه شده است.

۱۹-۱- سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان

بررسی کم و کیف بودجه خانوارهای شهری و روستایی و روند چگونگی هزینه و درآمد سالیانه یک خانوار و تغییرات آن‌ها در هر کشوری، یکی از بنیادی‌ترین مطالعات آماری پژوهشگران اقتصادی و اجتماعی در تحقق اهداف توسعه‌ای است که با هدف توزیع متعادل درآمد در جامعه صورت می‌گیرد. در ایران نیز بررسی اهداف مرتبط با توزیع درآمد پس از انقلاب اسلامی مبین آن است که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی در راستای سیاست‌های کلی نظام، سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، قوانین برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و قوانین سنواتی بودجه، مبنای فعالیت‌های خود را بر پایه رویکرد عمل‌گرایی و در راستای توسعه عدالت اجتماعی و توزیع درآمد و ثروت میان اقشار محروم قرار داده‌اند. در این ارتباط توسعه منطقه‌ای دورترین نقاط محروم کشور و تحرک و تسریع اجرای طرح‌های ملی و استانی و ایجاد تعادل و توازن منطقه‌ای در کشور از اهمیت خاصی برخوردار بوده که برای تحقق اهداف سیاست‌گذاران در زمینه عدالت اجتماعی و ریشه‌کن کردن فقر و دستیابی به توسعه پایدار در کشور همراه با رفع تبعیضات منطقه‌ای مبنای عمل قرار گرفته است. این موضوع سبب شده است تا در سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور بر اهمیت تهیه، تدوین و تصویب برنامه‌های توسعه و بودجه سالانه و ضرورت کاهش فاصله میان دهک‌های بالا و پایین جامعه و ایجاد فرصت‌های برابر تأکید شود.

۱۹-۲- بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد

هدفمندی‌سازی یارانه‌ها، تورم، سهام عدالت و وام‌های خرد از مهم‌ترین سیاست‌های دولت بوده که بر درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد اثرگذار بوده است. هدفمندی‌سازی یارانه‌ها از یک سو هزینه‌های انرژی مورد استفاده خانوار را افزایش داده و از سوی دیگر با توزیع درآمد ناشی از این هدفمندی به نفع اقشار کم‌درآمد سعی در جبران افزایش هزینه‌ها نموده است.

۱۹-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد

شاخص جینی یا ضریب جینی شاخصی اقتصادی برای محاسبه توزیع ثروت در میان مردم است. بالا بودن این ضریب در یک جامعه معمولاً به‌عنوان شاخصی از بالا بودن اختلاف طبقاتی و نابرابری درآمدی در آن در نظر گرفته می‌شود. از شاخص جینی برای مقایسه توزیع درآمد در نواحی جغرافیایی استفاده می‌شود. در نظر نگرفتن اندازه ثروت جوامع از معایب این شاخص است به طوری که دو جامعه با یک ضریب جینی می‌توانند سطح ثروت متفاوتی داشته باشند. ضریب جینی مناطق شهری کشور در سال ۱۴۰۱ برابر ۰/۳۶۹۶ بوده که در استان کردستان کم‌تر از این مقدار و ۰/۳۱۷۴ است و بر اساس این شاخص می‌توان گفت برابری در مناطق شهری استان بهتر از میانگین کشوری است. در سطح روستایی ضریب جینی کشور برابر ۰/۳۶۴۳ می‌باشد که در این مورد نیز شرایط استان نسبت به میانگین کشوری بهتر بوده و توزیع درآمد استان نسبت به کشور برابرتر می‌باشد. ضریب جینی در سال ۱۴۰۱ در کل کشور و مناطق شهری کاهش داشته ولی در مناطق روستایی نسبتاً افزایش چشمگیری داشته است و این خود بهبود توزیع درآمد را در کشور و مناطق شهری و عدم بهبود توزیع را در مناطق روستایی نشان می‌دهد هرچند که این اختلاف معنادار نیست. در سطح استان نیز ضریب جینی در سطح شهر کاهش یافته اما در مناطق روستایی افزایش داشته است و با توجه به آمار مهاجرت روستایی باید در جهت بهبود شرایط، اقدامات مناسبی صورت گیرد. پایین بودن

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

ضریب جینی در نقاط روستایی نسبت به شهری هم در کشور و هم استان کردستان نشان از وضعیت بهتر توزیع درآمد در روستا نسبت به شهر را دارد.

علل افزایش ضریب جینی در سال‌های اخیر سیاست‌های زیر می‌تواند باشد:

- توزیع منابع حاصل از هدفمندی یارانه‌ها به آحاد جامعه از جمله گروه‌های پردرآمد و در نتیجه عدم اصابت منابع بیشتر یارانه‌ای به اقشار آسیب‌پذیر
- توزیع گسترده رانته‌های ارزی، واردات و تسهیلات بانکی به نفع اقشار مرفه
- افزایش و نوسانات شدید در بازار دارایی‌ها (ارز، سکه، خودرو و مسکن) که منجر به پولدارتر شدن پولدارها شده است.
- افزایش شدید اجاره‌بها و قیمت مسکن که به نفع مالکان و به ضرر مستأجران بوده است.
- افزایش شدید مخارج خوراکی اقشار مختلف.
- توزیع نامناسب یارانه پنهان که منجر به بهره‌مندی بیشتر اقشار پرمصرف‌تر (ثروتمندتر) می‌شود.

جدول ۱۹-۱- شاخص ضریب جینی در کشور و استان

عنوان	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱
کل کشور	۰/۴۰۹۲	۰/۳۹۹۱	۰/۴۰۰۶	۰/۳۹۳۸	۰/۳۸۷۷
کل کشور شهری	۰/۳۹۴۰	۰/۳۸۲۸	۰/۳۸۳۵	۰/۳۷۵۷	۰/۳۶۹۶
کل کشور روستایی	۰/۳۵۹۵	۰/۳۵۳۹	۰/۳۳۵۹۰	۰/۳۵۹۴	۰/۳۶۴۳
ضریب جینی مناطق شهری استان کردستان	۰/۲۸۶۷	۰/۳۱۵۱	۰/۳۲۰۱	۰/۳۳۴۳	۰/۳۱۷۴
ضریب جینی مناطق روستایی استان کردستان	۰/۲۷۴۴	۰/۲۵۱۷	۰/۲۵۵۸	۰/۲۸۵۱	۰/۳۰۶۹

منبع: مرکز آمار ایران

۱۹-۴- بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها

الف- توزیع درآمد در خانوار شهری

خانوارهای شهری و روستایی را طبق جداول ۱۹-۲، ۱۹-۴، ۱۹-۷ و ۱۹-۹ به دهک‌های مختلف هزینه‌ای تقسیم می‌کنند به طوری که اگر به طور مثال هزینه سالانه یک خانوار شهری ۷۰۰,۰۰۰ هزار ریال در سال باشد طبق جدول ۱۹-۲ در دهک هفتم خانوارهای کشور جای می‌گیرد.

با توجه به مطالعات صورت گرفته در سطح کشور و استان و برای خانوارهای شهری و روستایی از تعداد مشخصی خانوارها نمونه آمارگیری انجام شده و طبق اطلاعات به دست آمده در هر کدام از این دهک‌ها، درصدی از این خانوارهای نمونه جای می‌گیرد از سوی دیگر، از مقدار هزینه‌های به دست آمده از کل خانوارها هر کدام از دهک‌ها شاخصی به عنوان متوسط هزینه آن دهک آورده شده است.

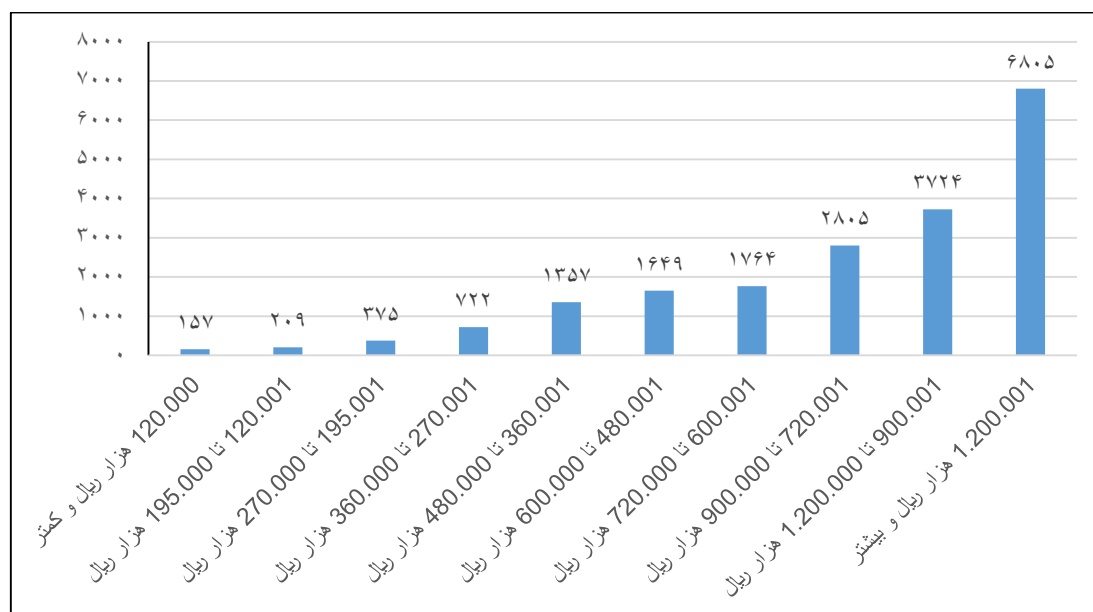
در جداول و نمودارهای ذیل بیشترین تعداد خانوارها مربوط به دهک نهم و نهم بوده و نمودار آن‌ها از لحاظ آماری از توزیع خاصی پیروی نمی‌کند. بیشتر از ۵۰ درصد نمونه‌ها در دهک‌های نهم و دهم جای دارند و از لحاظ هزینه‌ای نیز نزدیک به ۵۰ درصد هزینه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند، ۸ دهک پایین نیز تقریباً ۵۰ درصد هزینه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند (این تحلیل برای استان و کشور در سطح شهری صادق است).

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

جدول ۱۹-۲- سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری کشور در سال ۱۴۰۱

ردیف	دهک هزینه‌ای	تعداد خانوارهای نمونه	درصد خانوارهای نمونه	متوسط هزینه (هزار ریال)	درصد از هزینه کل
۱	۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۵۷	۰/۸۰	۸۹,۸۳۸	۱/۴۰
۲	۱۲۰,۰۰۱ تا ۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال	۲۰۹	۱/۰۷	۱۶۴,۰۹۲	۲/۵۶
۳	۱۹۵,۰۰۱ تا ۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال	۳۷۵	۱/۹۲	۲۳۵,۷۲۲	۳/۶۸
۴	۲۷۰,۰۰۱ تا ۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال	۷۲۲	۳/۶۹	۳۱۸,۶۷۳	۴/۹۷
۵	۳۶۰,۰۰۱ تا ۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال	۱,۳۵۷	۶/۹۴	۴۲۴,۷۳۲	۶/۶۳
۶	۴۸۰,۰۰۱ تا ۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۱,۶۴۹	۸/۴۳	۵۴۲,۷۸۲	۸/۴۷
۷	۶۰۰,۰۰۱ تا ۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۱,۷۶۴	۹/۰۲	۶۵۸,۴۲۳	۱۰/۲۷
۸	۷۲۰,۰۰۱ تا ۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۲,۸۰۵	۱۴/۳۴	۸۱۰,۱۴۱	۱۲/۶۴
۹	۹۰۰,۰۰۱ تا ۱,۲۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۳,۷۲۴	۱۹/۰۳	۱,۰۴۱,۷۶۲	۱۶/۲۶
۱۰	۱,۲۰۰,۰۰۱ هزار ریال و بیشتر	۶,۸۰۵	۳۴/۷۸	۲,۱۲۲,۶۶۳	۳۳/۱۲
	کل	۱۹,۵۶۷	۱۰۰	۶,۴۰۸,۸۲۸	۱۰۰

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۹-۱- منحنی حضور تعداد خانوارهای شهری کشور در دهک‌های هزینه‌ای در سال ۱۴۰۰

جدول ۱۹-۳- فراوانی تجمعی سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری کشور در سال ۱۴۰۱

ردیف	فراوانی تجمعی چند دهک اول هزینه‌ای	فراوانی تجمعی تعداد خانوارهای نمونه	فراوانی تجمعی درصد خانوارهای نمونه	متوسط هزینه آخرین دهک (هزار ریال)
۱	۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۵۷	۰/۸۰	۸۹,۸۳۸
۲	۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۳۶۶	۱/۸۷	۱۶۴,۰۹۲

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

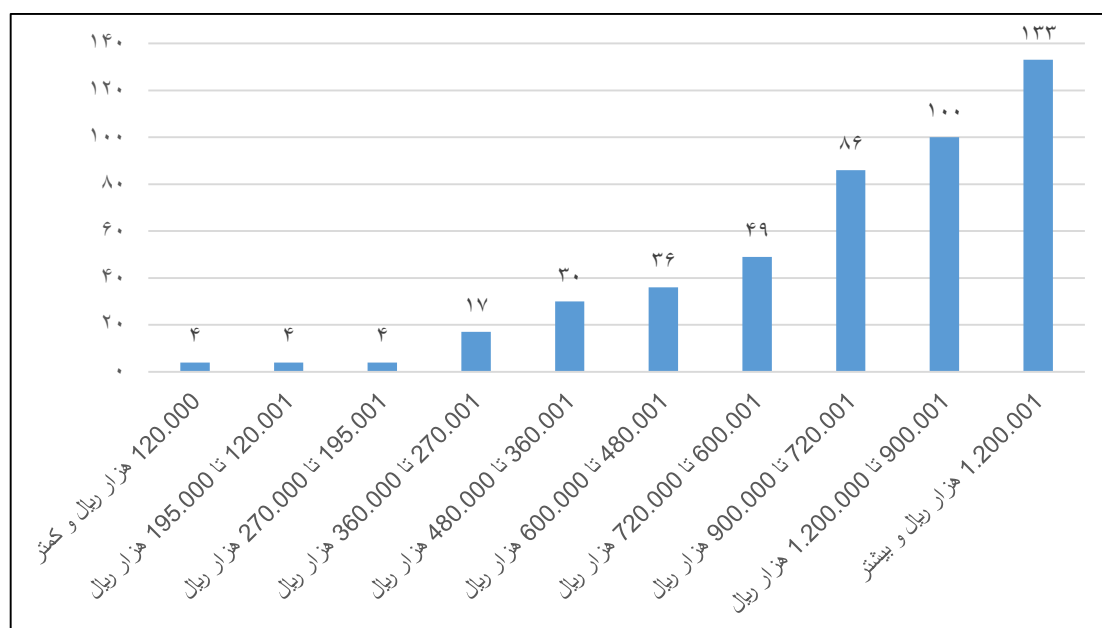
۲۳۵.۷۲۲	۳/۷۹	۷۴۱	۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۳
۳۱۸.۶۷۳	۷/۴۸	۱۴۶۳	۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۴
۴۲۴.۷۳۲	۱۴/۴۲	۲۸۲۰	۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۵
۵۴۲.۷۸۲	۲۲/۸۵	۴۴۶۹	۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۶
۶۵۸.۴۲۳	۳۱/۸۷	۶۲۳۳	۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۷
۸۱۰.۱۴۱	۴۶/۲۱	۹۰۳۸	۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۸
۱.۰۴۱.۷۶۲	۶۵/۳۴	۱۲۷۶۲	۱,۲۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۹
۲.۱۲۲.۶۶۳	۱۰۰	۱۹۵۶۷	بیشتر	۱۰

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

جدول ۱۹-۴- سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری استان در سال ۱۴۰۱

درصد از هزینه کل	متوسط هزینه (هزار ریال)	درصد خانوارهای نمونه	تعداد خانوارهای نمونه	دهک هزینه‌ای	ردیف
۱/۵۰	۹۳.۰۳۸	۰/۸۶	۴	۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱
۲/۶۶	۱۶۴.۶۰۰	۰/۸۶	۴	۱۲۰,۰۰۱ تا ۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال	۲
۳/۷۶	۲۳۲.۹۸۶	۰/۸۶	۴	۱۹۵,۰۰۱ تا ۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال	۳
۵/۱۹	۳۲۱.۴۴۰	۳/۶۷	۱۷	۲۷۰,۰۰۱ تا ۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال	۴
۶/۸۶	۴۲۴.۸۵۵	۶/۴۸	۳۰	۳۶۰,۰۰۱ تا ۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال	۵
۸/۷۴	۵۴۱.۵۴۸	۷/۷۸	۳۶	۴۸۰,۰۰۱ تا ۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۶
۱۰/۸۳	۶۷۰.۹۵۵	۱۰/۵۸	۴۹	۶۰۰,۰۰۱ تا ۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۷
۱۳/۰۷	۸۰۹.۴۱۳	۱۸/۵۷	۸۶	۷۲۰,۰۰۱ تا ۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۸
۱۶/۲۸	۱.۰۰۸.۷۶۵	۲۱/۶۰	۱۰۰	۹۰۰,۰۰۱ تا ۱,۲۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۹
۳۱/۱۱	۱.۹۲۷.۴۵۵	۲۸/۷۳	۱۳۳	۱,۲۰۰,۰۰۱ هزار ریال و بیشتر	۱۰
۱۰۰	۶.۱۹۵.۰۵۵	۱۰۰	۴۶۳	کل	

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۹-۲ منحنی حضور تعداد خانوارهای شهری استان در دهکهای هزینه‌ای در سال ۱۴۰۱

جدول ۱۹-۵- فراوانی تجمعی سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهکهای هزینه‌ای در خانوارهای شهری استان در سال ۱۴۰۱

ردیف	فراوانی تجمعی چند دهک اول هزینه‌ای	فراوانی تجمعی تعداد خانوارهای نمونه	فراوانی تجمعی درصد خانوارهای نمونه	متوسط هزینه آخرین دهک (هزار ریال)
۱	۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۴	۰/۸۶	۹۳,۰۳۸
۲	۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۸	۱/۷۲	۱۶۴,۶۰۰
۳	۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۲	۲/۵۸	۲۳۲,۹۸۶
۴	۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۲۹	۶/۲۵	۳۲۱,۴۴۰
۵	۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۵۹	۱۲/۷۳	۴۲۴,۸۵۵
۶	۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۹۵	۲۰/۵۱	۵۴۱,۵۴۸
۷	۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۴۴	۳۱/۰۹	۶۷۰,۹۵۵
۸	۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۲۳۰	۴۹/۶۶	۸۰۹,۴۱۳
۹	۱,۲۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۳۳۰	۷۱/۲۶	۱,۰۰۸,۷۶۵
۱۰	بیشتر	۴۶۳	۱۰۰	۱,۹۲۷,۴۵۵

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

سهم بیست درصد فقیرترین خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری کشور و استان در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۳/۹۶ و ۴/۱۴ درصد بوده است که سهم پایینی است در این سال در کشور و استان دهک دهم به ترتیب ۲۳/۶۲ و ۲۰/۷۱ برابر دهک اول و دو دهک بالا به ترتیب ۱۲/۴۶ و ۱۱/۴ برابر دو دهک پایین هزینه داشته‌اند؛ بنابراین می‌توان گفت که فاصله طبقاتی بیشتر شده است هرچند وضعیت استان نسبت به میانگین کشوری بهتر شده است.

جدول ۱۹-۶- مقایسه دهکهای هزینه‌ای خانوار شهری (درصد)

عنوان	کشور	استان
سهم بیست درصد فقیرترین (دهک اول و دهک دوم) خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری (درصد)	۳/۹۶	۴/۱۴
نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای شهری	۲۳/۶۲	۲۰/۷۱
نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای شهری	۱۲/۴۶	۱۱/۴

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

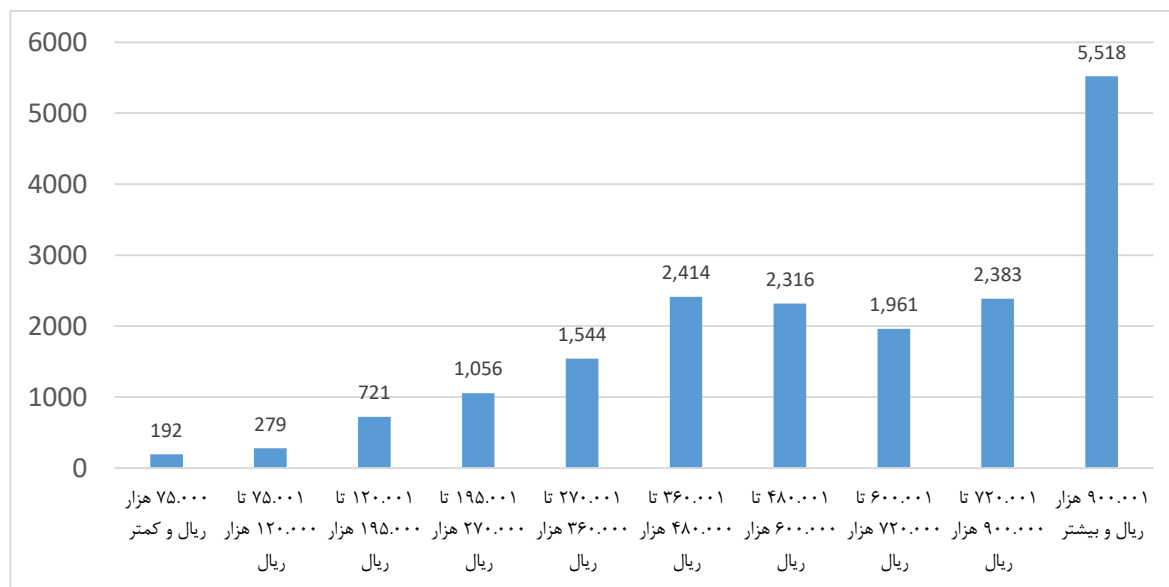
ب- توزیع درآمد در خانوار روستایی

در جداول و نمودارهای ذیل بیشترین تعداد خانوارها مربوط به دهک‌های نهم و دهم بوده و نمودار آن‌ها از توزیع خاصی پیروی نمی‌کنند بر اساس جداول زیر تقریباً ۵۰ درصد از خانوارها در دو دهک هزینه‌ای نهم و دهم جای دارند.

جدول ۱۹-۷- سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی کشور در سال ۱۴۰۱

ردیف	دهک هزینه‌ای	تعداد خانوارهای نمونه	درصد خانوارهای نمونه	متوسط هزینه (هزار ریال)	درصد از هزینه کل
۱	۷۵,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۹۲	۱/۰۴	۵۸,۰۹۴	۱/۲۱
۲	۷۵,۰۰۱ تا ۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۲۷۹	۱/۵۲	۹۹,۲۸۶	۲/۰۶
۳	۱۲۰,۰۰۱ تا ۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال	۷۲۱	۳/۹۲	۱۵۹,۲۰۳	۳/۳۱
۴	۱۹۵,۰۰۱ تا ۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال	۱,۰۵۶	۵/۷۴	۲۳۳,۳۲۲	۴/۸۵
۵	۲۷۰,۰۰۱ تا ۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال	۱,۵۴۴	۸/۴۰	۳۱۷,۰۱۴	۶/۵۸
۶	۳۶۰,۰۰۱ تا ۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال	۲,۴۱۴	۱۳/۱۳	۴۱۹,۴۴۴	۸/۷۱
۷	۴۸۰,۰۰۱ تا ۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۲,۳۱۶	۱۲/۶۰	۵۳۸,۸۱۲	۱۱/۱۹
۸	۶۰۰,۰۰۱ تا ۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۱,۹۶۱	۱۰/۶۷	۶۵۶,۶۳۸	۱۳/۶۴
۹	۷۲۰,۰۰۱ تا ۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۲,۳۸۳	۱۲/۹۶	۸۰۴,۰۴۹	۱۶/۷۰
۱۰	۹۰۰,۰۰۱ هزار ریال و بیشتر	۵,۵۱۸	۳۰/۰۲	۱,۵۲۸,۷۶۷	۳۱/۷۵
	کل	۱۸,۳۸۴	۱۰۰	۴,۸۱۴,۶۲۹	۱۰۰

منبع: مرکز آمار ایران/ محاسبات کارشناسی

منبع: مرکز آمار ایران/ محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۹-۳- منحنی حضور تعداد خانوارهای روستایی کشور در دهک‌های هزینه‌ای در سال ۱۴۰۱

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

جدول ۱۹-۸- فراوانی تجمعی سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی کشور در سال ۱۴۰۱

ردیف	فراوانی تجمعی چند دهک اول هزینه‌ای	فراوانی تجمعی تعداد خانوارهای نمونه	فراوانی تجمعی درصد خانوارهای نمونه	متوسط هزینه آخرین دهک (هزار ریال)
۱	۷۵,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۹۲	۱/۰۴	۵۸,۰۹۴
۲	۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۴۷۱	۲/۵۶	۹۹,۲۸۶
۳	۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱,۱۹۲	۶/۴۸	۱۵۹,۲۰۳
۴	۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۲,۲۴۸	۱۲/۲۲	۲۳۳,۳۲۲
۵	۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۳,۷۹۲	۲۰/۶۲	۳۱۷,۰۱۴
۶	۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۶,۲۰۶	۳۳/۷۵	۴۱۹,۴۴۴
۷	۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۸,۵۲۲	۴۶/۳۵	۵۳۸,۸۱۲
۸	۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۰,۴۸۳	۵۷/۰۲	۶۵۶,۶۳۸
۹	۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۲,۸۶۶	۶۹/۹۸	۸۰۴,۰۴۹
۱۰	بیشتر	۱۸,۳۸۴	۱۰۰	۱,۵۲۸,۷۶۷

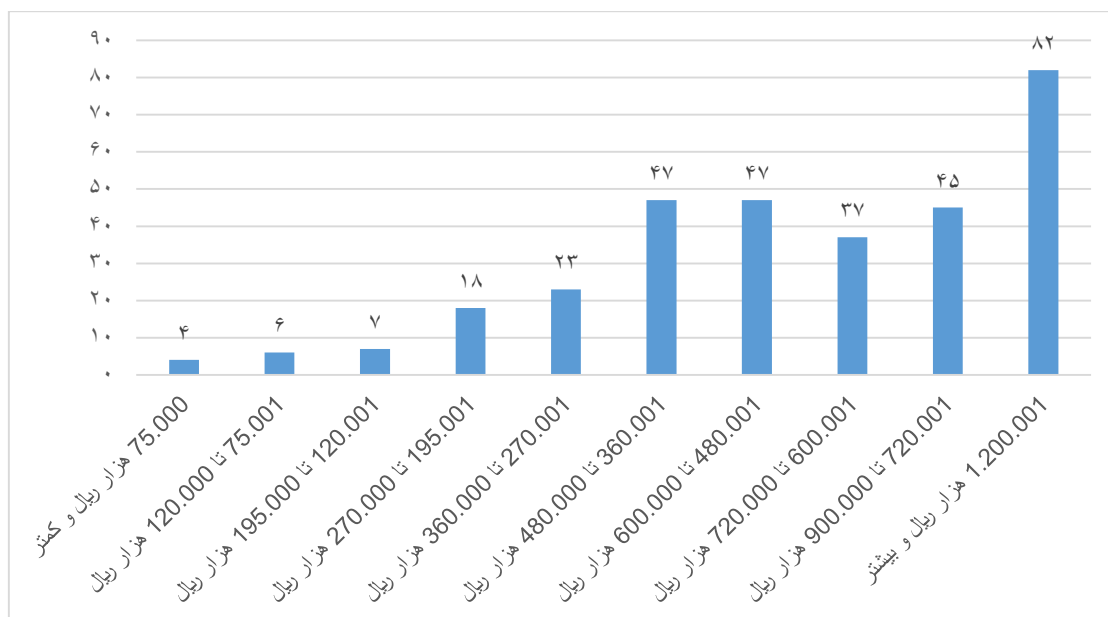
منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

جدول ۱۹-۹- سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی استان در سال ۱۴۰۱

ردیف	دهک هزینه‌ای	تعداد خانوارهای نمونه	درصد خانوارهای نمونه	متوسط هزینه (هزار ریال)	درصد از هزینه کل
۱	۷۵,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۴	۱/۲۷	۴۸,۷۵۲	۱/۰۵
۲	۷۵,۰۰۱ تا ۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۶	۱/۹۰	۹۸,۲۰۶	۲/۱۱
۳	۱۲۰,۰۰۱ تا ۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال	۷	۲/۲۲	۱۶۴,۹۲۲	۳/۵۵
۴	۱۹۵,۰۰۱ تا ۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال	۱۸	۵/۷۰	۲۳۳,۶۸۲	۵/۰۳
۵	۲۷۰,۰۰۱ تا ۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال	۲۳	۷/۲۸	۳۱۰,۲۷۴	۶/۶۷
۶	۳۶۰,۰۰۱ تا ۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال	۴۷	۱۴/۸۷	۴۱۸,۴۴۸	۹
۷	۴۸۰,۰۰۱ تا ۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۴۷	۱۴/۸۷	۵۴۳,۳۴۱	۱۱/۶۹
۸	۶۰۰,۰۰۱ تا ۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۳۷	۱۱/۷۱	۶۵۲,۵۷۶	۱۴/۰۴
۹	۷۲۰,۰۰۱ تا ۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۴۵	۱۴/۲۴	۸۰۵,۴۳۰	۱۷/۳۲
۱۰	۱,۲۰۰,۰۰۱ هزار ریال و بیشتر	۸۲	۲۵/۹۵	۱,۳۷۳,۹۰۷	۲۹/۵۵
کل		۳۱۸	۱۰۰	۴,۶۴۹,۵۳۸	۱۰۰

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۹-۴- منحنی حضور تعداد خانوارهای روستایی استان در دهک‌های هزینه‌ای در سال ۱۴۰۱

جدول ۱۹-۱۰- فراوانی تجمعی سهم نسبی و متوسط هزینه هریک از دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی استان در سال ۱۴۰۱

ردیف	فراوانی تجمعی چند دهک اول هزینه‌ای	فراوانی تجمعی تعداد خانوارهای نمونه	فراوانی تجمعی درصد خانوارهای نمونه	متوسط هزینه آخرین دهک (هزار ریال)
۱	۷۵,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۴	۱/۲۷	۴۸,۷۵۲
۲	۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۰	۳/۱۷	۹۸,۲۰۶
۳	۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۷	۵/۳۹	۱۶۴,۹۲۲
۴	۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۳۵	۱۱/۰۹	۲۳۳,۶۸۲
۵	۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۵۸	۱۸/۳۷	۳۱۰,۲۷۴
۶	۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۰۵	۳۳/۲۴	۴۱۸,۴۴۸
۷	۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۵۲	۴۸/۱۱	۵۴۳,۳۴۱
۸	۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۸۹	۵۹/۸۲	۶۵۲,۵۷۶
۹	۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۲۳۴	۷۴/۰۶	۸۰۵,۴۳۰
۱۰	بیشتر	۳۱۶	۱۰۰	۱,۳۷۳,۹۰۷

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

سهم بیست درصد فقیرترین خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی کشور و استان در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۳/۲۷ و ۳/۱۶ درصد بوده است که سهم پایینی است همچنین در سال ۱۴۰۱ در کشور و استان دهک دهم به ترتیب ۲۶/۳۱ و ۲۸/۱۸ برابر دهک اول و دو دهک بالا به ترتیب ۱۴/۸۲ و ۱۴/۸۳ برابر دو دهک پایین هزینه داشته‌اند.

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

جدول ۱۹-۱۱ - مقایسه دهک‌های هزینه‌های خانوار روستایی

عنوان	کشور	استان
سهام بیست درصد فقیرترین (دهک اول و دوم) خانوار روستایی از کل هزینه سبد خانوارهای شهری (درصد)	۳/۲۷	۳/۱۶
نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای روستایی	۲۶/۳۱	۲۸/۱۸
نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای روستایی	۱۴/۸۲	۱۴/۸۳

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

۱۹-۵ - بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد

الف - شهری

جمع هزینه‌های غیرخوراکی خانوار شهری در سال ۱۴۰۱ با رشد ۴۳/۱۵ درصدی به ۹۹۴،۶۳۸ هزار ریال و هزینه‌های خوراکی و دخانی نیز با رشد ۵۲/۸۵ درصدی به رقم ۳۷۶،۸۲۴ هزار ریال رسیده است. گروه هزینه‌های مسکن در هزینه‌های غیرخوراکی با ۳۸/۰۷ درصد بیش‌ترین سهم را به خود اختصاص داده است. در هزینه‌های خوراکی و دخانی نیز گروه هزینه‌های گوشت با ۵/۶۹ درصد بیش‌ترین سهم از کل هزینه‌ها را داشته است.

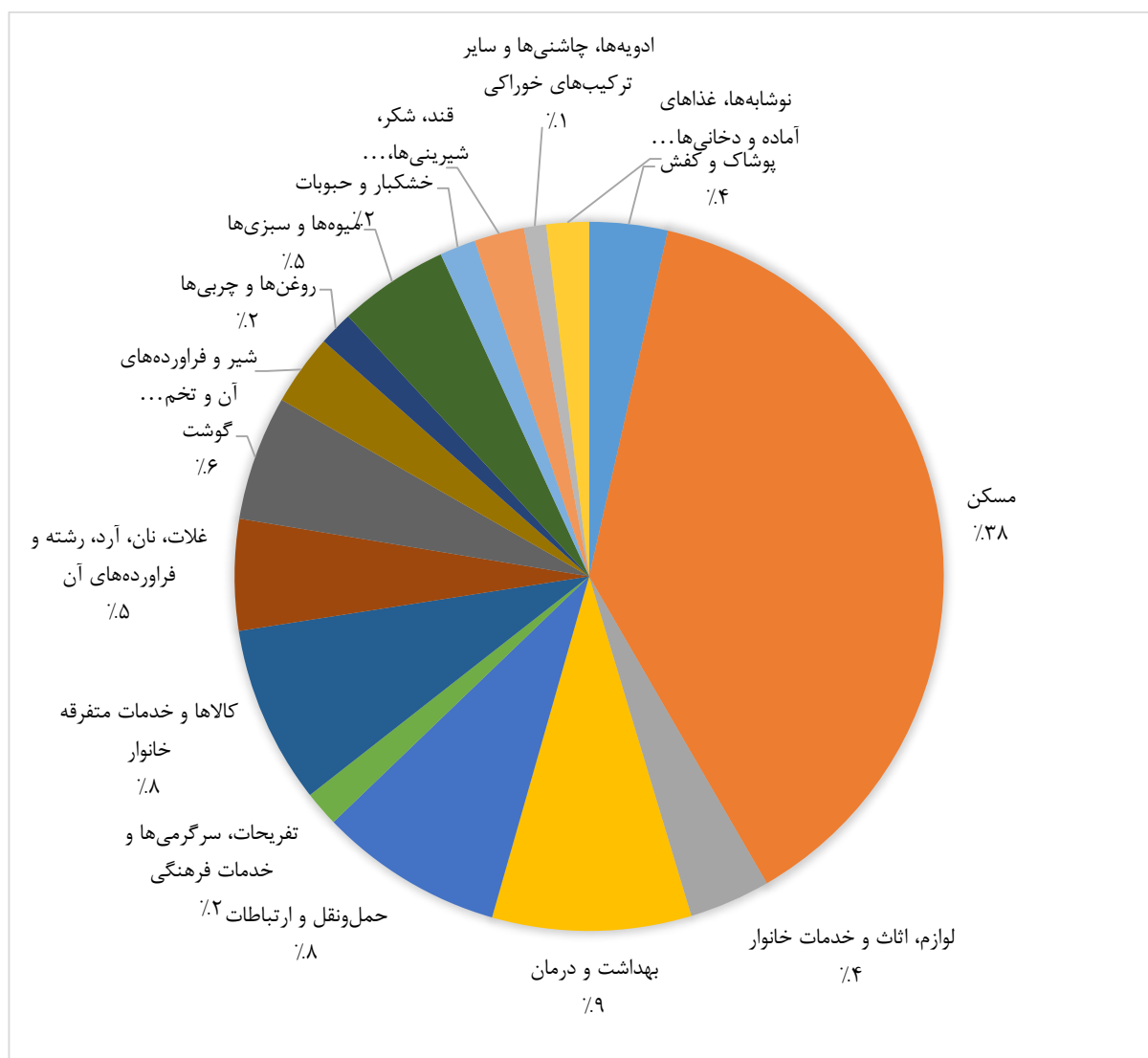
جدول ۱۹-۱۲ - سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار شهری (هزار ریال/درصد)

سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در متوسط هزینه ناخالص یک خانوار	رشد	متوسط هزینه ناخالص یک خانوار به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای		گروه‌های مختلف هزینه‌ای	
		۱۴۰۱	۱۴۰۰		
۷۲/۵۲	۷۳/۸۱	۴۳/۱۵	۹۹۴،۶۳۸	۶۹۴،۸۱۵	جمع هزینه‌های غیرخوراکی
۳/۵۷	۳/۸۴	۳۵/۴۵	۴۸،۸۹۷	۳۶،۱۰۱	پوشاک و کفش
۳۸/۰۷	۳۵/۳۴	۵۶/۹۷	۵۲۲،۱۶۰	۳۳۲،۶۴۲	مسکن
۳/۷۰	۴/۲۲	۲۷/۹۲	۵۰،۷۹۵	۳۹،۷۰۷	لوازم، اثاث و خدمات خانوار
۹/۰۷	۹/۸۲	۳۴/۶۰	۱۲۴،۳۸۲	۹۲،۴۰۷	بهداشت و درمان
۸/۴۰	۱۰/۷۴	۱۳/۹۰	۱۱۵،۱۹۱	۱۰۱،۱۳۶	حمل‌ونقل و ارتباطات
۱/۶۱	۱/۵۳	۵۲/۸۸	۲۲،۰۵۶	۱۴،۴۲۷	تفریحات، سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی
۸/۱۱	۸/۳۳	۴۱/۷۹	۱۱۱،۱۵۷	۷۸،۳۹۴	کالاهای و خدمات متفرقه خانوار
۲۷/۴۸	۲۶/۱۹	۵۲/۸۵	۳۷۶،۸۲۴	۲۴۶،۵۳۷	جمع هزینه‌های خوراکی و دخانی
۵/۰۷	۵/۱۹	۴۲/۲۸	۶۹،۵۵۴	۴۸،۸۸۵	غلات، نان، آرد، رشته و فراورده‌های آن
۵/۶۹	۵/۴۹	۵۱/۱۳	۷۸،۰۹۸	۵۱،۶۷۶	گوشت
۳/۲۴	۲/۸۴	۶۶/۵۸	۴۴،۴۶۱	۲۶،۶۹۱	شیر و فراورده‌های آن و تخم‌پرندهگان
۱/۵۷	۰/۸۱	۱۸۴/۹۲	۲۱،۶۰۰	۷،۵۸۱	روغن‌ها و چربی‌ها
۵/۰۲	۵/۰۵	۴۴/۸۴	۶۸،۹۱۵	۴۷،۵۷۹	میوه‌ها و سبزی‌ها
۱/۶۴	۱/۷۱	۳۹/۹۱	۲۲،۵۵۷	۱۶،۱۲۲	خشکبار و حبوبات
۲/۲۸	۲/۲۳	۴۸/۹۳	۳۱،۲۲۹	۲۰،۹۶۹	قند، شکر، شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو
۱/۰۱	۰/۹۶	۵۲/۴۲	۱۳،۸۰۳	۹،۰۵۶	ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیب‌های خوراکی

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در متوسط هزینه ناخالص یک خانوار		رشد	متوسط هزینه ناخالص یک خانوار به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای		گروه‌های مختلف هزینه‌ای
۱۴۰۱	۱۴۰۰		۱۴۰۱	۱۴۰۰	
۱/۹۴	۱/۹۱	۴۸/۰۱	۲۶,۶۰۷	۱۷,۹۷۶	نوشابه‌ها، غذاهای آماده و دخانی‌ها

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۹-۵- سهم زیرگروه‌های هزینه‌ای در کل هزینه ناخالص یک خانوار شهری استان در سال ۱۴۰۱

جمع درآمد ناخالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ به ترتیب برابر ۱,۱۲۴,۲۱۷ و ۱,۶۶۹,۶۴۱ هزار ریال بوده که رشد ۴۸/۵۲ درصدی را داشته است. درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به سه گروه درآمد از حقوق‌بگیری، مشاغل آزاد و متفرقه تقسیم می‌شود سهم هر یک از این گروه‌ها در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۳۲/۷۹، ۱۵/۹۷ و ۵۱/۲۴ درصد بوده است.

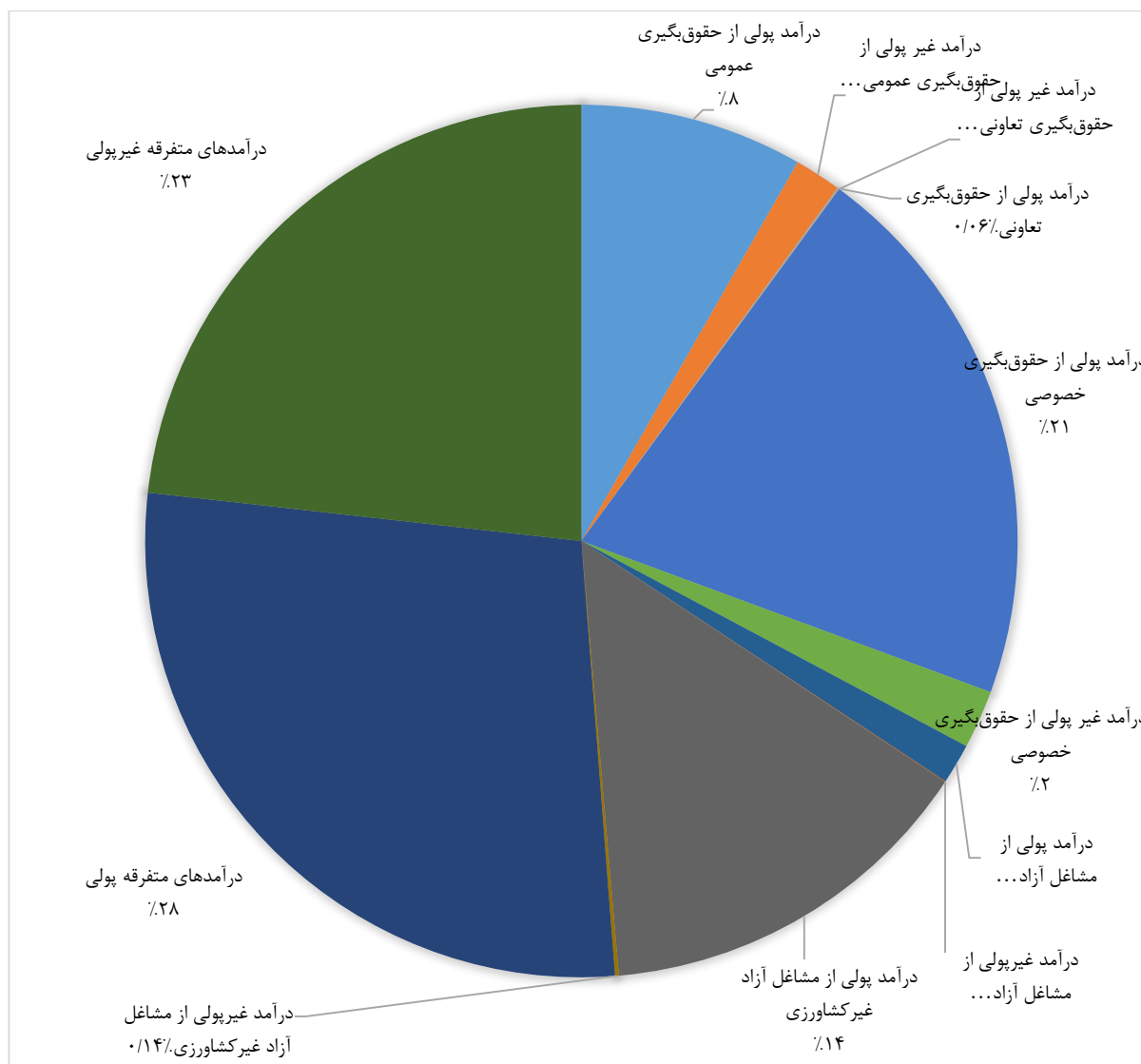
فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

جدول ۱۹-۱۳- متوسط درآمد ناخالص سالانه و سهم گروه‌های مختلف درآمدی یک خانوار شهری (هزار ریال/درصد)

عنوان	متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی		رشد	سهم گروه‌های مختلف درآمدی در درآمد ناخالص یک خانوار	
	۱۴۰۰	۱۴۰۱		۱۴۰۰	۱۴۰۱
جمع	۱,۱۲۴,۲۱۷	۱,۶۶۹,۶۴۱	۴۸/۵۲	-	-
درآمد از حقوق‌بگیری	۳۶۶,۰۳۴	۵۴۷,۵۰۴	۴۹/۵۸	۳۲/۷۹	۳۲/۵۶
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۱۰۲,۵۴۴	۱۳۷,۸۵۵	۳۴/۴۳	۸/۲۶	۹/۱۲
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۱۹,۸۰۶	۲۸,۹۰۵	۴۵/۹۴	۱/۷۳	۱/۷۶
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۴۶۷	۱,۰۶۹	۱۲۸/۱۹	۰/۰۶	۰/۰۴
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۷۲	۱۷۰	۱۳۶/۱۱	۰/۰۱	۰/۰۱
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۲۱۹,۴۵۹	۳۴۳,۳۶۵	۵۶/۴۶	۲۰/۵۷	۱۹/۵۲
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۲۳,۶۸۶	۳۶,۱۴۱	۵۲/۵۸	۲/۱۶	۲/۱۱
درآمد از مشاغل آزاد	۱۸۵,۹۵۴	۲۶۶,۶۷۹	۴۳/۴۱	۱۵/۹۷	۱۶/۵۴
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۱۷,۴۸۲	۲۴,۸۴۲	۴۲/۱۰	۱/۴۹	۱/۵۶
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۳۶۸	۵۳۷	۴۵/۹۲	۰/۰۳	۰/۰۳
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۱۶۶,۶۸۰	۲۳۹,۰۱۷	۴۳/۴۰	۱۴/۳۲	۱۴/۸۳
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۱,۰۴۲۳	۲,۲۸۳	۶۰/۴۴	۰/۱۴	۰/۱۳
درآمدهای متفرقه	۵۷۲,۲۲۹	۸۵۵,۴۵۸	۴۹/۵۰	۵۱/۴۲	۵۰/۹۰
درآمدهای متفرقه پولی	۳۲۵,۰۶۱	۴۶۷,۵۳۲	۴۳/۸۳	۲۸	۲۸/۹۱
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۲۴۷,۱۶۸	۳۸۷,۹۲۶	۵۶/۹۵	۲۳/۲۳	۲۱/۹۹

منبع: مرکز آمار ایران/ محاسبات کارشناسی

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۹-۶- سهم زیرگروه‌های مختلف درآمدی از کل درآمد ناخالص یک خانوار شهری استان در سال ۱۴۰۰

ب- روستایی

جمع هزینه‌های غیرخوراکی خانوار روستایی در سال ۱۴۰۱ با افزایش ۴۲/۷۱ درصدی به ۴۶۰,۰۶۷ هزار ریال و هزینه‌های خوراکی و دخانی نیز با رشد ۵۱/۷۴ درصدی به رقم ۲۰۷,۰۳۴ هزار ریال رسیده است. گروه هزینه‌ای مسکن در هزینه‌های غیرخوراکی با ۱۹/۱۱ درصد بیش‌ترین سهم را به خود اختصاص داده است. در هزینه‌های خوراکی و دخانی نیز گروه گوشت با ۸/۶۳ درصد بیش‌ترین سهم را در کل هزینه‌های خانوارها داشته‌اند که نشان از اهمیت آن‌ها در سبد هزینه‌ای خانوار روستایی دارد.

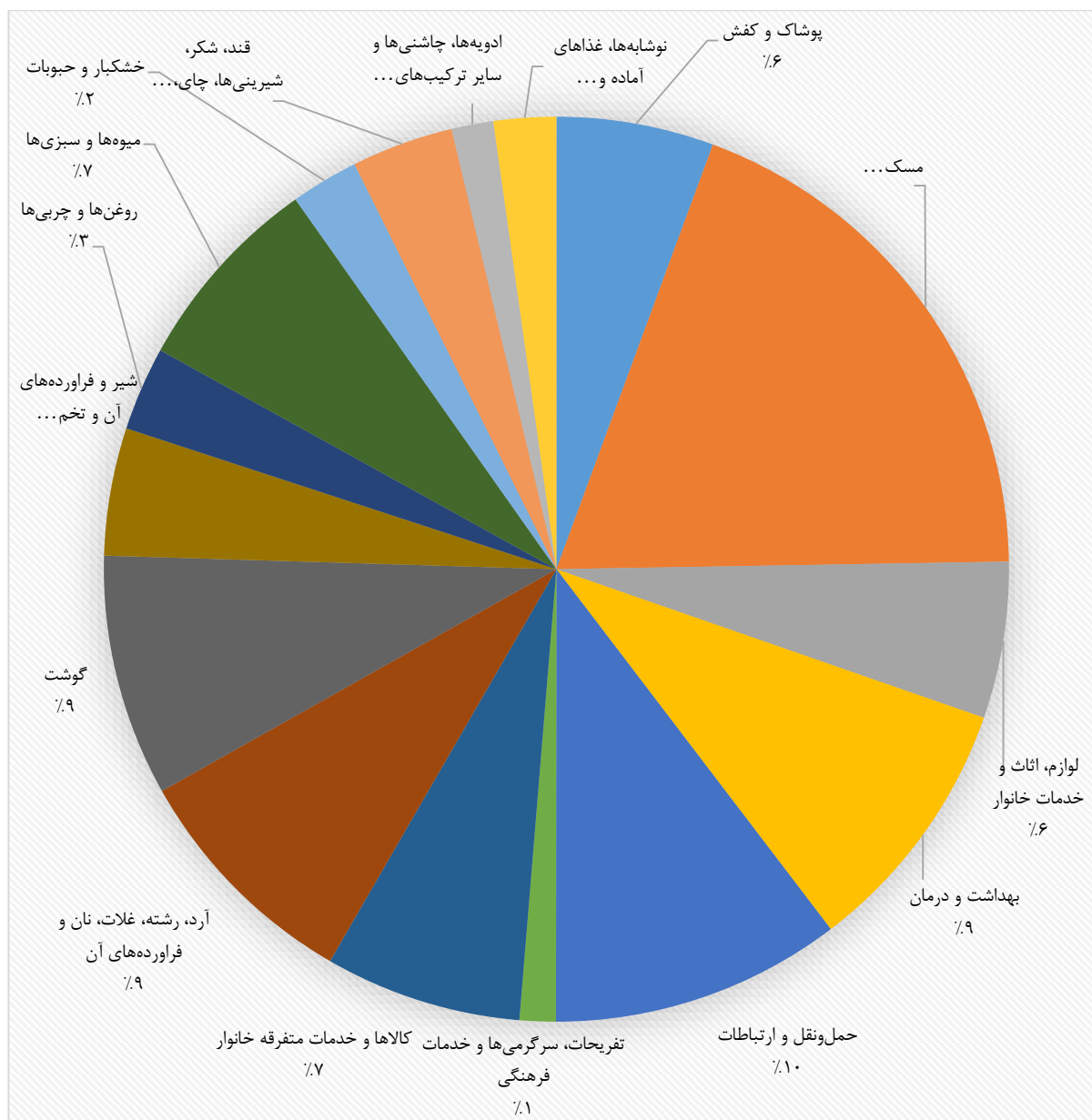
فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

جدول ۱۹-۱۴- سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار روستایی (هزار ریال / درصد)

سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در متوسط هزینه ناخالص یک خانوار	رشد	متوسط هزینه ناخالص یک خانوار به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای		گروه‌های مختلف هزینه‌ای	
		۱۴۰۱	۱۴۰۰		
۵۸/۳۴	۶۰/۸۹	۴۲/۷۱	۴۶۰،۰۶۷	۳۲۲،۳۸۲	جمع هزینه‌های غیر خوراکی
۵/۶۲	۵/۶۴	۴۸/۳۱	۴۴،۲۸۶	۲۹،۸۶۱	پوشاک و کفش
۱۹/۱۱	۱۸/۱۸	۵۶/۵۶	۱۵۰،۷۲۶	۹۶،۲۷۱	مسکن
۵/۵۹	۵/۸۹	۴۱/۴۷	۴۴،۱۱۵	۳۱،۱۸۳	لوازم، اثاث و خدمات خانوار
۹/۳۱	۹/۳۹	۴۷/۶۸	۷۳،۴۴۵	۴۹،۷۳۴	بهداشت و درمان
۱۰/۳۸	۱۲/۸۲	۲۰/۶۰	۸۱،۸۷۳	۶۷،۸۸۸	حمل‌ونقل و ارتباطات
۱/۲۹	۱/۲۵	۵۳/۶۶	۱۰،۱۹۷	۶،۶۳۶	تفریحات، سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی
۷/۰۳	۷/۷۱	۳۵/۸۲	۵۵،۴۲۵	۴۰،۸۰۹	کالاهای و خدمات متفرقه خانوار
۴۱/۶۶	۳۹/۱۱	۵۸/۶۸	۳۲۸،۵۲۷	۲۰۷،۰۳۴	جمع هزینه‌های خوراکی و دخانی
۸/۵۱	۸/۵۶	۴۸/۲۰	۶۷،۱۳۷	۴۵،۳۰۳	آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن
۸/۶۳	۸/۱۱	۵۸/۳۹	۶۸،۰۳۳	۴۲،۹۵۲	گوشت
۴/۵۶	۴/۰۲	۶۹/۰۱	۳۵،۹۶۱	۲۱،۲۷۸	شیر و فرآورده‌های آن و تخم‌پرنده‌ها
۳/۰۰	۱/۵۴	۱۸۹/۷۲	۲۳،۶۹۰	۸،۱۷۷	روغن‌ها و چربی‌ها
۷/۱۸	۶/۹۷	۵۳/۲۸	۵۶،۵۸۳	۳۶،۹۱۶	میوه‌ها و سبزی‌ها
۲/۴۲	۲/۵۲	۴۳/۵۳	۱۹،۱۱۸	۱۳،۳۲۰	خشکبار و حبوبات
۳/۶۴	۳/۷۰	۴۶/۶۷	۲۸،۶۹۴	۱۹،۵۶۳	قند، شکر، شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو
۱/۴۹	۱/۴۵	۵۳/۱۷	۱۱،۷۲۲	۷،۶۵۳	ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیب‌های خوراکی
۲/۲۳	۲/۲۴	۴۸/۱۴	۱۷،۵۸۹	۱۱،۸۷۳	نوشابه‌ها، غذاهای آماده و دخانی‌ها

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۹-۷- سهم زیرگروه‌های هزینه‌ای در کل هزینه ناخالص یک خانوار روستایی استان در سال ۱۴۰۱

جمع درآمد ناخالص سالانه یک خانوار روستایی در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۶۳۷،۱۳۲ و ۹۸۶،۳۸۳ هزار ریال بوده که رشد ۵۴/۸۲ درصدی را داشته است. درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به سه گروه درآمد از حقوق‌گیری، مشاغل آزاد و متفرقه تقسیم می‌شود هر یک از این گروه‌ها در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۳۲/۰۱، ۳۰/۰۷ و ۳۷/۹۲ درصد بوده است. بیش‌ترین رشد گروه درآمدی در هر سه گروه مربوط به درآمد پولی از حقوق‌گیری تعاونی و درآمد غیرپولی از مشاغل آزاد کشاورزی با ۱۴۲/۰۴ و ۱۴۰ درصد رشد بوده است.

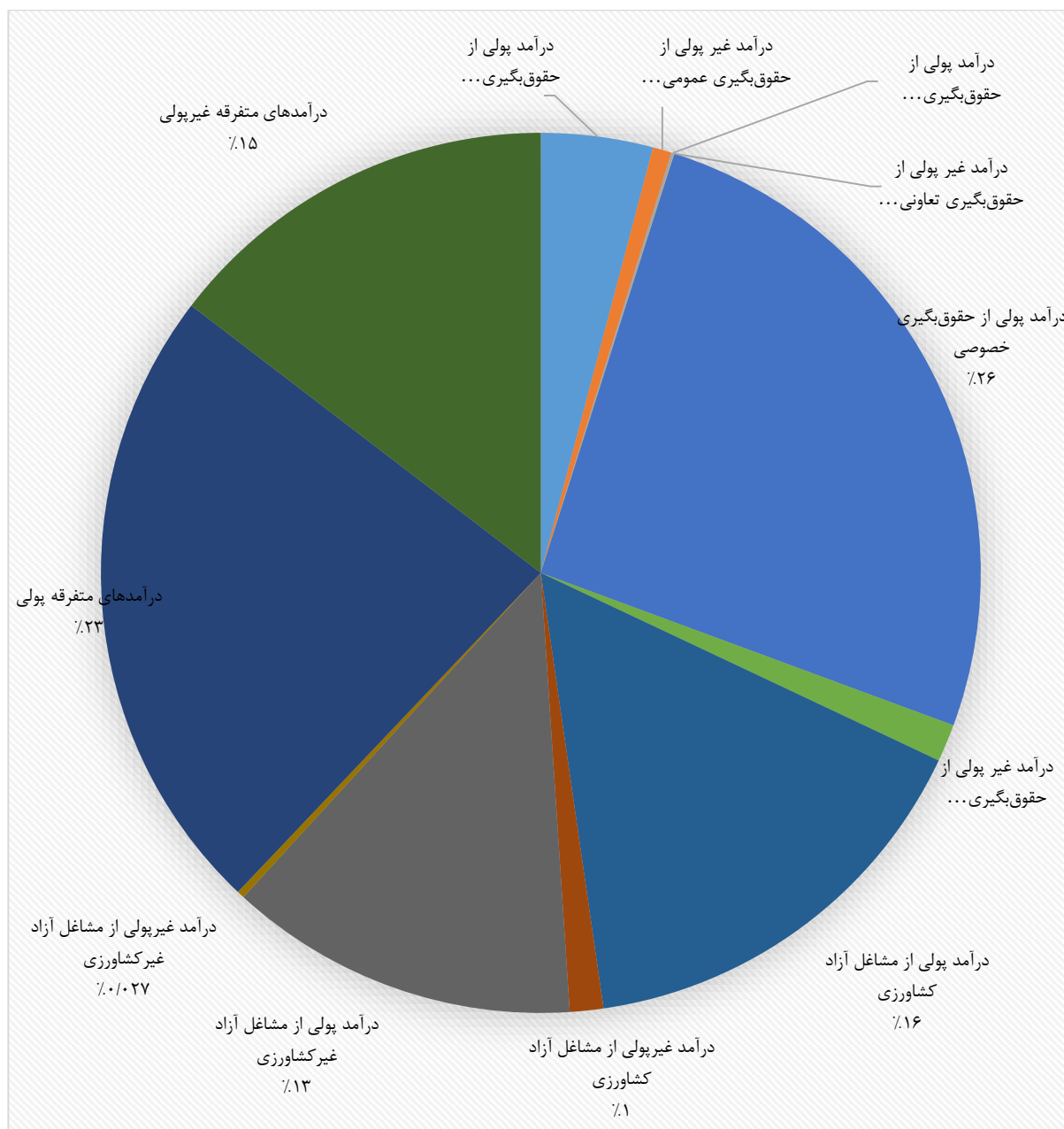
فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

جدول ۱۹-۱۵- متوسط درآمد ناخالص سالانه و سهم گروه‌های مختلف درآمدی یک خانوار روستایی (هزار ریال / درصد)

سهم گروه‌های مختلف درآمدی در درآمد ناخالص یک خانوار	رشد	متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی		عنوان	
		۱۴۰۱	۱۴۰۰		
۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰		
-	-	۵۴/۸۲	۹۸۶,۳۸۳	۶۳۷,۱۳۲	جمع
۳۲/۰۱	۳۳/۸۵	۴۶/۴۱	۳۱۵,۷۸۹	۲۱۵,۶۹۵	درآمد از حقوق‌بگیری
۴/۱۱	۴/۹۶	۲۸/۴۷	۴۰,۵۸۹	۳۱,۵۹۵	درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی
۰/۶۹	۰/۸۸	۲۲/۲۴	۶,۸۴۲	۵,۵۹۷	درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی
۰/۱۰	۰/۰۷	۱۴۲/۰۴	۱,۰۱۹	۴۲۱	درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی
۰/۰۱	۰/۰۱	۳۶/۶۷	۸۲	۶۰	درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی
۲۵/۷۲	۲۶/۴۸	۵۰/۳۲	۲۵۳,۶۴۹	۱۶۸,۷۳۵	درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی
۱/۳۸	۱/۴۶	۴۶/۵۳	۱۳,۶۰۸	۹,۲۸۷	درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی
۳۰/۰۷	۳۱/۱۹	۴۹/۲۴	۲۹۶,۶۰۵	۱۹۸,۷۵۰	درآمد از مشاغل آزاد
۱۵/۷۱	۱۶/۶۹	۴۵/۷۵	۱۵۴,۹۴۷	۱۰۶,۳۱۱	درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی
۱/۲۳	۰/۹۸	۹۳/۳۰	۱۲,۰۹۱	۶,۲۵۵	درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی
۱۲/۸۷	۱۳/۲۹	۴۹/۹۵	۱۲۶,۹۲۰	۸۴,۶۴۴	درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی
۰/۲۷	۰/۲۴	۷۱/۹۵	۲,۶۴۸	۱,۵۴۰	درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی
۳۷/۹۲	۳۴/۹۵	۶۷/۹۴	۳۷۳,۹۸۹	۲۲۲,۶۸۶	درآمدهای متفرقه
۲۳/۳۰	۲۱/۰۳	۷۱/۵۴	۲۲۹,۸۶۴	۱۳۴,۰۰۳	درآمدهای متفرقه پولی
۱۴/۶۱	۱۳/۹۲	۶۲/۵۲	۱۴۴,۱۲۵	۸۸,۶۸۳	درآمدهای متفرقه غیر پولی

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

فصل نوزدهم: درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۹-۸- سهم زیرگروه‌های مختلف درآمدی از کل درآمد ناخالص یک خانوار روستایی استان در سال ۱۴۰۱

۱۹-۶- مازاد یا کسری بودجه خانوار

در سال ۱۴۰۱ خانوارهای روستایی و شهری مازاد درآمد داشته‌اند؛ به عبارت دیگر درآمدها خانوارها به رشدی بالاتر از هزینه‌ها رسیده است.

جدول ۱۹-۱۶- وضعیت بودجه خانوار به تفکیک شهری و روستایی (هزار ریال)

عنوان	سال	شهری	روستایی
مازاد بودجه خانوار	۱۴۰۰	۱۸۲,۸۶۵	۱۰۷,۷۱۵

عنوان	سال	شهری	روستایی
	۱۴۰۱	۲۹۸،۱۷۹	۱۹۷،۷۸۹

منبع: مرکز آمار ایران / محاسبات کارشناسی

۱۹-۷- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد

سیاست‌های رفاهی با شکل دهی به وظایف و مسئولیت‌ها در عرصه‌های مقابله با بیماری و ارائه طرح‌های عملیاتی با گسترش شبکه تأمین اجتماعی به‌عنوان یک نظام فراگیر، باید با همه رویدادها و مشکلات رویارویی نموده و چتر حمایتی خود را بر سر مردم بگستراند.

در سال ۱۴۰۱ استان کردستان در جوامع شهری و روستایی در هزینه‌های ناخالص خانوار اعم از غیرخوراکی و خوراکی و دخانی به نسبت سال‌های گذشته رشد بالایی داشته است. در واقع در سال‌های اخیر نسبت به دهه گذشته به علت افزایش تورم و تشدید فشار اقتصادی بر خانوارهای شهری و روستایی ناگزیر مصرف کالاهای عمده غیرخوراکی نظیر مسکن و بهداشت و درمان کاهش یافته و صرف اقلام خوراکی و کیفیت سبد مصرفی خوراکی خانوار شهری و روستایی در استان شده است؛ که این وضعیت به روشنی نشان دهنده ناکارایی سیاست‌های اتخاذ شده توسط دولت در تولید و در دسترس قرار دادن کالاهای عمومی نظیر مسکن و بهداشت می‌باشد. البته این موضوع که مصرف حقیقی اقلام مربوط به بهداشت و درمان کاهش یافته می‌تواند نشان دهنده کاهش استانداردهای زندگی در مناطق روستایی و شهری کشور باشد اما بایستی به این نکته توجه کرد که این کاهش نشان‌دهنده افزایش دسترسی مالی خانوارها به خدمات سلامت و ناکارآمد بودن خدمات بیمه‌ای در استان می‌باشد. در سال‌های اخیر سیاست‌هایی نظیر پزشک خانواده و پوشش گسترده بیمه سلامت با هدف افزایش دسترسی مردم به خدمات درمانی و کاهش هزینه‌های درمانی خانوار در استان صورت گرفته است و نتایج به دست آمده نشان می‌دهد این سیاست‌ها تا حدی کارایی لازم را دارند. بر اساس اطلاعات به دست آمده در جداول بالا می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

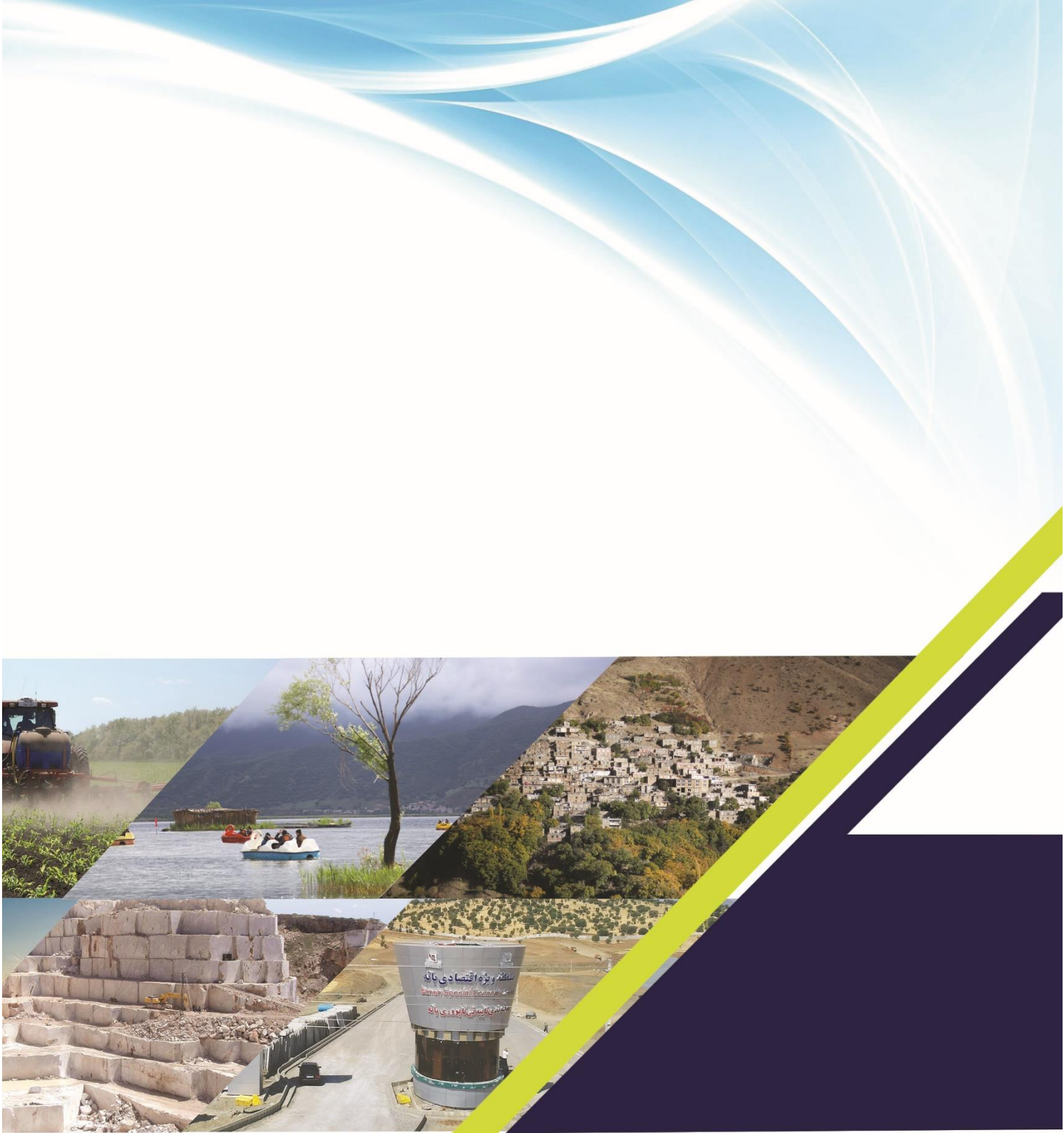
- ۱- سهم بخش غیرخوراکی هم در روستا و هم در سطح شهر از سهم بخش خوراکی کمتر است و این نشان می‌دهد که با توجه به تورم بالا در سال ۱۴۰۱ خانوارها برای تأمین خوراک خود، هزینه بر روی بخش غیرخوراکی را کاهش داده‌اند و سهم بیشتری را به بخش خوراکی داده‌اند.
- ۲- در هر دو بخش شهری و روستایی سهم هزینه‌ای مسکن بیشتر از سایر قسمت‌ها است و این نشان از وضعیت اسفناک این بخش در سال ۱۴۰۱ دارد.
- ۳- اختصاص سهم بیش از ۵۰ درصد درآمد به درآمدهای متفرقه در شرایط کنونی کشور نشان از وضعیت نامناسب کشور دارد؛ زیرا سیستم مالیات ستانی کشور نمی‌تواند کنترل مناسبی را بر این درآمدها داشته باشد و از لحاظ هزینه و زمان نیز با مشکل روبرو خواهد شد و در بسیاری از موارد شناسایی درآمدها برای اخذ مالیات غیرممکن می‌شود.

اجرای راهکارها و توصیه‌های سیاستی زیر در بلندمدت برخی از طریق کاهش تورم، بهبود و ارتقای بهره‌وری، کاهش بیکاری، کاهش مخارج دولت و برخی به طور مستقیم منجر به بهبود توزیع درآمد و افزایش رفاه اجتماعی در کشور و سایر استان‌ها می‌شود.

- اجرای نظام جامع سلامت
- اجرای بیمه سلامت همگانی و پیاده‌سازی بیمه اجباری
- حمایت‌های اجتماعی و توانمندسازی گروه‌های ناتوان اجتماعی
- مبارزه با فقر آموزشی و غذایی
- سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و گسترش انبوه‌سازی در سال‌های توأم با رونق اقتصادی
- تخصیص یارانه غیرمستقیم به اقلام خوراکی و واردات این اقلام به منظور کاهش قیمت آن‌ها
- تخصیص سبد کالای اقلام خوراکی ضروری به منظور افزایش مصرف اقشار کم‌درآمد

منابع:

- اتاق بازرگانی، صنایع و معادن ایران، (۱۳۹۵)، بررسی مسائل روز اقتصاد ایران.
- اداره کل راه و شهرسازی استان کردستان
- اداره کل گمرکات استان کردستان
- التجائی و پورباقر، ۱۳۹۳، بررسی جهت‌گیری سیاست‌های بازرگانی خارجی ایران، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، سال دوم، شماره ۷.
- امینی علیرضا. تحلیل بازار کار و سیاست‌های اشتغال‌زایی اقتصاد ایران با تأکید بر برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی. مجله اقتصادی (دوماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی). ۱۳۹۴؛ ۱۵ (۵ و ۶): ۲۳-۴۰.
- برنامه راهبردی صنعت استان کردستان، سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان.
- سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کردستان
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان
- سازمان ملی بهره‌وری ایران
- سن، آمارتیا (۱۳۸۸)، نابرابری و بیکاری در اروپا، نابرابری‌ها در آیین پژوهش، تدوین و گردآوری محمدرضا واعظ مهدوی... و دیگران. تهران: دانشگاه شاهد، ۱۳۸۸.
- طائی، حسن؛ مقدم، مریم (۱۳۸۹)، اشتغال و بیکاری در ایران: مروری بر عملکردها و مقایسه‌های بین‌المللی، گزارش اجتماعی ایران ۱۳۸۸-۱۳۷۸، موسسه رحمان (رشد، حمایت و اندیشه).
- طرح جامع مسکن
- مرکز آمار ایران
- مکاتبات اداری
- بیانیه هجدهمین همایش سیاست‌های توسعه مسکن، ۱۳۹۷.

تلفن: ۰۸۷۳۳۲۹۲۲۴۷
www.ko.mefa.ir

